

અમારો આદર્શ

ભાગ
બીજો.

લેખક :-

અમૃતલાલ રૂતનજી નિવંદા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુવ્રામાંક ૧૫૮૩૩

વર્ગીક

પુસ્તકોનું નામ સત્યાજીત ને સહી

વિષય ટ- : ૩

સમાજનો સડો

(દ્વિતિય ખંડ)

[સામાજિક બળતા પ્રશ્નો ચર્ચાતી નવલકથા]

લેખક:

અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદી.

પ્રકાશક:

હરિલાલ વલ્લભદાસ બ્રહ્મક્ષત્રી

કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

પુસ્તક પ્રકાશનના સર્વાધિકાર લેખકને સ્વાધિન છે.

આવૃત્તિ પહેલી

પ્રત ૧૦૦૦

સંવત ૧૯૮૭

સને ૧૯૩૧

મુદ્રક અને પ્રકાશક:

હરિલાલ વલ્લભદાસ બ્રહ્મક્ષત્રી

મુદ્રણસ્થાન:—શ્રી હરિ-હર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

૧૮૧, બગ્ગરગેટ રોડ, કાટ, મુંબઈ.

श. धर्मराज भण्डारकर दये.

અર્પણપત્રિકા

—:(x):—

આપજી સત્તા અને જોડકમીનું જેર ચલાવતા સમાજના કહેવાતા પટેલીઆઓની આપજીને સહન ન કરી શકવાથી આ કહેવાતા પટેલીઆઓની આપજી અને જોડકમીને દફનાવવા ઝડપનાર અને તેમાં ધણે ખરે અંશે સફળ નીવડી સમાજના નવયુવકોને પ્રગલ્ભિના માગેં ધપાવવાનો માગેં દાખવનાર મહારા મુરખમી અને પૂજ્ય દેવેશ્રી પ ઇશ્વરલાલ મૂળશંકરને તેમની ભાવના પોશતું “સમાજનો સડો” નામના મારા પુસ્તકનો દ્વિતિય ખંડ સપ્રેમ અર્પણ કરી તેમના પ્રત્યેનું મારેં યત્કીર્ણિત રણ ફેડવાનો પ્રયત્ન કરેં છું.

અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદી.

ભડભડતી આગમાં હોમાવાને તૈયાર રહેલા અંગાળના એ ભડતીરો,
મુડીમાં મોતને લપ્પ કરનારા એ નવયુવાનોએ જે અળીદાનો દિંદ
માતાને અર્પણ કર્યા છે, તેનો પુરો ઇતિહાસ જાણવો હોય તો વાંચો—

કાન્તિની ચીનગારીઓ

ભારત માતાની મુક્તિ માટે માથાં મુકનારા—એ આગમાંથી દેશને
ખુણે ખુણે કેવી રીતે ચેતનની ચીનગારીઓ પ્રગટાવી, દરને મુખે
ફાંસીની દોરી સ્વીકારનારા અને સાખી છાનીએ ગોળીઓ ઝીલનારા
યુવકોનો કાન્તિકારી ઇતિહાસ રજુ કરતું પુસ્તક.

કીંમત ફક્ત રૂપીયો એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

ભારતનું ભાવી યાને એક કામદારની
આત્મકથા

આ નાની સરખી સચિત્ર નવલકથા મહાન પુરુષોના વિચારો પ્રદર્શિત
કરવામાં કમાલ કરે છે, કામદાર મજદુરોની દાડમારી જીંદગી અને
દુઃખોના વર્ષાદનો ચિતાર રજુ કરતું પુસ્તક

કીંમત આઠ આના, અહારગામ માટે ૯ આનાની ટીકીટ.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, અજરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ

જીવન પરિચય

આ શ્રીન માસ એટલેજ સંતોષ અને આનંદના દિવસોનો મહીનો. બાર બાર મહીના સુધી ટાઢ, તડકો અને વર્ષાદની દરકાર કર્યા વિના કરેલી મહેનતના ફળનું ખેડુતો અને વેપારીઓ આજ મહીનામાં મરવાયું ખેંચે છે અને સીલકમાં નફો જોઈ આનંદમાં રાચે છે તેમાં પણ આશ્રીન માસની પૂણી'મા-શરદપૂણી'મા એટલે તો અતિ મહત્વનો દિવસ.

આવા આનંદભર્યા શરદ પૂણી'માના દિવસે હળવદનિવાસી સાદાનિરપૃષ્ઠી અને કોષ્ઠની પણ શેઠમાં જરાપણ નહીં દયાનાર કોડીન્ય ગોત્રના દહે મૂળશંકર જેઠાભાઈના ઘરે એક પુત્રરત્ન સાંપડ્યું.

જન્મતાંજ જીવન સામે ઝઝૂમનાર આ બાળકે તેના લક્ષણો પૂણી'માનો પ્રકાશ ચોતરફ રેડી રહેલી ચાંદની સામે બાથોડીયા ભરવાના ભાવો કરતાંજ જણાવી દીધા. આ બાળક તે કોષ્ઠ નહીં પરંતુ આ પુસ્તકના લેખકે ધણાજ પ્રેમથી જેના જીવનને પોતાનો આદર્શ બનાવીને જેને આ પુસ્તક અર્પણ કર્યું છે તે દહેશ્રી ૫ ઈશ્વરલાલ મૂળશંકર.

મુશ્કેલી અને અશક્યતા એ શું વસ્તુ છે તે તો જેનો અત્રે જીવન પરિચય આપવામાં આવે છે તે સમજ્યાજ નથી. મુશ્કેલી આવતાં બીજાઓ જેમ ડરી જાય છે તેમ આ જીવન ચરિત્રના નાયક દહેશ્રી ૫ ઈશ્વરલાલ મૂળશંકર ડરી નથી જતા પરંતુ તેમના કાર્યમાં

મુશ્કેલી આવતાં તો તેઓને તે કાચ' પૂણું કરવાની વધુ હોંશ થાય છે અને હાથમાં લીધેલું કાચ' પૂણું ક્યાં પછીજ જાંખીને બેસે છે.

તે સમયે અત્યારના જેવું રાજકીય આદોલન ન હતું. અને સામાજિક ચળવળના આછી આછી રેખાના ચિન્હ પણ ન હતા તે વખતે તો માણસે પોતાના જીવનમાં આગળ વધીને કેવી રીતે માન અને કીર્તિ સંપાદન કરવા સાથે ધન સંપાદન કરવું તેજ દરેક મનુષ્યનો આશય થઈ પડ્યો હતો.

આપણા ચરિત્ર નાયકની સોળ સત્તર વર્ષની ન્હાની વયે તેમના પિતાશ્રીના માતૃશ્રી મરણ પામ્યા. તે વખતમાં અત્યારે જ્ઞાતિ ભોજન ઠંટ ગણાતા નથી તેવું ન હતું. તે વખતે તો જ્ઞાતિ ભોજન કરવામાં એક વ્યવસ્થા પ્રતિષ્ઠા ગણાતી હતી. આપણા ચરિત્ર નાયકના પિતાશ્રી મધ્યમ સ્થિતિના હોવાથી જ્ઞાતિ ભોજન નહીં કરવાનો વિચાર ધરાવતા હતા પરંતુ આપણા યુવાન ચરિત્ર નાયક જેવા ભાગ્યમાં ખીમ્મ-ઓને અનુકરણીય કામો કરવાનું સમર્થન છે તે કાંઈ પાછો પડે? તેણે તેના તેટલી ન્હાની ઉંમરે પણ જ્ઞાતિ ભોજન કરાવવાનો મન સાથે નિશ્ચય કરીને તેમના પિતાશ્રી વિગેરેને આ સમંધી વાત કરી સંવ્રજાઓને તેને ના પાડી અને મુશ્કેલી જણાવી ત્યારે આપણા ચરિત્ર નાયકે તેની દરકાર ધ્રુષ્ટએ કરવી નહીં તેમ જણાવીને પિતા-મહીની પાછળ જ્ઞાતિ ભોજન કરાવ્યું.

વાંકાનેર સ્ટેટના નજીવા પગારના પોલીસ પટેલ તરીકે જીવનને વેડફી નાંખવું આપણા ચરિત્ર નાયકને અસહ્ય જાણતાં વાંકાનેર સ્ટેટની

નોકરી છોડીને પ્રારબ્ધ અજમાવવા જવાના વિચારો તો આપણા ચરિત્ર નાયકના મગજમાં રમ્યા કરતા હતાં તેવામાં જ્ઞાતિભોજન તો કરાવ્યું અને પૈસા સંબંધી સવાલ ઉપરથીન થતા દિલમાં ધડાતા વિચારો વધુ વેગવાન બન્યા અને આપણા ચરિત્ર નાયકને તેનું ભાગ્ય અજમાવવા મુંબઈ ધસડી લાવ્યા. મુંબઈ આવ્યા પછી ખાંત અને સાહસપૂર્વક કામ કરી જ્ઞાતિભોજનમાં ખરચાયેલી રકમ મેળવીને પિતાશ્રીને મોકલાવી દીધી અને તેજ દાણથી ઘરમાંના સર્વેને ચરિત્ર નાયકની શક્તિપર વિશ્વાસ બેઠો.

મુંબઈમાં ખાંત કાળજી અને તનતોડ મહેનત કરવાથી લક્ષ્મીદેવીની આપણા ચરિત્ર નાયક પર કૃપા થઈ તે તેમના કેટલાક દ્વેષીઓ અને અને ઇર્ષાળુઓથી સદન નહિ થતાં આ નિર્દોષ નવયુવાન ધ્રાંગધ્રા રાજ્ય વિરૂદ્ધ કાંઈક ખટપટ કરે છે તેવા આક્ષેપો ધ્રાંગધ્રાના મહુમ રાજસાહેબ અચૂતસિંહજી બહાદુરની પાસે તેમના ઉદ્યને જોઈને બળતા દ્વેષીઓએ કર્યા. જેથી આપણો ચરિત્ર નાયક તેમની દીકરીના લગ્ન કરવાને મુંબઈથી જ્યારે હુળવદ તેમના વતનમાં ગયો ત્યારે તેમને પકડવામાં આવ્યો પરંતુ આપણા નીડર ચરિત્ર નાયકની સત્યતા અને નિખાલસતાની રાજસાહેબને ખાતરી થતાં છોડી મુક્યો.

પછી તો “ઉદ્ધોગીયોનં પુરૂષ મુપૈતિલક્ષ્મી” એ સુત્રાનું સાર લક્ષ્મીદેવીની તેના પર મહેર ઉતરી અને સાથે સાથે જ્ઞાતિ, રાજ્ય અને સમાજમાં સન્માન પામ્યો. સંવત ૧૯૭૧માં તેમના પિતાશ્રી મૂળશંકર જેઠાભાઈનો સ્વર્ગવાસ થતાં સાતવાનાના પકવાનેનું જમણુંકરી સમસ્ત જાલાવાડના ઔદિચ્ય બ્રાહ્મણોને તેમના પિતાશ્રીના

કારણપર આમંત્રીને તેમના પિતાશ્રી પ્રત્યેનું રણ ઓછું કરવા લાથું કરીને સમાજમાં અટલે કે જાલાવાડ સત્તર તાલુકામાં સન્માન પામ્યો.

મુંબઈમાં ભગયેલી અખીલ ભારતવર્ષીય ઔદિવ્ય બ્રહ્મ-સમાજમાં આગેવાનો માંહેના એક આગેવાન તરીકે સુંદર કાર્ય કયું હતું અને બ્રહ્મસમાજમાં રૂ. એક લાખ ને એક રૂ. ૧૦૦૧)નું દાન કયું હતું.

બ્રહ્મસમાજ તરફથી મુંબઈમાં ચાલતી જોશી નમદાશંકર હરજીવન બોડીંગ હાઉસના દૂરની તરીકે પણ તેમણે સુંદર કામ બગાડ્યું હતું.

સંવત ૧૯૭૪માં મહારૂ કરીને આપણા ચરિત્ર નાયકે તેને મળેલ શ્રીનો સદુપયોગ કરી સમાજમાં સારું સન્માન મેળવ્યું છે. આવી રીતે આપણો ચરિત્ર નાયક શ્રી અને કીર્તિને વળ્યો પરંતુ તેના બંડખોર જીવનમાં બંડખોરજ થવાનું સમજીએ હોવાથી તેના ભત્રીજા જયંતીલાલના લગ્ન વખતે હુળવદ ઔદિવ્ય બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિની વરોડી કરવાની તેની ઇચ્છા થઈ પરંતુ કેટલાક જ્ઞાતિના કહેવાતા આપખુદ પટેલીઆઓ જેઓ વંશપરંપરાથી પટેલાઈના કુળમાં જન્મતા આવ્યા હોય તેઓજ વરોડી કરી શકે તેવી આપખુદી ચલાવવા જાગ્યા. આપણા ચરિત્ર નાયકને આ આપખુદી અસહ્ય જણાતાં તેજ પળે તેણે આ આપખુદીનો નાશ કરવા માટે કહેવાતા પટેલીઆઓ સામે બંડ જગાવ્યું અને વરોડી કરી. જેટલાઓ સ્વતંત્ર અને સુધારક વિચારના હતા. તેઓને મળીને પટેલાઈની પ્રથાનો નાશ કરી પટેલ વિનાનું એટલે કે સબ્યોની કમીટીવાળું મંડળ ઉભું કયું અને તેનું નામ સુધારક તડ રાખી સામાજિક જીવનમાં પણ પ્રગતિ આદરી.

આપણા ચરિત્ર નાયકે ગુપ્તરીતે અનેક વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાદાન અનાથ સ્ત્રીઓને અન્નદાન અને ખીચા જાતિના કે પરજાતિના મદદ, મેળવવાને લાયક સ્ત્રી, પુરુષ કે બાળકને મદદ આપીને ઇશ્વરે તેને આપણ શ્રીને સદુપયોગ કર્યો છે અને કરી રહેલ છે.

જાતિમાં ધર કરી ખેડેલો સડો દુર કરવાના ધણા પ્રયત્નો કર્યા. પોતાના ગામમાં આદિત્ય આદિજ્ઞ જાતિનાજ સાત તડાઓ છે તેને એકઠા કરવાની ધણી ધણી કોશીષો કરી પરંતુ ખોટો ફાલ અને મીથ્યાલિમાન અને વંશપરંપરાની પટેલાઇને ચાલુ રાખવાના મનોરથો સેવતા કહેવાતા જાતિ પટેલો જાતિને એકત્ર નહિ થવા દેવાના દરદરમેશ પ્રયત્ન કરતા આવ્યા છે છતાં પણ આપણ ચરિત્રનાયકના પ્રયાસોનું થોડું ધણું નો શુભ પરિણામ આવ્યું છેજ અને જાતિના સાત તડો હતા તેમાંના ચાર તડો નો સુધારક વિચાર ધરાવતા હતા અને કહેવાતા પટેલીઆઓની આપખુદીથી નહીં પરંતુ જાતિના સભ્યોની કમીડીથી જાતિનું કાર્ય કરતા થઈ ગયા છે.

ઇશ્વર ઝુના વિચારના આપખુદ પટેલાઇ ચલાવતા કહેવાતા પટેલીઆઓને સદ્ગુણિ આપે અને આખી જાતિ આપખુદ પટેલાઇની પ્રથાનો નાશ કરી વાંસમી સહીના પ્રગતિના યુગમાં પ્રગતિના ભાગે પગ માંડે અને આપણા ચરિત્ર નાયકની નેમ પાર પડે તેવી ઇશ્વર પાસે પ્રાર્થના છે.

આજના પ્રગતિના યુગમાં રાજકીય અને સામાજિક આંતરમાં પણ આપણો ચરિત્ર નાયક હીક કામ કરી રહેલ છે. ઇશ્વર તેમને આવા વધુ યશસ્વી કામો કરવાની તક આપે તેવી ઇશ્વર પ્રત્યે પ્રાર્થના કરી વિરમીએ છીએ.

બે બેલ

આ પાપુદ સત્તા અને જોડકમીના જોરમાં સમાજના કહેવાતા આગેવાનો-પટેલીઆઓને પોતાનો તુચ્છ સ્વાર્થ પોશવા માટે નિર્દોષ મનુષ્યોને તેમની આપખુદ સત્તા અને પટેલાઈતી જોડકમી કરતાં અને મોક્ષના દ્વારસમા ગણાતા દેવમંદિરોમાં થતા અનાચારો અને દેવદ્રવ્યનો થતો દુરુપયોગ જોતાં મારા હૃદયમાં સખ્ત આધાત થયો. મારા દિલમાં દાવાતળ પ્રગટતાં રહેજે પ્રશ્ન સ્પુરી ઉઠ્યો કે વીસમીસદીના પ્રગતિના યુગમાં જગત આખાને એક વખત તેની સંસ્કૃતિનું પાન કરાવનાર ભારત અને તેનો સમાજ કુંસકળુંની માફક ઘેરનો પડ્યો રહે તે ઇચ્છનીય છે ?

તુરંતજ મારો આત્મા પોકારી ઉઠ્યો નહીંજ. ભારતને પૂર્વવત ઉન્નત બનાવવું હોય તો ભારતના નવયુવાનોએ સમાજમાં ચાલી રહેલી આ પાપલીલાઓ અને આપખુદી સામે યંડ ઉઠાવી તેનો નાશ કરવોજ પડશે. સમાજમાં ધર કરી બેઠેલા સગવળોના નાશ કર્યેજ ઉન્નત બની જગતની હરોલમાં ભારત તેનું સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શકશે.

દિન્દુ સમાજને ઉન્નત અને પ્રગતિશાળી બનાવવા હોય તો જ્ઞાતિના બીન્ન બીન્ન વાડાઓને એકત્ર કરી બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્રાદિ ચાર વર્ણનેજ રાખી બીજા બેદલાવો અને વાડાઓને તોડી ફેંડીને છીન્ન વિકીન્ન કરી નાખવા પડશેજ, અને તેમ કરવામાંજ દિન્દુ સમાજનું કલ્યાણ હોવાથી દિન્દુ સમાજને પૂર્વવત, ઉન્નત અનેલી જોવા ઇચ્છનારાઓએ તેને આ પ્રગતિના યુગમાં જગતની હરોલમાં મુકવા આ બુદ્ધિમ, અત્યાચાર, આપખુદી, જોડકમી અને વંશપરંપરાની પટેલાઈ, ખોટી ધર્મધતા અને દેવમંદિરના મદારાજોની

પાપલીલાઓ એક પળ પણ જોટલી વધુ ટકી રહે તેટલી સમાજના અસ્તીત્વને અને ઉન્નતિને હાનીકારક છે તેવું જણાતાં ઉપરના પ્રશ્નોની કુલગુંથણી કરીને મારી પહેલી નવલકથા “હંસા યાને મઠનો ભેદ” માં મઠના સ્વામીની પાપલીલા ઉઘાડી પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો તેમ આ નવલકથા “સમાજનો સડો” માં દેવમંદિરના મહારાજના કૃત્યો અને કહેવાતા આપખુદ પટેલોની જોડુકમી અને આપખુદી ખુલ્લી પાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો છે.

“હંસા યાને મઠનો ભેદ” અને “સમાજનો સડો” ભા. ૧ લાને જનતાએ જોટલા હપ્તેર વધાવી વીધા છે તેટલાજ હપ્તી આ ખીજા ભાગને વધાવી લખને આવાજ અજતા પ્રશ્નો ચર્ચાની નવલકથાઓ લખવાને મને વધુ ઉત્સાહીત કરશે તેવી આશા છે.

એક વખતના વીસમીસદી અડવાડીકતા માલીક રા. ગુલામહુસેન ભાષ જોઓ મારા પ્રત્યે ભાષ જેવી મમતા ધરાવે છે. તેમના પ્રત્યેનું મારું રણુ ફેડી શકીશ કે નહીં તેજ પ્રશ્ન રહે છે

હરિહર પ્રેસના માલીક હરિલાલભાષએ મારી સાથે સહકાર કરી આ પુસ્તકને આપની સમક્ષ સુંદર રીતે રજુ કરવામાં જે મદદ કરી છે તે માટે તેમનો પણ આભારી છું.

છેવટે વાંચક વર્ગે હંસદોર ન્યાગે અત્યાર સુધી મારી “હંસા યાને મઠનો ભેદ” અને “સમાજનો સડો” ભા. ૧ લો નવલકથાઓને અપનાવી લીધી છે તેમ આ ખીજા ભાગને અપનાવી લેશે અને કાંઈ ભુલચુક રહી ગઈ હોય તો દરગુજર કરશે તેવી આશા છે.

ત્રણ અંગલા
ઘાટકોપર
તા. ૩૧-૩-૩૧

}

અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદી.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ.	વિષય.	પૃષ્ઠ.
૧ લું.	નિર્વાણનો ભેદ. ...	૧
૨ જું.	ઉલામાંથી ચુલામાં ...	૧૧
૩ જું.	સતામણીની શરૂઆત... ..	૧૬
૪ થું.	વિનાશના માર્ગે. ...	૨૨
૫ મું.	વઝીરા અને લક્ષ્મી. ...	૩૦
૬ ઠું.	બાપ મયે' અમણા. ...	૩૮
૭ મું.	વિપત્તિનું વાદળ. ...	૪૪
૮ મું.	વેશ્યાની દલાલી. ...	૫૧
૯ મું.	શંભુપ્રસાદની કારકીર્દી... ..	૫૯
૧૦ મું.	દડધુત નિરૂપમા. ...	૬૫
૧૧ મું.	પ્રગતિના પંથે. ...	૭૪
૧૨ મું.	એક નહીં તો બીજી... ..	૮૧
૧૩ મું.	નિર્વાણના નામે. ...	૮૮
૧૪ મું.	રૂઢીનો ભોગ. ...	૯૪
૧૫ મું.	ખુતનું કાવત્રું. ...	૧૦૩
૧૬ મું.	નાસી છુટી. ...	૧૧૬
૧૭ મું.	ડાકટરી તપાસ. ...	૧૨૧
૧૮ મું.	અકસ્માત મેળાપ. ...	૧૩૨
૧૯ મું.	અયશાની આત્મકથા. ...	૧૪૧
૨૦ મું.	ત્રિપુટીનું તરકટ ...	૧૫૧
૨૧ મું.	કાળીદાસ સપડાયો. ...	૧૬૦
૨૨ મું.	પરણી કે કુંવારી ? ...	૧૭૦
૨૩ મું.	ધરપકડ, ...	૧૭૬
૨૪ મું.	પ્રસાદને આંગણે. ...	૧૮૦

રેનોલ્ડસની લખેલી રસીલી વાર્તા રોઝા લામ્બર્ટ યાન પાદરીની પુત્રી.

એક પાદરીની પુત્રી સંજોગેને વશ થઇ, બ્રષ્ટ થાય છે, અને તેમનાં થતાં તેના પર અદમાશ શ્રીમંતો પોતાનો હવસ પૂરો કરવા તેને કેવી કેવી રીતે ફસાવે છે. પાદરીની પુત્રી રોઝા અનેક આશંકાની ફરજિયાત માશૂક કેવી રીતે થાય છે, તેના જીવનમાં અનેકાએક ભયંકર અને કરુણ બનાવો બને છે, જે વાંચતા કંઈક હૃદયના માણસનું પણ કાળજી કંપી ઉકે છે, તથા ભાગમાં આ વાર્તા પુરી કરવામાં આવેલી છે.

ત્રણ ભાગના રૂ. ૩, પોસ્ટેજ ૬ આના વધુ.

દરેક ભાગનો રૂ. ૧, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

ગોરા અંગ્રેજોનાં કાળાં ભોપાળાં રજી કરતી-રાજકુટુંબના ભયંકર કુકર્મો અને અત્યાચારો-અમીર ઉમરાવોનાં કાળાં કામો-અદમાસોનાં ગજબનાં સાહસો-એક હજાર સાચા પ્રસંગો રજી કરતી નોવેલ

લંડન રાજ રહસ્ય અથવા

મીસ્ટરીઝ ઓફ ધી ક્રાટ ઓફ લંડન

આ કાંઈ સાધારણ ઉપજાવી કાઢેલી વાર્તા નથી-પરંતુ બસો વર્ષ પહેલાંના અંગ્રેજોનાં રાજકુટુંબનો શાહી ઇતિહાસ છે.

બાર ભાગના કંપલીટ સેટના રૂ. ૨૦, પોસ્ટેજ રૂ. ૧.

દરેક ભાગના ૧૪ આના, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ, ૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ કોટ, મુંબઈ.

પ્રજ્યાતી પામી ચુકેલી ડીટેકટીવ નાવેલ !

કોની બેરી

સચિત્ર-Whose Wife ના

સંપૂર્ણ ભાષાંતર પુસ્તકનું

કેટલાક ઉંચા અને મોટા ગણાતા સાક્ષરો અને લેખકો ઉપલું નામ સાંભળીને 'લાલ કપડું દેખી ગોધો ભડકે' તેમ ભડકી ઉઠતા, પરંતુ તે શ્રીમાનોએ પુસ્તક વાંચ્યું ત્યારેજ તેમના મગજની ડીઝી નીચે ઉતરી, અને ખાત્રી થઈ. ૨૨૫ પાનાં, પાકું સચિત્ર આઈન્ડીંગ,

કીંમત રૂ-બે,

પોસ્ટેજ ૪ આના.

સોરઠી લોકસાહિત્યના સેવક દ્વિજકુમારની રસજરતી કલમે આલેખાયેલા પુસ્તકો.

સોરઠી શૈયકથાઓ (સોરઠી વીરોના વીરત્વના પડછંદા પાડતી વાર્તાઓ) કિં. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ ૪ આના.

સોરઠી પ્રેમ કથાઓ (સોરઠી વીરોની પ્રણામ ગાથાઓ) છપાય છે. ઉપરાંત

તેજ લેખકની કલમથી આલેખાયેલી ઇતીહાસીક નવલકથા.

મોગલ દરબારના ભેદભરમો.

કલકત્તાથી પ્રસિદ્ધ થતા સુપ્રસિદ્ધ માસીક નવચેતનમાં ચાલુ વાર્તા તરીકે આવતી હોવાથી નવચેતનના ગ્રાહકો તેનાથી જરાપણ અગ્નણ નથી તમારે પણ તેની મોજ આપવી હોય તો આજેજ લખો.

નવચેતન ઓફીસ, ૩, માનુકસ લેન, કલકત્તા.

વિલાસ ઓફીસ, ૧૮૧ બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

તૈયાર છે

તૈયાર છે

સાંજ વર્તમાનની ચાલુ વાર્તાના લોકપ્રિય લેખક અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદીની અંડખોર કલમે લખાયેલી સમાજના અંગાર ઝરતા પ્રશ્નો ચર્ચાંતી નવલકથાઓ.

હંસા યાને મઠનો ભેદ (જેનું એક પ્રકરણ સમાજમાં ધર કરી બેઠેલી પાપલીલાઓ સામે અંડ ઉઘાવવાની તમોને ફરજ પાડશે) કિં. રૂ. ૧-૮-૦

સમાજનો સડો દેવમંદિરના મહારાજોના ભોપાળા રજી કરવા સાથે આપખુદ જાતિ પટેલોની લા. ૧-૨ શયતાનીયતને ખુલ્લી પાડતી અદ્ભુત સચિત્ર નવલકથા બંને ભાગના રૂ. ૩) પોસ્ટેજ ૬ આના વધુ.

છપાય છે

છપાય છે

ડગમગતી મહોલાત (વાંચતાં રૂંવા ખડા કરી દે લેખી રાજ્યદ્વારી કાવાદાવા ચર્ચાંતી નવલકથા.)

રૂઢીના બંધન (રૂઢી વશોની આંખ ઉઘાડી નાખે અને વાંચતા કમકમાટી છુટે તેવા અંગાર ઝરતા પ્રશ્નો ચર્ચાંતી નવલકથા)

મહારાષ્ટ્ર કેસરી (હિન્દુપતના તારણદાર શિવાજી મહારાજનું જીવન આલેખતી ઇતીહાસીક નવલકથા)

હુવસના ગુલામ (આગેવાન હોવાનો દંભ કરતા મનુષ્યો અને યાત્રાના સ્થળોના ગોરોની પશ્ચવલીલાનો ચિતાર આપતી નવલકથા.)

તા. ક:-દરેક પુસ્તકની કીંમત રૂ. ૧-૮-૦ છે આગળથી ગ્રાહક થનરને રૂ. ૧-૪-૦ માં આપવામાં આવશે.

લખો:-વિલાસ ઓડીસ, ૧૮૧ બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

શુરાનો સંગ્રામ યાને ગરવી ગુર્જરી.

અંદરને અંદરનાં ઝેર વેર કેટલી હદ પર ખાય છે ? સતી અને બહાદુર સ્ત્રી પ્રાણાંતે પણ પોતાની ટેક છોડતી નથી. શૂરવીર રમણીની શૂરવીરતા અને ખરા રજપૂતોની શૂરવીરતાનું સચોટ દીગ્દર્શન કરાવતી આ નવલકથા શૌચરસથી ભરપૂર છે, ૨૦૦ પાનાનું સચ્ચીત્ર પુસ્તક કિંમત રૂ. એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

સ્નેહ સમાધી યાને પ્રેમયજ્ઞમાં પ્રાણાર્પણ

કી. ૮ આના, બહારગામ માટે ૯ આનાની ટીકીટ મોકલવી.

આઝાદીનો જંગ કિંમત રૂ. ૩. દોઢ. પોસ્ટેજ ૭ આના વધુ.

કોકશાસ્ત્ર, મસ્તકશાસ્ત્ર તથા હિંદગીતા અનેક પ્રસંગો માટેનો મહાન ગ્રંથ ૧૫૦ સુંદર ચિત્રો

જીવન-રહસ્ય અપ-ટુ-ડેટ પાકું આઈન્ડીંગ કિંમત રૂ. ૭, પોસ્ટેજ ૧૨ આના,

ભારતનું ઘડતર ભાગ ૧-૨ (સચ્ચીત્ર)

અંતે ભાગના ૧૩ આના વી. પી. પોસ્ટેજ ૮ આના વધુ.

જીર્મિ

માસીકતા આગલા અંકો સીલકમાં હશે ત્યાં સુધી મળશે, દરેક ચાલુ અંકના ૫-૫ આના, ખાસ અંકો (દિવાળી, ટોલ્સ્ટોય) દરેકના ૯-૯ આના.

વિલાસ ઓફીસ, ૧૮૧, બખ્તરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ ૧ લું

નિર્વાણનો ભેદ

પાટોત્સવના ઉત્સવ નિમિત્તે દેવ મંદિરમાં આજે માણસોની મેદની અપાર હતી. ધર્મધેલા માનવીઓ ખેડી ધર્મધિતામાં મગ્ન બની પાટોત્સવના ઉત્સવ પ્રસંગે મંદિરમાં થનાર મહાનજના કહેવા પ્રમાણેની અનેક જાતની આ જીવન અને પરજીવનનું શ્રેય કરનારી ધાર્મિક ક્રિયામાં ભાગ લેવાને આવ્યે જતા હતા.

પાટોત્સવનો ઉત્સવ હોવાથી અજ્ઞાન, ગાડરીયા પ્રવાહની માફક અર્ધશ્રદ્ધાના પુરમાં અધિળીયા કરતા જનસમુહને પોતાની પ્રપંચજાળમાં ફસાવવા, અર્ધદંઝ, અર્ધ શ્રદ્ધામાં જેઓની માન્યતા હતી પચી થઈ રહી છે તેવા માનવીઓને અર્ધશ્રદ્ધાની જાળમાં આપાદ સપાટી તેમની પાશવી લીલાની પુષ્ટિ કરવા માટે દેવ મંદિરના મહારાજે આજે દેવમંદિરને સારી રીતે શણગાયું હતું. જ્યાં જ્યાં નજર નાખે ત્યાં ત્યાં અવનવા દ્રશ્યો તમારી નજરે તરવરી આવ્યા વિના રહે તેમ ન હતું.

ન્યાં સુધી અંધશ્રદ્ધાના પડળો હિંદુ સમાજના અંતરમાં ધર કરી બેઠા છે. ન્યાં સુધી ધર્મની પાછળ રહીને અનુસરી અધિણીયા કરનારો સમાજ પડ્યો છે ત્યાં સુધી સમાજની વહુદીકરીઓના શ્વીયળનો ભંગ ધર્મના પડા પાછળ, મોક્ષ અને નિર્વાણના ભેદ, પાટોત્સવને ધર્મોત્સવના ઢોંગની પાછળ સમાજની હજારો કુલકામીનીઓના, અંધશ્રદ્ધાળુ ભકતોની અંધશ્રદ્ધાપર તાગડધિન્ના કરનારા દેવમંદીરના મહારાજો તેમની પાશ્વવૃત્તિ પોશ્વવામાં બળી રૂપે ન હોમે તો કાને હોમે ?

પાટોત્સવના સુરમ્ય પ્રસંગે મોક્ષ, રાજ હરચંદનો ધર્મ નિર્વાણ ને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ભેદ પામવા અનેક લાલસાપ્રેમી નરનારીઓ આજે નિર્વાણ ચઢીને તેમના દેહનું સાથક કરવા અતિ હોંશથી ચાલ્યા આવતા હતા.

દેવમંદીરનો આજે પાટોત્સવ હોવાથી અને તે પ્રસંગે અનેક ભક્ત નરનારીઓપર દેવમંદીરના મહારાજશ્રી તેમની કૃપાનો વરસાદ વરસાવી નિર્વાણ ચડાવશે તે તેમના અહોભાગ્ય માની પોતાના જીવનને કૃતાથ સમજી અનેક ભક્ત સ્ત્રી પુરુષો નિર્વાણનો ભેદ પામવા નિર્વાણ ચડી તેમના દેહનું કલ્યાણ કરી મોક્ષના માર્ગે પ્રમતિ કરવાનો સ્વપ્ને રચી રહ્યા હતા.

માલુ ડોશી પણ નિરૂપમા જેવી કાયની પુતળી-૩૫ રૂપનો અંજાર આજા તેની જળમાં ફસાઇને નિર્વાણ ચડતી હોવાથી તેના હૃદયથીજ કૃત્ય કૃત્ય થઇ રહી હતી. તેનાથી ફક્ત એક વેંતજ મોક્ષનું દારૂ દૂર હોય તેવાં સ્વપ્ને સેવતી નિરૂપમાની સાથે દેવમંદીરના માર્ગે ચાલી જતી હતી.

સુધારક માતાપિતાના પેટે જન્મેલી નિરૂપમા પણ આ પાટોત્સવ-નિર્વાણ એવા નામે સાંભળીને કંટાળી ગઈ હતી. બ્રહ્મચારીનો ભેદ, રાજા હરિચંદ્રનો ધર્મ, અગમ નિગમનું જ્ઞાન આ શુદ્ધ શબ્દો વારંવાર માણુ ડોશીના મુખે સાંભળીને આવા શબ્દોથી કંટાળી ગયેલી હોવાથી તેના મનમાં બોલવા લાગી “આ ડોશી જણાવે છે તે શું સત્ય હશે? નિર્વાણ ચડ્યાથીજ શું અગમ નિગમના ભેદ અને મોક્ષના પદના અધિકારી થવાનું હશે? અને જો તેમજ હોય તો આ મંદિરની તરફ ભુલે ચુક્યે નજર પણ નહિં કરનાર નરનારીઓ મોક્ષપદને નહીં પામતા હોય?”

“આમ બનીજ કેમ શકે? સર્વ મનુષ્યોને ઉત્તમ કરનાર એકજ જગતનિયંતા હોવા છતાં તે આટલો બધો પક્ષપાત શા માટે કરે?” આમ બોલતી બોલતી નિરૂપમા સત્યને શોધવાના વિચારોમાં મગ્ન બની ગઈ. ઘણો સમય સુધી નિરૂપમાએ કલ્પનાના ઘોડાને ચોતરફ દોડાવ્યા છતાં પણ જ્યારે તે કાંઈ સમજી શકી નહીં ત્યારે ક્રોધિત થતાં બોલી ઉઠી “એવું તે શું અગમ નિગમના ભેદમાં બધું” હશે કે નિર્વાણ ચડ્યા પછીજ તે જાણી શકાય?”

આમ વિચાર કરતી કરતી તે ચાલી જતી હતી તેવામાં તે માણુ ડોશી પ્રત્યે બોલી “માણુ! જે માણુસો નિર્વાણ નહિ ચડતાં હોય તેઓને શું મોક્ષનો અધિકાર નહીં મળે હોય?”

નિરૂપમાનો આ સિધ્ધો ને સરળ જવાબ સાંભળતાંજ માણુ ડોશી પર વીજળી પડી હોય તેવું તેને જણાયું. હાથમાં આવેલી બાજી ચાલી જતી જણાઈ, અત્યાર સુધી પરિશ્રમ વેડીને સમજાવી, પટાવી રાખેલી સોનાની ચંદ્રીને ઉઠી જતાં જોઈ, નિરૂપમાને હવે

કેવી રીતે પાછી કાણુમાં લેવી તેનો વિચાર કરતાં માલુ ડોશી નિરૂપમા પ્રત્યે બોલી “લેલી રે લેલી, નિરૂપમા ! આવા વિચારોનો તારા જેવી સદ્ગુણી બાળાના હૃદયમાં આવિર્ભાવ કેમ થઈ શકે ? જ્યતના પટપર જન્મનાર માનવી જગતમાં જે પ્રયત્નો કરે છે તે સર્વ મોક્ષને માટેજ છે. જગતના સર્વ માનવીઓનું અંતિમ ધ્યેય મોક્ષજ છે. હાથમાં આવેલો અમુલ્ય સમય તું ગૂમાવવા છ્ડે છે ? નિરૂપમા ! આવો સમય કાંઈ દરરોજ આવે છે ? અને તારા તો અહોભાગ્ય મણાવા જોઈએ કે દેવમંદિરના મહારાજ પોતેજ તેમના સ્વહસ્તે તને નિર્વાણ ચડાવશે. દીકરી ! તારું તે કાંઈ ભાગ્ય છે. અમારા ભાગ્યમાં તો તેવો અમુલ્યો અવસર લાખોયે નહિ.” હાથમાંથી છટકી જવાની અણીપર આવેલી સોનાની ચલ્લીને પાછી ખીજરામાં પુરવાના પ્રયત્ન કરતી માલુ ડોશી બોલી.

“ત્યારે નિર્વાણ ચડવું તે શું મોક્ષના માર્ગનું પગથીયું છે ?” માલુ ડોશીનું લંબાણપૂર્વક ટાયલું સાંભળી નિરૂપમાએ પુછ્યું.

“નહીં તો બીજું શું હતું ?” માલુ ડોશી બોલી.

“નહીંતર શું હું આ ટાયલું કે ગમ્મત કરું છું ? નિરૂપમા ! જો નિર્વાણ ચડવાની તારી ઇચ્છાજ ન હોય તો અહીંજ કહી દે બહી થઈને ત્યાં ફરજેતો નહીં કરતી.” જરાક ગુસ્સે થતાં માલુ ડોશી બોલી.

માલુ ડોશીને ગુસ્સે થયેલી જોઈને નિરૂપમા મૌનજ રહી. નિરૂપમાને મૌન રહેલી જોઈ માલુ ડોશી તેના પ્રત્યે બોલી “નિરૂપમા ! ત્યારે તારે નિર્વાણ નથીજ ચડવું ? તને નિર્વાણ ચડાવી મારા દેહનું

સાચું કરવાની મારી ઇચ્છા પૂર્ણ નહીં જ થાય ?” આમ બોલતાં બોલતાં નિરૂપમા નિર્વાણ નહીં ચડતી હોવાથી કેમ જાણે માલુ ડોશીના હૃદયમાં ભયંકર આધાત ન થતો હોય તેમ રડવા લાગી.

પોતાના પર પુત્રિ સમાન સ્નેહ ધરાવતી માલુ ડોશીને રડતી જોઇને નિરૂપમા બોલી “માજી ! આ થું કરો છો ? તમે રડો છો શા માટે ?”

“જેને હું પુત્રિ તરીકે ચાહું છું. જેના આ ભવ અને પરભવના ભક્ષા માટે હું તેને નિર્વાણ ચડાવવા ઇચ્છું છું તે જ્યારે મારા કહેવાની અવગણના કરે ત્યારે રડું નહીં તો થું કરું ?” પોતાની પ્રપંચ જાળમાં નિરૂપમાને સપડાવવાની જાળ પાથરતાં માલુ ડોશી બોલી.

માલુ ડોશીના આ શબ્દો સાંભળી નિરૂપમાના હૃદયમાં દુઃખ થયું. તે તેના મનમાં વિચારવા લાગી “મારા તરફ માલુ ડોશીને લાગણી ન હોત તો તે મને નિર્વાણ ચડવાનું શા માટે કહેત ? અને હું નિર્વાણ ન ચડું તેમાં તેને દુઃખ શા માટે થાય ? આ થું મારા પ્રત્યેની તેના સ્નેહની લાગણીનું ચિન્હ નથી ?” આમ બોલી માલુ ડોશીનું કહેવું માન્ય રાખી નિર્વાણ ચડવું કે નહીં તે સંબંધી વિચાર કરવા લાગી.

ધણે સમય આવી રીતે વિચારમાં વ્યતિત કર્યા પછી પોતાના ઉપર મરી શીટતી માલુ ડોશીના આત્માને સંતોષ આપવા માટેના દ્રઢ નિશ્ચય કરી બોલી ઉઠી “નિર્વાણનો બેદ જોઈ તો ખરી ? નિર્વાણ ચડવામાં મારું થું જવાનું છે ? મને નિર્વાણ ચડવાને તૈયાર જોઇને માલુ ડોશી કેટલી બધી આનંદીત થશે ?”

આમ વિચાર કરીને તે માલુ ડોશી પ્રત્યે બોલી “માણ ! તમારા હૃદયમાં જરા પણ દુઃખી ન થશો. હું તમારા આત્માને જરા પણ દુઃખ આપવાને ઇચ્છતી નથી. તમારી ઇચ્છા તેજ મારી ઇચ્છા છે. તમે કહો તેમ કરવાને હું તૈયાર છું. જો તમારી ઇચ્છા મને નિર્વાણ ચડાવવાનીજ હોય તો હું ઘણી ખુશીથી નિર્વાણ ચડવાને તૈયાર છું.”

નિરૂપમાના આ શબ્દો સાંભળતાંજ માલુ ડોશીના હૃદયમાં આનંદ થયો. તે હાસ્યપૂર્ણ મુખે નિરૂપમા પ્રત્યે બોલી “બેટા ! પરમાત્માએ આખરે તને સદ્બુદ્ધિ આપી તે પણ મારું અહોભાગ્ય સમજું છું. હું તારાપર બળાત્કાર કરીને તને નિર્વાણ ચડાવવા ઇચ્છતી નથી. તારી ખુશીથી તું નિર્વાણ ચડવાને તૈયાર છે ?” પોતાની પ્રપંચ જાળમાં ફસાયેલી નિરૂપમાને વધુ સકંજમાં લેવા માટે માલુ ડોશી બોલી.

“વારંવાર આમ પુછીને તમે શા માટે મને શરમાવો છો ? તમે કહો તેમ કરવા હું તૈયાર છું.”

સોનાની ચસ્તીને—આ રૂપસુંદરીને પોતાની જાળમાં આપાદ ફસાયેલી જેમ માલુ ડોશીના હૃદયનો પાર ન રહ્યો. થોડાજ સમયમાં માલુ ડોશી નિરૂપમાની સાથે દેવમંદિરમાં આવી પહોંચી. દેવમંદિર પાસે આવી પહોંચતાંજ નિરૂપમા તથા તેણે શું જોયું ?”

અંધશ્રદ્ધાળુ ધર્મધેલડા ભક્તજનો અવનવા પોશાકો પહેરીને મંદિર તરફ આવ્યે જતા હતા. મંદીરમાં આજે અપાર મેદની હતી. બાવિંક ભક્તો આજે નિર્વાણ ચડતા ભક્ત સ્ત્રી પુરુષોના દક્ષિણ કરી પાવન થવાની આશાએ દોડ્યા આવતા હતા.

દેવમંદિરના મધ્ય ચોક્કમાં ચોતરફ જનમ પાથરીને ભક્તજનોને બેસવા માટેની ગોઠવણ કરી રાખવામાં આવી હતી. નિર્વાણ ચડનારા સ્ત્રી પુરુષો માટે ચોતરફ દોરી બાંધીને એક જગ્યા મુકરર કરવામાં આવી હતી.

સમય થતાં નિર્વાણ ચડી અગમ નિગમના બેદનો પાર પામવાને ઇચ્છતા ધર્મધેણડા ભક્ત સ્ત્રી પુરુષો કેસરીઆ વસ્ત્રમાં સજ્જ બની તેમના માટેના નીચત કરેલા સ્થાનમાં એક પછી એક આવીને બેસવા લાગ્યા અને તે સર્વની સાથે આપણી પૂર્વ પરિચિત નીરૂપમાં પથ્થુ છુટા કેશે કેસરીયુ વસ્ત્ર પહેરીને બેઠી હતી.

નિરૂપમાનું નૈસર્ગીક ઉપર રૂપ આજે કેસરીઆ રંગના વસ્ત્રમાં અવનવું ખીલી નીકળ્યું હતું. સહુ કોષ્ટ ચન્દ્રની કાન્તિ સમાન ખીલી નીકળેલા નિરૂપમાના સૌંદર્યપર મુગ્ધ બની તેના સૌંદર્યની પ્રશંસા કરી રહ્યા હતા. સ્ત્રી પુરુષનું જોડું બનાવીને મહારાજ નિર્વાણ ચડાવતા હોવાથી નિર્વાણ ચડવા ત્યાં બેઠેલાં સર્વ કોષ્ટ નિરૂપમાના ભાભાગીદાર થવાની અંતરમાં ઇચ્છા કરવા લાગ્યા.

નિરૂપમાના સૌંદર્યરાશિમાં મુગ્ધ બનેલ દેવમંદિરના મહારાજ સર્વને નિર્વાણ ચડાવવાની ક્રિયા કરવાને આવી પહોંચ્યા અને થોડીક દૈહિક ક્રિયા કરીને તેમની બેઠકથી થોડે દુર ચાર વાંસડા ખોડીને ચારે બાજુ કપડું વીંટાળી કોટડી જેવું કરી રાખેલ તે તરફ પોતાના હાથમાંના પુષ્પને જળમાં બોળીને એક પુરુષ ને સ્ત્રીનું નિર્વાણ ચડવાનું જોડું બનાવીને તેમની પર પાણી છાંટી “નિર્વાણનો બેદ” પામવા મોકલવા લાગ્યા.

જેના પર મહારાજ પાણી છાંટતા હતા તે પુરુષ અનુયાયી સ્ત્રી અનુયાયી જેઓ નિર્વાણ ચડવા ઇચ્છતા હતા—અગમ નીગમનો ને રાજ હરિશ્ચંદ્રનો ધર્મ ને “નિર્વાણનો ભેદ” પામવા ઇચ્છતા હતા તેઓની સાથે નિર્વાણ કાટડીમાં જવા લાગ્યા અને ત્યાં દશ બાર મીનીટ “નિર્વાણનો ભેદ” પામી હસતા હસતા પોત પોતાના સ્થાને આવીને બેસી જતા હતા.

આવી રીતે બધા સ્ત્રી અને પુરુષ અનુયાયીઓને નિર્વાણ ચડાવ્યા પછી જ્યારે ‘સાંદ્ય’ સ્વરૂપા સ્વર્ગની અસરાસમી નિરૂપમા એકલી રહી ત્યારે નિર્વાણ ચડવાને આ રૂપસુંદરીનો કાણ ભાગીદાર થાય છે. મહારાજની તેનો ભાગીદાર બનાવવા કોના ઉપર રૂપા દ્રષ્ટિ ઉતરે છે. તે સહુ કુતુહળતાથી જોઈ રહ્યા હતા તેવામાં મહારાજ એકાએક ઉભા થયા ને નિર્વાણ ચડી ચુકેલાઓને ઉદ્દેશીને બોલ્યા.

બ્રહ્મજ્ઞાની સ્ત્રી પુરૂષો ! આ રૂપસુંદરીનો તમારામાંથી કોણપણ જોડીદાર થવાને લાયક નહીં જણાતાં હું પોતેજ તેને બ્રહ્મજ્ઞાનનો ભેદ અગમ નીગમનું જ્ઞાન ને રાજ હરિશ્ચંદ્રનો ધર્મ ને “નિર્વાણનો ભેદ” સમજવા ઇચ્છું છું.

મહારાજના આ શબ્દો સાંભળનાંજ સર્વે એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા “અહોભાગ્ય કેવા અહોભાગ્ય કે મહારાજ પોતેજ નિર્વાણ ચઢાવે ?” માત્ર ડોશી તો મહારાજના આ શબ્દો સાંભળી આનંદીત બની ગઈ.

“બ્રહ્મજ્ઞાનની પિપાસુ બાળા ! અગમ નિગમનો અને રાજ હરિશ્ચંદ્રનો ધર્મ જણાવવાને ઇચ્છતી છજાસુ સ્ત્રી ! ચાલ, મારી સાથે કાટડીમાં ચાલ. હું તને અગમ નીગમનો ભેદ, રાજ હરિશ્ચંદ્રનો

‘ધર્મ’ અને ‘નિર્વાણનો ભેદ’ સમજાવી મોક્ષનું દ્વાર ખતાવવા પ્રયત્ન કરે.”

માલુ ડોશીના સંસર્ગમાં રહેવાથી ધર્મધૈલી બની ગયેલી નિરૂપમા કાંઈક જાણવાનું મળશે તેમ સમજીને મહારાજની સાથે નિર્વાણ કેટડીમાં ગઈ. પરંતુ ત્યાં જતાંજ નીરૂપમાએ શું અનુભવ્યું ?

નિરૂપમાના સૌંદર્ય પર દીવાના બની ગયેલા મહારાજે નિરૂપમાને તેના આહુપાશમાં જકડી તેના ચંદ્ર સમાન પુલકીત વદન પર ચુંબન લેવાની ઇચ્છાથી તેના આહુપાશમાં જકડી.

મહારાજનું તેના તરફનું આત્મ વતન જોતાંજ નિરૂપમાનો મહારાજ તરફ ગુસ્સો ઉત્પન્ન થયો ને તેના આહુપાશમાંથી છુટવાનો પ્રયત્ન કર્યો ને છુટા થતાંજ તેણે મહારાજના નાક પર એક એવી મુઠ્ઠી લગાવી દીધી કે તરતજ મહારાજના નાકમાંથી લોહીની ધાર વહેવા લાગી.

એકાએક નિરૂપમાની મુઠ્ઠી લાગવાથી મહારાજને તમર ચડી ગયા ને ધબ દબને નીચે પડી ગયો. આ જોઈ નાસી જવાનો આજ ઉત્તમ માગ છે તેમ સમજી નિરૂપમા ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

જીવન—રહસ્ય

અપ-ટુ-ડેટ પાકું બાઈન્ડીંગ
કિંમત રૂ. ૭, પોસ્ટેજ ૧૨ આના,

ઊર્મિ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ બીજું ઉલામાંથી ચુલામાં

સુમાબના અંધનમાં જકડાયેલા, જ્ઞાતિના ૩૬ અંધનોમાં સંકળાયેલા પિતાને સ્વાથી જ્ઞાતિજનો તેની ઇચ્છા કે અનિચ્છાએ લગ્ન કરવાની જરૂર પાડે અને જ્ઞાતિની જીજ્ઞાસા થઈ ગયેલ રૂઢીઓના પાશમાંથી છુટવાની તેના પિતામાં નૈતીક હિંમત નહીં હોવાથી પાલક પિતા તથા માતાને લક્ષ્મી જે સુખી કરવાજ ઇચ્છતી હોય તો તેવા માટે ફક્ત એકજ રસ્તો હતો અને તે તેના પાલક પિતાના ગૃહ-ત્યાગનોજ.

આમ હોવાથી સંપૂર્ણ વિચાર કરી જ્યાં તેનું ભાગ્ય તેને લઈ જાય ત્યાં જવા માટે ઇશ્વરપર ભરસો મુકીને અંધકારપૂર્ણ રાત્રિમાં માર્ગ કાપ્યે જતી હતી.

મનુષ્ય ધારે છે કાંઈ અને વિધિ કરે છે બીજુંજ. મનુષ્ય જે ધારે છે તે કદિ પાર પડ્યું છે? લક્ષ્મી તેના પાલક પિતાના ધરનો ત્યાગ કરી માતૃભૂમિના સ્વાતંત્ર્યાર્થે તેના જીવનનું બધું અપવાદ ઇચ્છતી હતી. પરંતુ લક્ષ્મીના ભાગ્યમાં કાંઈ બીજુંજ લખાયું હતું વિધિના લેખ કોણ મીથ્યા કરી શકે? રાજા રામચંદ્રજી, મહાન પરાક્રમી પાંડવો અને નળરાય જેવાને પણ વિધિના વિધાનને તાબે બની અનેક સંકટો સહેવા પડ્યા હતાં ત્યાં બીયારી લક્ષ્મી શું હિંસાબમાં?

લક્ષ્મીના હૃદયમાં ફક્ત એકજ ઝંખના હતી અને તે ભારત આજે જે કંગાળ બની ગયું છે. ભારત જે સૂર્યભૂમી છે જ્યાં

કાચું સોનું પણ પાકી શકે છે. જેની પેદાશપર અન્ય દેશની પ્રજાઓ ભૂખ્યા વરની માફક ટાંપીને બેઠી છે તે કૃષિપ્રધાન દેશના બાળકો આજે ટુકડા રોટલાને માટે વલખાં મારે છે. જે દેશના સ્ત્રી પુરૂષો આજે એમ હાંકવા માટે પુરતા વસ્ત્ર મેળવી શકતા નથી. તેવી કંગાળ હાલતમાંથી ભારતની પૂર્વની સ્થિતિએ લાવવાના લક્ષ્મીના કોડ છે. તેની પાછળજી જીવન અપવાની લક્ષ્મીને હોંસ-અભીલાષ છે અને તેજ કારણે પિતાના ગૃહત્યાગનું નાટક મુખ્યત્વે બજાવ્યું હતું.

સ્વદેશના સ્વાતંત્ર્યભૂખ્યા, નાગા અને કંગાળ માનવીઓને સુદૃઢ અને કુશળ ભારતના રક્ષકો બનાવવાના કોડ ધરાવતી તે સખંધીજ વિચારોમાં મગ્ન રહેતી લક્ષ્મી અંધારી ગલ્લીઓ વટાવીને ચાલી જાય છે.

ચાલ્યા જતાં પણ ભારતના સ્વાતંત્ર્યના અને ભારતવાસીઓના હિતનાજ સ્વપ્ને લક્ષ્મી સેવી રહી હતી. આવા અનુપમ સ્વપ્ને સેવતાં ચાલ્યા જતાં જતાં લક્ષ્મી બોલી “ભારતને પૂર્વવત બનાવી ભારતનો એક પણ બાળક ટુકડા રોટલા માટે કે એમ હાંકવાના વસ્ત્રો માટે વલખાં મારતો અટકી જાય ને પોતેજ પોતાના પગ ઉપર ઉભો રહે નારો બની ગયો હોય તેવી મારી ધમ્મણ પૂછું નહીંજ થાય?”

ભારત! ભારત! પૃથ્વીના અખંડ વિજેતા ભારત! તારી આ દશા? સામાજિક કુરૂદીઓ, અંધ શ્રદ્ધા અને શાંતિના વાડાઓની ગુંથમાં સપડાઈ પડેલ ભારતની ગૌરવવંતી હિન્દુજાતિનો શું ઉદ્ધારજ અશક્ય છે? સામાજિક સડાઓ અને ધમધેલી ઘેલછાથી આજે હિન્દુ સમાજની જે અધીગતિ થઈ રહી છે તેનો પુનરુદ્ધારજ નહીં થાય?

જગતમાં જ્યારે સ્વાતંત્ર્યના વિજયનાદના ડંકા વાજે છે ત્યારે હિન્દુ સમાજ ફક્ત અંદર અંદરના કલેશમાં ને જ્ઞાતિના પરસ્પરના વાડામાં પડ્યો રહીને ગુંમળાઇ મરવાળ પડ્યો છે ?

શા માટે કોઇ પણ જાતનો જ્ઞાતિજ્ઞ બ્રાહ્મણની સાથે જેમ રોટી વહેવાર રાખે છે તેમ બેટી વહેવાર ન રાખી શકે ? વાણીયા તે બધાએ વાણીયાજ તેઓમાં જ્ઞાતિના વાડા શા માટે ? આમ જ્ઞાતિના વાડાને તેમાંથીયે વાડા પડી જવાથી હિન્દુ સમાજ છેક આમ નિર્બળ બન્યો નથી ?

“સમાજના આગેવાનો ! બહુ ઊંઘ્યા ધણું સધું હવે સત્વરે જાગો. સંપ ત્યાં જંપ કહેવતને અનુસરી તમારી જ્ઞાતિના વાડાઓ અને કુરીવાજોને તોડી ફેડીને એક સમાજ બનાવવા પ્રયત્ન કરો. હિન્દુ સમાજમાં ચાર વર્ણો-વાડા ઓછા છે કે વધુ બનાવો છો ? જેમ જેમ તમે સમાજથી દુર જતા જાવ છો તેમ તેમ તમારું બળ ઓછું થતું જાય છે તે લક્ષમાં છે ?”

આવી રીતે વિચારની પરંપરામાં મરશુલ બનીને લક્ષ્મી ચાક્ષી જતી હતી તેવામાં તેણે દુર રસ્તાપર બળતા જ્ઞાનસના પ્રકાશમાં તેની પાછળ પાછળ કોઇ ચાર મનુષ્યોને આવતા જોયા તેથી તેના હૃદયમાં ફાળ પડી. રાત્રિના સમયે તે અનાથને સદાયહીત હોવાથી ઉતાવળી ગતિએ જ્ઞાનસ પાસે આવી પહોંચી. જ્ઞાનસ પાસે આવી પહોંચતાંજ તેની પાછળ ચાલ્યા આવતા કુર હૃદયના વિકાસ અહેરાવાળા ચાર પદ્મજોને જોતાંજ તેના ગાત્રો થર થર ધ્રુજવા લાગ્યા. તેના હૃદયમાં અચનો સંચાર થયો છતાં પણ તે હીંમત રાખીને આગળ ચાલ્યે જતી હતી.

જ્ઞાનજ્ઞાના પ્રકાશ પાસે આવી પહોંચતાંજ પઠાણોની નજરે લક્ષ્મીનું 'સૌંદર્ય' પડતાં તેમણે એક લક્ષ્મીના અપાર રૂપરાશિમાં મુગ્ધ બનતાં બોલી ઉઠ્યો "યાર ! અપના જયસા ખ્યાલ થા વયસા અય મામુલી ઔરત નહીં હય, હય તો હુસ્નપુર નાઝનીન. ખુદાએ કયા હુસ્ન ઉસ્કુ દીયા હય. અમર જો વો મેરી દીલદાર બીબી બન નેકા કયુલ કર લે તો મય ઉસ્કા કદમબોસી કરનેકું તૈયાર હું. કયા હુસ્ન હય. દુસરા મહાતાબે જહાન."

"તેરા જયસા ખુની ઔર બદમાશકુ કોણુ દીલ દેશ પશંદ કરેમા ? અય કાલી સુરત ! દેખ મંય કયસા નવબુવાન હું. વો બનેગી તો મેરીજ દીલદાર બનેગી. તેરી કયા હીકમત હય કે ઉસ્કા બાલ ટેકા કર શકે ?" આવી રીતે લક્ષ્મીના હુસ્નપર દિવાના બનીને પઠાણો અંદર અંદર વાતચીત કરતા કરતા લક્ષ્મીની પાછળ ચાલ્યા જતા હતા.

પોતાની પાછળ ચાલ્યા આવતા પઠાણોની વાતચીત પરથી કેવી સ્થિતિમાં તે આવી પડી છે તેનો ખ્યાલ આવી ગયો હતો લક્ષ્મીને તેનું શીયળ બયમાં છે તેમ જણાઈ આવ્યું હતું. પિતાના ઘરે પશુ હવે જઈ શકાય તેમ ન હોવાથી પરમકૃપાળુ પરમાત્માપર ભરસો રાખી વિધિના વિધાનને વશ નવવા લક્ષ્મી ચાલી જતી હતી.

ચાલતાં ચાલતાં એક અંધકારપૂર્ણ રસ્તા પાસે આવી પહોંચતાં તે વિચાર કરવા લાગી. તેવામાં તેના સૌંદર્યમાં દિવાનો બની ગયેલ પઠાણુ અંધકારનો લાભ લેવા તેની પાસે આવી પહોંચ્યો ને તેનો હાથ પકડીને બોલ્યો "નાઝનીન ! મંય તુમારા હુસ્નમેં જલતા હું આવ મેરે મલે લગ જવ ઔર—"

હજી કાંઈક આગળ બોલવા જાય છે તેવામાં તેની સાથેના સાથી-ઓને લક્ષ્મી સાથે આંધક છુટ લેતા જોઈ તેની આંખો ફાટી મધ ને તેના હાથમાંનો ડાંડો ઉપાડી બોલનારનું માથું રંગી નાંખ્યું.

અણુધાર્યો એકાએક માથા પર ધા પડવાથી લોહીની ધારા બહેવા લાગી. આંખે અંધારા વળી જતાં જમીન પર પડી ગયો. આવી રીતે પોતાના ચાલ્યા આવતા યમદુતોને અંદર અંદરજ લડતા જોઈ નાસી જવાનો સારો મોકલો હોવાથી લક્ષ્મી ત્યાંથી ત્વરીત ગતિએ અદ્રશ્ય બની ગઈ.

લક્ષ્મીના 'સાંધ્ય' પર મરી શીટતા પહાણે તેના મિત્રોને જમીનદોસ્ત કરીને ચોતરફ જોયું તો લક્ષ્મીનો ક્યાંય પત્તો નહીં મળતાં અંધકારને લીધે ક્યાંઈ આટલામાંજ છુપાઈ ગઈ હશે. તેવી શંકાથી પોતાના ખીસામાંથી સચલાઈટ ફેંકી ત્યારે તેના પ્રકાશમાં એક સાંકડી ગલીમાં કોઈ નાસી જતું તેની નજરે પડ્યું.

કદાચ આજ તેની દીલગીર-આપણી લક્ષ્મી હોય તો ? આવી શંકા આવવાથી તેણે તે તરફ દોટ મુકીને નાસી જતી લક્ષ્મીને પકડી પાડતાં કહ્યું “મલરાવ નહીં હું તમારો દુશ્મન નહીં પણ દોસ્ત છું. તમોને બીબી બનાવી સુખી કરવા હું પ્રયત્ન કરીશ.”

એકાએક સામેની મેડીમાં બળતી બત્તીના પ્રકાશ તરફ લક્ષ્મીની નજર પડતાં પહાણના હાથમાંથી તેનો હાથ છોડાવી તે તરફ દોડતાં બોલવા લાગી “બચાવો આ રાક્ષસના હાથમાંથી મને કોઈ બચાવો.”

સંગીતનો મધુર આલાપ ગાતી નતકીના કાને લક્ષ્મીનો હૃદય-દ્રાવક સ્વર પડ્યો. રાત્રિના વખતે આવો હૃદયદ્રાવક કરશુ બની સાંભળતાંજ સંગીતમાંથી તેનું દીલ ઉઠી ગયું તેથી

સારંગીને બાજુ પર મુકીને તેના નોકર પ્રત્યે બોલી “વજરા ! જો જો, આ કરણ હૃદયભેદક અવાજ ક્યાંથી આવે છે.”

વજરાની આંગળીના ટેરવા પર નાચતા તેના આશ્કે વજરાના આ શબ્દો સાંભળી અવાજ ક્યાંથી આવે છે તે સાંભળવા તક્ષીન બની ગયા. છેવટે અવાજ તો નીચેથીજ આવે છે તેવો નિશ્ચય થતાં હાથમાં ફાનસ લઇને વજરા નીચે ઉતરી પડી.

વજરાના આશ્કે પણ તેની પાછળ નીચે આવ્યા. નીચે આવતાંજ વજરાએ શું જોયું ? લક્ષ્મીને નીચે પાડી તેના રૂપમાં દિવાનો બની મથેલો પઠાણ તેના શીયળને લુટવાને તૈયાર થઇ ગયો હતો. હમણાંજ લક્ષ્મીના નારી સન્માન-શીયળ પર કલાંકની કાલીમા લાગી જશે તેવો લક્ષ્મીને ભય હતો ને તેથી જીભ કચરીને મરી જવાનો તે નિશ્ચય કરી બેઠી હતી.

તેણે જીભ કચરી ન કચરી તેવામાં તેના મ્હોંમાંથી લોહીની ધાર વહેવા લાગી ને લક્ષ્મી બેભાન થઇને પડી. પઠાણ બેભાન લક્ષ્મીને તેના બાહુપાશમાં પકડવાને દોડ્યો તેવામાં સામેથી વજરા તથા તેના માણસોને આવતા જોઇને પોતાનો જીવ અચાવવાને તે નાસી ગયો.

મુઠીત લક્ષ્મીની પાસે આવતાંજ વજરા બોલી “કેટલી ખુબસુરત છે ? મારે જોઇતું હતું તેવુંજ જીલજીલ ખુદાએ મોકલી આપ્યું છે.” આમ કહી લક્ષ્મીને ઉપાડી ધરમાં લાવવાનું કહીને તે ધરમાં ચાલી ગઇ.

વાંચક ! આગળ ઉપર વજરાના ભેદથી વાકેફ થતાં લક્ષ્મી તેના પિતાનું ધર છોડી સ્વાતંત્ર્યનો મંત્ર જપતાં “ઉલામાંથી ચુલામાં” પડી છે કે નહીં તે તને આપો આપ સમજાઇ આવશે.

પ્રકરણ ત્રીજું

સત્તામણીની શરૂઆત

સત્તાના મદમાં મદાંધ બની ગયેલ દેવમંદીરના મહારાજ માલુ ડોશી મારફતે સોનેરી જળમાં સપડાયેલી નિરૂપમા જેવી અદ્ભુત લાવણ્યવતી યૌવનમદમાં મસ્ત બની ગયેલી નવયૌવનાને છટકી ગયેલી જોષ પોતાનો દાવ ખાલી જવાથી પોતાની લાલસાને નિરૂપમાના રૂપ સૌંદર્યનો ઉપભોગ કરી પૂછું નહીં કરી શકવાથી ગમે તે ઉપાયે નિરૂપમાને તેની જળમાં આપાદ સપડાવી તેના પર ધામી'ક સત્તા ચલાવી-દુરુપયોગ કરી નિરૂપમાના સૌંદર્યસાગરમાં સ્નાન કરવાનો નિશ્ચય કરી દેવમંદીરનો મહારાજ બોલી ઉઠ્યો.

“બિચારી માલુડોશી શું કરે ? તેણે તો સોનાની ચંદ્રીને જળમાં ફસાવવા ધણા પ્રયત્નો કરી જોયા, છેક નિર્વાંચુ લેવાની હદ સુધી પણ તે નિરૂપમાને ખેંચી લાવી. માલુ ડોશીના આટલાં બધા અતુલ પ્રયત્નો છતાં પણ તે રૂપસુંદરી છેવટે હાથમાંથી છટકી ગઈ.”

નિરૂપમા ! નિરૂપમા ! મારા પોલાદી લોખંડી ચોકડા નીચે તારે આખરે કચડાવુંજ પડશે. ઓ મદ્યેલી માનુની ! તારા સૌંદર્યમાં હું દિવાનો બની ગયો છું. જ્યારે તારા અમીઝરતા ગુન્નગુલાબી ગાલો પરના અમીરસતું પાન કરીશ ત્યારેજ તારા સૌંદર્યથી લડલડાટ બળી રહેલા મારા આત્માને સંતોષ થશે.

નિરૂપમા ! તું આજે મારા હાથમાંથી છટકી ગઈ પરંતુ છટકીને તું જવાની કો ક્યાં ? તને મારા પાશમાં લાવવા માટે હું મારી ધામી'ક સત્તાનો દુરુપયોગ કરવો પડે તે પણ કરીશ પરંતુ કોઈપણ

અવશ્ય ! તારા પર મરી શીટના-તારા માટે જીવનનું અકીદાન આપવાને
તારા થયેલા તારા પ્રેમીની માંગણી નહીં તારા માટે ૨૪

શુરાનો સંગ્રામ યાને ગરવી ગુર્જરી.

અંદરને અંદરનાં જેર વેર કેટલી દદ પર જાય છે ?
સતી અને ખદાદૂર સ્ત્રી પ્રાણાને પણ પોતાની ટેક છોડતી નથી.
શુરવીર રમણીની શુરવીરતા અને ખરા રજપૂતોની શુરવીરતાનું
સચોટ દીગ્દર્શન કરાવતી આ નવલકથા શાયરસથી ભરપૂર છે.
૨૦૦ પાનાંનું સચીત્ર પુસ્તક કિંમત રૂ. એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

સ્નેહ સમાધી યાને પ્રેમયજ્ઞમાં પ્રાણાર્પણ

કી. ૮ આના, ખદારગામ માટે ૯ આનાની ટીકોટ મોકલવી.

આઝાદીનો જંગ કિંમત રૂ. ૩. દોઢ.
પોસ્ટેજ ૭ આના વધુ.

કોકશાસ્ત્ર, મસ્તકશાસ્ત્ર તથા જીંદગીના અનેક પ્રસંગો
માટેના મહાન ગ્રંથ ૧૫૦ મુંદર ચિત્રો

જીવન-રહસ્ય અપ-ટુ ટેટ પાકું આઈન્ડીંગ
કિંમત રૂ. ૭. પોસ્ટેજ ૧૨ આના.

ભારતનું ઘડતર

ભાગ ૧-૨
(સચીત્ર)

અંતે ભાગના ૧૩ આના, વી. પી. પોસ્ટેજ ૮ આના વધુ.

કામિ

માસીકના આગલા અંકો સીલકમા દશે ત્યાં
સુધી મળશે, દરેક ચાલુ અંકના ૫-૫ આના,
ખાસ અંકો (દિવાળી, ટોસ્ટેડાય) દરેકના ૯-૯ આના.

વિલાસ આફીસ, ૧૮૧, અમરગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

હિપાયે તને છટકી જવા નહિંજ દઉં. જ્યાં સુધી હજારો ગાડરીઆ પ્રવાહની માફક અંધશ્રદ્ધાળુ ભકતજનો મારી ચરણરજમાં આગોટે છે. જ્યાં સુધી મારો પડયો ખેલ દેવાણા સમાન માને છે ત્યાં સુધી તું તાકાત છે તારી કે મારી રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષાને મારી વિષય લોભુપ્ત ઇન્દ્રિયોને રસાનંદનો સ્વાદ આપવા તું મારી જળમાં નહીં સપડાય ?

નિરૂપમા ! તું જે કોષપણુ રીતે મારા કાણુમાં નહીં આવે તો મારી ધામીક સત્તાનો દુરૂપયોગ કરી હું તને સમાજમાં હડધુત કરાવીશ. ત્યારેજ તું પગે પડતી મારી ઈચ્છાને વશ થશે. ઓ હડીશી છોકરી ! મને સત્તાવીને કોષપણુ સુખે રહી શક્યું છે કે તું રહેશે ?

આમ કહીને બાબુના ખંડમાં બેઠેલાં વેવલા ભકતરાજો ને ભકતાણીઓમાંથી બહાર ભકતરાજને ધર્માવતારનો ડોળ ખતાવી અંદર ખાનેથી હજારોના જીવનોતું સત્યાનાશ વાળી નાખવામાં જરા પણ પાછી પાતી નહીં કરનારા કુટીલરામ અને માલુ ડોશીને બોલાવી લાવવા મહારાજો નોકરને કહ્યું.

દેવમંદીરના મહારાજને સાક્ષાત્ પરમાત્માનો અવતાર માનનારા માલુ ડોશીને કુટીલરામ દેવમંદીરના મહારાજ પાસે આવી પહોંચ્યા ને દેવમંદીરના મહારાજની ચરણ રજ લાઇને તેના પ્રત્યે બોલ્યા.

“બાપુજી ! અમે પામર જીવડાના ધનભાગ્ય કે તમેએ આજે અમેને યાદ કરી દર્શન આપીને પાવન કર્યાં. બાપજી ! અમારી ઉપર સદાય આવીજ મહેરબાની રાખજો. અમને કેમ બોલાવ્યા છે બાપજી !

“ભકતરાજો ! તમે તો સાક્ષાત્ દેવ સમાન છો. તમે દરિસમાં લીન બનીને આ અસાધ્ય નકરવી રચનાપૂર્વક સંસારમાં રહેવા છો

સંસારની વાસનાઓથી મુક્ત છે તે શું તમારું ઓછું સદ્ભાગ્ય ગણાય ? સદાસર્વદા પરમાત્માતુલ્ય માની મારું પુન્ય કરવામાં મારી ઇચ્છાઓ પુરી પાડવામાં તમોએ ક્યાં પાછી પાની કરી છે તે કરશે ?”

“વાહ ! વાહ ! એવા અમારા અહોભાગ્ય ક્યાંથી હોય કે અમે તમારો દૈવીસંદેશ પૂર્ણ કરવામાં મદદગાર બની શકીએ ?”

“આપણું ! નિરૂપમાને ફસાવવા ધણા પ્રયત્નો કર્યા ત્યારે તે ફસાઈએ ખરી ને છટકી પણ ગઈ” માલુ ડોશીએ કહ્યું.

“પરંતુ તેમાં તમારો કંઈ વાંકજ નથી. વાંકજ તેના ભાગ્યનો છે. તેના ભાગ્યમાં સમાજમાં હળુ વધુ હડધુત થવાનું લખાયું છે. જ્યારે તે કુતરાના કરતાં પણ વધારે હડધુત થશે ત્યારેજ તે નિર્વાણનો બેદ ને રાગ દરિશ્ચંદ્રના ધર્મના જ્ઞાનની અધિકારીણી થશે. સૂચણ પણ જ્યારે તપીને શુદ્ધ બને છે ત્યારેજ કસોટીને લાયક બને છે નિરૂપમાનું પણ તેમજ છે કસોટીએ ચડ્યા વિના તે નિર્વાણ બને દરિરસની અધિકારીણી બની શકશે નહીં.”

કેમ બાળે મહારાજ પોતેજ સાક્ષાત દેવતા અવતાર ન હોયને બ્રૂત, લવિષ્ય ને વર્તમાન—ત્રિકળના બાળકાર ત્રિકાળજ્ઞાની ન હોય તેમ માલુ ડોશી ને કુટીલરામ પર છાપ પાડવાના હેતુથી ઉપરના શબ્દો બોલ્યા.

“આપણું ! ત્યારે નિરૂપમાને કેવી રીતે વશ કરી શકીશું ?”

“કુટીલ ! જો તારા નામને તું બરાબર સારથક કરે ને કુટીલ નીતિ વાપરી તારી કુટીલતામાં નિરૂપમાને બરાબર સપડાવી સમાજની

પાસે તેને હડધુત કરાવે તોજ તે આપણી જાળમાં ફસાય તેમ છે.”
નિરૂપમાના સૌંદર્યમાં બળીને ખાખ થઈ જતા દેવમંદિરના
મહારાજે કહ્યું.

“તમારો શબ્દ મારે દેવાગાતુલ્ય છે. તમારો હુકમ થતાં હું
જીવન અપવાને તૈયાર છું. ફરમાવો સેવકને શું આજ્ઞા છે?”

“કુટીલ ! નિરૂપમા એમ સીદ્ધી રીતે માને તેમ નથી. તેને
સપડાવવા પ્રપંચજાળ રચવી પડશે. કુટીલ અને માલુખાઈ ! જો તે
રૂપસુંદરી મારા હાથમાં આવે તો——”

મહારાજ કાંઈક બોલવા જતા હતા તેવામાં માલુ ડાશી
બોલી “તો શું?”

“તમારો બેડો પાર. બીજું શું? તમારા છોકરાના છોકરાને
ખાવાની ચિંતા ન રહે. મંદિરમાં આટલું બધું ધન ભેગું થયું છે
તે શા કામનું છે? મારી લાલસા પોશવામાં તેનો ઉપયોગ ન કરે
તો તેનો ઉપયોગ બીજે ક્યા થવાનો હતો? જ્યાં સુધી અંધશ્રદ્ધાળુ
અકતરાજો તેમના આજીવનમાં દુષ્કર્મ ટીપા માટે-વલખા મારતા ને
તેમની અર્ધાંગિનાને પુરતા વસ્ત્ર વગર રાખીને અંધ બનીને દેવ-
મંદિરના ગોલખમાં દરરોજ પૈસાની છોળ ઉડાવ્યા કરે છે ત્યાં સુધી
મારે શા માટે મારી ઇચ્છા--લાલસા--આકાંક્ષા પૂર્ણ કરવા
તેનો ઉપયોગ ન કરે?”

“મહારાજ ! તમે નિરૂપમાની વાત ભુલીને આતો બીજા વાતે
વળખ્યા, નિરૂપમાને આપણી જાળમાં ફસાવવા શું કરવાનું છે?”
માલુ ડાશી બોલી.

“એમાં બીજું કરવાનું શું હતું? માણુ ડોશી! નીરપમા ખાનગી રીતે વ્યભીચાર સેવે છે તેવી વાત તમે ગામમાં ઉડાડો કે પત્યું. વેશ્યાના ચરણુ ચાટવા છતાં સફેદ કગ ચઢીને ફરનારા દાંભીકા નીરપમા તરફ તીરસ્કારની નજરે જોવાનું શરૂ કરશે. સહુ તેને હાથુત કરશે. એટલે તે મદ્યેલી છોકરી છેવટે કાંઈ ઉપાય નહીં હોવાથી મારા ચરણુમાં આવશે. મારી આશા—અભિલાષા પૂર્ણ થશે. હું તેના ચંદ્ર સમાન વદન મંડળપરના અમીરસનું પાન કરી શકીશ, અને તમારી મહેનત પણ બર આવશે” નીરપમાપર કેવી રીતે કલંક મુકીને તેમની જાળમાં ફસાવવી તેનો આછો ચિતાર આપતાં મહારાજે કુટીલરામ તરફ જોતાં કહ્યું “તમેને મારો આ વિચાર પસંદ પડ્યો કે નહીં?”

“તમારો વિચાર અમલમાં મુકવા હોળીનું નારીએળ કાને કરીશું?” કુટીલરામે કહ્યું.

“તારો ભત્રિજે મદન છેને?”

“તે તો ખેપાની છે. મારે ને તેને તો જન્મથીજ આડવેર છે.” મહારાજની પાસેથી ધન ઓકાવવાની આજીરચતાં કુટીલરામ બોલ્યો.

“કુટીલ! આ જગતમાં પૈસો શું નથી કરી શકતો? ને મારે પૈસો મેળવવા પરસેવો ક્યાં ઉતારવો પડે છે કે આપનાં દીલ કાચવાય.” આમ બોલતાં બોલતાં દસ દસની નોટના પાંચ કટકા કુટીલરામના હાથમાં મુકતાં દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા “જા. કુટીલ. નારી કુટીલ નીતિનો દાગ—જેના અજ્ઞમાવડે જે પાસાઓમાર પડ્યા તે તારા ખેડા પાદજ સનહ રેજેડા.”

“તેને માટે તમે બેસીકર રહો. કુટીલનો ફેંકલો પાસો કદિ પણ અફળ ગયો છે?”

“ત્યારે સત્વરે તારો પાસો ફેંકવો શરૂ કરી દે” મહારાજના આ શબ્દો સાંભળતાંજ કુટીલ તેની કુટીલ નીતિ અજમાવવા ચાલ્યો ગયો.

“માલુ બાપ ! હમણાં ઠંડા કેમ છો ? કેમ કાંઈ શીકાર હાથમાં નથી આવતો ?” કુટીલના ગયા પછી મહારાજે માલુ ડોશીને કહ્યું.

“માલુ ! હમણાં કોઈ રંભા સમાન અતુલ રૂપવતી કુમળી કળીનો આસ્વાદ નહીં લુંટયો હોવાથી મારું મન દિવાનું બની ગયું છે. તું તારે મોઢેમાઝ્યા નાણા લે પણ કોઈ રસસુંદરી તો લાવી આવ.”

“એક સોનાની ચલ્લીને ફસાવવાની તૈયારીમાંજ છું પણ——”

“અટકી કેમ ગઈ ?”

“તેનો છુટ્ટો બાપ આપણા માર્ગમાં કાટો થઈ પડ્યો છે.”

“ત્યારે હવે તું શું કરવા ઇચ્છે છે ?”

“તેના બાપને જ્યારે તે ખેતરમાં હોય ત્યારે મરાતી નાખવા હું ઇચ્છું છું પરંતુ આવા કામમાં પૈસાની તો જરૂર હોયજને ?”

“પણ તને પૈસાની નાજ કાણે પાડી છે. લે આ ચારસો રૂપીયા ને મારા પ્રેમ માર્ગમાં નડતા કાંટાને દુર કરી તે સુંદરીને મારી જળમાં સપડાવ” મહારાજના આ શબ્દો સાંભળતાંજ નોટો લઈને માલુ ડોશી પોત્તાર ફેંકવા ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૪ થું

—x—

વિનાશના માગે

“જરા રકાબોસે છુપકર;
 મેરી આંખોમેં આ બચકો;
 અગર કોઇ લાખ લી હુંઢે,
 ખબર હોવે તો મયજનતું;
 ખરસાઓ તીર મુજપે,
 અગર મતના માન લો;
 પેહલુમેં દિલ હય,
 દિલમેં તુમારા ખેઆલ હય;
 સીના તુમારા હય,
 દિલ તુમારા હય, જગર તુમારા હય;
 તીરે બેઠાઢ જીવર,
 રૂખ કહે ઘર તુમારા હય;
 યાદ હય મુઝે,
 હીજકે સદમે આલીમ,
 ભુલ જાતા હું મગર,
 દખકે સુરત તેરી;
 ખુને જગર પીને કો,
 ઓર લખ્તે જગર ખાને કો,

જે ગીઝત મીલતી હય,
 જના તેરે દિવાનેકો;
 તુમ રહ જાઓ હમસે,
 તો હમ મીન્નત કરે;
 હમ રહ જાઓ તુમસે,
 તો હમકો મનાઓ કોન?;
 અબ તુમ અપના,
 બનાવડસે મુંહ બનાતે હો;
 વો આઘ લબપે હંસી,
 દેખો મુસ્કેરાતે હો.”

અયશાના કોકિલા સમાન કિજર કંઠમાંથી છુટતા-અયશાના સુમધુર કંઠસ્વરમાંથી આત્રવૃક્ષની વનરાજીમાંથી ટહુકતી કોયલસમા સુમીઝ મધુર સ્વરો-આલાપ સાંભળનારના હૃદયને બંસીનાદમાં જેમ સપરાંજ ઘેલો બને છે તેમ ઘેલા બનાવતી સંગીતની લહરીઓ સીતારના તાલમાં મળીને સાંભળનારના હૃદયના તારોને ઝણઝણાવી દમ ત્યાં અલૌકિક સ્વગિ'ય દ્રશ્ય ઉત્પન્ન કરી રહી હતી.

પુષ્પધન્વાની પટરાણી રતિને પોતાના સૌંદર્યમાં ધડીભર લજ્જત બનાવી દે તેવી અજબ લાવણ્યવર્તિ મદભર નવયોવના-અયશાના હૃદયભેદક પ્રેમીઓના ચિત્તને વ્યાકુળ બનાવી દે તેવા અયશાના હાવભાવો અને આલાપ તથા સીતારના સુમધુર સ્વરોનું પાન કરતો સુધાકર અયશાના અજબ લાવણ્ય અને મનમોહક અવથોના હાવભાવોનું પાન કરતો અયશાના કાતીલ નયનોમાંથી

છુટતા શરોથી ધાયલ બની અયશાના સૌંદર્યરસના પાન સાથે સંગીતનો રસાનંદ લુંટતો ગજરાજની માફક અયશાના મદભર નયનોના કેદમાં ડોલી રહ્યો હતો.

અયશાના મદભર નયનોમાંથી—કામણુગારી કીકીઓમાંથી વરસતા અમીરસના પાનથી પોતાના અંતરની તૃષાને છીપાવતો સુધાકર અયશાની નજીકમાં જઈ તે ચંદ્રવદના—ભૂવન મોહિની—સૌંદર્યની ભુરકી ફેંકી તેમાં દિવાનો કરી મુકનારી અયશાના અંન્ને હાથે પોતાના હાથમાં લઈ એક બીજારી જેમ યાચના કરે તેમ બોલ્યો.

“અયશા ! તારા પર મરી શીટતા—તારા માટે જીવનનું બળીદાન આપવાને તૈયાર થયેલા તારા પ્રિયીની માગણી મંજૂર નહીં કરે ?” આમ કહી તીવ્રજા નયનોથી સુધાકરને ધાયલ કરતી અયશાને પોતાના બાહુપાશમાં જકડી તેના ગુલાબી કપોળ પ્રદેશ પર ચુંબન લીધું અને પોતાના હાથથી અયશાની હડપચી જરાક ઊંચી કરી અયશાના સૌંદર્યનું એકાદશે પાન કરવા લાગ્યો.

સુધાકરના પ્રશ્નનો કાંઈ જવાબ નહીં આપતાં સુધાકરના વિશાળ વક્ત્રસ્થળ પર માથું રાખી તેના બાહુપાશમાંજ પડી રહી સુધાકરને વધુ ઉન્મત બનાવવાના હેતુથી અયશાએ મીઠું મીઠું હસતાં નાચેતાં ગઝલ શરૂ કરી.

“સનમકી ગોદમેં આશકકુ,

કયા ગમ આતી હય;

ગુલોડી બહારમેં,

બુલબુલકુ કયા મઝા આતી હય?—સનમકી

શયે વસ્ત્ર આશકડી,
કયા બાતોમેં જાતી હય ?
હમ તો કહેતી હય કે,
સનમ શરાબ પીલાતી હય.-સનમકી
સનમકી ગાદમેં,
વસ્ત્રકી લહેજત આતી હય;
યે લહેજત આશકડા,
દિલકુ નશા લાતી હય-સનમકી
સનમકી રોશની,
આશકકુ કયા દીખલાતી હય ?
હમતો કહેતે હય,
કે વો સનમમેં જહાં બતાતી હય.-સનમકી”

“અહાહા! પુષ્પધન્વાની રતિને લગવે તેવું અતુલ સૌંદર્ય છે ને? જાણે બીજી અમરાપુરીની ઉવંશીજ. જગતમાં આટલું સૌંદર્ય કાષ્ઠનામાં હશે? શું તે કાષ્ઠની પત્ની બનીને તેનું જીવન સુખમાં વ્યતિત કરી શકે?” અયશ્વાની મનમોહક દેહલતાને સૌંદર્યનું પાન કરતો અયશ્વાને તેના વક્ત્રસ્થળ સાથે દયાવતાં મુઠાકર ઉપરના વિચારો કરવા લાગ્યો.

“અયશ્વા! તારા નામનીજ જ્યાં હું માળા જપી રહ્યો છું. તારા પર મારું જીવન ઓવારી નાખવાને તૈયાર થયો છું છતાંયે ઓ મદ્યેલી માનુની! શા માટે મને ટળવળાવે છે?”

સુધાકરને તેના મોહપાશમાં વધુ સપડતો જોષ મૈન રહેવુંજ તેના માટે વધુ લાભદાયક છે તેમ સમજીને અયશા સુધાકરના પ્રશ્નનો ઉત્તર નહીં આપતાં મૈનજ રહી. અયશાને મૈન જોષ Silent is half concent એ સુત્રાનુસાર મૈનમાં અયશાની સંમતિ જોષ સુધાકરે તેને ફરીથી તેના બાહુપાશમાં જકડી તેના અધર પર ઝરતા અમીરસતુ પાન કરતાં બોલ્યો “ખરેખર, અયશા ! શું તું મારી થશે ?”

“તમે પુરૂષો અને બ્રમરો બંને એકજ કોટીના ગણાવ. પુષ્પમાં રસ હોય ત્યાં સુધીજ પાછળ ભમ્યા કરો પરંતુ રસ ચુસી લીધા પછી તેની તરફ નજર પાણુ ફેંકતા નથી એ બીનાથી હું ક્યાં અગ્નણુ છું કે તમારા અમીઝરતા શબ્દોના લાગમાં ફસાઈ જાઉં ? તમે પુરૂષો-અમારા રૂપના-સૌંદર્યના પુગ્ગરી છો. મારી આ લાવણ્ય-વતિ મનમોહક નાજુક ચોવનપૂણું દેહલતા પર મરી શીટનારા છો પરંતુ તેનો આસ્વાદ લુટ્યા પછી પુષ્પના જેવી અમારી દશા કરનારા તમારા દંબી નરહૃદયથી હું ક્યાં અગ્નણુ છું.”

અયશાના મદભર નયનોમાંથી છુટતા તીરોએ સુધાકરને ધાયલ કરી દીધો હતો. તેના હૃદયમંદિરમાં અયશાનીજ મનમોહક મૂર્તિ રમી રહી હતી. અયશા સીરાય તેને આખું જગત અંધકારમય જણાતું હતું. અયશાના કાનિલ નયનોના શરોથી તે એવો ધાયલ થઈ ચુક્યો હતો કે અયશાજ તેને જીવનપ્રાણ સમી જણાતી હતી.

અયશાની ભુરકીમાં સુધાકર પાગલ બની ગયો હતો અને કુળ મર્યાદાને નિલાંજલી આપી ચુક્યો હતો. શીકારને જાળમાં ખરાખર સપડાયેલો જોષ હસમુખ અને કાલીદાસની અગાઉથી પદાવી રાખેલી

અયશાએ અશ્રુપાત કરવો શરૂ કર્યો અને બયથી બયબીત થયેલી હરિજિની માફક ધ્રુજતા ધ્રુજતા સુધાકરની સોડમાં બરાતા અયશા બોલી.

“હૃદય તો ક્યારનુંયે મારા ભોગી બ્રમરને અપાઇ ચુક્યું છે. તને પણ તેના અર્થે ‘ધયુ’ હવે મારી પાસે આપવા જેવું થું રહ્યું છે? મારો ભોગી બ્રમર મારી આશાના મીનારાને—મારા કુસુમકળી સમાન કામળ હૃદયને છુંદી તો નહીં નાખે તેનીજ વારંવાર મને બીતિ રહ્યા કરે છે.” સુધાકરનું ધન કોષપણ પ્રકારે મેળવવાની રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા ધરાવનાર હસમુખ અને કાલીદાસની મદદનીશ અયશા બોલી.

“અયશા ! સુંદરી !” અયશાની હડપચી પકડીને તેના નયનો તરફ ટીકી ટીકીને જોતાં સુધાકર બોલ્યો “થું તને હજી મારો વિશ્વાસ નથી આવતો? એવો કયો વજ્રસમાન હૃદયનો પુરૂષ હશે કે પોતાના હાથે ઉછેરેલી પુલવાડીનો માળી બની કુસુમરસનો ઉપભોગ કરવાને બદલે તેને છુંદી નાખવાનો પ્રયત્ન કરશે?”

“એ તો તમે પુરૂષ અને બ્રમર બંને સરખાજ. બેમાંથી એકનો પણ વિશ્વાસ કયો એટલે ભોગજ મળ્યા.”

“તમારા હૃદય મંદિરમાં જે નર પોતાનું સિંહાસન જમાવી બેઠો છે તેનું નામ જણાવવામાં કાંઈ હરકત જેવું છે?”

“છે અને નથી પણ” અયશાએ ટુંકો જવાબ આપ્યો.

“એટલે? અયશા ! આજે તું આ થું કહે છે?”

“વાંધો તો એજ છે કે મારા આત્માના ઇશ્વર મારા હૃદય મંદિરના દેવનું નામ જણાવતાં તમો ઇર્ષાની આગમાં ધુંધવાશે તો નહીંને?”

“અયશા ! મદધેલી અયશા ! ત્યારે શું તું મારી નહીં જાય ?”
આમ કહી ઉ-માદવશ બનેલા સુધાકરે અયશાને પાછી તેના બહુ-
પાશમાં જકડીને તેના ગુલે ગુલાબી ગાલ પર ચુંબન કયું.”

“પોતાની જાળમાં સુધાકર આપ્તાદ સપડાયો છે અને તે હવે
છટકી શકે તેમ નથી તેવી પુરેપુરી ખાત્રી થયા પછી અયશા બોલી
“તમે શું ખરેખર મારા ચિત્તના ચોરને જોવા પ્રયત્ન છો ? શું
મારા હૃદય વલ્લભ-જેને હું મારો આત્મા અને દેહ અપીંચુકી
છું તેને જોવાજ માગો છો ?”

“અયશા ! મદધેલી અમશા ! ના તરસાવ તારા પાછળ દિવાનો
બની ઝુરી મરવાને તૈયાર થયેલ તારા પ્રેમીને હવે વધુ ના તલસાવ.
અયશા ! તારા માટે હું ધન, દોલત સર્વસ્વ ઓવારી નાખવા તૈયાર
છું ફક્ત એક વખત તું કહી દે કે તું મારી છે.”

“બીજાંવેલી જાળમાં આપ્તાદ સપડાઈ ગયેલ સુધાકરને વધુ
તલસાવવો હીક નહીં જણાતાં અયશા બોલી “મારા દેહના-અંતરના
સ્વામી તમેજ છો. હું તો ફક્ત તમારા પ્રેમની પરિક્ષાજ કરતી
હતી, પરંતુ તમે તો પ્રેમની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચ્યા છો. મારી
પરિક્ષામાં તમે ઉત્તિષ્ઠ થયા છો. આજથી આ દેહ, તન અને મન
તમારા ચરણમાં અર્પણ કરી તમારા ચરણની દાસી બની છું.”

આમ કહી સુધાકરના ચણુંની રજ લેવા અયશા નીચી નમી.
અયશાનું આવી પતન જોઈ સુધાકર એકાએક આનંદીન બની
મથો ને ચણુંરજ લેવા નીચી નમેલી અયશાના કટીપ્રદેશ પાછળ
તેના બંને હાથો વીંટાળી તેને બહુપાશમાં લપંને હૃદય સરસી ચાંપી.

થોડો સમય સુધાકરની ગોદમાં પડી રહ્યા પછી અયશા સુધાકર
પ્રત્યે બોલી “શું તમે મને તમારી જીવનસંગીની બનાવીને સુખી

કરવા પ્રયત્ન કરશે ? મારા સૈદ્ધ્ય'નો ઉપભોગ ક્યાં પછી તરછોડશે તો નહીંને ?”

‘અયશા ! હજુ પણ તું મને નિદ્ય' હૃદયનો સમજે છે ? મારી પાસે જે સંપત્તિ હતી તે તો ક્યારનીએ મેં તારા ચરણમાં ધરી દીધી છે છતાં વિશ્વાસ નથી આવતો ?”

“વિશ્વાસ તો ધણોયે છે પરંતુ એટલાથી શું મશે ?”

“તુંજ કહે કે તારા માટે હવે હું શું કરું ?”

તેવામાં અગાઉની ગોઠવણ પ્રમાણે આગળથીજ છુપાઈને અયશા તથા સુધાકરનો વાર્તાલાપ સાંભળતાં હસમુખ અને કાલીદાસ અયશાના મ્હોંમાંથી હવે શું વેણુ નીકળે છે તે સાંભળવાને તલપાપડ બન્યા.

“શ્રીમંતના સંતાન હોવા છતાં આમ શું કરો છો ? તમારે ધનની ક્યાં ખોટ છે ?” સુધાકરને નીચોવવા ઇચ્છતી અયશા બોલી.

“તે ખરું પરંતુ બધી ધન સંપત્તિ પિતાશ્રીના હાથમાં છે તેજ મ્હોકાણ છે.”

“નિરાશ શા માટે થાવ છો. હસમુખ અને કાલીદાસ જેવા મિત્રોની શામાટે સલાહ લેતા નથી ?”

“અયશા ! તું ચતુર છે. તેં મને ઠીક રરતો બતાવ્યો.” આવી રીતે સુધાકર ને અયશાનો વાર્તાલાપ ચાલતો હતો ત્યાં હસમુખ અને કાલીદાસ આવી પહોંચ્યા.

શીકાર આબાદ જળમાં સપડાયો છે તેવું મશારાથી અયશાએ કાલીદાસને સમજાવી દીધું કે તરતજ કાલીદાસ બોલ્યો “સુધાકર !” રાત્રિ ધણી ગમ છે માટે ચાલો. જવાને દિલ કબુલ ન કરતું હોવા છતાં સુધાકર અયશાનાજ વિચારો સેવનો અયશાની રજા લઈ કાલીદાસ ને હસમુખ સાથે ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ પાંચમું

વઝીરા અને લક્ષ્મી

મુર્છાવશ લક્ષ્મીને રસ્તા પરથી માણસો પાસે ઉંચકાવીને ધરમાં લાવ્યા પછી એકાએક વઝીરાની નજર લક્ષ્મીના મુખાવિંદ પર પડતાંજ તેના અતુલ રૂપ સૌંદર્યને જોઈ વઝીરાના હૃદયમાં આનંદ થયો. સ્વર્ગની રંભા કે ઉવંશીને પણ તેના સૌંદર્ય અને લાલીત્ય-માન દેહલતા પાસે પાણી ભરાવે તેવી નવયોવના લક્ષ્મીને જોઈ સમાજસેવા કરવાની ડાંકસો મારનારા, અંધશ્રદ્ધા પર તાગડધિન્ના કરી જગતને ઊંધા ચશ્મા પહેરાવી પોતાની આંગળીને ટ્રરવે નચાવનાર, ધાર્મિકતાનો મીઠ્યા દંભ કરનાર અને લાંઘા તથા ઉભા ટીલા તાણી જગતની નજરે ધાર્મિક જીવનની છાપ પાડવાના પ્રયત્નો કરી અનંક ધાર્મિક સ્થળોના ટ્રસ્ટીઓ બની બેઠેલાઓને પ્રજાએ વિશ્વાસે સોંપેલા નાણા પોતાની લાલસા-હવસ પોશવામાં ઉપયોગ કરનારાઓના-વેશ્યાઓના પુનરીઓના ખીસા કેવી રીતે ખાલી કરવાને તેમાં લક્ષ્મીનો કેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તેના વિચારો કરતી તેના મનમાં બોલવા લાગી.

“છે તો અધખીલી કુમળી ઠળીજ. હજુ અણસુંધી અણખીલી ઠળી હોય તેમ જણાય છે. કેવું સુંદર દેહલાલીત્ય છે? બલ ભલા નરવીરો આના કાતીલ નયનો પાસે શર જુકાવે કે નહીં? પરવર-દિગાદે પણ આ માયાની પુનળીને કાળજીપૂર્વક ધડી હોય તેમ તેના શરીરના દરેક મનમોહક અવયવો પરથી શું જણાઈ નથી આવતું?”

શું આ પૂતળી મારી ઇચ્છાને વશ થશે ? જો મારી આ ધારણા સત્ય નીવડે તો પછી મને શું વાંધો છે ? એની કાતીલ મારકણી આંખોજ મારા ધરમાં ટંકશાળ પડાવવાને પુરતી નથી ? અહાહા ! કેવું અનુપમ સૌંદર્ય ?”

બસ, ગમે તેટલા પૈસા ખર્ચી આની સારવાર કરી તેના રૂપના ચેચાણથી મારે ઘેર ટંકશાળ પાડવી તેજ નિશ્ચય. આની પાછળ ખર્ચેલું ધન નકામું જવા સંભવ છે ? નહીંજ આ પરીસુરત નાઝનીન જો મારું કહ્યું માનીને મારા ધંધામાં ઝંપલાવે તો મારા ઘરે પૈસાનો વરસાદ વરસે તેવું અજબ તેનું હૃદય છે.”

આવી રીતે લક્ષ્મી સખંધી વિચાર કરતી વઝીરાને લક્ષ્મીએ તેની મુચ્છા ઉતરતાં આંખો ઉઘાડતાંજ તેણે કોઇ અપરિચિત રમણીને બાબુમાં પંખો નાખતી બેઠેલી જોઇને પોને ક્યાં આવી પડી છે તે જાણવાના હેતુથી કહ્યું બહેન ! હું ક્યાં છું ? મને અહીંઆ કોણ લાવ્યું ? આપનું નામ શું ?”

“શાન્ત થા તારી તખીયત સારી નથી. જરા આરામ લે” લક્ષ્મીના પુછેલા પ્રશ્નનો જવાબ નહીં દેવાની વઝીરાની ઇચ્છા હોવાથી વાતને ઉડાવતાંજ બોલી.

આટલા વખતમાં લક્ષ્મી પૂણું સ્વાસ્થ્યમાં આવી ગઇ હતી તેથી તેની પથારીમાં બેઠી થઇને આમ તેમ જોઇ રહી હતી. ને પેલી આઇને તેના પ્રશ્નનો જવાબ નહીં આપતી જોઇ બોલી “તમે મુસલમાન છો ?”

“ને તમેએ કેવી રીતે જાણ્યું ?” વઝીરા મૌન ભંગ કરતાં બોલી.
“ધરની વસ્તુસ્થિતિ પરથીજ તો”

“તમારે હિંદુ મુસલમાનનું કામ છે કે તમારા સ્વાસ્થ્યનું !”

“તમેએ મને અહીં લાવી ઉપકાર કર્યો છે તે માટે તમારી આભારી છું પરંતુ મારા જેવી હિંદુ બાળાથી વધુ સમય અહીં રહી શકાશે નહીં માટે રજા ચાહું છું.”

“તમારી ઇચ્છા હોય ત્યાં સુખેથી તમે જઈ શકો છો. ખૂબ ! ડરો નહીં તમારો ધર્મ છોડાવવા હું નથી ઇચ્છતી. હિંદુ અને મુસલમાન બંને એકજ પાક પરવરદિગારના સંતાનો છે. મારે કાંઈ સંતાન નથી. હું તમોને મારી બેટી જેવીજ સમજુ છું. અહીંઆ રહેવાથી તમારો ધર્મ કોઈ પણ જાતના બચમાં આવી પડશે તેવી બીજી તમારા હૃદયમાંથી કાઢી નાંખો. તમારી તબીબત હજુ સારી નથી. આરામની જરૂર છે ત્યાં તમે આવી દાલતનાં ક્યાં જશો ?” પોતાની રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા પોશવા સોનેરી જળમાંથી છટકી જતું પંખી રોટી રાખવા વઝીરા ઉપરના મીઠાશભર્યા શબ્દોમાં બોલી.

“શું મુસલમાનો હિન્દુઓ તરફ આટલું સારું વર્તન ચલાવે છે ?”

“ખૂબ ! પાંચે આંગળીઓ સરખી હોય છે ખરી ?”

“ત્યારે શું આ બાઇને ખરેખર મારી દયાજ આવતી હશે ? મારા સૌંદર્યમાં અંજલિ મને ફસાવવાના પ્રયત્ન નહીં કરતી હોયને ? મારે શું કરવું ? આની માગણીનો સ્વીકાર કે ઇન્કાર ?” વઝીરને શું જવાબ આપવો તેની લક્ષ્મીના હૃદયમાં ગડમથલ થવા લાગી.

“ખૂબ ! જગતમાં સદગા મનુષ્યો સરખાં નથી હોતાં તે હું તમોને વરંવાર કહી ચુકી હોવા છતાં જ્યારે તમોને મારા શબ્દોમાં વિશ્વાસ નથી આવતો તો તમારી ઇચ્છામાં આવે ત્યાં જવાને તમે

સ્વતંત્ર છો” વિચારમંજુ લક્ષ્મીને તેની જાળમાં વધુ ફસાવવા વઝીરા બોલી.

“તમે હિંદુ અને હું મુસલમાન છું તેથી શું ? મારે કંઈ પણ સંતાન નહીં હોવાથી તમોને બેટી માફક રાખવામાં આપણા ધર્મનું બીજત્વપણું અટકાવી શકે તેમ છે ? નહીંજ. તમે અનાથ છો. આશ્રયહીન છો અને કોણ જાણે મારા હૃદયમાં શા માટે તમારા તરફ માતા સમાન લાગણી ધરાવતો સ્નેહઝરો વહી રહ્યો હશે ? આ સ્નેહઝરાને અખંડીત રાખવાજ હું તમોને તમારા ધર્મમાં કોઈપણ જાતની આંચ ન આવે તેવી રીતે તમારું લાલન-પાલન કરવાનો કોડ ધરાવું છું. પરંતુ જ્યારે તમે જવાજ ઇચ્છો છો ત્યારે લાચાર છું.”

“તમારી ઇચ્છા જવાનીજ છે તો હું તમોને અટકાવનારી કોણ ?” આમ કહી પોતાના ખીસામાંથી દસ રૂપિયાની નોટ કાઢી લક્ષ્મીને આપવા હાથ લાંબો કરતાં લક્ષ્મીનો મનોભાવ જણવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી.

વઝીરાના ઉપરના શબ્દોએ લક્ષ્મીના હૃદયપર ખરાબર અસર જમાવી. વઝીરાના ધરમાં રહેવાથી પોતાનો ધર્મ અને જાતિને લાયમાં પડેલી જોતી હતી, તેના હૃદયમાં વઝીરા પ્રત્યે માનની લાગણી ઉત્પન્ન થઈ ને તેના મનમાં બોલી ઉઠી. “મારા પ્રત્યે આટલી મમતા શું ને ખરેખર ધરાવતી હશે ? ત્યારે શું કરું ?” આમ બોલીને વિચારમાં પડી ગઈ.

“અદમાશોના હાથમાં સપડાયા પછી શું બન્યું ને હું મ્યાં જાણું છું ? હું કેવી રીતે અહીં આવી ? મારી અચેતનાવસ્થામાં

મારી સુશ્રુષા કરનાર બાપ અવશ્ય દયાળુ હોવી જોઈએ, પરંતુ આ શું ? મારો આત્મા તેની માગણીનો સ્વીકાર નહીં કરવાને આ માટે ના પાડે છે ? નજર સામે અશુભ સ્વપ્નો કેમ તરવરી આવે છે ? મને ફસાવી તે મારા ધર્મનો નાશ તો નહીં કરાવેને ? મારો આ બચ સાચો તો નહીં નીવડેને ? હવે મારે શું કરવું ?”

આમ વિચાર કરતી ડાઉપણ નિશ્ચયપર આવ્યા વિના લક્ષ્મી વિચાર નિદ્રામાં ખેડી હતી તેવાનાં પાછા તેના હૃદયમાં વિચારો આવવાથી તે તેના મનમાં જ બોલવા લાગી “તેની માગણી સ્વીકારવાથી મારું અનિષ્ઠ થવા સંભવ છે ? મારી ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવાને હું મુખત્યાર છું. મારી ચાલ્યા જવાની ઇચ્છા થાય તો તે મને રોકનાર ડાણુ છે ? જ્યાં સુધી મારો આત્મા પવિત્ર અને સાફ છે ત્યાં સુધી શું ઢરકન છે ? જીવનનો એક પાસો નાખી તો જોઈ કે શું પરિણામ આવે છે ?” આમ વિચાર કરી લક્ષ્મીએ વઝીરાની માગણી સ્વીકારવાનો નિશ્ચય કર્યો.

“આ ખેડીસ્તની દૂર મારા પંજામાં સપડાઈ શું સોનાની રેલ રેલાવશે ખરી ?” વિચારમગ્ન દશામાંથી લક્ષ્મીએ ઉંચું જોયું અને વઝીરા પ્રત્યે બોલી “ફસાવના તો નથીને ? હું તમારી માગણીનો સ્વીકાર કરું છું.” લક્ષ્મીના આ શબ્દો સાંભળી વઝીરાના દિલમાં આનંદ થયો. તે તેને બેઠી પડી અને છાતી સરસી ચાપતાં બોલી.

“અને તું સમજી તેથી મારા દિલમાં અપાર આનંદ થાય છે. આ તારાંજ ધર સમજજો.”

“પરમાત્મા મારા જેવી એક દુઃખી બાળાને સહાય કરવા માટે તમારું બહુ કરશે.”

“પરંતુ તું હિંદુ કેમ છે?” લક્ષ્મીના ગુલામ ગાલ સમાન કપોળ પ્રદેશપર હાથ ફેરવતાં વઝીરાએ પૂછ્યું.

“રહેજ.” લક્ષ્મીએ ટુંકામાંજ જવાબ આપ્યો.

“બહેન ! તને જો કામ જાતની હરકત ન હોય તો તું મારા ઘર આગળ કેવી રીતે બેભાન અવસ્થામાં આવી પહોંચી તે જણાવશે ?”

“દયાળુ બાપ ! મારી કમંડયાની મનુષ્યતા હૃદયને પીગળાવી દે તેવી છે મારે તે ન સાંભળવી તેજ સાઈ છે.”

“જો તને દુઃખ થતું હોય તો તે જણાવતી મારી લેશપણુ ઇચ્છા નથી.”

“તમારી સાંભળવાની ઇચ્છાજ છે ત્યારે સાંભળો” આમ કહીને લક્ષ્મીએ તે વઝીરાના મકાન પાસે કેવી રીતે આવી પહોંચી તે તેણે જણાવી દીધું.

લક્ષ્મીની હકીકતથી વાકેફ થયા પછી વઝીરા લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલી “ તું તમારો હિન્દુ નમાજ આ વીસમી સદીના પ્રગતિના યુગમાં પણ આટલી બધી પીછે હઠ કરી રહ્યા છે ? આવા રીતીના અંધનોમાં

જકડાયો છે ? તમારી જેની સાથે પરણવાની ઇચ્છા ન હોય તેની સાથે રૂઢીના બંધનમાં જકડાયેલો તમારો સમાજ તમોને પરણાવી દે તે બળાત્કાર નહીં તો બીજું શું કહેવાય ? ”

“ આના કરતાં તો અમારો સમાજ શું ભુટો ? ગમે ત્યારે છુટા છેડા લઈ શકાય અને પતિના મરણ પછી બીજો પતિ પણ કરી શકાય. તમારા કુવામાંના દેડકા જેવા સમાજની માફક અમારી દસ વરસની છોકરી તેનો ધણી મરી ગયા પછી બીજો ધણી નહિ કરતાં તમારી માફક છુપા અત્યાચાર કરી બાળહત્યાના પાપ નહિ હોરી લેતાં ધણીનાં મરણ પછી અમુક સમયે બીજો પતિ કરી લ્યે તો શું ખોટું ? ”

“ તમોએ મારાપર અનેક ઉપકારો કર્યા છે છતાં પણ તમે મારા ધર્મનું ખરાબ બોલશો, મારા ધર્મની નીંદા કરશો તે અમે નહીં પાલવે. તમોને તમારો ધર્મ જેટલો સારો લાગે છે તેટલોજ બીજાંઓને લાગે તેનું તમોને જ્ઞાન છે ? એક બીજો મુઓ કે ઉમો કરનારી તમારા જેવી સ્ત્રી વૈધવ્યની મદત્તા ક્યાંથી જાણી શકે ? વૈધવ્ય જમતમાં એક અનોખી વસ્તુ છે, તમે કવિ કલાપીના “ છે વૈધવ્યે વધુ વિમળતા બહેની સૌભાગ્યથી કંઈ ” એ બાવન઼ અર્થા કાવ્યનો રસ ક્યાંથી લુટી શકો.

વિધવા અમારા સમાજમાં પૂજ્ય ગણાય છે. અને તે કેટલી બધી તેનું તમોને જ્ઞાન છે ? અમે દિંદુઓ ગંગાને પવિત્ર માનીએ છીએ તે તો જાણે છે ને ? અને તેટલીજ અમે વિધવાઓને પણ

પવિત્ર અને પૂજ્ય માનીએ છીએ અને તેથીજ તેને મંગા સ્વરૂપ કહીએ છીએ તે તમારા ખ્યાલમાં છે ?

“જ્યાં મારા ધર્મનું અપમાન થાય ત્યાં હું એક પણ પશુ રહેવા ઇચ્છતી નથી” આમ કહી જ્યાં તેનું ભાગ્ય લઈ જાય ત્યાં જવાને લક્ષ્મી જવા લાગી.

હાથમાં આવેલા પંખીને એકાએક ઉડી જવું જોઈ વઝીરા લક્ષ્મી પ્રત્યે ખેલી “હું રામ અને રહેમાનને એકજ સમજુ છું. એટા ! તારી લાગણી દુભવવાની મારી ઇચ્છાજ ન હતી છતાં પણ તારી લાગણી મારા શબ્દોથી દુભાઈ હોય તો હું ફરીથી તેવું નહિ ખોલું તેમ છતાં તારે જવુંજ હોય તો તું સુખેથી જઈ શકે છે.”

“તમારો આટલો બધો આગ્રહ છે તેથી ચાલ્યા જવાની મારી રહેજ પણ ઇચ્છા થતી નથી. ફરીથી તમે મારા ધર્મ માટે આવું ન ખોલવાનું કશું કરો તો જ હું રહેવાને તૈયાર છું નહીંતર મારું ભાગ્ય જ્યાં મને લઈ જાય ત્યાં જવાને હું આ ચાલી.”

નાસી જતાં પક્ષીને પાછુ જગમાં સપડાયેલું જોઈ વઝીરાને અસહ્ય આનંદ થયો ને તે આનંદીત હૃદયે ખેલી “મને તારી લાગણી મંજુર છે.”

પ્રકરણ ૬ હું

બાપ મર્યે' બમણા

કાલીદાસ, હસમુખ અને સુધાકર જ્યારે દેવમંદિરના મહારાજ પાસે આવી પહોંચ્યા ત્યારે ત્યાં વેવલા ભક્ત ભક્તાણીઓના ટોળામાં એક બાજુ પર બેસીને દેવમંદિરનો મહારાજ કૃષ્ણ ભગવાનની રાસલીલાનું વર્ણન કરી રહ્યો હતો. સુંગાર રસમાં લીન બની ગયેલા મહારાજ ભક્ત ભક્તાણીઓના હૃદય પર રાસલીલાના વર્ણનની છાપ પાડતાં અદ્ભુત રીતે ખીલી નીકળ્યા હતા.

મહારાજને કથા કરવામાં લીન થયેલા જોષ અને કથા પુરી થયા પહેલાં મહારાજ સાથે કાંઈ પણ વાતચીત થઈ શકશે નહીં તે ખીનાથી કાલીદાસ સારી રીતે વાકેફગાર હોવાથી તે પણ સુધાકરને હસમુખની સાથે કથા સાંભળવા બોલે.

રાસલીલાનું સુંગારીક વર્ણન આવતાં મહારાજ તેમના વેવલા ભક્ત ભક્તાણીઓ પ્રત્યે બોલ્યા “વૃજની ગોપીઓ કનૈયાના બંસીનાદમાં ઘેલી બની તેને મળવાને દોડી જતી હતી. અહાહા! તે બંસીમાં કેવું અગળ બાદુ હતું?”

આમ કહી મહારાજની ચક્રે આંખ પાછી શીકારતી શોધમાં ચોતરફ ફરવા લાગી તેવામાં મહારાજની નજરે એક આધેડ વયની સુંગારહીન બાળા પર પડી. તે બાળાને જોતાંજ મહારાજને ગલ-ગલીયા થવા લાગ્યા. તેના રૂપમાં મહારાજ પાગલ બન્યા ને કાંઈ પણ રીતે તેને મેળવવાનો નિશ્ચય કર્યો. ઘણુંજ બારીકાઈથી નીરક્ષણ

ક્યાં પછી તે બાળાની પાસે બેઠેલ બાપ પ્રત્યે મહારાજ બોલ્યા
“પદમા બેન ! તમારી પાસે બેઠેલી બાળા કોણ છે ? તમારી સાથેજ
આવેલ છે તે ?”

“શુર મહારાજ ! તે મારી બાર વર્ષની ઉંમરે સંસારનો વા
જેયા વિના રહેલી દીકરી છે. પ્રભૂ સ્તવનમાં મન પરોવવા તેને
દરરોજ મંદીરે લઈ આવું છું” આંખમાં આવેલા આંસુ લુછતાં
પદમા બોલી.

“ત્યારે તો તમારા ઉપર દુઃખ પડ્યું” આમ કહી મહારાજ
તેના મનમાં બોલવા લાગ્યા. “જ્યારે કોઈ પણ જાતના સુંગાર
વગર તે આટલી બધી સુંદર જણાય છે ત્યારે વસ્ત્રાલંકારોના
ઠાકમાં તો પદમીશી જેવીજ સુંદર લાગે. અહાહા ! કેવું ગજબ-કાતીલ
સૌંદર્ય છે ?”

આવી રીતે બોલ્યા પછી મહારાજ પદમાબાપ પ્રત્યે બોલ્યાઃ
“જેવી પરમાત્માની ઇચ્છા. આપણા પર તે જે દુઃખ પાડે તે
આપણે મુંગે મોઢે સહેવું રહ્યું. અત્યારથી તેના પર ધાર્મિકતાની
છાપ પાડવાનો તમારો વિચાર ધણોજ ઉત્તમ છે. તેને તમે દરરોજ
મંદિરે તેડતા આવજો નિર્વાણને યોગ્ય થયે હું તેને નિર્વાણ ચડાવી
મોક્ષનો માર્ગ બતાવીશ” આટલું બોલ્યા પછી બાળાકાના સુંગારહીન
ચમકતા ચહેરાપરના સૌંદર્યનું પાન કરતાં બાળાકા પ્રત્યે બોલ્યા.

“દરરોજ તું મંદીરે આવશે ને ? તને નિર્વાણ ચડાવું તો
ગમે કે નહીં ?”

નિર્વાણ શબ્દની અથવા તો તે શું ચીજ છે તેની તે બાળાને
કાંઈ પણ ખબર નહીં હોવાથી ફક્ત પોતાનું માથું હલાવી તેણે
સંમતિ આપી.

તેવામાં ધડીયાળમાં નવના ટકોરા થતાંજ મહારાજ ઉઠ્યા ને તે બાળા તરફ જોઈ “હરિ રસનું” પાન કરવા દરોજ આવતી રહેજે તેમ કહીને જવા જતા હતા તેવામાં કાલીદાસ અને હસમુખ તરફ તેની નજર પડતાં મહારાજ કાલીદાસ પ્રત્યે બોલ્યા “કાલીદાસ ! કેમ આવવું થયું ?”

‘મહારાજના દર્શનાથે’ “કાલીદાસે દુકામાંજ જવાખ આવ્યો. ને મહારાજની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો.

મહારાજના ખાનગી ઓરડામાં આવી પહોંચતાંજ કાલીદાસ મહારાજ પ્રત્યે બોલ્યો “આજ તો સરસ ખીલ્લું આપણી જાળમાં પ્રસાયું છે. આવો શીકાર તો કદિયે આપણે હાથે ચડ્યો નથી.”

“એવો સરસ શીકાર કોણ છે ?” મહારાજ કાલીદાસના ઉપરના શબ્દો સાંભળી આનંદીત થતાં બોલ્યા.

“રસીકને તો તમે સારી રીત ઓળખતા હશે ?”

“તેને ન ઓળખે તેવા કોણ હશે ? પણ છે શું ?” બીનાથી વાકેફ થવાને અધીરો થઈ રહેલ દેવમંદિરનો મહારાજ બોલ્યો.

“તેના સુધાકરને મેં આપણી જાળમાં ખરાબર સપડાવ્યો છે.”

“પરંતુ તે છોકરો તો અજાણ ચાલાક છે. આપણને છેતરી ન જાય તે માટે ચેતતો રહેજો.”

“તે માટે તમારે ચિંતા કરવાની કાંઈ જરૂર નથી. તે હવેસે દુકાનમાં તમારો અવશ્યા પાસે લઈ ગયો હતો તેના રૂપ સૌંદર્યની જાળમાં સુધાકરને ખરાબર ફસાવ્યો છે. સુધાકર પણ અવશ્યાની લાવણ્યવતી દેહલતા, મદભર નયનોને ચોવનના રંગમાં દિવાનો બની ગયો છે.

“ તો પછી અહીં આ આવવાનું કાંઈ પ્રયોજન ? ” કાલીદાસના આવવાનું કારણ જાણી લેવા માટે મહારાજે પુછ્યું.

“ તેની પાસે જે રોકડ કે દાગીના હતા તે તો અયશાયે ક્યારનાયે હાથ કરી લીધા છે. હવે તેની પાસે એક રાતી કાઢી પણ નહીં હોવાથી તેનો આપ મરી જાય ત્યારે તમોને “ આપ મરે ” ખમણા ” આપવાની કબુલાત આપીને તમારી પાસેથી વ્યાજે પૈસા લેવાને મારી મારફતે આવ્યો છે. “ પાસો ફેંકતા કાલીદાસ બોલ્યો.

“ એ તો બધું થઈ રહેશે, પરંતુ અયશાને મળતા પૈસામાં આપણી કાંઈ દલાલી રાખી છે કે નહીં ? ”

“ તમારા, મારા અને હસમુખના દરેકના બળે આના આપી આકીનું અયસા રાખે તેવું નક્કી કર્યું ” છે. હવે તો તમોને સંતોષ થયો ને ? ”

કાલીદાસની ઉપર પ્રમાણેની વાતચીતથી મહારાજ ધણાજ ખુશ બની ગયા અને આનંદીત સ્વરે કાલીદાસ પ્રત્યે બોલ્યા “ હમણાં તું મારી પાસેથી કેટલા પૈસા લેવા માંગે છે ? ”

“ એક લાખથી ઓછા તો નહીંજ. ”

“ પરંતુ તને ખાતરી છે કે સુધાકર તેનો આપ મરી ગયા પછી મને બે લાખ રૂપિયા આપી દેશે ? ”

“ તે માટે બેશીકર રહો. તેના આપનો ઘડો લાડવો કરી સુધાકરની માલમીલકત હજમ કરી જવાનાજ વિચારો. હું કરી રહ્યો છું. ”

“ વાર ત્યારે સુધાકર ક્યાં છે ? ”

“ બહાર હસમુખ સાથે બેઠો છે. ” આમ કહી હસમુખ તથા સુધાકરને બોલાવી લાવવા તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

કાલીદાસના જવા પછી દેવમંદિરના મહારાજ તેના મનમાં બોલવા લાગ્યા “મારે આ બદમાશથી ચેતતા રહેવાની જરૂર છે. કાંઈ નહીં. એટા, કાલીદાસ ! જ્યાં સુધી તારી જરૂર છે ત્યાં સુધી ઉપયોગ કરી લેવા દે” આમ કહી પાછો બોલવા લાગ્યો “કેવો ભુચ્ચો છે ? કુલ કેવા શોધી લાવે છે ? મારે તો મારું કામ સાધી લેવું જોઈએ. આજ સુધી જેવી રીતે ધનવાનોના છોકરાઓને “આપ મયે' બમણા” નાણા આપવાની શરતે લખતો કરાવી તેઓની માલ મીલકત દળમ કરી ગયો છું અને અફલ વગરના ધનવાનોના છોકરાઓને રસ્તાના રખડતા બીખારી બનાવ્યા છે. તેમ બંધે સુધાકરની પણ સ્થિતિ થાય. ગમે તે બોગે અજબ કામચુગારી નખરાણી નાઝનીન-અચ્છાને પણ મારી જાળમાં ફસાવવી જોઈએ. કેવા કાતિલ નયનો છે ?”

આવી રીતે મહારાજ વિચાર કહી રહ્યા હતા તેવામાં કાલીદાસ હસમુખ અને સુધાકરને લખતે ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને મહારાજ પ્રત્યે બોલ્યો “રસીક શેઠના ચીરંજીવી સુધાકર બાપ.”

“તારું નામ સુધાકર કે ?” એકાએક નિંદ્રામાંથી ઝંપટા ઉઠ્યા હોય તેવો બાવ કરતાં બોલ્યા. “અહીં આ કેમ આવવું થયું સુધાકર ?”

મહારાજના આ પ્રશ્નનો ઉત્તર નહીં આપતાં સુધાકર ચુપજ રહ્યા. સુધાકરને ચુપ રહેલો જોઈ કાલીદાસ બોલ્યો “તેઓને હમણાં થોડા પૈસાની જરૂર છે તેથી તમારી પાસેથી બ્યાળે લેવા આવેલ છે.

“કેમ સુધાકર ! આ ખરી બીના છે ?”

સુધાકરે ડોકું ધુણાવી હા કહી.

“ પૈસા જોઈતા હતા તો અહીંયા આવવાની તકલીફ લેવાની જરૂર ન હતી. કાલીદાસ ! તુ પણ મુખોજ રહ્યો. હું સુધાકરને ક્યાં નથી ઓળખતો કે અહીંયા લઈ આવ્યો ? રશીક શેઠના સુધાકરને થોડા પૈસાની જરૂર છે તેમ તેં મને કહ્યું હોત તો હું ન આપત ? આ પૈસા ક્યાં જાય તેમ છે. ” મહારાજે પોતાની બલાઈની સુધાકર પર છાપ પાડવા કહ્યું.

“ સુધાકર બાપ ! તમેને તરદી આપવા માટે જીલ થવા બદલ મારી માથું છું ” કાલીદાસે એક કાંકરે બે પક્ષી મારવા જેવું કહ્યું.

“ કાંઈ નહિ, તેમાં તરદી શાની ? આવ્યો તો મહારાજશ્રીના દર્શન તો થાયને ? ” સુધાકર બોલ્યો.

“ ત્યારે તમેને હાલમાં કેટલા પૈસાની જરૂર છે ? ” સુધાકરને ફસાવવાની જાળ ખીછાવતાં મહારાજ બોલ્યા.

“ હાલમાં તો પચ્ચીસ હજારની જરૂર છે. બ્યાજ શું લેશો ? ”

“ તમારું તે બ્યાજ હોય ? ફક્ત દરતાવેજ પર “ આપ મયે ” બમણા ” આપવાની સહી કરી આપી તમારે જોઈએ તેટલા લઈ જજો. તમેને ધીરેલાં નાણા ક્યાં ખોટાં થવાનાં છે. ” સુધાકરના આપની મીલકત પર ડોળા ફેરવતાં—તેને હજમ કરી જવાના વિચારો કરતાં બોલ્યા.

“ લાવો ત્યારે સહી કરી આપું. ” પૈસા મેળવવાને આતુર બનેલો સુધાકર બોલ્યો. મહારાજના હાથમાંથી દરતાવેજ લઈ તેના પર સહી કરી “ આપ મયે ” બમણા ” આપવાનું લખત કરી આપી મહારાજની પાસેથી પચ્ચીસ હજારની નોટો લઈને મહારાજને નમન કરીને સુધાકર બદમાશ કાલીદાસ ને હસમુખની સાથે ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૭ મું

—+—

વિપત્તિનું વાદળ

ચોવનના બાગમાં હીંચતી હિવ'શી નિરૂપમાના રૂપ સૌંદર્ય'માં લુપ્ત બની ગયેલ પોતાની ક્ષણિક તુચ્છવાસનાને પોશ્વવા નિરૂપમાને ફસાવવા દેવમંદિરના મહારાજે તેના નીચ, કાળા કર્મે કરનારા કુકર્મિ' સાથીઓ સાથે મસલત કરી નિર્દોષ નિરૂપમા પર વ્યભીચારનું આળ ચડાવી તેને સમાજમાં હડધુન કરવાનું જે કાવતરું રચ્યું હતું તેની શરૂઆત નિરૂપમા જ્યારે પાણી ભરીને ચાલી આવતી હતી ત્યારે દેવમંદિરના મહારાજની ઉશ્કેરણીથી પૈસા પાસે સુકર્મ' કે કુકર્મ'ને નહીં જોનાર-પૈસો મળે તો ગમે તેવા કાળા કામો કરવામાં પાછી પાની નહીં કરનાર કુટીલના હાથમાં પાસાની પેટું રમનાર મદને નિરૂપમા તરફ આંખ મારનાંજ સત્તામણીનો પાસો ફેંકયો.

મદતના આ ગેરવત'ન તરફ જરા પાણુ લક્ષ નહીં આપતાં નિરૂપમા તેના ધરે આવી પહોંચી ત્યારે તેનું હૃદય ભયથી વ્યાકુળ બની ગયું હતું. તેનું જમણું અંગ વારંવાર ફરકવા લાગ્યું. આ ખરાબ ચિન્હો જોઈ નિરૂપમા તેના મનમાં બોલી ઉઠી.

“લોકો જગતના કર્તા-ઉત્પાદક પરમાત્માને ગરીબનો બેલી-નોંધારાનો આધાર, પરદુઃખભંજન એવા અનેક નામોથી વધાવે છે પરંતુ મને તો તેવો હોય તેવું કંઈજ જણાતું નથી. જે તે ગરીબનો બેલી કે નોંધારાનો આધાર હોય તો પછી મારા જેવી આશ્રયહીન અબળા પર “વિપત્તિનું વાદળ” શા માટે વરસાવત? ક્યાં છે તે

નોંધારાનો આધાર અને ગરીબને બેલી? અને તો તેવું જગતમાં અસ્થિત્વ હોય તેમ જણાવું નથી.

“નોંધારાનો આધાર, ગરીબનો બેલી મારો સહાયક થશે એમ બેલી મનને મનાવવાનીજ એક યુક્તિ છે.” આવી રીતે નિરૂપમા બોલતી હતી તેવામાં તેના મનમાં કાંઈક વિચાર આવતાં બોલી “નિરૂપમા આ શું કરે છે? સચરાચર જગતને પોતાની આગળીના ટેરવે નચાવનાર પરબ્રહ્મનો તને વિશ્વાસ નથી? તારા પર વિપત્તિ પડે તેમાં તેનો શું દોષ? તે તો તારા કર્મનું જ ફળ છે.”

નિરૂપમા જ્યારે ઉપર પ્રમાણેના વિચારો કરતી તેના ઘરમાં બેઠી હતી ત્યારે નિરૂપમાને તેના અપાર સૌંદર્યમાં અંજલિ મળેલો મદન કેવી રીતે જાળમાં ફસાવવી તેના વિચારો કરતો ચાલ્યો આવતો હતો. નિરૂપમાના ઘર પાસે આવતાંજ તે બેલી ઉઠ્યો “કેવી ખુબ સુરત છે. અહાહા! શું તેનું રૂપ? અત્યાર સુધી મારી જાળમાં સપડાયેલી સુંદરીઓ કરતાં તે શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ આ રૂપસુંદરીના સૌંદર્યનો આસ્વાદ કેમ લુંટાય? તે મદ્યેલીને હું કેવી રીતે મેળવી શકું?” આમ બોલતો બોલતો તે નિરૂપમાના ઘર પાસે આવ્યો ને ખારણું ધકકો મારતાંજ ખાલી બંધ કરેલું હોવાથી ઉધડી જતાં તે બેલી ઉઠ્યો.

“નકી તે અને ચાહતી હોય તેમ જણાય છે, નહીંતર આમ ખારણું ખુલ્લું શા માટે રાખે? તે મદ્યેલી મારી થશે તેમાં હવે કાંઈ શંકા જેવું નથી” આમ વિચાર કરતો તે નિરૂપમા વિચાર-મગ્ન દશામાં બેઠી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

નિરૂપમાને વિચારમગ્ન દશામાં એટલી જોષ તે તેના મનમાં એલવા લાગ્યો “મારા વિચારો તો તે નહીં કરી હોયને?” એવામાં નિરૂપમાના નીચેના શબ્દો તેના કાને પડ્યા “શંકરના ત્રિલોચનમાંથી ઝરતા અગ્નિએ રતિપતિના મદનનો સંહાર કર્યો છે છતાંયે મદન અમોને શા માટે સંતાપતો હશે? મદન! મદન! તારાથી થાય એટલું જોર અજમાવી જો પરંતુ આ નિરૂપમા તારી સામે અજ્યેય બનીને ખડી રહેશે.”

નિરૂપમાના મ્હોમાંથી “મદન” શબ્દ એલાતો જોષ મદનના હૃદયમાં આનંદ થયો. નિરૂપમા તેવાજ વિચારો કરે છે તેવું સમજી જતાં એકાએક વિચારમગ્ન નિરૂપમાનો હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં બોલ્યો “નિરૂપમા! તું મારી થશે?”

મદનના સ્પર્શથી નિરૂપમાની વિચારનિંદ્રા તુટી ગઈ. પરપુરુષને તેની નજર સામે ઉભેલો જોષ તેનો હાથમાંથી પોતાનો હાથ ઊડવી લેતાં બોલી “તમે કોણ છો અને શા માટે આવ્યા છો?”

“નિરૂપમા! મને તથી ઓળખતી? ક્યાં ગયા તારા મ્હોમાંથી ઉચ્ચારાયેલા મદન શબ્દો? જે મદનના નામના તું માળા ફેરવતી હતી તે મદન તારી સેવામાં હાજર થયા ન. સુંદરી! સેવકની સેવા સ્વીકારીને આભારી નહીં કરો?”

“જાણ! તમારી કાંઈક બૂઝ થયેલી છે. મારા જેવી વિધવાના મ્હોમાં તમારું નામ શા માટે હાથ? પરિ અને પરમાત્માના નામ સીવાય અન્યના નામનું મંત્ર કરવું તે પાપ નથી? અને હું તો નિવૃત્ત. આ જગતનાં વૈધવ્ય ધર્મ ગણી નહીંના બંધનમાં જકડાતા આપણા હિન્દુ ધર્મના મારા વૈધવ્ય ધર્મથી વિધવાઓને

હડધુત કરનારાઓને તેઓ સૌભાગ્યવતી કરતાં વિધવાની ઓછી કદર કરે છે તેમાં તેઓની ચોકખી ભૂલ થાય છે અને વિધવાઓ સૌભાગ્યવતીઓ કરતાં વધારે પવિત્ર છે અને તેઓના નામ પહેલાં આદીકાળથી લખાતો ગંગાસ્વરૂપ શબ્દજ તેનો મથાથા ખ્યાલ આપે છે તે ખુદ્દે ખુદ્દુ જણાવી આપવા મરુકું છું. આપણા પૂર્વજો અકલહીન નહીં હતા કે સૌભાગ્યવતીથી વિધવાને વધારે પવિત્ર માની વિધવાઓની પૂર્વે ગંગાસ્વરૂપ શબ્દ લખતા હતા ?

ક્યાં છે આજે આપણા પૂર્વજોના જેવી સ્ત્રીઓ પ્રત્યેની ભાવના ? અત્યારે જ્યારે સૌભાગ્યવતીઓજ હડધુત થઇ રહી છે ત્યારે વિધવાઓની સ્થિતિ વિશે પુછવાનુંજ શું હતું ?”

નિરૂપમાના રૂપસૌંદર્યમાં સ્નાન કરવા આવેલા મદનને તો આ બધું ટાયલા જેવુંજ જણાયું. સ્ત્રીઓ કદિ પણ નરમાશથી પુરોષોને તામે થતી નથી તેવું સમજીને નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યો “નિરૂપમા ! વિધવાઓની આપણા સમાજમાં કેટલી બધી કશ્ચ હાલન છે તેનાથી તમે ક્યાં અગમણ છો. અમે વિધવાઓના પુનર્જન કરાવી તેઓને ઉન્નતિના માર્ગે લઇ જવા મરુછીએ છીએ. બોલો, તમે અમારા કાર્યમાં અમેને મદદ કરી વૈધવ્ય સેવતી બહેનોને સુખી કરવાનો પ્રયત્ન નહીં કરો ?”

“ભાઈ ! વૈધવ્ય ધર્મ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીના ધર્મ કરતાં પણ ગહન અને ઉચ્ચ છે. વિધવાઓ આ તેનાયે દિન્દુ વિધવાઓજ દિન્દુ સમાજનો એક ઉજ્જવળ ભાગ છે. હું વિધવાઓના પુનર્જન થાય તેના કરતાં વૈધવ્ય ધર્મ પાળીને વિધવાઓ જગતને ત્રાસદાયક થાય તેમ મરુકું છું.”

“ પરંતુ નિરૂપમા ! શા માટે મારી માંગણી તરછોડો છો ? હું તમોને દરેક રીતે સુખી કરવા પ્રયત્ન કરીશ. નિરૂપમા ! વિધવાઓ છુપેા વ્યભિચાર સેવી બાળકોના પાપને પોશે તેના કરતાં પુનર્લંભ કરે. તેમાં તમોને શું ખોટું જણાય છે ? આજકાલ છુદા બહુખોની વાસના પોશવાને અપાતા કુમળા કળીના બળીદાનો અને તેવા બળીદાનોમાં હોમાયેલી બાળાઓનો ઉધ્ધાર કરવો યોગ્ય છે તેમ તમોને નથી જણાતું ? ”

“ તેઓને વિધવા ધર્મનું જ્ઞાન આપી જો આદર્શ વિધવા બનાવવામાં આવે તોહિન્દુ સમાજના કીર્તિના કળશ ચડાવી આજ વિધવાઓ સમાજને આશિર્વાદરૂપ નીવડે તેમ છે. તે સંબંધી તમોએ કદિપણ વિચાર કર્યો છે ? ”

“ નિરૂપમા ! મારું કહ્યું માની જા, નહીંતર આનું પરિણામ ઘણુંજ ખરાબ આવવા સંભવ છે ” નિરૂપમાને દમ ભરાવતાં મદન બોલ્યો. પરંતુ નિરૂપમા આવા દમથી ડરી જાય-ગાંજી જાય. તેવી ન હતી તેણે ધીમેથી મદન પ્રત્યે કહ્યું “ તમારી પ્રયત્નમાં આવે તેમ કરવાને તમો મુખત્યાર છો. હું મારા નિશ્ચયમાં દૃઢ છું. ”

“ પરંતુ આના પરિણામનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ કર્યો છે ? જો, જો પાછળથી પસ્તાવું ન પડે ? ”

“ હું જે કરું છું તે સંભાળપૂર્વકજ કરું છું. મારે પસ્તાવાની કાંઈ જરૂર નથી, પરંતુ તમો એટલું તમારા ધ્યાનમાં રાખજો કે મારા જેવી ગરીબ વિધવાની હાય લાગને તમારે પોતાનેજ પસ્તાવું ન પડે. ”

“હું શું કરીશ તેનો તમોએ વિચાર કર્યો ?” મદને કહ્યું.

“તમે શું કરવાના છો તે સંબંધી વિચાર કરવાની મને જરૂર નથી. મારા ધરમાંથી સત્વરે ચાલ્યા જવ.” નિરૂપમાએ સત્તાદશક સ્વરે કહ્યું.

“નિરૂપમા ! માની જા હજી પણ ડીક છે, નહીંતર હું તને બેહાલ બનાવી દેશ સમાજમાં તારાપર છુપા વ્યભીચારનું આળ મુકી તને હાથુત હરાવીશ ત્યારેજ તું મારા પગે પડતી આશરો લેવા આવશે તે ધ્યાનમાં રાખજે.”

“વાસનાના કીડા ! હવસના ગુલામ ! તારાથી થાય તે કરી લેજે, સત્યનો બેલી પરમેશ્વર છે. તમે કુડકપટથી બરેલા માનવીઓ મારું રૂંવાડું ચે વાકું કરી શકવાના નથી.” મદનના દમથી નહીં ગભરાતાં નિરૂપમા બોલી.

“પરંતુ તમારા ધરમાં આવ્યા પહેલાંજ મેં મારા બેચાર મળતી-આએને છુપાવી ગાપ્યા છે તે બીના તમરા ખ્યાલમાં પણ નહીં હોય. મારી માંગણી તું કબુલ કરે છે તો ડીક છે નહીંતર હું જેવો તારા ધરમાંથી બહાર નીકળીશ કે તરતજ તને પકડશે અને તારા પર વ્યભીચારનું આળ ચોંટાડશે તે વિશે કાંઈ વિચાર કર્યો છે ?” નિરૂપમાને વધુ દબાવતાં મદન બોલ્યો.

“મને સમાજની પરવાહ નથી મારું દિલ અને આત્મા પવિત્ર છે તો દુનીયા જખ મારે છે.”

“નિરૂપમા ! તને બહુ બહુ સમજાવી છતાં પણ જ્યારે માનતીજ નથી ત્યારે હવે દુઃખના દરીઆમાં પડીને દુઃખ રહેવાને તૈયાર થા. હું તો આ ચાલ્યો પરંતુ એટલું ધ્યાનમાં રાખજે કે મારા જવા પછી બીજાજ પળે જગતમાં-સમાજમાં એક વ્યભીચારીણી તરીકે તારું નામ મશહૂર થઈ જશે” આમ કહી પોતાની ધારણામાં ફળી-જૂત નહીં થયેલો મદન નિરૂપમાના ધરની બહાર ચાલ્યો ગયો.

જેવો તે નિરૂપમાના ધરની બહાર નીકળ્યો કે તરતજ તેણે અમાહિથી કરી રાખેલી ગોઠવણ મુજબ બે દલાલણો તથા બે પુરૂષો તેને નિરૂપમાના ધરમાંથી નીકળતો જોઈને બોલી ઉઠ્યા “જોયું કે દેવ મંદિરના મહારાજ સાથે નિર્વાણ ચડતાં મરી જતી હતીને આજે એના માટીને ધરમાં ધાલે છે, પાપ તે કદિ છાતું રહ્યું છે ? આ ચંડાળણીના પાપનો ફેજ કરી ન્યાતમાં તે વાત જાહેરમાં મુકી તેને યોગ્ય શિક્ષા કરાવવી જોઈએ નહીં તો આ કુલટા કેટલાયના ઘર બાંગશે.”

આમ બબડાટ કરી નિર્દોષ કુમળી કળી નિરૂપમાપર વ્યભીચારનું મીઠ્યા આળ ચડાવી સોનેરી ટોળીના સભ્યો નિરૂપમાપર “વિપત્તિનું વાદળ” પાથરી પોતાના હૃદયમાં સફળ થવાથી ખુશખુશ થતાં ચાલ્યા ગયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

વેશ્યાની દલાલી.

“સુધાકર આપણી જળમાં બરાબર ફસાયો છે ને?” દેવમંદિરના મહારાજે વાતની શરૂઆત કરી,

“તમે તે બાબતમાં નિશ્ચીંત રહો” હસમુખે ટુંકામાં જ પતાવ્યું.

“ત્યારે તો બેડો પાર એમજ ને?”

“તેમાં તે વળી શંકાને સ્થાન હોય શકે ખરું?”

“પરંતુ હસમુખ કાલીદાસ બેડો ઉસ્તાદ છે તેનાથી ચેતતો રહેજે” હસમુખને પોતાનું હથીઆર બનાવવા ઇચ્છતા દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

દેવમંદિરના મહારાજને સંપૂર્ણ રીતે ઓળખતો હસમુખ કાચો ન હતો, દેવમંદિરનો મહારાજ કાંઈક દાવમાં રમે છે તેમ તે જાણી ગયો હોવા છતાં તે તદ્દન અજાણ હોય તેવો ભાવ કરતાં બોલ્યો.

“તમે કહો છો તેમ કાલીદાસ લુચ્યો છે?”

“હસમુખ! એની વાત જ નવા દે” જમાનો જોઈને રીઠ બની ગયેલા દેવમંદિરના મહારાજે હસમુખના ચહેરા પરના બદલાતા રંગો જોઈને કાલીદાસનો પ્રશ્ન ચર્ચવામાં તેણે ભુલ કરી છે તેમ જણાતાં કહ્યું.

“વિષય લાલસામાં રચ્યો પચ્યો રહેનાર મહારાજ શું સમાજને નીતિનો બોધ આપવાને લાયક છે? હસમુખ! તું ક્યાં સુધી કાળા કુર્મો કર્તા કરશે? જો, જો, પારકે પૈસે પરમાનંદ કરનાર આ દેવમંદિરના મહારાજ કવા કુટૂંબી કરી રહ્યો છે? દર્શનાથે આવતી

વહુ દીકરીઓના સૌંદર્યમાં દિવાનો બની કેટલી અબળાઓના શીશુ-
ળતું તેની ક્ષણિક પાશવવૃત્તીમાં બળીદાન આપી રહ્યા છે ?”

દેવમંદિરના મહારાજ જેવાં જ્યાં ગુરૂ મહારાજો હોય અંધ-
શ્રદ્ધાળુ મહારાજના શબ્દને વેદવાક્ય માનનારા વેવલા બકત બકતા-
ણીઓ હોય ત્યાં હિન્દુ સમાજ અધોગતિની ગર્તા તરફ તણાતો
જાય તેમાં નવાઈ શું ?

હિન્દુસમાજમાં સડો પેસાડનાર દેવમંદિરના મહારાજ ! સમાજની
કશ્ચુ હાલત જોઈ આજથી મારા જીવનમાં અજબ પલટો થઈ જાય
છે, પૈસાના માટે ગમે તેવા કુકર્મો કરનાર હસમુખના જીવનના રંગ
આજથી બદલાઈ જાય છે. પાપી અને અત્યાચારી હસ-
મુખ આજથી મરી જાય છે અને હિન્દુ સમાજનો
હિદ્દાર કરવા જતાં મારા જીવનની આડુતી આપવાને પણ
તૈયાર બન્યો છું.

“નરપિશાચ મહારાજ ! ગરીબોએ પાછો પાછ કરીને એકઠો કરી
દેવમંદિરમાં આપેલ પૈસાનો—દેવધનનો તું વેશ્યાઓની મીઠલસો અને
રંગરાગમાં દુબ્ધ કરી રહ્યા છે. તે હું ક્યાં જળજીનો નથી ?
અહાહા ! પવિત્ર ગણાતા દેવદ્રવ્યનો આવો દુરુપયોગ ? “હસમુખ
આવી રીતે તેની ધુનમાં હતો ત્યારે દેવમંદિરના મહારાજ પણ
બળગે જતા હતા.

“નિરૂપમા જેવી કામદેવની રતિ સમાન ઉપસુંદરીને ગુમાવી
માથુ ખીચી ડાખ ડિવંશીને સપડાવવાની તજવીજ કરી રહી છે તેના
શું ને કળીચૂત બને ?” તેવામાં જ્યારે કે અબળાના સૌંદર્યની કાળ-
દાસે પ્રસસા કરી હતી તે વાત આજના ખીચી ડાખ ઉપસુંદરી જળજી

ન સપડાય ત્યાં સુધી તેનો ઉપભોગ કરવાનો નિશ્ચય કરી દેવમંદિરના મહારાજે વિચારમગ્ન હસમુખને કહ્યું.

“શેના વિચારો કરે છે. હસમુખ ?”

“શ્રીજી શેના ? તમારાજ તો !”

“મારા ?”

“કેમ નહીં ? કાલીદાસને તમે કોઇ લાવણ્યવતી ગજગામીની નવયોવના સુંદરીના રસારવાદનો ઉપભોગ કરવા ઇચ્છો છો તેમ નહોતું કહ્યું ?”

“કાલીદાસે મને વાત કહેલી—જણાવેલી તેથી બનતી મહેનત કરી તમારા માટે એક આરસની પુતળી જેવી યોવનના ઉત્સાસમાં બળતી સુંદરી શોધી કાઢી છે.” મહારાજને જાળમાં સપડાવવા હસમુખે કહ્યું.

“ખરું કહે છે ?”

“ત્યારે ખોટું કહું છું ?”

“હસમુખ ! સુધાકરને ફસાવવા આપણે જે વારાંગના શોધી કાઢી છે તે અજબ લાવણ્યવતી છે તેમ કાલીદાસે મને કહ્યું હતું તેની પાસે મને ન લાઇ જાય ?”

“મહારાજ ! આ શું ખોટ્યા ? દેવમંદિરના મહારાજ શું એક વેશ્યાના ધરે જશે ?”

“હસમુખ ! અયશા પાસે તો હજુ મારી દલાલી પણ બાકી છે તે તું ક્યાં નથી જાણતો ?”

“વેશ્યાનો ધંધો કરી જીવન નિર્વાહ કરતી પોતાનું રૂપયોગન અને દેહનુ લીલામ કરી પૈસો કમાતી રાંડ—વેશ્યાની કમાણીમાંથી—દલાલી મેળવવાની મહત્વાકાંક્ષા ધરાવનાર મહારાજને જોઇને હસમુખને

તેના તરફ દયા ઉત્પન્ન થઈ. આવા મહારાજેજ સમાજના પાપરૂપ છે તેમ તેને સમજાયું અને આવાઓના પાપના ધડા પુટયેજ સમાજનું શ્રેય છે તેમ જણાયાથી મહારાજને અચ્છા પાસે લઈ જઈને તેની પોલી ખોલવાની ઠીક સુગમતા પડશે તેવો વિચાર કરીને હસમુખ બોલ્યો. “સેવક તો તમારી સેવામાં હાજર છેજ પરંતુ પેલી રાંડ પૈસાની બહુજ લોભી છે.”

“હસમુખ ! પૈસાના માટે તું બેરીકર રહેજે. જ્યાં સુધી અંધશ્રદ્ધાળુ ભકતો દેવધનમાં તેમની કમાઈનો—અરે પોતે જુખ્યા રહીને દેવમંદિરમાં ધન આપનારો સમાજ પડ્યો છે—દેવમંદિરમાં ધન આપવામાં પૂન્ય સમજે છે ત્યાં સુધી શું વાંધો છે ? આ દેવધન કાના આપતું છે ? મારી ઇચ્છાની તૃપ્તી કરવામાં તેનો સદુપયોગ ન થાય તો બીજો શું ઉપયોગ થવાનો છે ?” આમ કહી હસમુખની પાસે જઈ તેના કાનમાં કહ્યું “એ બહુ તો ઠીક પરંતુ સુધાકરવાળા સોદાની મારી દલાલીનું શું ?”

દેવમંદિરના મહારાજનો આ પ્રશ્ન સાંભળી હસમુખ તાજુખ્ખ બની ગયો. એક પવિત્ર ધર્માચાર્ય ગણાતો મહારાજ વેશ્યાના લોહીના વેપારમાં પોતાની દલાલી ગણાવે તે સાંભળી તેના આશ્ચર્યનો પાર નહીં રહેતાં તેણે કહ્યું “શું આ જાતનો ધંધોજ હશે ? ધનવાનોના સંતાનોને ધન આપી ઇરાદાકૃતક કુસંગને ચડાવી વેશ્યાઓના ચાર બનાવી તેમની મીઠકત પચાવી પાડવી અને વેશ્યાઓ પાસેથી પણ મળેલ નાણામાંથી દલાલી લેવી તે દેવમંદિરના મહારાજ જેવા ધર્માચાર્યને યોગ્ય કહેવાય ? આવા ધર્માધુનારાઓ—સંદેહ હગના પોકળો—બેદબરમો જોટલા વહેલા બહાર પડે તેટલોજ સમાજને વધુ લાભ છે” આમ વિચાર કરી તેણે કહ્યું.

“કાલીદાસે આપની દલાલીની મને કે અયશાને કાંઈ વાતચીત પશ્ચ કરી નથી તેથી તમોજ અયશા પાસે આવીને તે સબંધી વાત કરી જવ તો ?”

“જ્યારે તારી તેવીજ ઇચ્છા છે તો હું આવવાને તૈયાર છું અયશાના સૈંદર્યના ગુણગાન સાંભળીને તેને મળવાની મહારાજના હૃદયમાં તીવ્ર આકાંક્ષા તો હતીજ ત્યાં હસમુખનો પ્રશ્ન સાંભળી હસમુખને લઇને મહારાજ અયશાના ઘર તરફ ચાલ્યા ગયા.

સુધાકરના પ્રેમમાં મગ્ન બનેલી અયશાને વેશ્યાના ધંધાપર તીરસ્કાર આવ્યો હતો અને જો સુધાકર તેની સાથે લગ્ન કરે તો તેની સાથે જીવન વ્યતીત કરવાના વિચારો કરતી અયશા બેઠી હતી ત્યાં એકાએક હસમુખ આવી પહોંચ્યો, અને વિચારમગ્ન અયશા પાસે જઇને કહ્યું ‘શેના વિચારો કરે છે અયશા ?’

“હસમુખભાઈ ! તમારે હૃદય છે ? હૃદય વગરના નરપિશાચ તો તમે નથીને ?”

“અયશા ! આવો પ્રશ્ન પુછવાનું કારણ ?”

“પહેલાં મારા પ્રશ્નનો જવાબ આપો.”

“આજના તારા પ્રશ્નપરથી તારા હૃદયમાં કાંઈક દુઃખ થતું હોય તેમ જણાય છે, તને આ જીવન પર કંટાળો તો નથી આવ્યોને ?”

“થું તમે મારા માડી જાયા ભાઈ થશો ?” આંખમાં ઝળઝળાયા આવી જતાં અયશા બોલી.

“વેશ્યાને ભાઈ કેવો ?”

“હવે હું વધુ સમય આવું જીવન વિતાવવા નથી ઇચ્છતી.”

અયશાના આ છેલ્લા શબ્દોએ હસમુખના હૃદય પર અજબ અમત્કાર કર્યો. વેશ્યા જેવી સ્ત્રીના જીવનમાં આવો અજબ પલટો જોઈ તેનું હૃદય હૃષ્ટી નાચવા લાગ્યું તેથી તે અયશા પ્રત્યે બોલ્યો: “આજથી તમોને હું મા જણી જાહેન સમજું છું પરંતુ અયશા જાહેન! વેશ્યામાં આવો અજબ પલટો ક્યાંથી ઉદ્ભવ્યો?”

“વેશ્યાઓને હૃદય નથી? શું વેશ્યાઓ મનુષ્ય નથી?”

“મનુષ્ય નથી તેમ હું ક્યાં ના પાડું છું પરંતુ તમારા બોલવા પરથી તો કાંઈ તમારું ચિત્ત ચોરી ગયું હોય તેમ જણાય છે.”

“તમારી ધારણા સત્ય છે. સુધાકરજી મારા ચિત્તનો ચોર છે તેને હું મારું દિલ આપી બેઠી છું. સુધાકર આજથી મારો દેવ છે ને બીજા બધા પુરુષો મારા ભાઈ બાપ છે.”

“આ શું હું વેશ્યાનાં મોંએ સંભળું છું?”

“અમોને વેશ્યા બનાવનાર અને વેશ્યામાંથી સતિ બનાવનાર પણ આપણે! હિન્દુ સમાજ જ છે.”

અયશાના આ છેલ્લા શબ્દોએ હસમુખના હૃદય પર અજબ જાદુ કર્યું, દેવમંદિરના મહારાજની પોલ ઉઘાડી દઈ તેમાંથી અનેક મનુષ્યોને બચાવી લેવાની પ્રેરણા થતાં હસમુખ બોલ્યો “તમોને તમારી ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલવામાં ને તેને અમલમાં મુકવામાં મારાથી બનતી મદદ આપવાને હું તૈયાર છું પરંતુ તે એક શરતે.”

“કઈ શરત હસમુખ ભાઈ?”

“જાહેન! હિન્દુ સમાજનાં બદ્ધબંધી રહેલા સડાનો હું નાશ કરવા ઇચ્છું છું. તમારા રૂપમાં મુગ્ધ બની ગયેલ દેવમંદિરનો મહારાજ

મારી સાથે તારી મુલાકાત લેવાને આવેલ છે. મેં તેને બહાર ઉભો રાખેલ છે તેને જાળમાં ફસાવવા હું તારી પાસે વચન માગું છું. આપશે કે ?”

“સુધાકર સીવાય આ દેહનો ઉપભોગ કરી શકે તેમ નહીં હોવાથી હું લાચાર છું.”

“તારી સમજવામાં બૂલ થાય છે, સુધાકરને વ્યાજે નાણા આપ નાર આજ બદમાશ છે, સમાજનું સત્યાનાશ કાઢનાર આજ પાપી છે. તે તારી પાસેથી સુધાકર પાસેથી તને મળેલા નાણામાંથી તેની દલાલી લેવા આવ્યો છે.”

“દલાલી ?” દલાલી શબ્દ સાંજગતાંજ અચ્ચા બોલી “લોહીનો વેપાર કરતી વેશ્યાઓના લોહીના વેપારની પણ દલાલી લેતાં જે દેવ મંદિરનો મહારાજ અચકાતો નથી તે ધર્માચાર્ય તરીકે રહેવાને લાયક છે ?”

“જરાપણ નહીં, અચ્ચા જરા સાવધ રહેજે હું જાઉં છું અને તેને તારી પાસે મોકલું છું. તે તારી પાસે રત્નેહની બીક્ષા માગે ત્યારે તેને તું બહુ કરગરાવજે પછી હું ફેડી લઉશ.” આમ કહીને હસમુખ ચાલ્યો ગયો.

હસમુખના ગયા પછી અદ્ય સમયમાંજ દેવમંદિરનો મહારાજ અચ્ચા પાસે આવી પહોંચ્યો, અચ્ચાએ હસમુખના કહેવા પ્રમાણે એક તીરછી નજર ફેંકતાં હસતાં હસતાં આવકાર આપ્યો.

દેવમંદિરનો મહારાજ અયશાની આવી સારી વર્તણૂક જોઈ ખુશ થયો. અયશાની નજીકની ખુરશી પર બેસતાં તેણે કહ્યું “સુધાકરને હું નાણાં ધીરું છું તેમ કાળીદાસે તમોને કહ્યું તો હશેજ, અહાહા ! કેવું સુંદર રૂપ છે, જ્યાં મુનીવરના કાળજી પણ ચળી ગય ત્યાં સુધાકર શું હીસાગમાં ? અયશા બાપ ! સુધાકર પાસેથી તમોને મળેલા નાણામાં મારી દલાલી ખરી કે નહીં ?”

અયશા તો ફક્ત હસમુખના કહેવા પ્રમાણે મીઠું મીઠું હસતાં ફક્ત માથુંજ દલાવ્યા કરતી હતી. પોતાના કહેવામાં અયશાને સંમત જોઈ મહારાજ બોલ્યા “તે દલાલી લાગે તમારી પાસેજ રહી, મારે જોઈતી નથી હું તો તમારા ચરણમાં ધરવા આ દાર લાવ્યો છું તે સ્વીકારી મને ઉપકારી કરશે કે નહીં ?”

અયશાને મૌન રહેલી જોઈ દાર ટેબલ પર મુકી મૌનમાં અયશાની સંમતિ સમજી મહારાજે અયશાનો હાથ પકડ્યો, હસમુખના શીખવ્યા પ્રમાણે અયશા મહારાજની પાસે જેમ જેમ નખરા કરતી ગઈ તેમ તેમ મહારાજ તેને વીનવવા લાગ્યા “અયશા કૃપા કરીને મારી નહીં થાય ?” આમ કહીને મહારાજ અયશાને જેવા ગોદમાં જકડવા ગયા કે તરતજ હસમુખે મહારાજનો ફોટો પાડી લીધો.

ખુદ આજીજી કર્યા છતાં અયશાને દુરદુર નાસતી જોઈ મહારાજે તેને દોડીને બાહુપાશમાં જકડી. આ દ્રશ્ય જોતાંજ છુપાઈ રહેલો હસમુખ ત્યાં આવી પહોંચતાં મહારાજને ઉદ્દેશીને બોલ્યો “આ શું ? આવી રીતેજ “વેરયાની દલાલી” વસુલ કરાય છે ?”

પ્રકરણ નવમું

—x—

શંભુપ્રસાદની કારકીર્દી

“શંભુપ્રસાદ પટેલ ! કુશળ છો ને ?” શંભુપ્રસાદ પટેલ વિચાર કરતા એકા હતા તેવામાં ત્યાં આવતાં કાળીદાસ બોલ્યો.

“હવે તો એવુંજ તો” શંભુપ્રસાદે કહ્યું.

“એવું શું બોલો છો ? તમારે પટેલને શું દુઃખ છે ?”

“દુઃખ તો નથી પરંતુ આ મંગુની બા શુભરી ગયા તે દુઃખજ ને ?”

“હા, હા, કેમ દુઃખ નહીં ? ધરતું માણસ કાંઈ રસ્તામાંથી મળે છે. પણ શું કરીએ શંભુપ્રસાદભાઈ ! તેમાં આપણો કાંઈ હિપાય છે ?”

“એ તો ખરું પરંતુ મેં સાંભળ્યું છે કે.....” વાતને વચમાંથી કાપી નાખતાં શંભુપ્રસાદ બોલ્યા.

“કહેને કેમ અટકી ગયા ? હાં, તમારે હવે કાંઈ કહેવાની જરૂર નથી. હું સમજી ગયો. એમાં શું હતું શંભુપ્રસાદભાઈ ! પહેલાં મને જરા એતાવવો હતો ને ! હવે તમારે કોઈ જાતની ચિંતા કરવી નહીં પડે. એ તો મારું કામ, પરંતુ તમારું આ કામ કરી આપું તો તમારે મારું એક કામ કરી આપવું પડશે. બોલો કરી આપશો ને ?”

“કાલીદાસ શું સમજ્યો હશે તે જાણવાને આતુર બનેલો શંભુપ્રસાદ બોલ્યો મારે કશું છે પરંતુ તું શું સમજ્યો ?”

“થું તમે મને એટલો બધો બોટ સમજો છો ? હું ઇશ્વારાથી ન સમજી શકું ? દેવમંદિરના મહારાજની પથ્થુ તમારા જેવીજ ઇચ્છાઓ અમે પુરી પાડીએ છીએ પરંતુ તેમાં પૈસાનો જરા સવાલ છે.” શંભુપ્રસાદ પાસેથી પૈસા ઓઢાવવાના હેતુથી કાળીદાસ બોલ્યો.

“પૈસા ! તેની તો કાંઈ જાતની તારે ચિંતા ન કરવી. આપણે ક્યાં પૈસાના ઉચાટ-ચિંતા છે ? જ્યારે પૈસા જોઈશે ત્યારે કાંઈને પથ્થુ સાચો ખોટો દંડીને દંડ વસુલ કરી લઈશું. પરંતુ કાલીદાસ તું મારા હૃદયનો મનોભાવ કેવી રીતે પારખી શક્યો ?”

“ત્યાંજ ખુબી છે ને ! એવું પારખી ન શકતા હોઈએ તો અમેને દલાલી કાણુ ખટાવે ? એ તો અમારો રાત દિવસનો ધંધો થઈ પડ્યો તેમાં અમે પાવરધા ન હોઈએ તો પછી શેમાં હોઈએ ?” કાળીદાસે પુછ્યું.

“પરંતુ કાળીદાસ ! આ વાત બીજા કાંઈના કાને જાય નહીં તે જરા ધ્યાનમાં રાખજો.”

“શંભુપ્રસાદભાઈ ! તમે તે બાબતમાં ખેત્રીકર રહો. તે બાબતમાં મહારાજાની જરા પથ્થુ જરૂર નથી એમ તે બીજાના કાને વાત જતી ફરશે ખરી ?” શંભુપ્રસાદને તેના હૃદયમાં જરા પથ્થુ ડર નહીં રાખવાનું કહેતાં કાળીદાસે કહ્યું.

“ત્યારે કાળીદાસ ! કાંઈ ખુબસુરત ભુલભુલ લાવજો હો.” એક કાળીદાસની નજીકમાં જઈને શંભુપ્રસાદે કહ્યું.

“એમાં તમારે કાંઈ કહેવું નહીં પડે એ બધું મારું કામ છે પરંતુ જેવો માલ તેવા દામ આપવા પડશે. બોલો, કેટલા સુધીનો

માલ લાવું?" અઠંગ હિઠાવગીર-બદમાશનો સરદાર શંભુપ્રસાદને તેની જાળમાં ફસાવતાં બોલ્યો.

“જોને! આપણને બહુ પૈસાથે ન પડે ને ડોખા જેવું ફીકરું પણ ન મળે તેવો કાંઈક ઘાટ ઘડજે ને એમ કરતાં કાચની પુતળા જેવી મળી જાય તો ગોળથીયે ગળ્યું.”

“એમ કે? ત્યારે તો તમને સો ટચનું સોનુંજ બતાવું ત્યારે ચાલો મારી સાથે.” પોતાની સાથે શંભુપ્રસાદને આવવાનું કહેતાં કાળીદાસ બોલ્યો.

“કાળીદાસ! મારી બેઠેલી તારા હાથમાં છે તું તારે તો તરે અને તું છુડાડે તો છુડે હવે તને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરજે.” આમ કહી માથે મોટો પાધડો નાખી હાથમાં ચાંદીની મુઠવાળી લાકડી લઇને શંભુપ્રસાદ પટેલ કાળીદાસની સાથે જવાને રવાનાં થઇ ગયા.

ઘોડાજ વખતમાં કાળીદાસ શંભુપ્રસાદને લઇને વઝીરાને ત્વ સીતારના સુરની ઝમઝમાટી અને તબલાની તડાતડી બોલતી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને ઉસ્તાદોની વચમાં બેઠેલી વઝીરા પ્રત્યે બોલ્યો “શંભુપ્રસાદ પટેલ ધણાજ લાયક સજ્જન છે. અમારી શાંતિના પટેલ છે, ખાનદાન છે તેમનો પગ તમારા ઘર સુધી ક્યાંથી પણ તમારા નશીબના જોરે-સીતારાએ બળ કરવાથી તેમનું બેરું મરી ગયું” અને તેમના પનોતા પગલાં તમારે ત્યાં થયા છે. છુદા જેવા દેખાય છે-અરે સુલ્યો બોળીયું છુદું છે પણ જીવ છુદો નથી. માટે કોઈ અવલ નંબરની ચીજ હોય તો શંભુપ્રસાદલાદને બતાવો. શંભુપ્રસાદલા ! ખરું ને?”

સોનાની ચક્ષીને હાથમાં આવેલી જોઇ વજીરા ક્યાં સુધી દામ આપી શકશે તેની અંકણી માપવા માટે વજીરા જરા દાણો દબાવતાં બોલી “કાળીદાસભાઈ ! તમારું મોં આડે આવે છે. તમે શેઠને લાવ્યા ને તેમનું દિલ કાંઈ નારાજ કરાય છે ? આજેજ નવો માસ આવ્યો છે અને તે પચાસ રૂપીઆમાં તો ઝડપાઈ જવાની તૈયારીમાં હતો. ત્યાંજ તમે ઠીક આવી પહોંચ્યા. એ તો જેના કીસ્મતમાં લખાયું હોય તેજ તેની મજા માણી શકે. શેઠને પુછો સાઠ રૂપીઆ આપશે ? કબુલ હોય તો એક સુંદરી બતાવું. શેઠ તેને જોઇને ઘેલા ન બની જાય તો પૈસા પાછા.” પાસો ફેંકવાની શરૂઆત કરતાં વજીરા બોલી.

પોતાનોજ ગરાજ કેમ ન લુટાઈ જતો હોય તેમ કદાચ પોતાના હાથમાંથી તે જુલજુલ નાસી જાય તો ? આવી તાલાવેલી થતાં શંભુપ્રસાદ બોલ્યા “ સાઠ નહીં પંચોત્તેર પણ કોઈ ચીજ જોઈએ.”

“ તે બાબતમાં તમે બેસીકર રહેજો. અહીંઆ તો દામ તેવું કામ છે, થોડીવાર અહીંઆ બેસો હું ગોઠવણ કરીને આ આવી.” આમ કહીને વજીરા બાજુના ખંડમાં ચાલી ગઈ.

“ ઓ દેવ ! તેં મને અહીંઆ ક્યાંથી ફાંપી ? એના કરતાં તો મને મોત આપવું હતું ને ? શું અખંડ બ્રહ્મચારીશ્રી રહી દેશ-સેવા કરવાની મારી અબીલાય વેશ્યાનાજ ઘરમાં પૂર્ણ થશે ? ” આવા વિચારો કરતી લક્ષ્મી બેઠી હતી ત્યાં વજીરા આવી પહોંચતાં જ કરડાકીબર્યાં સ્વરે બોલી “ છોઢરી ! તારે માની જવું છે કે મનાવવાના સખ ઉપાયો બહુ ? ”

“ભલી બાઈ ! તમેએ મારી માંદગીમાં સારવાર કરી છે તે માટે તમારી રૂણી છું. પરમાત્મા તમારું કલ્યાણ કરશે. તમારા ધરતું જે કામ કહો તે કરી તમેએ મારા પર કરેલા ઉપકારનો બદલો વાળી આપવા હું તૈયાર છું. પરંતુ જ્યાં સુધી આ દેહમાં જીવ છે ત્યાં સુધી હું અનીતિના માર્ગે ડગલું પથ નહીં ભરું.” ભક્તીએ પોતાની મક્કમતા વજીરાને જણાવી દીધી.

“એમ ! તું નહીંજ માને ?”

“નહીંજ જીવના ભોગે પથ નહીં. ભલી બાઈ ! આવા કુકૃત્યો કરવા તમને કેમ ગમે છે ? તને જરાપથ પ્રભૂનો ડર નથી ?”

“ભગવાનની ડરવાળી ! તું શું મ્હો. જોષને આમ બોલી રહી છે ? તારી, મારી અને મારા જેવી બહેનોની આવી દશા કરનાર, કુતરા કરતાં પણ ખરાબ જીવન ગાળવાની ફરજ પાડનાર કોણ છે તે તું જાણે છે ?”

“હું પરમાત્મા છું કે જાણતી હોઈ ?”

“બહુબોલી છોકરી ! સાંભળ, એ બધા બહારથી ભકતરાજ હોવાનો ડોળ ધાલનારા તારા હિન્દુ સમાજના શ્રીમંતો, ધર્મગુરુઓ તરીકે તાગડધિન્ના કરનારા તમારા દેવમંદિરના મહારાજોએજ અમારી આ ર્થાંતિ કરી છે. ઉપરથી સફેદ દુધ જેવા દેખાતા પરંતુ અંદરથી સોમલ જેવા માનવીઓના પાપે અમે આવી બેઢાલ અંદગી ભોગવી રહ્યા છીએ. અને પરમાત્માનો ડર, પરમાત્માનો ડર શું કરી રહી છે ? આ યુગમાં-આ કાળમાં તો પૈસો એજ પરમેશ્વર છે. સહુ પૈસાનાજ સગા છે. તમારા મહારાજો અને પટેલી-આઓ કે સમાજના આગેવાનો સહુ પૈસાની ખાતર અનેક કાળા ધોળા કરવામાં જરા પણ પાછી પાની કરતા નથી. તો તેવા ઉદ્ધુ-

એને ઉલ્લુ બનાવી અમારા પેટનો ખાડો પુરવાને માટે અમે આવા કાર્યો કરીએ તેનો ગુન્હેગાર કોણ ? ચાલ સીધી રીતે માની જાય છે કે નહીં ?”

“હું મારા વિચારમાં મક્કમ છું. તમારી મજામાં આવે તે મને શિક્ષા કરે. હું જીવતાં સુધી તમારી માગણી કબુલ કરનાર નથી જ.”

“નથી માનવાની કે ?” આમ કહી વજીરાએ એ ત્રણ તમાચા લક્ષ્મીને જોરથી લગાવી દીધા.

“શા માટે અટકી ગયા ? મારો હજુ વધારે મારો. તમારા ઘરનું દરામનું અન્ન મારા પેટમાં ગયું છે તેનું પ્રાયશ્ચીત ભોગવવુંજ પડે તો” આમ કહી લક્ષ્મી વધારે મક્કમ બની.

“હજુ પછુ વિચાર કરીને માની જજો નહીંતર ખુરી વહે કરીશ” આમ કહીને વજીરા જવા લાગી.

વજીરાના ઉપરના શબ્દો લક્ષ્મીના કાને પડતાંજ તેનો પીત્તા તપી ગયો અને તે બોલી ઉઠી “તમારાથી ગુજરાય તેટલા અત્યાચારો ગુજરજો, મારી નાંખશે તો મારા મનને ગમતું થશે. હું મોતજ માગું છું તેનાથી વધારે તો તમે કંઈ નહીં કરી શકો ને ?”

તરતજ વજીરાના ડોળા લાલધુમ થઈ ગયા. તેના મનમાં લક્ષ્મીને પાઠ આપવાનું મન થતાંજ તે દોડીને લક્ષ્મીને જોરથી એક લાત મારી. વાગતાંજ લક્ષ્મી ઉભી હતી ત્યાંથી લથડી ગઈ ને નાચે પડતાં હીડોળા સાથે તેનું માથું ભરડાતાં નેમાંથી લોહીની ધાર વહેવા લાગી. વજીરા લક્ષ્મીને આવીજ સ્થાનમાં રહેવા દઈને ગુસ્સામાં તે ગુસ્સામાં ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ દસમું.

—*—

હડધુત નિરૂપમા.

નિરૂપમાના સૌંદર્યાગ્નિમાં લડલડાટ બળ્યે જતો દેવમંદિરનો મહારાજ તેને જળમાં ડૂસાવવા, તેની સત્તાના મદમાં મદાંધ બની અનેક કાળા ઘોળા કરી રહ્યો હતો. ગરીબ ગાય જેવી નિર્દોષ નિરૂપમાને સતાવવા પ્રયત્નો કરી રહ્યો હતો, અને નિર્દોષ નિરૂપમા વિષય વાસનામાં અંધ બની ગયેલા દેવમંદિરના મહારાજની કુટીલ લીલાનો ભોગ બની હડધુત થઈ રહી હતી.

ઉપરથી દુધ જેવા સફેદ જણાતા માણસો સોમલ જેવા ગુણો ધરાવે છે. તે આપણી વાર્તાની નાયીકા નિરૂપમાના ખ્યાલમાં પહોં ન હતું તે તો સર્વાને પોતાના જેટલા નિર્દોષ સમજતી હતી.

મધ્યાહ્નના સમયે એક દિવસે નિરૂપમા જ્યારે ઇશ્વર સ્તવન કરતી કરતી ભગવદ્ગીતાનો “પરિત્રાણાયમ સાધુનામ” એ શ્લોક વાંચતી બેઠી હતી તેવામાં એકાએક તેના હૃદયમાં કાંઈ વિચાર આવતાં તે બોલવા લાગી.

“શું આ સત્ય હશે? શું પરબ્રહ્મ પરમાત્મા સાધુ પુરૂષોના સંરક્ષણાર્થે અને દુષ્ટ માનવીઓનો નાશ કરવા માટે આ પૃથ્વી પર આવતા હશે? કે એ બધુંયે મન મનાવવાનું કારણ હશે? જો પરમાત્મા સાધુ પુરૂષોનું રક્ષણ કરતા હોય તો હું કયાં દુષ્કર્મ કરી રહી છું? શા માટે મને આ દેવમંદિરના પાખંડી, પિશાચી, વિષય લાલચમાં જ આનંદ માનનારા મહારાજની પ્રપંચી પાશની લીલામાંથી મારો ઉદ્ધાર કરતા નથી?”

આવી રીતે વિચારમાં થોડો સમય મૌનમાં વ્યતિત કર્યા પછી તે ખેલવા લાગી “આ દુરાચાર! છળકપટ અને પ્રપંચીઓની પ્રપંચ જાળથી રચ્યા પચ્યા રહેલા જગતમાં પ્રભુ એવું નામજ ક્યાં છે? ક્યાં છે એવા માનવીઓ જેઓ પરમાત્માના અસ્તીત્વને માનતા હોય? આજે તો આ જગતનો પૈસો એજ પરમાત્મા છે.”

જ્યાં જુઓ ત્યાં દુરાચાર અને લંપટતાનું સામ્રાજ્ય પ્રસરાયેલું જણાય છે. પ્રભુના નામે પૈસા મેળવી દેવ દ્રવ્યો જ્યાં દેવમંદિરના પુજારીઓ પોતાના મોજશોખ અને વિષય વાસના પોશવામાં દુરુપયોગ કરી રહ્યા છે ત્યાં પ્રભુનું આસ્તીત્વ રહેજ ક્યાંથી? શું અંધ-શ્રદ્ધામાં રચ્યો પચ્યો રહેલો હિન્દુ સમાજ તેની આંખો નહીંજ ખોલે?

શું આ હિન્દુ ધર્મની અને હિન્દુ જાતિના અધોગતીના ચિન્હો નથી? નીતિ, સત્યતા અને ધર્મનું જ્ઞાન કરાવવાના ઇચ્છરા લઈ ખેડેલા દેવમંદિરના મહારાજો જ્યારે પ્રજાના પરસેવાના ટીપ માંથી સંચય કરેલા ધનને દેવમંદિરના દેવ દ્રવ્યનો છોડેલો પોતાની બાલ-સાચો પોશવામાં દુરુપયોગ કરી રહ્યા છે છતાં પણ આંખો નહીં ખોલે? શું હિન્દુ ધર્મ, હિન્દુ જાતિ આવી ખોટી અંધશ્રદ્ધા રાખી પોતાના હાથેજ પોતાના પત્રપર કુહાડો મારી જગતમાંથી તેમનું નામ નિશાન ન રહે તેવા પ્રયત્નો કર્યા કરશે? અને ઓ દયાનીધિ! તું પણ આ અનાચાર ક્યાં સુધી સાંખશે? તારા નામે અનાચાર ખેલના તારા દેવમંદિરના મહારાજોને અનાચાર ક્યાં સુખી ખેલવા દેશે? શું તારા નામે અનાચાર ખેલવાનો તેને તેં પરવાનો આપ્યો છે?”

આવી રીતે નિરૂપમા વિચાર કરતી બેઠી હતી તેવામાં નિરૂપમાને ફસાવવા જતાં મહારાજ મોકલેલો કાળીદાસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

વિચારમગ્ન નિરૂપમા તેના વિચારમાં મગ્ન હોવાથી તે કાળીદાસ આવવાથી સર્વથા અગળાય હતી.

સૈંદ્યની પુતળી, ચંદ્રસમાન રૂપવતી, સોજે કળાઓ ચંદ્રની માફક ખીલી જીકળેલી દેહલતાવાળી નિરૂપમાને વિચારમગ્ન દશામાં બેઠેલી જોઈ કાલીદાસને પણ નિરૂપમાના સૈંદ્યનું સારી રીતે નિરિક્ષણ કરવાનો ધણો સમય મળ્યો. ધણો સમય મુધી નિરૂપમાની નાળુક સુસ્વરૂપ દેહલતાનું નિરિક્ષણ કર્યા પછી કાલીદાસનું ચિત્ત ચલીત થઈ જતાં તે તેના મનમાં બોલવા લાગ્યો.

“કેવું અજબ લાલીત્ય તેના દેહમાં બસુ” છે? મુનીવરોના ચિત્તને ચલાયમાન કરીદે તેવા તેવા અજબ જાદુભર્યા નયનોએ મારું ચિત્ત હરી લીધું છે. જો આ રૂપસુહરી, સૈંદ્યની ઉવંશી મારી થાય તો પછી મારા જેવો ભાગ્યશાળી કોણ? અને પછી શું તાકાત છે દેવમંદિરના મહારાજની કે તેની તરફ વાંકી નજરે પણ જોઈ શકે? એવા ક્યાંથી મારા સદ્ભાગ્ય હોય કે આ રૂપ-સુંદરીને હું મારી કરી શકું?”

આવી રીતે નિરૂપમાના રૂપ સૈંદ્યનું નિરિક્ષણ કરતાં કરતાં બોલ્યે જતા કાળીદાસ નિરૂપમાને વધુ સમય વિચારભાગરમાં મગ્ન રહેલી જોઈ નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યો.

“મૂવન સુંદરી! મૃત્યુ લોકની ઉવંશી! શા માટે નકામી હાંધીત થઈ રહી છે?”

“તમે શા માટે અહીં આ આવ્યા છો? તમારે અહીં આ આવવાનું શું પ્રયોજન છે? શા માટે એક નિર્દોષ આગાને સનાતી રજા છો? પ્રભુને વાદ કરી કહો જોઈએ કે નાં તમારું પુનઃમલત્ત”

છે કે મને હેરાન કરી રહ્યા છો? કાળીદાસના શબ્દો નિરૂપમાના કાને પડતાંજ તે ચોંકી ઉઠતાં બોલી.

“નિરૂપમા ! સૌંદર્યની દેવી ! હું તમોને સતાવવા કે હેરાન કરવાના હેતુથી અહીંઆ નથી આવ્યો. હું તો તમારા જેવી લાવીત્ય દેહસતાવાળી કામળાંગી અબળાના ઉદ્ધારેજ અહીંઆ આવ્યો છું. મારી એક અરજ મંજૂર કરશો ?”

કાળીદાસના મ્હોંમાંથી દેવી શબ્દ સાંભળનાંજ નિરૂપમા ચોંકી ઉઠી. સ્ત્રીઓને હડધુત કરનાર દ્વિન્દુ સમાજ સ્ત્રીઓને દેવી માનવા જેટલો ઉદાર થતો દર્શો ને માન્યતા સમાજની કુશળી નીચે અને સમાજથી હડધુત બનેલી નિરૂપમાનું હૃદય માની નહીં શકવાથી આશ્ચર્યચકિત થતાં બોલી

“જે સમાજ સ્ત્રી એટલે તેમની વાચના પોશનારી વસ્તુ છે અને તેનાથી કાંઈપણ અધિક નથી તેમ સમજતો હોય, જે સમાજમાં સ્ત્રીઓની કાંઈજ કીંમત ન હોય, તે સમાજમાં તમે જન્મ્યા છતાં પણ એક સ્ત્રી પ્રત્યે દેવી તરીકેની ભાવનાથી જુઓ છો તે પરથી મારે શું સમજવું? જે સમાજના આગેવળે પોતાનો સ્વાર્થ સાધવા મારા જેવી નિર્દોષ રાંકડી અબળાના છવનને છુદી નાખે છે. જે સમાજના દેવમંદિરના મહારાજને દર્શનાર્થે આવતી ગામની વહુ દીકરીઓ જે તેની પુત્રિ સમાન છે તેમના તરફ કુદ્રષ્ટિ કરી રહ્યા છે. તે સમાજમાં ગ્વી પત્ની ગેલેલા તમે આજે એક દીન, મર્યાદા અબળાને શા કાંઈ હોય તરફ સંમિલિત થા તે મારા ખ્યાલમાં આવે શકતું નથી.

અમે હિન્દુ સમાજની સ્ત્રીઓ સમાજમાં સ્થાનહીન છીએ. પુરૂષો તેમની મહત્વાકાંક્ષા, લાલસા અને ઇચ્છાને પોશ્વતા શેત્રંગના પ્યાદાની માફક તેમની મરજી પ્રમાણે ગમે ત્યાં ઉપભોગ કરી શકે છે. જ્યાં અમારું સમાજમાં કાંઈ પણ અસ્તીત્વ નથી. જ્યાં એક સામાન્ય સ્ત્રી શક્તિ તરીકે પણ અમોને સ્વીકારવાને પણ સમાજ તૈયાર નથી ત્યાં દેવી તરીકે કાણુ માન્ય કરવાનું હતું? અને પુરૂષ સમાજથી હડધુનથી સ્ત્રીઓમાં એવી કંઈ શક્તિ હતી કે જેના બળે તમારે અમારી પાસે અરજ કરવી જોઈએ? અત્યારના પોલાદી ચોકડામાં તો અમે સ્ત્રીઓ તમારાથી હડધુન થઈ રહેલી છીએ ત્યાં તમારી અરજ મંજૂર કરવાની વાતજ ક્યાં રહી?" કાળીદાસના કહેવાનો યથાર્થ નહીં સમજવાથી નિરૂપમા બોલી.

‘નિરૂપમા ! તમે કહો છો તેમ બધાય પુરૂષો નિર્દય તથા પથર સમાન હૃદયના નથી હોતા. હું તમારું દેવીસમ પૂજન કરી મારા અંતરના ઉચ્ચ સીંદાસને ખેસાડવાને તૈયાર છું. મારી આટલી અરજ સ્વીકારી મને કૃતાર્થ નહીં કરો?’ આમ કહી નિરૂપમાના સૌંદર્યમાં દિલ છુલી બેઠેલા કાળીદાસે તેના ઉત્તરની રાહ જોઈ પરંતુ નિરૂપમાને મૌન રહેલી જોઈ છેક તેની પાસે ગયો. અને તેનો નાબુક હાથ તેના હાથમાં લેતાં બોલ્યો.

“નિરૂપમા ! તારી સૌંદર્ય સરીતામાં સ્નાન કરાવી બળી જતા મારા દેહને તું શાન્ત નહીં કરે?”

કાળીદાસના આ શબ્દો સાંભળતાંજ અત્યાર સુધી મૌન રહેલી નિરૂપમા ઇંછેડાયેલી વાપલુ માફક કાળીદાસ પ્રત્યે બોલી” વિષયાંધ !

શ્રીઓને દેવી સમાન માનવાની પોકળ દલીલ કરનાર કમ'ચાંડાળ !
ક્યાં ગધ શ્રીઓ ને દેવીઓ છે તેવી તારી માન્યતા ? કહે કહે ઓ
હવસના ગુલામ ! આવા અમૃતઝરતા શબ્દનો પ્રયોગ કરી કેટલી
નિર્દોષ શ્રીઓ જેઓ તારા મીઠા શબ્દોના મોહમાં સપડાઈ ગધ હશે
તેવી કેટલીઓને તે' અધોગતિના માર્ગે મથવાની છે ? આલ સત્વરે
અહીં'આથી ચાલ્યો જા."

છતાં પણ નિરૂપમાના શબ્દોની જરાપણ દરકાર ક્યાં વિના
પોતાનો સ્વામી સાધવા ઇચ્છતો કાળીદાસ નિરૂપમા પ્રત્યેની તેની
વિનંતી વ્યથા' ગધ છે તે જાણી જતાં તેને દમ ભરાવતાં બોલ્યો
મારી સલાહ માન્ય કરવામાંજ તારી સલામતી છે. હું તને દેવી
સમાન પુણ્ય મારું માની તું મારી યા."

કાળીદાસનો એક એક શબ્દ નિરૂપમાને બાણ માફક વીંધી
નાખતો હશે તેથી તે સીંદણની માફક ગળું ઉડી "કેમ ચાલ્યો
જાય છે કે શ્રી શક્તિનો પરિચય અનાવું ? કાળીદાસ ! નિરૂપમાને
બીજી શ્રીઓના જેટલી બોળી નહીં સમજતો કે તારા મીઠા મીઠા
વચનોમાં ફસાઈ જાય."

નિરૂપમા જ્યારે સીધી ગીતે માને તેમ નથી તેવું કાળીદાસને
જણાયું ત્યારે તે નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યો "નિરૂપમા ! શા માટે મારું
કહેવું માન્ય નથી કરતી ? મારી માગણીનો અનાદર કરવાથી તારે
કેવી આફતમાં ફસાવું પડશે તેનો ખ્યાલ છે ? દેવમંદિરનો
દુરાચારી મહારાજ તારા જેવી રૂપસુંદરીને મેળાવવા અનેક પ્રપંચો
રચશે અને તેમાં હડધુત બની આખરે તારે તેની ઇચ્છાને વશ થવું

પડશે તેના કરતાં હું તને દેવી કરતાં પણ વધુ માન આપવાને તૈયાર છું છતાં પણ આ માટે તું આમ અનાદર કરે છે ?”

“દુરાચારી, લંપટ દેવમંદિરના મહારાજથી હું જરાપણ ડરતી નથી. હજાર હાથવાળો પરમાત્મા જ્યાં મારું રક્ષણ કરવા બેઠો છે ત્યાં તે માંકડાનું શું ચાલી શકવાનું હતું ?”

“પરંતુ નિરૂપમા ! તે કેવા પ્રપંચો બેલવા ઇચ્છે છે તે તું જાણે છે ?”

“તે જાણવાની મારે કાંઈપણ દરકાર કરવાની જરૂર જણાતી નથી. મારી લજ્જા રાખનાર એક પરમાત્માજ છે. કૌરવોની સલામત દુરાચારી દુર્યોધન અને દુઃશાસનના હાથે પાંચાળીની લજ્જાને બોપ થવાનો પ્રસંગ આવી પહોંચ્યો હતો ત્યારે પણ તે દીનબંધુએ નેની લજ્જા રાખી હતી તો પછી મારું રક્ષણ કેમ નહીં કરે ? અવશ્ય તે મારા શીયળનું રક્ષણ કરશે તેવો મને તેનાપર ભરોસો છે.” નિરૂપમાએ તેની પ્રજ્ઞા પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનું દિગ્દર્શન કરાવ્યું.

“નિરૂપમા ! દેવમંદિરના મહારાજે આ વખતે તને કસાવવાની એવી પ્રપંચગળ પાથરી છે કે તેમાંથી છટકવું તારા માટે મુશ્કેલ છે. તે તને કેવી રીતે હડધુત કરવા ઇચ્છે છે તે તું જાણે છે ?”

“એક સખી દિલના પુરૂષ તરીકે મારો બચાવ કરવો તે તમારી ફરજ છે તેમ તમે સમજતા હો તો હું ખુશીથી તે સાંભળવાને તૈયાર છું. તે મારો વિનાશ કરવા કેવી રીતે પ્રપંચના પાસા ફેંકવા ઇચ્છે છે ?”

“મારી માગણી માન્ય રાખે તોજ હું તને તેમાંથી બચાવી લેવા પ્રયત્ન કરું. તને મારી માગણી કમુઘ છે?”

“વિષયાંધ કુત્રા ! તારી આંખો વિષયવાસનાતી આગમાં અંધ બની ગયેલી છે. તારાથી થાય તે કરી લે હું કદાપિ તારી જાળમાં સપડાવા ઇચ્છતી નથી.”

“ત્યારે શું આ તારો છેલ્લો જવાબ છે?”

“તમારે જેમ ગણવું હોય તેમ ગણી શકા છે. ચાલો સત્વરે મારા મકાનમાંથી ચાલ્યા જાવ.” આમ કહી ગુસ્સાભરી લાલધુમ આંખે નિરૂપમાએ બાજુમાં પડેલી સપાટ ઉપાડીને કાળીદાસને મારી

આંખી કાળીદાસને પીનું ઉછળ્યો. નિરૂપમા સમગ્નવવાથી માને તેમ નથી તેવું જણાતાં તે એકદમ દેવમંદિરના મદારાજે પાથરેલી અપ્રત્યક્ષજાળમાં નિપરમાને ફસાવવા માટે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

કાળીદાસના ચાલ્યા જવા પછી પોતાના ભાગ્યને દોષ આપતી નિરૂપમા એકી હતી ત્યાં એકાંતક પોલીસના અમલદાર ‘મે સિપાઈ સાથે આવી પહોંચ્યો અને નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યો’ ‘જેન ! આપ-નુંજ નામ નિરૂપમા ?’

“હા, મારજ નામ નિરૂપમા. શું કામ છે ભાઈ ?” કોઈ દિવસ નહિ તે આજે પોલીસના માણસોને નિરૂપમાના ઘેર આવેલા જોઈ તે શા માટે આવ્યા હશે તે જાણવા માટે આડોશી પાડોશીઓ કુતુહળ ટૂંતિથી નિરૂપમાના ઘરની આસપાસ ટોળે વળ્યા હતા અને

નિરૂપમા પણ એકાએક પોલીસ અમલદારને જોતાં જ ચોંકી ઉઠતાં બોલી.

“બહેન ! જરા પણ ડરશો નહીં. મને તમારા ભાષ જોવોજ ગણજો ! પરંતુ મારી પાસે તમારા વિરૂધ્ધ ફરીયાદ આવેલી હોવાથી અહીં આ આવવું પડ્યું છે. જતાં પણ તમે જરા ડરશો નહીં તમે મારી સગી બહેન જેટલાજ પૂજ્ય છો, પરંતુ તમારી શારીરીક તપાસ કરવાની મને મળેલી અરજ પ્રમાણે મારી ફરજ બજાવવા મારે તમોને મારી સાથે સ્ત્રી ડોક્ટર પાસે લઈ જવા પડશે. બહેન ! જરાપણ ગભરાશો નહીં તમારા માન મરત્યા અને ધનજતમાં હું જરાપણ ખામી નહીં આવવા દઉં.”

“પરંતુ ભાષ ! મને આમ હડધુત કરવાનું કાંઈ કારણ ?” નિરૂપમાએ ગળગળા થઈ જતાં પુછ્યું.

“બહેન ! જરાપણ ગભરાવ નહીં. મારી સાથે ચાલો. તમારો જરાપણ વાંકો વાળ કોઈ પણ કરી શકશે નહીં. હું તમોને મારી ધર્મની બહેન માનું છું.” આમ કહી સમાજમાં દેવમંદિરના મહારાજ જેવા ધર્મચાર્યોની પદવી ધરાવતા મહારાજની વિષમ લાલસામાં બળી રહે નહીં હોમાવા ઇચ્છતી “હડધુત નિરૂપમા” ને સહને પોલીસ-અમલદાર તેની ફરજ બજાવવા આણ્યો ગયો.

પ્રકરણ અગીઆરમું

પ્રગતિના પથ

પટેલીઆઓની એકઠથ્યુ સત્તાનો દોર અને જોડુકમી તોડી પાડી સામાજિક સડાઓ અને કુરૂઠીઓનો સમાજમાંથી ઉચ્છેદ કરી નાખી મરીબ-નિર્દોષ માણસોને પોતાની સત્તાના મદમાં છડી ગયેલા પટેલીઆઓ તેમની જોડુકમી અને સત્તાના મદમાં દબાવી પોતાની પોતાના સગાબંધાલાઓ અને રનેહીઓના જોડુકમી અને અન્યાયી કાર્યોમાં સદકાર આપી નિરાધાર-રાંક મનુષ્યોના લોહી પી પારકા પૈસે તાગડધિત્રા કરનાર શાંતિના કહેવાતા પટેલીઆઓ અને આગેવાનોની જોડુકમી સત્તાના નાશના નગારા વગાડવાનો પ્રયત્ન કરતા યુવક મંડળના આગેવાનો સુરેન્દ્ર અને પ્રમોદ કોષપણ્ય માંધાતા કે ધનવાન પુરુષની શેઠમાં નહીં દબાતાં અનેક લાલચ અને મીઠ્યા પ્રલોભનમાં નહીં મોહાતાં કહેવાતા પટેલીઆઓની છુપી દમદમી અને વળત આવ્યે માર મારવાની ધમકીને પણ નહીં ગણ્યકારતાં જનસમાજનું કલ્યાણ થાય અને શાંતિ અને સમાજ આ લોહીતરસ્યા કહેવાતા શાંતિ પટેલોના કુર પંજમાંથી સત્વરે મુક્ત થાય તે પ્રમાણે સમાજની ઉન્નતિ અને શાંતિની પ્રગતિ કરવામાં પોતાના જીવનનું બલીદાન આપવું પડે તો આપવાને કમર કસીને બદાર પડેલા નવજીવાનો કેવી રીતે શાંતિના જોડુકમી પક્ષા-પક્ષી કરનારા કહેવાતા પટેલીઆઓને જડમૂળથી ઉખેડી નાખવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે તે જોવા તરફ આપણે ધણા સમય સુધી લક્ષ આપેલું નહીં હોવાથી યુવક મંડળના નરકેશરી સુરેન્દ્ર અને પ્રમોદ

એકદ્યુ સત્તા ભોમવીને રીઠા બની ગયેલા જોડુકમીનો દોર ચલાવી અનેક નિદેશિને રંજીડી રહેલા ગાતિના કહેવાતા આગેવાનોને જડ-મુળથી ઉખેડી દહને ફેંકી દેવા માટે થું થું પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે તેજેવાને પ્રયત્ન કરીથું.

ધણા લાંબા સમય પહેલાં રથપાયેલા યુવક મંડળમાં દિવસે દિવસે નવું જોમ આવ્યા કરતું હતું. યુવક મંડળ દિવસે દિવસે સામાજિક કુરૂદીઓને પોસી તેનાપર તાગડધિન્ના કરનારા કહેવાતા પટેલીઆઓને પડકાર કરતું પ્રગતિના પંથે ધપ્યે જતું હતું.

આજે એવાજ એક સમાજના અંગને પ્રગતિની ટોંગે પહોંચાડવાના કાય' માટે યુવક મંડળના સભ્યોની એક સભા ભરવાની હોવાથી યુવક મંડળનો હોલ ગામના નવયુવાનોથી ચીકાર ભરાઈ ગયેલો જણાય છે. પ્રગતિનાં પંથે વિચરતા નવયુવાનોના મહોંપર પ્રગતિની મીઠી લાલાશ તરવરી આવતી દેખાતી હતી. સહુ કોઈની નજર ખારણા તરફ હતી. યુવકમંડળના પ્રાણુ-યુવકમંડળના ચેતનસમા મજ'તા નરકેસરી પ્રમોદ અને સુરેન્દ્રના આવવાની સહુ કોઈ રાહ જોઈ રહ્યા હતા. તેવામાં એકાએક સુરેન્દ્ર પ્રમોદ સાથે ત્યાં આવી પહોંચતાંજ તાળીઓના ગડગડાટ વચ્ચે સહુએ યુવકમંડળના આગેવાનોને જોમનો ઉદ્દેશ સામાજિક કુરૂદીઓ દૂર કરી સમાજને પ્રગતિના પંથે ધપાવવાનો હોતો તેઓને વધાવી લીધાં.

તાળીઓના ગડગડાટનો ખ્વની બંધ પડ્યા પછી લબ્ધ અને તેજસ્વી લક્ષાટવાળો નવયુવાન આ નવયુવાનોના સમુદ્ધમાં તેનું અજબ વ્યક્તિત્વ પાડતો હતો તે, આ યુવકમંડળનો પ્રમુખ સુરેન્દ્ર કેસરી સમાન તેની ગરદન હલાવતો ઉભો થયો અને સભામાં ચોતરફ નજર ફેંકી સર્વને સંબોધતા કેસરી સમાન ગળ' ઉઠ્યો.

“ભાઈઓ ! તાળીઓના ગડગડાટ અને મીઠ્યા હાસ્યજનક શબ્દોના ઉચ્ચારથી કે જેરદાર અવાજે ભાષણો કરવાથી આપણું ધ્યેય કદાપિ સાધી શકાય તેમ નથી. તમે જાણો છો કે આપણે સત્તાના સૌખીન-તેના મદમાં મદાંધ બની ગયેલા અને જેહુકમીના જેરથી ગરીબ અને નિર્દોષિને તેમના અન્યાયી વર્તનોમાં દબાવી રહેલ શંભુપ્રસાદ પટેલ જેવા પટેલની પટેલાઇને તોડી નાખીને છીન્નવિછીન્ન કરવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા છીએ અને તે પણ તમારા ખ્યાલમાં તો હશે કે સમાજની અભિગતિ કરનાર અને પોતાના સ્વાર્થ માટે બીજાની ગરદન કાપનાર શંભુપ્રસાદ પટેલની મદદમાં તેની હાથ હા લણનાર અને તેના કાળા ધોળામાં મદદ કરનાર જટીલ જમનીયા જેવા બીજા અનેક પુશામદીઓ સામે આપણે જાજીરવાનું છે. અને આ સર્વને જેર કરી તેમની સત્તા તોડી નાખી સમાજનું નાવ કોષ્ઠપણુ જાતની પક્ષાપક્ષી વિના સરળ માર્ગે ચાલુ જાય તેમ કરવાની આપણી અભીલાષા છે.

પરંતુ ભાઈઓ ! તમેને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહીં હોય કે આપણે કહેવાતા પટેલીઓની આપણુદી અને જેહુકમની ચક્રી-માંથી જ્દાર નીકળી જવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તેનો યોગ્ય સમય પણ આવી પહોંચ્યો છે. યુવક મંડળના લડવીર નાયક સુરેન્દ્રે તેની ઓજસ્વી ભાષામાં લંબાણુપૂર્વક જણાવતાં યુવાનોને તેમની ઇચ્છા પ્રદર્શીત કરવાનો પડકાર કર્યો.

“સામાજિક સડાઓ અને કુરૂદીઓને તોડ્યા વિના દેશનો કે સમાજનો ઉદ્ધાર થવો અશક્ય હોવા છતાં શા માટે કહેવાતા શાંતિ પટેલો જેઓ શાંતિના હીતકર્તા નહીં પરંતુ મોટે ભાજે નાશકર્તાજી

છે તેઓની જોડકમીનો દોર તોડવાને યુવાનોએ પ્રયત્નો ન કરવા જોઈએ ? યુવાનો એજ દેશ અને સમાજની સાચી મુડી છે અને જો યુવાનો ધારે તો બુદ્ધા બધુખોની જોડકમી ઘોંસરી ફગાવી દઇને આજના પ્રગતિના યુગમાં પ્રમાણુ કરી શકે તેમ છે. યુવાનોના સહકાર વિના દેશની કે સમાજની કદિ પણ પ્રગતિ થવાની નથી તે આપણે હવે તે કહેવાતા આપખુદ પટેલીઆઓને—બુદ્ધા બધુખોને સાફ સાફ જણાવી દેવું જોઈએ.” જ્ઞાતિના કહેવાતા પટેલોની જોડકમી અને આપખુદસત્તા નીચે ચગદાવાનો અનુભવ મેળવેલી ચુકેલા નવયુવાને કહ્યું.

“ભાઈ ! સુરેન્દ્ર ! જોડકમી ચલાવનારા, પક્ષાપક્ષી કરનારા અને ગરીબોને દંડનારા કહેવાતા પટેલીઆઓની સત્તા જડમૂળથી ઉખેડી નાખવાનો યોગ્ય સમય આવી પહોંચવાતું. તમોએ જણાવ્યું તે વિશે અમે કોઇપણ કાંઈ જાણતા નહીં હોવાથી અમે તે ખીના જણાવવા સઘળા નવયુવાનો તરફથી મારી વિનંતી છે” પ્રમોદે સુરેન્દ્રના આગળ બોલાઈ ગયેલાં બેઠથી વાકેફ થવા કહ્યું.

“ભાઈઓ ! વાત તો ધણીજ ખરાબ બની છે. જ્ઞાતિના પક્ષાપક્ષી કરનારા પટેલીઆઓનો રતેહી કેસ સખંધી હોવાના કારણે જ્ઞાતિમાં કોઇપણ જાતની લાગવમ કે પક્ષાપક્ષી નહીં ધરાવતા કન્યાના આપને કચડી નાખવા અથવા તો તેની કન્યા પેલા રોગીષ્ટ સાથે પરણાવવાના પ્રયત્નો કરી રહ્યા છે, પરંતુ આવા લેભાગુ કહેવાતા પટેલીઆઓ અને તેના સાગ્રીતોને કન્યાના આપનો આપણે પક્ષ લખને સાફ સાફ જણાવી દેવું જોઈએ. બુદ્ધા બધુખની વાસનાની વેદીમાં એક નવજુવાન બાળકને હોમવા, તૈયાર અનેલા આપખુદ

પટેલો તમારી આપખુદી હવે ટકી શકે તેમ નથી. નિર્દોષને હવે વધુ સતાવી નહીં શકો. તમે કન્યાના આપને શાંતિબલિદાનને ડર બતાવી તમારી જોડુકમી ચલાવવા જાવ છો પરંતુ યાદ રાખજો કે હવે તમારી જોડુકમીના દહાડા ભરાઈ ગયા છે.

ભાઈઓ ! આ સમયે જો આપણું યુવક મંડળ કટીબદ્ધ બની કન્યાના આપનો પક્ષ લેવામાં દીક્ષ કરશે. તો આ કુમળી કળી છુંદાઈ જશે. ભાઈઓ ! આ નિર્દોષ બાળાને બચાવી લેવી તે આપણો ધર્મ છે અને તેમ કરવા બતાં જો આપણા જીવનનો ભોગ આપવો પડે તો આપવાને પણ જો આપણું મંડળ તૈયાર થઈ જાય તો શાંતિના પટેલોની આપખુદી અને જોડુકમી તોડી પાડવાનો આપણો હેતુ આપોઆપ પાર પડી જાય તેમ છે. અને શાંતિના કહેવાતા પટેલીઆઓ પણ યુવાન વર્ગ હવે વધુ સમય આ વીસમી સદીના પ્રગતિના યુગમાં તેમની જોડુકમી અને એકદંથુ સત્તા એક પણ પણ વધુ સહન કરી શકે તેમ નથી તેવી તેઓને પણ જાંખી થઈ જાય અને નવયુવાનોનું પાણી-તરી આવે. બોલો તમે સહુ આમ કરવાને તૈયાર છો ? સુરેન્દ્રે પ્રશ્ન પુછ્યો.

“તમારે આ વિશે અમેને પુછવાની કાંઈ જરૂર નથી. ચીન, હુકી અને આવલેન્ડની પ્રગતિ નવયુવાનોએજ કરી છે તેનાથી તમે ક્યાં બચાવો કે આવા પ્રશ્ન કરો છો ? જોડુકમીનું જોર ચલાવનારા, પક્ષપક્ષી કરનારા અને એકદંથુ સત્તા પોશનારા પટેલીઆઓને રશીયાના ઝર અને જર્મનીના કયસરની તેના યુવાન વર્ગે જે દશા કરી તે સમગ્રની યુવાનોની વતી તેમને આપખુદી છોડી દેવાનું એક વચન આપો. આ વીસમીસદીના પ્રગતિના યુગમાં

જ્યાં એક કંગાળ બીખારી પણ માંધાતાની લક્ષ્મીના તેજમાં અંનતો નથી માટે સમજી જાય તો ઠીક છે. અત્યાર સુધી જોડુકમી અને આપખુદ સત્તા ચલાવી શક્યા પરંતુ હવે સમાજનો નવયુવાન વર્ગ જાગ્યો છે તે હવે પળવાર પણ તમારી આપખુદી અને જોડુકમીને સાંખી શકે તેમ નથી. કહેવાતા પટેલીઆઓને જો તેમનું માન-આત્મ અને ઇજ્જત જળવવી હોય તો સમાજની લગામ નવ-યુવાનોને સોંપી શાન્તી શોધી દે. અને જો રાજપુથીથી આ કહેવાતા પટેલીઆઓ તેમની સત્તાના મદમાં મદાંધ બનીને સમાજના સુત્રો યુવાન વર્ગના હાથમાં નહીં મુકે તો યુવાન વર્ગ તેઓની સામે બળવો જગાવી સમાજના સુત્રો તેમના હાથમાંથી ઝુટવી લેશે. અને યુવાનોની પ્રગતિના આડે આવતા ગોઝરાઓ તરીકે તેઓને ચીતરવામાં આવશે. પ્રમોદ લ'આણુપૂવંક લાગણીલયુ' વિવેચન કર્યા પછી સઘળા નવયુવાનોને ઉદ્દેશીને બોલ્યો.

“ભાઈઓ ! તમોને મેં જે કાંઈ કહ્યું છે તે તમોને જો માન્ય હોય અને તે આત્મમાં તમારે કાંઈ કહેવું હોય તો જણાવી શકો છો.”

‘પ્રમોદભાઈએ કરેલી સુચનાઓમાં અમારા હૃદયમાં રમી રહેલા ભાવોજી જાણે અદાર ન નીકળી પડ્યા હોય તેમ જણાતું’ હોવાથી અમારે કાંઈ પણ સુચના કરવા જેવું રહ્યું જ નથી અમો સર્વે પ્રમોદ ભાઈની સુચનાઓ જીવના જોખમે અમલમાં મુકવાને તૈયાર છીએ”. સર્વે એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“તમો સર્વને પ્રમોદની સુચના માન્ય છે ?” સુરેન્દ્રે પુછ્યું

“એક વખત અમારી સંમતિ જણાવ્યા પછી અમોને પુછવાની જરૂર ક્યાં રહે છે ?” સધળા બોલી ઉઠ્યા.

“જો જ્ઞાતિના કહેવાતા પટેલીઆઓ તેમની આપખુદી ચલાવી નિર્દોષ બાળાના પિતાનો જ્ઞાતિ બહીષ્કાર કરે તો યુવક મંડળના સભ્યો કહેવાતા પટેલીઆઓના અન્યાયી ઠરાવની વિરુદ્ધ પડીને તે બાળાના પિતાને નિર્દોષ સમજી તેની સાથેના વહેવાર ચાલુ રાખશે. તે ઠરાવ તમોને સવને માન્ય છે ?”

“અમારા અંતઃકરણથી તેમાં અમો સંમત છીએ.” સહુ એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“ચાલો એક કામ પતી જવાથી આપણે ખીજા કામની શરૂઆત કરીએ. અને કાચું પહેલાનાં કરતાં પણ વધારે મદદાન છે. આપણા સમાજમાં વિધવાઓની કોડીની પણ કીંમત નથી તેના ઉદ્ધારનું છે.

ભાઈઓ ! ——— “સુરેન્દ્ર કાંત્રિક આગળ બોલવા જાય છે તેવામાં એક પોલીસનો માણસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને સુરેન્દ્રના હાથમાં એક પરખીડીયું મુક્યું.

સીપાહીના આવવાથી યુવક મંડળમાં ખળભળાટ થઈ ગયો. શામાટે સીપાહી આવ્યો દરે ? પરખીડીયામાં શું લખ્યું દરે ? તે વિશે અનેક તક વિતકની લડરીઓ યુવક મંડળમાં પ્રસરી ગઈ.

સીપાહીના હાથમાંથી પરખીડીયું લઈ કાગળ ફેડી સુરેન્દ્ર વાંચવા લાગ્યો. વાંચતાં વાંચતાં તેના મ્હોંપર આતંકના ભાવો પ્રગટી નીકળતા હતા. પણ વાંચી સુરેન્દ્રે કહ્યું.

“જો આમાં આપણું કાંઈ નોંધેલું નથી તો પાછા પાછા જઈને તેમાં કાંઈ ઇતરે ફેરવેલી આપણું હાથમાં લખવું છે. સરકારમાં

નહેલી ! સરમાવ એ ત્યાં મારે / નીચી નગરે જોઈ રહેલી મેતાને
 ખર્ચે હાથ મુકતાં મહારાજ પોહ્યા. પાનું ૮૮

ભડભડતી આગમાં હોમાવાને તૈયાર રહેલા અંગાળતા એ ભડવારો,
મુડીમાં મોતને લઈ ફરતારા એ નવયુવાનોએ જે બળીદાનો દિંદ
માતાને અર્પણ કર્યા છે, તેનો પુરો ઇતિહાસ જાણવો હોય તો વાંચો—

ક્રાન્તિની ચીનગારીઓ

ભારત માતાની મુક્તિ માટે માથાં મુકતારા—એ આગમાંથી દેશને
ખુણે ખુણે ફળી રીતે ચેતનની ચીનગારીઓ પ્રગટાવી, હરતે મુખે
દ્રાંસીની દોરી સ્વીકારતારા અને સામી જાનીએ જોળીઓ ઝીલતારા
યુવકોનો ક્રાન્તિકારી ઇતિહાસ રજુ કરતું પુસ્તક.

કીંમત ફક્ત રૂપીયા એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

ભારતનું ભાવી યાને એક કામદારની આત્મકહાણી

આ નાની સરખી સચિત્ર નવલકથા, મદાન પુરોના વિચારો પ્રદર્શિત
કરવામાં કમાલ કરે છે, કામદાર મજદુરોની હાડમારી જાંઘળી અને
દુઃખોના વર્ષાદતો ચિતાર રજુ કરતું પુસ્તક

કીંમત આઠ આના, બહારગામ માટે ૯ આનાની ટીકીટ.

સોરઠી શૌર્યકથાઓ

જે તમે યુદ્ધરાત્રી હોય તો જમિપર કેવા કેવા વીર પુરૂષો પાક્યા
હતા, તે તમારે અવશ્ય જાણવું જોઈએ.

કીંમત ફક્ત રૂ. દોઢ.

પોસ્ટેજ ૭ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

પણ આપણા યુવક મંડળનું કેટલું માન જળવાય છે તેનો આ જીવંત પુરાવો છે.”

આમ કહીને પોલીસ અમલદાર તરફથી આવેલો પત્ર યુવાનો સમક્ષ સુરેન્દ્ર વાંચવા લાગ્યો.

યુવકમંડળના પ્રમુખ જોગ.

કપટીઓની કપટ જાળમાં રસાએલી નિરૂપમા નામની એક નવયુવાન બાળાને તેની તપાસ કરવાની હોવાથી અમારે અમારા કબજામાં લેવી પડી છે. નામદાર ત્યાયાધીશ સાહેબે તમારા મંડળના કાર્યના વખાણ સંલગ્ન હોવાથી જ્યાં સુધી અમારી તપાસ પુરી ન થાય ત્યાં સુધી તમારા મંડળને તે બાબત સુપ્રત કરવાની અમેને લલામણ કરી છે તેથી આ બાબતો કબજે લેવા આ પત્ર વાંચી સત્વરે આવશો.

લી.

પોલીસના વડાના હુકમથી

બાઇઓ! હું સત્વરે નિર્દોષ નિરૂપમાને બચાવવા જઈ છું” આમ કહીને સુરેન્દ્ર પત્ર લઈ આવેલા સીપાહી સાથે ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૨ મું.

એક નહીં તો બીજી

“ભૂવન મોહીની નિરૂપમા જળમાં સપડાઇ અને જટકી પથ્થ ગાઇ પરંતુ જ્યારે કંગાળ નિરૂપમાને સમાજમાં હડધુત કરાવી મારા પગે પડતી આવવાની ફરજ પાડું ત્યારેજ હું દેવમંદીરનો મહારાજ ખરો. હું કોણુ? દેવમંદીરનો મહારાજ! જલમલા ધનવાનો મારા પગે પડતા આવે, મારી આજ્ઞા વેદ વાક્ય માને ત્યાં નિરૂપમા શું વિસાતમાં?”

વિલાસનું પુતળું દેવમંદીરનો મહારાજ નિરૂપમા જેવી અજબ સંદેહવંતી રમણીને તેની જળમાં ફસાવવામાં નિષ્ફળ નીવડતાં ઉપર પ્રમાણે વિચાર કરતો જોડો હતો તેવામાં તેના અનેક કાળા ધોળામાં સાથ આપનાર સમાજના ભારરૂપ બની રહેલી માણુ ડોશી મલકાતી મલકાતી ત્યાં આવી પહોંચી. માણુ ડોશીના મ્હોંપરના ભાંડો જોઇ દેવમંદીરનો મહારાજ માણુ ડોશી આજે ચોક્કસ કોઇ જગ્યાએ શીકાર હાથ કરી આવી છે તેવું જાણી જનાં આનંદીન થતાં બોલી ઉઠ્યો.

“માણુ ડોશી ! આજે કોઇ અજબ તડકો પડ્યો હોય તેમ જણાય છે ? નિરૂપમા જેવી રૂપસુંદરીને શુભાખ્યા પછી બીજી કોઇ મદમાતી માનુનીના મદજરતા યોગ્યતા આરવાદ હુંટાવવા કોઇ તરફી લેજો કે નહીં ? અને તમારી મહેનત નકામી નહીં જાય તેવી તમેને ખાતરી હોવા છતાં શા માટે કોઇ પ્રયાસ નથી કરતા ? અને દયો આ સો રૂપીઆ.....”

આગળ બોલવાનું ધરાદાપૂર્વક અટકાવી. દેવમંદિરનો મહારાજ ઉભો થયો અને સામે પડેલી પાટ ઉપરની ગાદી નીચેથી નોટનો ચોક્કડો કાઢી માલુ ડોશીના હાથમાં મુક્યો.

“તમે તો મહારાજ એટલે અમારે મન તો પ્રભૂતુલ્ય છે. તમારી ઇચ્છા પાર પાડવી તેજ અમારી ભક્તજનોની ફરજ છે. મને પૈસાની કાંઈ ઉતાવળ ન હતી. તમારા પ્રતાપે એ પૈસાનો મારી પાસે પહોંચી જાય છે. હું તો આપની દાસી છું. તમારી સેવા કરતાં કરતાં મરું એજ મારી અંતીમ અભીલાષ છે. નિરૂપમા જેવી અભાગ્યજીના નક્ષીયમાં તમારી સેવા કરવાનું ભાગ્ય ક્યાંથી હોય? એતો જેના ભાગ્યમાં તે લાભ લખાયો હોય તેજ તમારી સેવા કરી શકે.”

દેવમંદિરના મહારાજને સારૂ લગાડવાના હેતુથી માલુ ડોશી બોલી, “સેવાનો લાભ ઉઠાવે તેવી કોઈ શ્રદ્ધાળુ બાઈ તમે શોધી છે ખરી?” આતુરતાથી મહારાજે કહ્યું.

“તેમાં મને ભક્ષામણુ કરવાની જરૂર હોય ખરી? અને તમારી સેવામાં સેવીકાતો જોષએજ તેનાથી હું ક્યાં છેક અજાણુ છું?”

“અને તેથીજ તમેને કહું છું. તમારા જેવા ભાવીક મેં મારા જીવનમાં પણ જોયેલ નથી. “દેવમંદિરના મહારાજે માલુ ડોશીને પાણી ચડાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

“હું તો પામર જંતુ કહેવાડું. હજારો કાળા ઘોળા આ હાથે થઈ ગયા અને તે બધા પણ આપ જેવા મહારાજની ચરણ રજની પાવન થયા માટે જ તો. તમારા સત્સંગમાં અમારું કલ્યાણ થાય. વાહ, પ્રભૂજી વાહ, તમારી લીલાનો કાંઈ પાર છે?” દેવમંદિરના

મહારાજને પણ પાણી પાય છે તેવી ચળરાક માણુ ડોશી ઉઠા લણાવવા લાગી.

“માણુ ડોશી ! એ તમારી સજનનજીની વાત સાંભળી, પરંતુ કોઈ નવયોવના ખીલતી કળી તમારા પાશમાં સપડાઈ છે કે નહીં ?”

“મહારાજ ! આપણે નિરૂપમાને સમાજમાં હડધુત કરાવી દુઃખી કરી, તેનાપર વરસાવી શકાય તેટલા દુઃખોનો વર્ષાદ વર્ષાવ્યો છતાં પણ હડીલી નિરૂપમાએ છેવટ સુધી તેના વિચારમાં મક્કમ રહીને આપણને જરાપણ નમતું ન આપ્યું તે નજ આપ્યું.” મહારાજની અધીરતાથી વાકેફ બની ગયેલી માણુ ડોશી મહારાજને વધારે આતુર બનાવવા બોલી.

“માણુ ડોશી હજુ તો તેનો ફજેતો થવાનો બાકી છે. મેં યુક્તિ પ્રયુક્તિ વપરાવી નિરૂપમાને કાળીદાસના લગ્નગતના દ્વાથે બ્રજ કરાવી છે અને તેના તે કાળા કામની નીશાની તરીકે તેના પેટમાં જે ગભાં છે તેની જ્યારે સરકારી અમલદારો નિરૂપમાની સ્ત્રી ડોક્ટર પાસે તપાસ કરાવશે ત્યારેજ ધમંડી છોકરીને દેવમંદીરના મહારાજનો તીરસ્કાર કરવાનું થું ફળ આવે છે તે જણાશે.” દેવમંદીરના મહારાજે માણુ ડોશી આગળ ડંકાસ હાંકવા માંડી,

“ત્યારે તો હીક એ રાંડ ! તેજ લાગતી હતી. લગવાન જેવા પવિત્ર મહારાજના ચરણની દાસી નહીં થતાં એક એ બદામના માણુ સને તેનું રૂપ વેચી પાપની કાથળી ભરવાને તૈયાર થયેલી કુદ્દાને તેવીજ શીક્ષા થવી જોઈએ.”

“એ તો બધું હીક તેને જે શીક્ષા થવાની હશે તે થઈ રહેશે પરંતુ નિરૂપમા જેવી રૂપસુંદરીને આપણી ખીજાવેલી જાળમાંથી

છટકી જવા દીધા પછી “એક નહીં તો બીજી” તેના કરતાં પણ વધારે લાવણ્યવતી અને મધ્યેલાં લોચનવાળી કાષ્ઠ યુવતી શોધી કે નહીં?”

પોતાના હૃદયના ભાવોને વધુ વખત છુપાવી નહીં શકવાથી માલુ ડોશીને દેવમંદીરના મહારાજે પુછ્યું.

“મહારાજ ! નિરૂપમા કરતાં પણ અધીક લાવણ્યવતી નવયો-વનાને હું મારી જળમાં સપડાવવામાં ફતેહમંદ થઈ છું. નિરૂપમા તો એક સાધારણ કંગાળ છોકરી હતી તેનામાં શું સૈદ્ય બળ્યું હતું ? તે ફક્ત કુમારીકા-અણસુંધ્યું પુષ્પ-વણ્યુંટયું ફૂલ હતું એટલુંજ, પરંતુ આ માછલું તો ધનવાન હોવા છતાં રૂપસુંદર અને તેમાં પણ વળી વિધવા છે, પરંતુ આ સ્વર્ગની રંભાના તીરછાં નયનોથી ધાયલ બન્યા પછી માલુ ડોશીને ભૂલી ન જતા.”

દેવમંદીરના મહારાજને આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયેલો જોષ હવે વધુ અકળાવવાની જરૂર નહીં જણાતાં વાત કરવાનો યોગ્ય અવસર આવી પહોંચેલો જોષ માલુ ડોશીએ કહ્યું. અને મહારાજના ઉત્તરની રાહ જોયા વિના ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

“માલુ ડોશીને આમ એકાએક ચાલી ગયેલી જોષ અને વાત-ચીતના રંગમાં ભંગ પડેલો જોષ મહારાજના હૃદયમાં દુઃખ થતાં ખોલવા લાગ્યો માલુ ડોશી આમ એકાએક શા માટે ચાલી ગઈ હશે ? બીજી વખત જળમાં પકડાયેલો શીકાર છટકી તો નહીં જાયને ? માલુ ડોશીને મારા હાથમાં રમતી પુતળી કરવા માટે મારે શું ઉપાયો લેવા જોઈએ ? ખરેખર મારું ભાગ્યજ ખરાબ છે નહીંતર બધાએ વખત હાથમાં આવેલો શીકાર આમ છટકી જાય ?”

“શાના વિચાર કરી રહ્યા છો?” ઉપર પ્રભાણેના વિચારો કરતા દેવમંદિરના મહારાજ બેઠા હતા ત્યાં આવી પહોંચતાં મહારાજને વિચાર-મગ્ન દશામાં જોઈ માલુ ડોશી બોલી.

“બીજી શાના વિચાર? તમારાજ તો આવો, માલુ ડોશી...” આમ કહીને દેવમંદિરના મહારાજ કાંઈ આગળ કહેવા જતો હતો તેવામાં માલુ ડોશીની પાસે ઉભેલી અજબ લાવણ્યવતી રૂપસુંદરીને જોતાંજ મહારાજનું વિલાસપ્રિય દિલ તેના સૌંદર્યમાં લટુ બની મયું અને એકાગ્રતાથી તેના સૌંદર્યનું પાન કરવા લાગ્યો.

“બેટા મેના! દેવમંદિરના મહારાજને નમન કરી તારું સર્વસ્વ મહારાજના ચરણમાં ધરી પાવન થા.”

મહારાજ મેનાના સૌંદર્યમાં લટુ બની ગયો છે તેવું જાણી જતાં ખંધી માલુ ડોશી બોલી.

માલુ ડોશીના આ શબ્દો સાંભળી આગળથી ભણાવી રાખેલી મેના દેવમંદિરના મહારાજની ચરણરજ માથે ચઢાવી માલુ ડોશીના હાથમાંતો પંખો લઈને મહારાજને પવન નાખવા લાગી.

“તમે તો સાક્ષાત ધર્મના સ્થંભ જેવા છો. તમારા જેવા ધર્મતમાના લીધેજ દુનીયા ટકી રહી છે નહીંતર તો કળીકાળ આગ્યો છે. તમારા જેવા ધર્માભીલાથી, ધર્મપ્રેમીપાસુ માનવીઓ વિના આ કળીકાળમાં કોણ અમોને માને છે? બીવીહારી હજો તમારા જેવા ધર્મતમાને. ત્યારે માલુ ડોશી શું આ બાઈ નિર્વાણ ચડવા ઇચ્છે છે?”

લાવણ્યવતી નવયોવના રૂપસુંદરીના સૌંદર્યનો ઉપભોગ કરવાને તલપાપડ બની રહેલા મહારાજ માલુ ડોશી પ્રત્યે બોલ્યા.

“મહારાજ ! એ તો ભવની દુઃખીઆરી છે. પરણ્યા પછી જે વધે એક પુત્રને જન્મ આપ્યા પછી એક મહીનાની અંદરજ તેનો ધણી મરી ગયો છે. ધન તો ધણુંય છે પરંતુ ધનના શું બદકા ભરાય છે. મહારાજ ! ધર્મ કર્મમાં જોડાવાની તેની ઇચ્છા છે. તેથી તમારા હાથે તેને નિર્વાણ ચડાવી રાજ હરચંદનો ધર્મ અને અગમ નિગમનો બેદ સમજવો.” માલુડોશીએ મામીકતામાં કહ્યું.

“આ સંસારમાં રહી ધર્મમાં ચીત્ત જોડી પ્રભુ પરાયણ થવાની તારી ઇચ્છા છે?” માલુ ડોશીએ મેનાને પુછ્યું.

“તમારા કહેવા પ્રમાણે વતવા હું તૈયાર છું” મેનાએ ટુકો જવાબ આપ્યો.

“ત્યારે આજ રાતનાજ નિર્વાણ ચડાવીશું?” દેવમંદિરના મહારાજે માલુ ડોશીને પુછ્યું.

“ધર્મના કામમાં હીલ શી?” આમ કહી માલુ ડોશીએ મેનાને કહ્યું. “તારા ભવનું સુધારવા મહારાજ પાસેથી અગમનીગમનો બેદ સમજ તારું જીવન સાચક કર.” આમ કહીને માલુ ડોશી ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

નિરૂપમા જેવો હાથમાં આવેલો શીકાર છટકી ગયા પછી નિરૂપમા જેવી રૂપવતી “એક નહીં તો બીજી” મેના જેવી સુંદરીને પોતાની વાસનાના યજ્ઞમાં બળીરૂપે હોમવા દેવમંદિરનો મહારાજ અને માલુડોશી કમર કસીને મેદાને પડ્યા હવે તે તેની બળમાં ફસાય છે કે નહીં તે જોવાનું છે.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

નિર્વાણના નામે

“સુંદરી ! આમ શરામાવ છો શામાટે ?” નીચી નજરે પગના અંગુઠાથી જમીન ખોતરતી ઉભી રહેલી મેના પાસે જતાં દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

મેનાના હૃદયમાં આનંદની ઉમીંચો ઉછળી રહી હતી. માણુ ડોશીના કહેવા પ્રમાણે અગમ નીગમનો ભેદ પામી રાગ દરિશ્વંદ્રના ધર્મનું જ્ઞાન થતાં આ ભવસાગર તરી જવાની ભાવનાઓ ઉદભવી. તે તેના હૃદયમાં માણુ ડોશીને તેને અહીં લાવવા માટે આભાર માનવા લાગી. પળવાર તો સવળું ભુલી ગઈ. તેની નજર સમક્ષ યસ અતેરા લાવેા ખડા થઈ ગયા અને તેણે એક વખત દેવમંદિરના મહારાજ તરફ આંધી નજર ફેંકી. તેના દિલમાં જરાક ધ્રુગ્ગરી છુટી અને તેણે નજર નીચી કરી નાખી.

મેનાને આમ મૌન જેતાં દેવમંદિરના મહારાજના હૃદયમાં તાલાવેલી જાગી. મેનાના રૂપ સૌંદર્યે મહારાજના દિલને હચમચાવી મુક્યું હતું તે પ્રતિપળે મેનાના રૂપશીતું પાન કરવાને ઝંખતો હતો તેથી મેનાને મૌન રહેલી જેઠ તેના દિલમાં જરા હીંમત આવી તે ધીમેથી મેના શરમાતી, લજવાતી ઉભી હતી ત્યાં ગયો અને ધીમેથી મેનાનો હાથ પકડી ખેંચ્યો.

“તમે નિર્વાણ ચડવા ઇચ્છો છો ?”

“જીવનનું સાથક તેમાંજ છે તેમ માલુ ડોશી કહેતા હતા તે ખરું છે ? નિર્વાણ ચડવાથી મરણ જીવનનો ફેરો ટળતો હોય તો...”

“પરંતુ નિર્વાણ ચડવું કાંઈ સહેલું નથી. તે માટે તો અપૂર્વ ત્યાગની જરૂર છે. તમે ત્યાગ સ્વીકારી શકશો ?”

“મરણ જીવનનો ફેરો ટાળવા શારીરીક અને માનસીક બંને પ્રકારના દુઃખ સહેવાને હું તૈયાર છું.” બોળા મેનાએ બોળપણમાં કહ્યું.

“પરંતુ તમારા જેવી રસલાવણ્યની સરીતા-રૂપસુંદરી તે સહી શકશે ?” મેનાને વધુ લલચાવવા મહારાજે કહ્યું.

“ત્યારે શું દુઃખ સહેવાનો ધમ્મરો એકલા પુરૂષોએ રાખ્યો છે ?”

“મેના ! મીઠી મેના ! રૂપસુંદરી ! તેવું કાંઈ નથી પણ.....”

દેવમંદિરના મહારાજ આગળ બોલતાં અટકી ગયા તેણે ધીમેથી મેનાનો હાથ મુકી દીધો અને મેનાની અડોઅડ જમને ઉભા.

મેના તો નિર્વાણના વિચારમાંજ મગ્ન હતી. ક્યારે નિર્વાણ ચડું અને ક્યારે કાયાનું કલ્યાણ કરું એ બાવના તેના દિલમાં રમી રહી હતી. તેને આબુખાબુની સૃષ્ટિનું ભાન ન હતું. તે તો ફક્ત તેના વિચારોમાંજ મગ્ન હતી.

આજ સમયે દેવમંદિરના મહારાજની સ્થિતિ પણ વિચિત્રજ હતી. તેઓ મેનાના નામની તેમના દિલમાં માળા જપી રહ્યા હતા ક્યારે મેના જેવી હિવંશી તેના બાહુપાશમાં જકડાય એજ તેમની મનોવાંછના હતી અને તેથી તેઓ તેમના મનમાં બોલવા લાગ્યા.

“માલુ ડોશી પણ એક નંગ છે. આ વખતે તો નિરૂપમા કરતાં પણ સારો શીકાર ફસાવી લાવી છે. અહાહા ! શું તેનું રૂપ

કેવી તેની ચાલવાની અજબ છટા, નાબુક બહન અને તેની મારકણી આંખોએ મારા દિલને હચમચાવી મુક્યું છે.”

એવામાં મહારાજના હૃદયમાં વળી કાંઈક વિચાર આવતાં પાસે ઉભેલી પત્થરના પુતળા જેવી મેનાના ખભાપર તેનો હાથ ધીમેથી મુક્યો, મેના તેના વિચારમાં જ મગ્ન હતી મહારાજ શું કરે છે તેનું તેને ભાન ન હતું. મહારાજની આંખમાં વધુને વધુ પ્રમાણમાં કામના તરી આવવા લાગી. તેની અત્યાર સુધી દયાવી રાખેલી વાસના પ્રબળ બની તેનો હાથ મેનાના ખભા પરથી સ્તન પ્રદેશ તરફ સરવા લાગ્યો. તેવામાં એકાએક મેનાના મનમાં કાંઈક વિચાર આવતાં વીજળીના ઝંખકારાની જેમ તે ઝબૂકી ઉઠતાં બોલી.

“ત્યારે મને નિર્વાણ નહીંજ ચડાવો ?”

“કાંઈ પણ સ્ત્રી પુરૂષ તેમની ઇચ્છા થતાં નિર્વાણ ચડી શકે છે પણ.....”

“પણ, પણ એટલે ? વારંવાર પણ કહીને શા માટે ચપટકી જનવ છો ?” મહારાજની મનોદક્ષા પારખી લેવાનો પ્રયત્ન કરતાં મેના બોલી.

“પણ તે કાચાં ધણુંજ કઠણ છે.” મહારાજે કહ્યું.

“અને તેમ હોવુંજ જોઈએ. મુક્તિ કાંઈ સહેલાઈથી મેળવી શકાય છે ?” દેવમંદિરના મહારાજના કહેવાનો અર્થ નહીં સમજતાં મેના બોલી.

“અલબત્ત, શા માટે નહીં ? જીવનનું સારાંક કરવા કોણ નથી સહેતું ?”

મેનાના આ શબ્દો સાંભળી મહારાજને વધુ હીંમત આવી તેણે ફરીથી મેનાનો હાથ તેના હાથમાં લીધો અને એક વખત મેનાના અંદરસમ પ્રકાશતા ચહેરાપર નજર નાખી તેના હાથ પર યુમી લીધી.

નીર્વાણ ચડવા ઇચ્છતી મેનાને જો કે આ અનુગતું જણાતું હતું છતાં પણ નિર્વાણ ચડવાના મોહને રોકી નહીં શકવાથી જણે કાંઈ બન્યુંજ ન હોય તેવો ભાવ ધારણ કરીને બોલી.

“નિર્વાણ ચડવા માટે માદક પદાર્થો અને સ્વાદને છોડવાની—ત્યજવાની જરૂર જણાતી હોય તો તેમ કરવાને પણ હું તૈયાર છું” નિર્વાણ ચડવાની દૃઢ ઇચ્છા પ્રદર્શીત કરતાં મહારાજને કહ્યું.

“તે કરવાની તો જરૂરીયાત છેજ અને તે ઉપરાંત બીજું પણ વધારે કરવાની જરૂર છે”

“તો પછી શા માટે જણાતતા નથી? હું તમો કહો તે પ્રમાણે વર્તવાને તૈયાર છું”

“અરે કહો છો?” આમ કહી મહારાજ મેનાના મદબર નયનો તરફ જોઈ રહ્યા.

“તેમ પુછવાની આવશ્યકતાજ ક્યાં રહી છે?” આમ કહી મેના મીઠું હસી.

“ત્યારે તો તમારે દરેક તરફ સમભાવ રાખતા અને ગુરુનું—મહારાજનું વાક્ય વેદવાક્ય માનતાં શીખવું જોઈએ.”

“તે પણ મારે કબુલ છે”

“તો પછી તમારું તન, મન અને ધન મને અપંજી કરવા તૈયાર છો?”

“તન અને મન અપંજી કરવા તૈયાર છું પણ ધન તો નહીંજ તે તમેને આપી દઉં તો પછી મારા પુત્રની શી દશા થાય?”

“મેના! એતો ખાલી કહેવાનુંજ છે, કાષ્ટ લેવા નથી આવતું અને આ મંત્રજ નિર્વાણ ચડવાનું પ્રથમ પગથીઉં છે”

“તો પછી હું તમેને તન, મન અપવાને તૈયાર છું”

“મેના! ત્યારે તો?” આમ કહી મહારાજે મેનાનો હાથ પકડીને તેની તરફ ખેંચી.

“આશું કરો છો?” ગુસ્સામાં બોલી.

“કેમ નિર્વાણ નથી ચડવું? નિર્વાણ ચડવા માટે તો ભેદ અભેદ ત્યજવો જોઈએ. સઘળામાં સમદષ્ટિ રાખવી જોઈએ અને તેમ કર્યા વિના મોક્ષ નથી”

“હું મોક્ષ-મુક્તિ માટે તેમ કરવાને તૈયાર છું”

“મેના તારું ભાગ્ય અજગ તેજ મારે છે અને તારો બાલ પ્રદેશ” આમ બોલતાં બોલતાં આનંદમાં આવી જતાં મહારાજે મેનાને આહુપાશમાં લપેને કચડી નાખી અને તેના ગુલાખી કપોલ પ્રદેશને ચુંબનથી બીજવી દીધું.

નિર્વાણ-મોક્ષને માટે જંખતી માના ઇચ્છા કે અનીચ્છાએ દેવ મંદિરના મહારાજના આહુપાશમાં થોડીવાર પડી રહી અને પછી દુર ઉભી રહેતાં બોલી.

આ શું કરો છો ?”

“રૂપસુંદરી ! નિર્વાણના માર્ગે પહોંચવાનો તેજ માર્ગ છે. નિર્વાણ ચડવા ઇચ્છનારે સમજાવના રાખતાં શીખવું જોઈએ, માર્ગ અને પારકાનો ભેદ ભુલી જવો જોઈએ અને યોગી લોકો જેમ “વસુધૈવ કુટુંબકમ” માને છે તેમ માનતા થઈ જવું જોઈએ”

“તેમ કરવાથી શું મોક્ષ મળી શકશે ?” માલુડોશીએ દેવમંદિરના મહારાજની અદ્ભુત શક્તિ વિશે કરેલ વાર્તાલાપ નજર પાસે તરી આવતાં મેના બોલી.

“જરૂર સુરલોકની સુંદરી ! જરૂર. હું તને રસાનંદમાં તરબોળ બનાવી નિર્વાણના માર્ગે ચડાવીશ” મેનાના રસસૌંદર્યની છાજોમાં આનંદ કરવાના વિચારો સેવતાં દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

“તો પછી આ તન અને મન તમારા ચરણે છે” આમ કહીને મેના દેવમંદિરના મહારાજના પગે પડવા નીચી નમી.

અને આ તકનો લાભ લઈ દેવમંદિરનો મહારાજ મેનાને તેના કટી પ્રદેશમાંથી તેના બાહુપાશમાં જકડી છાતી સાથે દબાવી તેના ઉપાસમી ટક્કરો પુટતા પુટતા આજા ઘેરા ગુલાબી રંગના કપોલ પ્રદેશ પર ચુંબનો કરવામાં તલ્લીન બની ગયો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

રૂઢીનો ભોગ

“જીમર ! તુરેચ્છમ ! તારા ગ્હેરાપરતું તુર ક્યાં ગયું ? સદાનુ તારું હસતું મ્હો આજે ઉદાસ કેમ ? તારા હૃદયના ઉગ્ધ આસમાને મારા જેવી પતિતને બેસાડ્યા પછી શું તારા દિલની હકીકતથી વાકેફ બનવાનો મને હક નથી ?”

સુધાકરની ખુરશીની નજીક જઈ સુધાકરના ખભાપર હાથ મુકી અયશા બોલી,

“તારી મહાખત માટે તલસતી આ ખાંદી-દાસીને તારા દિલમાં આગ જગાવનારી બીનાથી વાકેફ નહીં કરે ?”

“મારા આત્માના ઉગ્ધ આસને વીરાજી ચુકેલી મારા હૃદય મંદિરની દેવીથી શું છુપું રાખવાનું હોય ? પરંતુ અયશા ન પુછ મારા અંતરને વલોવી નાખનારી વેદના માટે ન પુછ મારી હૃદય-જ્વાળા જણાવી હું તને મારા જેવી દુઃખી સ્થિતિમાં મુકવા નથી ઇચ્છતો, માટે કૃપા કરી તે વાત મને ન પુછ” પોતાને ઉદાસ બનાવી દેનારી બીના વિશે કાંઈ પણ ન પુછવાનું કહેતાં સુધાકર બોલ્યો.

“સુધાકર ! એવી શું વાત છે કે તે જણાવ્યા વિના સહન કરેજી છુટકો છે ? વારંવાર તમે મને તમારી પત્ની તરીકે તમે સ્વીકારી છે તેમ કહો છો તે શું નામનુંજ છે ? અને જો તેમ નજ હોય તો એક પત્ની તરીકે તમારા દુઃખમાં ભાગ લેવાની મારી સફૂથી પ્રથમ ફરજ નથી ? બોલો હું તમારી અર્ધાંગિનાનું પદ લેવાને લાયક છું

કે નહીં?, અને જો લાયક હોઈ તો પછી તમારું, અધુરું અંગ હોવાથી તમારા હૃદયને વલોવી નાખનારી વેદનાથી શામાટે મને વાકેફ બનાવતા નથી?"

તમે પણ શું સ્ત્રી જાતિ તરફ અત્યારનો સમાજ જે લાવનાથી જુઓ છે તેમજ સુધાકર! જ્યાં તમે પુરૂષો અમારી તરફ માનની લાગણીથી નહીં જુઓ ત્યાં સુધી તમારો સંસાર સફળ નીવડવાનો છે? અમે સ્ત્રીઓ તમારા ગૃહરાજ્યની ગૃહરાણીઓ છીએ. અમારી શક્તિનો તમોએ સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ કર્યો છે? અને જો ખ્યાલ હોય તો મને જણાવ્યા વિના નકામા શામાટે દુઃખી થાવ છો?" લાક્ષણિક અને સચોટ ભાષામાં દલીલ કરતાં અયશા બોલી,

સુધાકર અયશાના શબ્દો મુંઝે મ્હોંએ સાંભળ્યે જતો હતો. સુધાકરને કાંઈ જવાબ નહીં આપતો જોઈ અયશા તેના પગમાં પડી અને કાલાવાલા કરતાં બોલી.

"સુધાકર! તું આમ છેક દયાહીન થશે? તારા દિલની ખીનાથી વાકેફ બનવાના પદને શું હજુ હું લાયક નથી બની?"

"સુધાકર! આમ છેકજ દયાહીન બનશે? તને આ શોભે છે ખરું?" સુધાકરને કાંઈપણ જવાબ નહીં આપતાં ગમગીન ચહેરે એસી રહેલો જોઈ અયશા બોલી.

"અયશા! તારા તીખા તમનમતા-અગ્ની ઝરના શબ્દો રૂપી તીર ફેંકી મારા હૃદયમાં જખમ ન કરે તારો એકેએક શબ્દ મને બરછીની માફક વીંધી નાખે છે. મારી હૃદયજવાળાથી વાકેફ થવાની હઠ છોડી દેવામાંજ તારું કલ્યાણ છે. તું પણ શામાટે મારી માફક દુખી થવાના પ્રયત્નો કરે છે?"

“ત્યારે તું શું છેકજ.....” આમ કહીને અયશા કાંધ બોલવા જતી હતી પરંતુ એક પથ્થુ શબ્દ આગળ બોલી શકે તે પહેલાં તેનું હૃદય ભરાઈ આવતાં આંખમાં આંસુ આવી ગયા.

“મારા હૃદય મંદિરની દેવી ! શામાટે દુઃખી થાય છે ? ખોટી હઠ છોડી દે અને તેમાંજ તારું અને મારું બંનેનું શ્રેય છે આ મારી એકની-અંગત નહીં પરંતુ સમાજની વાત છે. હાય ! એા હતભાગી સમાજ ! આમ અધોગતીની ગતિમાં દુખી તું કયે પદ્ધતિએ સેસશે ?”

“પરંતુ તમારી ઉદાસીનતાનું કાંઈ કારણુ તો હશેને ?” આમ બોલતાંજ સંગીતના નાદમાં મસ્ત બની જેમ મણીરાજ ગારડીના હાથમાં સપડાઈ જાય છે તેમ સંગીતના નાદમાં મસ્ત બની જગતની આધિ વ્યાધિને ભુલી જઈને પ્રસન્ન ચિત્તે આનંદનો અનુભવ કરવા માંડે છે તેવું એકાએક અયશાને યાદ આવતાંજ આભમાં જેમ વિજળી ઝબુકાને દોડી જાય છે તેમ ત્વરીત ગતીએ અયશા ત્યાંથી બીજા ખંડમાં દોડી ગઈ અને ત્યાંથી તેનું શ્રિય વાદ્ય સારંગી લાવીને સુધાકરની બાજુમાં બેસી સુધાકરના ચિત્તને ખુશ કરવા તેના ડોકીલ કંઠે ગાવા લાગી.

“જે નીગાહ કીધી જાલીમ,

તો કીર આંખ કયોં ચુરાઈ ?

વેઢ તીર કયોં ન મારા,

જે જીગર કે પાર હોતા !

કદનમેં મુંઢ જખ મેરા,

બોલકે દેખેગેં તખ વહ બોલેંએ

હમારે ચાહતે વાલે,
કી મુરતી અયસીહી હોતી હય
તેરે ધરકકી કટારી,
લગી દિલપર મેરે કારી
જખમી તો હો ચુકી હું,
ચાહે બોલો યા ન બોલો
હમારે જીતે જી સાહજ
રહો તુમ પાસ ગઘરો કે
હમ અપની આંખસે દેખે,
યહ મર જાનેકી ખાતે હય
દિલ લેતે મુક્તમેં કહે તે,
હમ કુછ કામકા નહીં
ઉલટી શીકાયત હુછ,
અહેશાન તો ચલે ગયા

“તારી હક તું નહિજ મુકે?” અયશાનું સંગીત પુરું થયા પછી અયશાનો હાથ પોતાના હાથમાં લપાને સુધાકર બેઠ્યો.

“અયશા મારા હૃદયમાં વ્યથા કરનારી બીનાથી તું વાકેફ ન થાય તો તેમાં તને શું નુકશાન કે હાની છે?”

“હાની? નુકશાન? તેની વાતજ શા માટે કરો છો? આ જગત-સંસાર સ્વાર્થી છે તેનાથી તમો ક્યાં અગ્મણ છો કે-મને આ પ્રશ્ન કરો છો? હું મારા સ્વાર્થને પોશવા માટેજ તેમ કરવાનો કેમ પ્રયત્ન નહીં કરતી હોને?”

“પરંતુ હું નથી સમજતો કે તે વાત તને ન કહેવાથી કાંઈ હાની થવાનો સંભવ હોય”

“તે જોવાનું કામ તમારું નથી. હું મારા લાભા લાભને સારી રીતે જાણી શકું છું. તમારે મને હકીકત જણાવવી છે કે નહીં?” જરા વિનોદી સ્વરે અવશ્યે કહ્યું.

“જ્યારે તારી ઇચ્છા દુઃખને આમંત્રણવાનીજ છે તો હું તારી સ્ત્રી લઈ પાસે લાચાર છું. મારે મારી ઇચ્છા કે અનીચ્છાએ તારી માગણીને આધીન થવું પડે છે અવશ્યા ! હું ખીજ શાના વિચાર કરતો હોઈશ ? સનાતન ધર્મનાજ તો.

અવશ્યા ! જોને એક વખત સમસ્ત જગતનો વિશ્વ ધર્મ ગણાતો મારો વૈદીક ધર્મ કેટલી અધોગતીએ જઈ પહોંચ્યો છે ? મારા જે ભડવાર પૂર્વજોએ ગાંધાર એટલે કાલના કંદહાર અને પાતાળ એટલે આજના અમેરિકાના રાજવીઓની પુત્રિઓને વૈદીક ધર્મમાં રહેલા દરીયાવ દિલના વિચારોને લીધે પરસ્પર સંબંધ બાંધવાને અપનાવી તેમની અર્વાગિના તરીકે સ્વીકારી વૈદીક ધર્મમાં અપનાવી લીધી હતા. જે મારા પૂર્વજોએ વિદેશી હુણુ અને શક લોકોને પણ તેમના વૈદીક ધર્મના ઉત્તર સુત્રા વડે અપનાવી લેવા શક્તિવાન થયા હતા. જે વિશ્વ ધર્મ જગતના દરેક માનવીઓના માટે તેના દ્વારો ઉઘડી રાખી. એટલે હવે તેના દ્વારો આજે કેવા સંકુચીત થઈ ગયા છે ! અને આ સંકુચીત દ્વારોજ તેમની પાયમાલીના-નાશના નગારા વગાડી રહેલ છે.

અવશ્યા ! જો ! હિન્દુ ધર્મનાં અનુયાયીઓ આ પ્રગતિના પુગમાં કુંભકર્ણુની નિદ્રાનો સત્વરે ત્યાગ કરી જાગી ઉઠશે નહીં તો તેમની

હસ્તી જગતપર રહેશે કે નહીં તેનાજ વિચારો મારા હૃદયમાં ભડ-
અડાટ દાવાનળ સળગાવી રહેલ છે" સુધાકરે લંબાણથી તેના હૃદય-
માંનો ઉભરો બહાર કાઢ્યો.

“એમાં આટલી બધી ચિંતા શાની?”

“કેમ નહીં? હું તને સ્વીકારી દુઃખી કરવા નથી ઇચ્છતો
મારા પ્રત્યેના પ્રેમને લીધે તું હિન્દુધર્મ સ્વીકારવાને તૈયાર થઈ છે
તેજ તારા હૃદયની મહત્તા અને ઉદારતા બતાવી આપે છે પરંતુ
અયશા! નહીં, નહીં, હું તને મારા ધર્મમાં અપનાવવાને તૈયાર નથી.

“ત્યારે મને સુખી કરવાના તારા બધા વચનો અને દિલાસા
મીથ્યા હતા?”

“તેની સાબીતી શું?”

“અયશા! તારે સાબીતી જોઈએ છીએ? તને હું એક વખતના
જગતમાં સંવર્ધી શ્રેષ્ઠ અને માન પામેલા પરંતુ અત્યારે જેમાં
અનેક પંથ અને વાડાના ભેદ પડી જતાં સમુદ્રના જેવડો વિશાળ
મારો હિન્દુધર્મ ખાળોચીયા જેવો થઈ ગયો છે તેથી હું તને આ
ખાળોચીયામાં ધસડી જવા નથી ઇચ્છતો તેના કરતાં તો જ્યાં
સમાનતા છે તે તારો ધર્મ શું ભુલે?”

“સુધાકર! ત્યાંજ તારી ભુલ થાય છે. ધર્મો એ પરમાત્મા પાસે
જવાના જુદા જુદા માર્ગ છે. જગતપરના દરેક ધર્મમાં સડો છે.
સડો ક્યાં નથી તે તું કહે જોઈએ? તું જરાપણ નીરાશ નહીં થતો
હું તારી છું અને આ જીવન છે ત્યાં સુધી તારીજ રહીશ. સુધાકર!
જરા વિચાર કર તારા ધર્મમાં મને અપનાવી લેવાનો માર્ગ છેજ.

વૈદીક ધર્મ' કેટલો ગહન છે તે તું જાણે છે? જોય ધર્મ'ના વખતથી તે આજ સુધી જે ધર્મ'પર પ્રહાર થતા આવ્યા છે. તે ધર્મ' તેના મહત્વ વગર અત્યાર સુધી જીવંત ટકી શક્યો હશે? તે ધર્મ'ના મૂળ કેટલા ઉંડા હોવા જોઈએ તેનો સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ કર્યો છે?"

અયશા ! તારો ધર્મ' મારા ધર્મ' કરતાં બીન્ન હોવા છતાં તને તેનું આટલું બધું જ્ઞાન ક્યાંથી?" અયશાના ઉપલા શબ્દો સાંભળી અગ્નય્ય થતાં સુધાકર બોલ્યો.

“સુધાકર ! જે ધર્મ'માં તેં જન્મ લીધો છે તે ધર્મ'ની દિવસે દિવસે પડતી થતી જોઈને તેના રૂઢીના બધન અને સામાજિક સડાઓ સુધારવા માટે તારું હૃદય તળપાપડ થઈ રહ્યું છે. જે સ્વરૂપે વિશાળ હોવા છતાં પોતાની વિશાળતાનું જ્ઞાન લુહીને લધુતા ધારણ કરી વાડા વાડામાં વહેંચાઈ ગયેલ છે. તેજ હતભાગી હિન્દુમાં જન્મેલી હું આય' બાળા છું.”

“અયશા ! તું આ સત્ય કહે છે?” અયશાના છેલ્લા શબ્દો સાંભળી અગ્નય્ય થઈ જતાં સુધાકર બોલ્યો.

“તમેને તેમાં શંકા છે?” સુધાકર હું હિન્દુ સમાજની “રૂઢીના ભોગ” બનેલી છું.

“હું નથી ધારતો કે તારું કહેવું સત્ય હોય. આ બધી મારા દિલને ખુશ કરવા પુનતી કલ્પીત બીના તેં ઉત્પન્ન કરી હોય તેમ મને જણાય છે.”

“સુધાકર ! ત્યાં તું ભુલે છે. મારી બીનામાં અસત્યનો જરૂર પણ અંશ નથી હું આય' બાળા હતી અને થવા પ્રચ્છું છું.”

બોલ, મને સ્વીકારશે ? સુધાકર ! જે હિન્દુસમાજની અત્યારની સુધુપ્તી કાળની અવસ્થા જોઈને તારા હૃદયમાં ભયંકર જ્વાળા બળી રહી તેજ હતભાગી હિન્દુસમાજની હું “રૂઢીનો ભોગ” બની હતી. અને છેવટે મને વેશ્યા બનાવ્યા પછીજ તમારા ધર્મના માનવીઓએ મારો પદ્ધતિ છોડ્યો હતો. સુધાકર ! આ અત્યારની અવસ્થા અને એક વખતની આય આજના કહાણી છે. બોલ, તારો સમાજ મને સંધરવાને તૈયાર છે ?”

અવશાના આ શબ્દો સાંભળી હિન્દુસમાજ આટલી અધોગતિએ પહોંચી ગયો હશે તેવો તેને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહીં હોવાથી તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયા.

“સુધાકર ! આમ ખાલની માફક રડીને ખેસી રહેવાથી થું હિન્દુધર્મ ઉન્નત થશે ? રડવાથી થું સમાજમાં ધર કરી રહેલ કુરીતિ દુર થશે ? જે હિન્દુ સમાજમાં ધર કરી ખેટલી કુરીતિઓ દુર કરી સમાજનો ઉદ્ધાર કરવા ઇચ્છતા હો તો કમર કરીને બહાર પડો. મારા જેવી એક નહીં પરંતુ અનેક બાળાઓની આપણા અંધશ્રદ્ધાળુ ધર્મ અવગતી કરીને અધોગતિની આજુમાં ફેંક્યે જાય છે તેઓને બચાવી લેવા માટે જીવનના જોખમે બહાર પડો.”

જો તું સાથ આપે તો એ બધું કરવાને હું તૈયાર છું. ધર્મમાં ખુસી ગયેલા સડાને દુર કરવા જતાં દેહતું બલીદાન આપતાં પણ હું ડર નેમ નથી પણ એ બધું ક્યારે થાય તે તું જાણે છે ?”

“નહીંજ તો તો પછી શા માટે તમે જણાવતા નથી ?”

“અયશા ! તારા સહકાર વિના હું કાંઈ પણ કરી શકું તેમ નથી. રૂઢીના અંધનો તોડવામાં અને સમાજની પ્રગતિ કરવામાં તું મારો સહકાર કરશે ?”

“સુધાકર ! હિન્દુ જાતિની અંધશ્રદ્ધા અને રૂઢીના ભોગમાં મારા જેવી કેટલીએ બાળાઓના ભોગ લેવાના હશે. તેઓને બચાવી લેવા હું તારે પડખે ઉભી રહેવા તૈયાર છું.”

“અયશા ! આપણે સ્નેહ લગ્ન કરી લઈએ તો શું ખોટું ?”

“ખોટું તો કાંઈ નથી પરંતુ તમારો સમાજ મને ક્યાં અપનાવે તેમ છે ?”

“આપણા ગામનું યુવકમંડળ હિન્દુ જાતીને પ્રગતિના પંથે ધપાવવા પ્રયત્ન કરી રહ્યું છે તો પછી તેમાં જોડાઈ જઈને આપણા વિચારો અર લાવવા આપણે પ્રયત્ન ન કરવો જોઈએ ?” સુધાકર બોલ્યો.

“જો તમારી તેલીજ ઇચ્છા હોય તો પછી વખત ગુમાવવાથી શું દ્રાવદો ? ચાલો સત્વરે યુવકમંડળના પ્રયુક્તને મળી આપણને અપનાવી લેવાની ખીનાથી તેને વાફેફ્ કરીએ” “આમ કહીને અયશા સુધાકરને લઈને યુવકમંડળના કાર્યકર્તાઓને મળવા જવાને ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૫ મું

ખુનનું કાવતું

“હવે શું થશે?” થરથર ધ્રુજતાં પગની પાની વડે જમીન ખોતરતાં મેના બોલી.

“આજે આમ ધ્રુજે છે શા માટે? તારું મ્હોં કેમ કરમાઈ ગયું છે? આમ બહાવરી કેમ બની છે?” મેનાના ઉતરી ગયેલા મ્હોં તરફ જોતાં હેતાળ સ્વરે માલુડોશી બોલી.

“માલુડોશી! હાથના કયાં હૈયે વાગ્યા. લાજ આવરૂ હવે કેમ જળવાશે?” આમ બોલતાં બોલતાં મેનાની આંખમાંથી આંસુ સરી પડ્યા.

“મેના! એમ રડે છે શા માટે? જરા વાત તો કર? દેવમંદિરના મહારાજના એમની પુતળી પર આશ્રત શાની? એવું શું બની ગયું છે કે આમ રડે છે?”

“એ બધી મોકાણ તમારા મહારાજનીજ છે. નિર્વાણનો ભેદ અગમ નિગમનું જ્ઞાન પામવા જતાં મોત ઉભું થયું છે. દેવમંદિરના હવસી મહારાજે તેની વાસનાની લટ્ટીમાં મારું બલીદાન લીધું છે. વિષય વાસનામાં લોહુપ્ત બની ગયેલા મહારાજે તેની વાસના પોસવા માટે જેમ અનેક કુમળી કળીઓને છુંદી નાંખી છે, અનેક કુમારી-કાઓના કૌમાર્યનો નાશ કર્યો છે તેમ મારા શિયળનો પણ તે હવસના ગુલામે-દેવમંદિરના મહારાજે નાશ કર્યો છે, અને સ્ત્રી અને પુરૂષનો સંબોગ થતાં સ્વાભાવીક રીતે જે ફળ આવવું જોઈએ તે

આવી ચુક્યું છે-દેવમંદિરના વાસનાના ગુલામ મહારાજના સહવાસથી હું ગભવતી બની છું.” બોલતાં બોલતાં મેના કુરકે કુરકે રડવા લાગી.

“મેના ! તેમાં ગભરાવાની કાંઈ જરૂર નથી. દેવમંદિરના મહારાજ તો સાક્ષાત ઇશ્વર સ્વરૂપ છે, તેના હાથે નિર્વાણ ચડવાનું તને સહજાગ્ય પ્રાપ્ત થયું તેજ તારું અહોભાગ્ય, મેના અગમ નિગમના મેદની પાર પહોંચી ગયેલા મહારાજ તો “અહું બ્રહ્મસ્મી” રૂપને પામી ગયા છે. જગતના સર્વ માનવીઓ તેઓને તો બ્રહ્મસ્વરૂપ જણાય છે. તારે જરાપણુ ગભરાવાની જરૂર નથી. એ તો જેણે ક્યું છે તેજ પાર પાડશે, રડ નહીં ચાલ આપણે સત્વરે મહારાજને આ દડીકન જણાવી તે નીવારવા પ્રયત્ન કરીએ.”

આમ કહી મેનાને લખને માત્રુકાશી દેવમંદિરના મહારાજ પાસે જવા ચાલી ગઈ.

“કાલીદાસ ! હવે શું કરીશું ?” કાળા કામો કરવામાં પાવરધો બની ગયેલા કાલીદાસને દેવમંદિરના મહારાજે પુછ્યું.

“તે સૌંદર્યની પુતળી જગમાં તો અરાઅર ફસાઈ છેને ?” કાળાદાસે પુછ્યું.

“તે માટે તું બેધડક રહે. મારી જગમાં તે એવી સપડાઈ છે કે જરાયે ચુંચાં કરી શકે તેમ નથી. તેના યોવનનો હું યથેચ્છ લાલ ઊડાવી રહ્યા છું. હવે તેના માદડત કાંઈપણુ રીતે આપણા કબજામાં આવવી જોઈએ.” પોતાનો હેતુ જણાવતાં દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

“તેમ બની શકે તેમ નથી” કાળાદાસે ઠંડે પેટે કહ્યું.

“કેમ ?” મહારાજ ઉશ્કેરાઈ જતાં બોલ્યા. “મેના મારે વશ છે તો પછી શું વાંધો છે ?”

“હું નથી ધારતો કે તમે ધારો છો તેટલી રહેલાઈથી તેની મીલકત તમે મેળવી શકો.”

“કેમ નહીં અને ? તે હઠીલી બની તેની મીલકત મને નહીં સોંપે તો તેની નિરૂપમા જેવી હું સ્થિતી કરીશ. તે નહીં માને તો જશે ક્યાં ? સમાજનો ભય અને આબરૂની દરકાર તેને મુંગી બનાવી દેશે અને તેને મારી ઇચ્છાને તાબે થવુંજ પડશે.”

“કદાચ ભયને લીધે તે તમારે તાબે રહેશે પરંતુ તેની મીલકત તો નહીંજ પચાવી શકો ?”

“પછી મારા માર્ગમાં કોણ કાંટો નીવડવાનું છે. મેના તો મારે વશ છેજ.”

“તમારા માર્ગમાં નડતો કાંટો કોણ છે તે તમારે જાણવું છે ? તેનો પુત્ર મનહર તમારી આશાની ઇમારત તોડી પાડે તેમ છે.”

“તો તે પણ મારા રસ્તામાંથી સાફ થશે પછી તો હરકત જેવું નથીતે !”

“પરંતુ હું નથી ધારતો કે મેના આમાં સંમત થાય.”

“નહીં થાય તો ક્યાં જશે ? તે મારી જાળમાં બરાબર ફસાઈ છે.”

“એમ ?”

“ત્યારે ખીનું શું ? તે તો શું પણ.....” દેવમંદિરના મહારાજ કાંઈક આગળ બોલવા જતા હતા ત્યાં મેના અને માલુ ડોશીને બેતાંજ તે અટકી ગયો.”

“માલુ ડોશી ! અત્યારે કેમ આવવું પડ્યું ?” માલુ ડોશીના આવવાનું કારણ નહીં સમજી શકતાં દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા.

“મેના.....” માલુ ડોશી આગળ બોલવા જતી હતી પરંતુ કાંઈ બોલી શકી નહીં.

“મેનાને શું છે ?” વધુ આતુર બનતાં દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા.

“શું કહું ? ન કહેવા જેવી વાત બની છે.” માલુ ડોશીએ વાતની શરૂઆત કરી.

“એવું શું બની ગયું છે કે તમે ગભરાઈ ગયા છો ? જે બન્યું હોય તે જણાવો કે તેનો ઉપાય કરી શકાય.” માલુ ડોશીના શબ્દો સાંભળી કાંઈ અમંગળ ઘટના બની ગઈ હશે તેમ ધારી તે જાણી લેવાની જણાસા છુપાવી નહીં શકવાથી મહારાજે કહ્યું.

“એમાં બનવાનું શું હતું ? ત્હી અને પુરૂષના સમાગમથી ગભરે છે તે તો કુદરતનો કાયદો છે. બીજું શું થવાનું હતું ?”

“તમે શું બોલો છો ? મગજ તો ભમી ગયું નથી ને ?” માલુ ડોશીના ઉપલા શબ્દો સાંભળી દેવમંદિરનો મહારાજ અને કાળીદાસ બંને એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“અગમ નિગમ બેદના અખતરામાં અહં બ્રહ્મારમીના પ્રયોગ નીચે મેનાને સગર્ભા બનાવી ચુક્યા છે. બોલો હવે શું કરવું છે ?”

“શું કરીશું માલુ ડોશી ?” માલુ ડોશીના શબ્દોએ વીજળીના ઝટકા જેવી દેવમંદિરના મહારાજ અને કાળીદાસ પર અસર કરતાં બંને એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“મેનાને તમારી પત્ની તરીકે સ્વીકારી લ્યો. બીજું શું થઈ શકે તેમ છે ?” હંડા પેટે માલુ ડોશી બોલી.

“તેમ કેવી રીતે બને ?” મહારાજે પુછ્યું.

“શા માટે ન બને ?”

“માલુ ડોશી ! તેમ કરવાથી ‘સમાજમાં મારું’ સ્થાન રહેશે ખરું ?”

“રહે કે ન રહે. તેનો વિચાર પહેલેથી શામાટે ન કર્યો ?”
માલુ ડોશી જરા દમમમાં બોલી.

“ત્યારે બીજો ઉપાયજ નથી ?”

“જે સમાજમાં દેવમંદિરના મહારાજ જેવા પ્રજાની વહુ બેટીઓના આપ હોવાનો દાવો કરી અનેક કુમળી કળીઓનું તેમની લાલસા પોશવામાં બળીદાન લઈ રહ્યા છે તે સમાજ ક્યાં સુધી અસ્તીત્વ ટકાવી રાખશે ? મહારાજ ! સમાજની તમોને જરૂર જ હોય તો આવી રીતે સત્યાનાશ વાળવાના તમારા કામને તજ વાસનાપર કાબુ મેળવો. તમારી વાસનાપર કાબુ ન રાખી શકતા હો તો આવા દોંગ કરી સમાજને પ્રપંચગ્ગળમાં ફસાવવાનું ત્યજી શા માટે વૈરાગીમાંથી રાગી બની જતા નથી ? મેનાને તમારો ગર્ભ છે બોલો શું જવાબ આપો છો ?” દેવમંદિરના મહારાજને ઉડાવ જવાબ આપતો જોઈ માલુ ડોશી બોલી.

“મારા અનેક કાળા ઘોળામાં તું સામેલ છે. તો પછી આ વખતે મને શા માટે બચાવી લેતી નથી ? માલુ ડોશી ! હું તમોને મ્હોં માંગ્યું ધન આપવાને તૈયાર છું. મારી લાજ આખર બચાવશે નહીં તો તમોને અત્યારે જ મ્હોં માંગ્યું ધન મળે છે તે ક્યાંથી મળશે ? જે ધન હું તમોને આપું છું તે ક્યાંથી આવે છે તેનો તમોને ખ્યાલ છે ? તે તો અધશ્રદ્ધાળુ ભકતો તરફથીજ મળે છે.

તમોને જો વધારે ધન જોઈતું હોય તો મને ગમે તેવી રીતે ખચાવી લ્યો.”

“અત્યારેજ જો એક હજાર રૂપીઆ મળતા હોય તો કામ નિવિઘ્ને પાર પાડી આપું.” માલુ ડોશીએ કરડાકીમાં કહ્યું.

“એક હજાર નહીં પણ અગીઆરસો લ્યો. મારા આપને ક્યાં પરસેવો વાળવા જવો પડ્યો હતો. અને હજી દેવદ્રવ્યનો ક્યાં દુષ્કાળ પડ્યો છે.” માલુ ડોશીના હાથમાં રૂપીઆ મુકતાં દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

“હવે બેડોપાર ” માલુ ડોશી બોલી.

“કેવી રીતે ?” કાળીદાસે પુછ્યું.

“ગર્જાપાત, બીજું શું ?”

“શું ગર્જાપાત ?” ભયથી થરથર ધ્રુજતી હરણીની માફક આ શબ્દના ત્રાસથી ત્રાસી ગયેલી મેના બોલી.

“મેના ! હાથના ક્યાં હૈયે વાગ્યા. હવે બીજો કાંઈ ઉપાય છે ? સમાજમાં ઉન્નયન મેહો લાઇને ફરવું હોય તો તેજ સહુથી ઐષ્ટ ઉપાય છે. અને તેમ કરવાથીજ તારા જેવી ઉચ્ચ કુલોત્પન્નાની કાજ આખરે જળવાય તેમ છે. તેથી ઇચ્છાએ કે અનીચ્છાએ તેમ ક્યાં વિના બીજો ઉપાય પણ શું છે ? જગતમાં રહેવું છે તો પછી આખરે પણ સાચવવી જોઈએને ?” લાજ આખરે સાચવવાના જ્ઞાતા નીચે મેના પાસેથી પોતાનો સ્વાર્થ સીધા કરવાના હેતુથી માલુ ડોશી ઘણાજ હેતાળ સ્વરે બોલી.

“કપાળ મારું. જગત ભલે મને હડધુત કરે. ભલે માણસો મને વ્યભીચારીણી ગણે પરંતુ મારાથી કાંઈ કાળે બાળહત્યાનું પાપ થવાનું જ નથી.”

માલુડોશી ! તમારા વિષય પિપાસુ મહારાજે જ્યારથી મારું સર્વસ્વનો નાશ કરી નાખ્યો છે. જ્યારે પરમાત્માની નજરે હું પાપીણી ઠરી ચુકી છું ત્યારે શામાટે જગતની આંખમાં ધુળ નાખવા બાળકત્યાનું પાપ મારા શરીરપર ઝેરી ઉપરના સફેદ અને અંદરથી કાળા કાલસા જેવા થવાનો મારે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ ?”

“માલુડોશી ! હું સોમલ જેવી સફેદ નહીં પરંતુ માણસને જીવન આપનારી રંગી ભલેને કાળી રહી તેવી કરતુરી થવા ઇચ્છું છું.” પોને માલુડોશીના ગર્ભાપાત કરવાના વિચારમાં જરાપણ સંમત નથી તેમ જણાવતાં મેનાએ કહ્યું.

“મેના ! આવા ગાંડા વિચારો ત્યજી જરા ડાહી થા. અને દેવમંદિરના મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર થા. તેમ કરવામાંજ તારું કલ્યાણ સમાયલું છે તેટલુંયે મુરખી સમજતી નથી ?” માલુડોશી કેમ જાણે ગર્ભાપાતની સલાહ આપીને ગર્ભાપાત કરાવવામાં મેનાપર ઉપકાર ન કરતી હોય તેવો ભાવ કરીને બોલી.

“માલુડોશી ! હવે હીત અહીંતનું શામાટે પુછો છો ? હવે હીત અહીંતનો પ્રશ્નજ ક્યાં રહ્યો છે ? દેવમંદિરના મહારાજની વાંચના પોશવામાં મદદ કરતી તમારા જેવી કુટણીની જનમમાં અગમ નિગમનો ભેદ પામવા માટે ફક્ત એક કુલીન કુળવધુ આનંદાનની બેટી અને શીયળવતી સ્ત્રીમાંથી વ્યભીચારીણી બની માનપિતાના કુલને કલંકનો બદો લગાડી વ્યભીચારીણીના પદને પામી ચુકી છું પછી જગત મારા અને તમારા દેવમંદિરના મહારાજના કાળા કાર્યોથી જાણકાર થાય તેમાં નુકશાન શું છે ? કાષ્ટપણ ઉપાયે ગર્ભાપાત નહીં કરવાનાં મેં દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો છે”.

મેનાના આ અંગારા ઝરતા શબ્દો દેવમંદિરના મહારાજના હૃદયમાં આરપાર નીકળી ગયા. તેઓએ મેનાની મીલકત પચાવી પાડવાને ગોઠવી રાખેલ તેમના હવાઇ કીલ્લા અને બાજીઓને ધુળ ભેગી થતી જોઇ મેનાને પાછી પોતાના કાણુમાં લેવાના હેતુથી દેવમંદિરના મહારાજ ધણાજ નમ્ર સ્વરે મેના પ્રત્યે આજીજી કરતાં બોલ્યા.

“મનમોહીની મેના ! મારા દીલની પુતળી ! મારા જીવનના આનંદ ! શું તું હું કંદેડી સ્થિતીમાં આવું તેમ ધર્યે છે ? શું તને જરા પણ મારી દયા નથી આવતી ?” આમ બોલતાં દેવમંદિરના મહારાજ મેનાની નજીક ગયા.

શું બધા તમારા જેવાજ દેવમંદિરના મહારાજો હશે ? મહારાજ ! તમારા જેવા મહારાજોએજ હિંદુ ધર્મનું સત્યાનાશ વાળ્યું છે. હિંદુ ધર્મ અને હિંદુ જાતિ જે એક વખત ઉન્નતિના શીખરે વીંગળ આપ્યા જગતપર તેની સંસ્કૃતીનો ધ્વજ ફરકાવતી હતી તેજ હિંદુ જાતિ અને ધર્મ તેમાં તમારા જેવા મંદીર કે જ્યાંથી ધર્મનું અને કર્મનું અને જ્ઞાન બળે તે દેવમંદીરનાં મહારાજો થવાથી હિંદુ જાતિનું અને અને ધર્મનું સત્યાનાસ વાળી નાખ્યું છે. જે કોઇ પણ મને હિંદુ જાતિ અને ધર્મ દીવસે દીવસે અધોગતિમાં કેમ સળડ્યે જાય છે તેનું કારણ પુછે તો પહેલી તો તમારા જેવા દેવમંદીરના મહારાજોને પ્રભુતુલ્ય માની તેમના કહેવાપર અધશ્રદ્ધા રાખી ગાડરીયા પ્રવાહની માફક તેઓની પાછળ ધપ્યે જતા લોક સમુદાયના આ મોહોકાણુ છે તેમ હું કહેવામાં જરાપણ અચકાઉં તેમ નથી.

“મહારાજ ! ભક્ષા થઈને મને એટલું જણાવવાની કૃપા કરશે કે મારા જેવી કેટલી કુમળી કળીઓના શીયળનો નાશ કરી તમારી વાસના પોશનારી કુળકલંકની દાસીઓ બનાવી છે ? મારા જેવી કેટલી કુમળી કળીઓનું તમારી વાસના પોશનામાં બળીદાન લીધું છે ? ચેતો, ચેતો, મહારાજ આ જગત ફાની છે, જે આવ્યું છે તે આખરે જવાનું તો છેજ અને છેવટે દેવના દરબારમાં કમનો હીસાબ આપવો પડશેજ.

ઓ હીંદુ સમાજ ! તારી કેટલી ધોર અજ્ઞાનતા છે. બહારથી ભગત હોવાનો ડોળ કરનારા આ દેવમંદિરના મહારાજ જેવા અનેક મહારાજો તમારી વહુ બેટીઓના શીયળનું લીલામ કરી રહ્યા છે, તેવાઓને પોશનામાં જ્યાં સુધી તું તારી અંધશ્રદ્ધાનો પડોડો તોડી ફોડીને ફેંકી નહિ આપે, ત્યાં સુધી શું કદાપિ તારો ઉદ્ધાર થવાનો છે ? અને જ્યાં સુધી હિંદુ સમાજમાં ઘર કરી બેઠેલા આ સડાપર કેમ કુશળ શસ્ત્રવૈદ્ય તેનાપર શસ્ત્ર ચલાવી તેનો સડો દૂર કરી નહીં નાખે ત્યાં સુધી હિંદુ સમાજના દેહ દ્રઢ બની સમાજમાં બરોબરીનું સ્થાન ભાગવવાને લાયક થાય તેમ છે ?

ઓ વીજવ્યવતા ! જગતને તારી રચાનું જ્ઞાન આપનાર સત્તાતન ધર્મ તારું સ્થાન ક્યાં છે ? તું કેમ અવોગતીની ગતિએ આવી પહોંચ્યો છે તેનું તને જ્ઞાન છે ? આમ મનમાં મનમાં વિચાર કર્યા પછી માણુડોશી પ્રત્યે બોલી.

“માણુ ડોશી ! મારો નીશ્ચય મક્કમ છે. હું જ્યાં સુધી આ દેહમાં જીવન હશે ત્યાં સુધી તો કદાપિ આગદત્યાનું પાપ મારા શીરે વહોરવાને તૈયાર નથી. આમ ન કરવાથી ભલે જગત મારાપર

ફીટકારેના વર્ષાદ વર્ષાવે તે સહેવાને હું તૈયાર છું. હું જગતની નજરે કદાચ ગુન્હેગાર ઠરતી હોઇશ પરંતુ પરમાત્માની નજરે તો નહીંજ. હ્યો ત્યારે હવે હું જાઉં છું” આમ કહી મેના જવા લાગી.

“ક્યાં જાય છે મેના ? જરા શાંત થા અને પછી વિચાર કરશે તો તેં અત્યારે જે નીશ્ચય કર્યો છે તે માટે અવશ્ય તને પશ્ચાત્તાપ થશે તેવી મારી ધારણા છે માટે બેટા ! જરા હંડે હેંપે વિચાર કરી જો” મેનાને જતી જટકાવવા માલુ ડોશીએ કહ્યું.

“કુટણી ! તેજ મારું સત્યાનાશ વાળી નાખ્યું છે. ભગવાન તને રૂવે રૂવે જીવડા પાડશે. એમાં વિચાર કરવા જેવું છેજ શું ?” આમ કહીને ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

“માલુ બાપ ! હવે શું કરશું ? ફજેતીના ફાળકે ચડવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે.”

મેનાના ચાલ્યા જવા પછી ભયભીત સ્વરે કાલીદાસ ને મહારાજ બોલી ઉઠ્યા.

“મહારાજ ! જરા પલ્લુ ગભરાવા જેવું નથી. આખરે કેને નહિ વહાલી હોય ? જરા વિચાર તો કરો ? એ તો અત્યારે જરા એનું મગજ મારા ધારવા પ્રમાણે ગરમ થઇ ગયું છે હંકુ પડ્યા પછી તમેને કહેતા શબ્દો માટે તેને પોતાનેજ પશ્ચાત્તાપ થશે, અને પગે પડતી તમારી મારી માગતી આવશે. ગમતના હો શા માટે ?” માલુ ડોશી દેવમંદિરના મહારાજને આશ્વાસન આપતાં બોલી.

“મને પલ્લુ એમજ લાગે છે. માલુ ડોશીનું કહેવું તદ્દન ખરું છે.” કાળીદાસે હામાં હા મેળવી.

“ત્યારે શું મારે આખરે પતિત થવું પડશે ?” આમ બોલતાં સીતારત્ને બાબુપર સેરવી લદ્દમી વિચારમાં મગ્ન બની ગઈ પાનું ૧૧૬

રૈનોહસની લખેલી રસીલી વાર્તા રોઝા લામ્બર્ટ યાને પાદરીની પુત્રી.

એક પાદરીની પુત્રી સંત્રેગોને વશ થઈ, બ્રષ્ટ થાય છે, અને તેમ થતાં તેના પર બદમાશ શ્રીમંતો પોતાનો હવસ પૂરો કરવા તેને કેવી કેવી રીતે ફસાવે છે. પાદરીની પુત્રી રોઝા અનેક આસકોની ફરજિયાત માથાક કેવી રીતે થાય છે, તેના જીવનમાં અનેકાએક ભયંકર અને કહણુ ખતાવો અને છે. જે વાંચતા કહણુ હૃદયના માણસનું પણ કાળજી કંપી ઉકે છે, તણુ ભાગમાં આ વાર્તા પુરી કરવામાં આવેલી છે.

તણુ ભાગના ૩. ૩, પોસ્ટેજ ૬ આના વધુ.

દરેક ભાગનો ૩. ૧, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

ગારા અંગ્રેજોનાં કાળાં ભોપાળાં રજી કરતી—રાજકુટુંબના ભયંકર કુકર્મો અને અત્યાચારો—અખીર ઉમરાવાનાં કાળાં કામો—બદમાસોનાં ગજબનાં સાદ્દમો—એક દગ્ગર સાચા પ્રસંગો રજી કરતી નોવેલ

લંડન રાજ રહસ્ય અથવા

મીસ્ટરીઝ ઓફ ધી ક્રાટ ઓફ લંડન

આ કાંઈ સાધારણ ઉપગ્રવી કાલેલી વાર્તા નથી—પરંતુ ખસો વખ પહેલાંના અંગ્રેજોનાં રાજકુટુંબનો શાહી ઇતિહાસ છે.

આર ભાગના કંપલીટ સેટના ૩. ૧૦, પોસ્ટેજ ૩. ૧.

દરેક ભાગના ૧૪ આના, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ, ૧૮૧, અગરગેટ સ્ટ્રીટ ક્રાટ, મુંબઈ.

“હું પણ ધારું છું કે એમજ થશે. ચાલો એ શીકાર હાથમાંથી છટકે નહીં તેમજ હું ઇચ્છતો હતો.” મહારાજ બોલ્યા.

“એમ, તમારી બીજાવેલી જાળમાંથી છટકી જવું તે કાંઈ અચ્ચાંના ખેલ છે?” માલુ ડોશીએ પુછ્યું.

“ચાલો, હાલમાં તો એ ચિંતા ટળી, માલુ ડોશી હું મેનાની મીલકત આપણા હાથમાં મેળવવા ઇચ્છું છું તો કાંઈ માર્ગ અતાવશો?”

“મહારાજ ! એક રસ્તો છે પરંતુ ઘણોજ લયંકર છે, જે પકડાઈ જઈએ તો ?” માલુ ડોશી આગળ એક શબ્દ બોલી શકી નહિ.

“કયુત્ત પછી કાંઈ ? સત્તરે ઉપાય અતાવો ?” મહારાજ બોલ્યા.

“જરા ધીરજ રાખો. કામ ઘણુંજ કપરું છે. જે તમે મેનાની મીલકત તમારા કબજામાં લેવા ઇચ્છતા હો તો હું કહું તેમ કરવું પડશે બોલો કયુત્ત છે ?”

“એક વાર નહીં પણ દુનિયાવાર પછી કાંઈ ?” પોતાનો સ્વાર્થ સાધવામાં અંધ બનેલા મહારાજે કહ્યું.

“જો તમે મેનાને તમારી જાળમાં સપડાયેલી રાખીને તેની મીલકત હજમ કરી જવા ઇચ્છતા હો તો આપણે યાત્રાએ જવના છીએ તેમ વાત બહાર પાડો.”

“એથી આપણને શું ફાયદો ?” કાળીદાસે તેની જીજ્ઞાસા દર્શાવી નહીં શકવાની પુછ્યું.

“જરા સાંભળ તો ખરો તેજ આપણા સંવર્ણાને માટે ફાયદાકારક છે. યાત્રા જવાના એક દીવસ પહેલાં હું આપણા સર્વની યાત્રાએ જવાની બીનાથી મેનાને માહીતગાર કરીશ—” માલુ ડોશી આગળ બોલવા જાય છે ત્યાં મહારાજ બોલ્યા.

“એથી શું થશે ?”

“જરા શાન્ત થાવ. હું ધારું છું કે કુકર્મમાંથી જેનું ચિત્ત હટી ગયું છે તે મેના યાત્રાનું નામ સાંભળીને આપણી સાથે આવવાને તૈયાર થશે અને તે પણ તે એકલી નહીં પરંતુ તેની મીલકતના વારસ તેના બેટા મનહર સાથે.”

“પણ તેથી આપણને શું ફાયદો?”

“એટલું પણ ન સમજી શક્યા? મેનાની મીલકત પચાવી પાડવામાં તમારા કામમાં આડે આવતો મનહર-તમારા માર્ગનો કાંટો, આપણે રસ્તામાંથી દૂર કરી નાખીશું.” માલુ ડોશી બોલી.

“માલુ બાઈ! તમે તો ભારે કરો છો તમારા જેટલી બુદ્ધી જે મારામાં હોત તો?” કાળીદાસ માલુ ડોશીની ખુશામત કરવાનું હેતુથી બોલ્યો.

“એમજ કરવાથી આપણો રસ્તો સાફ થશે. તે સીવાય બીજો રસ્તોજ નથી. મેના! તને જે મારે મારી જળમાંથી છટકી જતી બચાવી લેવા હોય, જે તારી મીલકતનો મારે માલીક બનવું હોય તો મારી આંખમાં ખુંચતું કાણું મારા માર્ગમાં પડેલો કાંટો મનહર છે તેને મારે કામ પણ ઉપાયે આ દુનીયામાંથી હનો નહનો કરવો જોઈએ.”

મહારાજના એ છેલ્લા શબ્દો એકાએક કાંઈ વિચાર આવતા તેના ઘર તરફ ચાલી જતી મેના પાછી ફરી જ્યારે મહારાજ પાસે જવાને મહારાજના ઓરડા પાસે આવી પહોંચી ત્યારે પડ્યા. આ શબ્દો તેના કાને પડતાંજ તે તેના મનમાં બોલી ઉઠી

“આ શું? મનહર! મારી આંખમાં ખુંચતા કાણું! મારા માર્ગમાં નડતા કાંટા! તને કાંઈ પણ ઉપાયે આ દુનીયામાંથી હનો ન હતો કરવોજ જોઈએ.” મહારાજના આ શબ્દો શું બતાવે છે? શું અને કલંકીની કરવા છતાં નહીં ધરાયેલો હિંદુ સમાજના મહારાજના હુપા સાક્ષી નીચે હુપાઈ રહેલો વ્યભીચારી વીષથી માણસ મારા

મનહરનું ખુન કરશે? ઓ ભગવાન! બચાવ બચાવ મારી આખની કીકી, મારા નયનોનું તેજ, મારા મનહરને બચાવ. મારે આ પ્રપં-
ચીઓના પાસમાંથી મનહરને બચાવી લેવો જોઈએજ.” આમ કહી
દેવમંદિરના મહારાજના ઓરડા બહારથીજ તે તેના ઘર તરફ ચાલી ગઈ.

“પરંતુ માલુ ડોશી! જે મેના ગર્ભપાત કરીને બાળકોનાનું
પાપ વહોરવા માટે ચોખ્ખો છંકાર કરે છે તે શું તેના બાળપુત્રનું
ખુન કરવાના આપણા કાવત્રામાં સામેલ થશે?” કાળીદાસે પુછ્યું.

જરા અકકલનો તો ઉપયોગ કરતો જ. મેના તો કદાપિ આપણા
કાળા કામમાં સામેલ થવાની નથી પરંતુ યાત્રાએ આપણી સાથે
લઈ જઈને તેના મનહરનું આપણે કાટલું કાઢી નાખશું.” માલુ
ડોશીએ કહ્યું.

“કેવી રીતે?” કાળીદાસે પુછ્યું.

“કેવી રીતે? તારે જોવું છે?” આમ કહીને વાઘણ જેમ
ત્રાપ મારે તેમ ત્રાપ મારીને માલુ ડોશી કાળીદાસનું ગળું પકડીને
બોલી. “હવે સમજ્યોને? આવી રીતે.”

“ત્યારે તો બેડો પાર” મહારાજ બોલ્યા.

“અરે તેમાં પૈસાની જરૂર પડશે. આ કામ છુપાવવા પૈસા
કાંકરાની માફક વેરતા પડશે.” માલુ ડોશી બોલી.

“મેં ક્યારે ના પાડી?” મહારાજ બોલ્યા.

“એ ખરું પણ આ કામ કપરું છે બે પાંચ હજાર તો મારી
પાસે રાખવા જોઈએ, માટે કાઢો જોઈએ?”

“પૈસા તો રોકડા નથી, સોનું ચાલશે?”

“જો હોય તે લાવોને?”

“પણ જો જો આ “ખુનનું કાવતરું” બહાર પડી ન જાય
ને આપણી બાજુ ઉંધી વળી ન જાય.”

“તે માટે બેરીકર રહો.” આમ કહી સોનાનો ટુકડો લઈને
માલુ ડોશી ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ સોળમું.

નાસી છુટી

“ત્યારે શું મારા આગરે પતિત થવુંજ પડશે ? ગાગી! સમાન બહુચારીણી રહેવાના મારા ડોહ એમજ રહેશે ? ઓ પ્રભુ ! આ નકમાં તેં મારા કયા પાપના પ્રાયશ્ચીત્ત તરીકે હડસેલી મુકી છે ?” આમ બોલતાં બોલતાં લક્ષ્મી રડી પડી તેની આંખોમાંથી ચોધાર આંસુની ધારાઓ વહેવા લાગી.

“અને જગત આખું જેને નોધારાનો આધાર અને ગરીબના બેસી તરીકે ઝોળામે છે તે નોધારાનો આધાર કયાં ગયો ? મારાપર દુઃખનો વર્ષાદ વરસે છે મારું શીવળ અને કુમારીત્વ ભયમાં આવી પડ્યું છે ત્યારે પાંચાળીને ચીર પુરનાર, કીચકના હાથમાંથી તેનું સતીત્વ અચાવનાર અત્યારે ક્યાંક કેમ દેખાતો નથી ?

એ અધું મન મનાવવાનું કારણ તો નહીંજ હોય ? પરંતુ લક્ષ્મી ! સાવધાન વઝીરા ડોહ પણ રીતે તેના પ્રયત્નમાં શરી ન જાય. તારા સતિત્વ અને કુમારીત્વને અણીશુદ્ધ વિશુદ્ધ રાખજે અને તે ભયમાં છે તેમ જાણતાં અને ડોહ પણ રીતે બચી શકે તેમ નથી તેવી ખાત્રી થતાં ઇવનનો મોહ છોડી આપઘાત કરજે પરંતુ કલંકીની નહીં થજે.

હૃદયમાં બળતા દાવાનળને ઝોછો કરવાના પ્રયત્ન કરતી લક્ષ્મી પાછી રડી પડી અને વિચારમાં મગ્ન બની ગઈ.

“લક્ષ્મી !” વિચારની પરંપરામાં અટવાતી લક્ષ્મી પાસે આવતાં વઝીરા બોલી.

“કેમ?” જરા તીરસ્કારભર્યો ભાવ બતાવતાં લક્ષ્મીએ વઝીરા તરફ તીક્ષ્ણ નજર ફેંકતાં કહ્યું.

“મારું માને છે કે નહીં?”

“ખીલકુલ નહીં”

“તારી આ હઠ ક્યાં સુધી નભશે?”

“દેહમાં જીવન છે ત્યાં સુધી.”

“ખોટી હડીલાઈ આમાટે કરે છે?”

“વિલાસની પુતળી! તને શીયળ અને કુમારીત્વની કાંઈ કીંમત છે? નહીંજ વેશ્યા તેની કીંમત ક્યાંથી આંકી શકે?” લક્ષ્મી તીરસ્કાર ભર્યું હસીને બોલી.

“પણ આ બધી દલીલો ક્યાં સુધી ટકશે? તારા જીવનનો આધાર મારાપર અવલંબી રહ્યો છે તે જાણે છે?” જરા દમ બરાવતાં વઝીરા બોલી.

“મને હવે આ જીવનમાં રસ રહ્યો નથી. હું મોત માગી રહી છું.”

“એમ?”

“જરૂર”

વઝીરાને જણાયું કે આ રૂપની પુતળી દમ દાટીથી માને તેમ નથી એટલે તે લક્ષ્મીની પાસે ગઈ અને તેની પીઠપર હાથ ફેરવતાં કહ્યું. “આ રૂપ! તે તારા રૂપનો સ્વપ્નમાં પણ ખ્યાલ કર્યો છે?”

“શીયળ અને કુમારીત્વ પાસે મને રૂપની કાંઈ કીંમત નથી અને તેના વિચારોમાં મને રૂપનો વિચાર કરવાની કુરસદ પણ નથી.”

“પણ આ અપાર દેહલાલીત્વને શામાટે કચડી નાખવા પ્રયત્ન કરે છે ?”

“કચડી નાખવા કોણ પ્રયત્ન કરે છે ? તમે કે હું ?”

“જરા વિચાર કરી જો. લક્ષ્મી તું ગાહી છે. તને શું મેં મારી બેટી સમાન નથી રાખી ? તારા સુખ પાછળ ખુલ્લે હાથે દ્રવ્ય નથી ઉગાડયું ?”

“પણ તેથી મારા કુમારીત્વ પર ત્રાપ મારવાનો તમોને પરવાનો નથી મળતો.”

“ત્યારે શું મેં તને સંગીત શીખડાવવા પાછળ પૈસા નકામા ખરચ્યા હતા ?”

“શામાટે ખરચ્યા ?”

“એમ. સંગીત શીખડાવ્યું તેનો આ અદલો આપે છે ? શું મેં તારી પાછળ નકામું-ખીન સ્વાથે' ધન વેડક્યું હતું ? મેં તને સંગીત શા માટે શીખડાવ્યું હતું તે જાણે છે ?”

“જખ મારવા” ગુરસામાં લક્ષ્મી બોલી.

“જખ મારવા ! હવે હું અરાયર જખ મારીશ. મારા ખચેલા પૈસા કોઇપણ રીતે આજેજ તારી પાસેથી વસુલ કરીશ.” એમ કહીને એક બે તમાચા તેણે લક્ષ્મીને ખેંચી કાઢતાં છુમ મારી.

“દદા ?”

તરતાર એક અચેડ વરવી આઠ ત્યાં દોડી આવી. તેને જોતાંજ તે બોલી “આપુક ત્રાપ, કટકાર્યા વિના આ છોકરી માને તેમ નથી.”

“કેમ હજી પણ માની જવું છે ?” વજીરાએ લક્ષ્મીને પુછ્યું.

“હું મારા નિશ્ચયમાં મક્કમ છું.”

ભાગ્યેજ આ શબ્દો લક્ષ્મીના મ્હોમાંથી નીકળ્યા હશે તેવામાં દ્દા ચાલુક લઈને ત્યાં આવી પહોંચી અને વઝીરાએ નિર્દોષ લક્ષ્મીપર ચાલુક ફટકાવવા માંડ્યા.

શીયળ અને કુમારીત્વને જીવનના જોખમે પણ બચાવવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરી બેઠેલી લક્ષ્મી માર સહન કરવા લાગી પરંતુ વઝીરાના આશયમાં સંમત ન થઈ, આથી વઝીરાએ ચાલુક ફેંકી દીધો તેને લાત મારીને દ્દાને કહ્યું.

“આ હઠીલી છોકરીના હાથપગ બાંધી કોટડીમાં પુરી દે. હું જોઉં છું કે તે કેમ માનતી નથી?” આમ કહી તેણે લક્ષ્મીને કહ્યું “કમળત ! માની જાય છે કે નહીં ? આજ રાતના તારા લમડોને અંત લાવું તોજ માઈ નામ વઝીરા” આમ કહીને લક્ષ્મીને લાત મારી રવાજમાં વઝીરા ચાલી ગઈ.

વઝીરાના જવા પછી દ્દાએ લક્ષ્મીના હાથપગ બાંધ્યા અને એક કોટડી પાસે લઈ જઈને પુરી દીધી.

દુઃખી હાલતમાં આવી પડેલી લક્ષ્મી કેટલોક સમય તો કોટડીમાં એમને એમ પડી રહી. પોતાને આ નર્કાગારમાંથી બચાવવા પ્રશ્નરૂપે પ્રાર્થના કરી. પરમાત્માને કરેલી પ્રાર્થના કદિ અફળ ગઈ છે કે અફળ જાય ? એકાએક તેના મનમાં કાંઈક વિચાર આવ્યો. વિચાર આવતાંજ કોટડીનું માપ લંબાઈ પહોળાઈ જાણવા તેણે પ્રયત્ન કર્યો તો છરી જેવું કાંઈક તેને મળી આવ્યું.

આ દૃષ્ટીયાર મળતાંજ તેના અંતરમાં આશાના કીરણો પ્રગટ્યાં. તેના દીલમાં હીંમત આવી તેનું મન વધારે દ્રઢ થયું અને મોમાં છરી પકડી તેણે તેના હાથના બંધ કાપી નાખ્યા. હાથ છુટા થતાંજ પળવારમાં પગ પણ છુટા થયા. બંધનોમાંથી મુક્તિ મળતાં તે હૃષ્ટી

નાસી હી ને ત્યાર પછી અહીંઆંથી નાસી છુટવા શું કરવું તેના વિચારમાં મગ્ન બની.

લક્ષ્મી આવી રીતે વિચારમાં મગ્ન હતી તેવામાં એકાએક કાંઈક વિચાર આવતાંજ તે કુદી અને જે ઓરડીમાં તેને પુરવામાં આવી હતી તેની અંદરથી સાંકળ બંધ કરી દીધી. સાંકળ બંધ કરી તે હાથમાં નાચવા લાગી. પણ એક પત્થરના પુતળાની માફક ઉભી રહી.

અને બીજી પળેજ વિચાર આવતાં તેણે કાટડીને ઢુંઢી નાખી તો તેને બારી જેવું કાંઈ જણાયું. તેથી હૃદયમાં આશાના વધુ કીરણો ફુટ્યા, તેણે ધીમેથી અંદરનું બારણું ખેંચ્યું. પણ એકમાં તે સડી ગયેલ લાકડાનું બારણું લક્ષ્મીના હાથમાં આવી પડ્યું. અંધારી ઓરડીમાં પુરાએલી લક્ષ્મીની નજરે અજવાળું પડ્યું. તેણે બારણું હટું તેમ રહેવા દીધું અને રાત પડવાની રાહ જોવા લાગી.

રાત પડી, દીવાગત્તી થવા લાગ્યા. લક્ષ્મીએ બારણું હટાવી એક વખત બહાર નજર નાખી જોયું તો તેને સઘળે અંધકાર દેખાયો. નાસી જવાનો આ સુયોગ છે તેવું જણાતાંજ બારીની આસપાસ હાથ ફેરવી નાસી જવામાં મદદરૂપ કાંઈ સાધન છે કે નહીં તે જાણી લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો. તો પાછપ સાથે હાથ અથડાયો. આથી તે વધુ ખુશી થઈ. તેણે પ્રશ્નરતો આહાર માન્યો. અને નર્કગારમાંથી છટકી જવા માટે તેણે કાછડો વાળી દીધો અને પરમાત્માનું નામ લઈને કુદી અને પાછપ વાટે નીચે ઉતરવા લાગી. નીચે આવી પહોંચતાંજ તે છુટકારાનો દમ ખાઈને મુઠીઓ વાળીને જ્યાં જાય લઈ જાય તે તરફ નાહી.

પ્રકરણ ૧૭ મું.

ડાકરરી તપાસ.

પોલીસ અમલદારના સાત્વનભર્યા શબ્દોથી નિરૂપમાના હૈયે હીંમત આવતાં તે જ્યારે પોલીસ અમલદારની સાથે પોલીસ સ્ટેશન તરફ જતી હતી ત્યારે તેના મનમાં ને મનમાં બોલવા લાગી “બહેને મારા જેવી નીર્દોષ અબળા પર જુઠાણાભર્યા આરોપ કુકર્મીઓએ તેમના કાચમાં ફેટેહ નહીં થતાં મુકયો, પરંતુ મારે તેનાથી ડરવાની શું જરૂર છે? સત્યને શું આંચ છે? જાબડે ઢાંકયો સુરજ શું છુપાઈ રહેશે? બહેને બોળી સ્ત્રીઓના શીયળનો નાશ કરી પોતાની લાલસાઓમાં મસ્ત રહેનાર દેવમંદીરનો મહારાજ અને તેના કાળા કામો કરનારા સાથીઓ તેમની ઇચ્છામાં આવે તેવા પાટીયા ગોઠવે તેથી શું? શું સત્યને આંચ છે? ગમે તેવા તેમના કુટીલ કાવત્રા-ઓમાંથી પણ શું સત્ય તરી આવ્યા વીના રહેશે?

બોળી નિરૂપમા! શા માટે ફડકે છે? તેં ક્યાં કુકર્મ ક્યું” છે કે તારે ડરવાનું છે? તો પછી જે થાય તે શાન્ત ચિત્તે શા માટે જોયા કરતી નથી? કુટીલ કારસ્થાનીઓના પાપનો ઘડો કદાચ બરાબ ગયો હોય અને પરમાત્મા તેમને તેમના પાપ કર્મનું ફળ ચખાડવા ઇચ્છતો હોય. તેના પ્યાદા તરીકે તે તારો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છતો હોય તો? તે અવીનાશીની ગહનગતીનો ભેદ પામવાને કોણ સમર્થ છે? ડર નહીં નિરૂપમા! જરાપણ ડર નહીં. જ્યારે તારું હૃદય શુદ્ધ છે તો પછી તારે ડરવાની શું જરૂર છે? અનાથનો

નાથ, નોધારાનો આધાર, દીન મનુષ્યનું રક્ષણ કરવાને તે દર પળે તૈયાર બેઠો છે. ડર નહીં આ ખલકનો નાથ તારા રક્ષણાર્થે બેઠો છે. આવા વીચાર કરતી નિરૂપમા પોલીસ અમલદારની સાથે પોલીસ સ્ટેશને જઈ પહોંચી.

રસ્તામાં ચાલ્યો જતો પોલીસ અમલદાર પળે પળે નિરૂપમાના ચહેરાનું આરીકાપથી અવલોકન કરતો ચાલ્યો જતો હતો. યુદ્ધ પારખવામાં રીઠા થઈ ગયેલા પોલીસ અમલદારે નિરૂપમાના ચહેરાનું ઘણું જ આરીકાપથી અવલોકન કર્યું હોવા છતાં તેણે તેના મોંપર ભયનું ચીન્હ જોયું નહીં. આથી કદાચ આ બાઈ કોઈ સોનેરી ટોળાની જળમાં તો નહીં કસાણી હોયને, આવો વિચાર આવતાં તે તેના મનમાં બોલી ઉઠ્યો “યુદ્ધ પારખવામાં કાબેલ થઈ ગયેલી મારી આંખો લાંબા સમયના આ બાઈના અવલોકન પછી પણ તે નીર્દોષ છે તેમ પોકારીને કહે છે. તેનો ચહેરો કેવો શાંત છે ? ભયની એક પણ રેખાનું ચીન્હ તેના મોંપર જણાતું નથી તો પછી મારે શું સમજવું ? કોઈ અદમાશ ટોળકીનો આ બાઈ ભોગ તો નહીં બની હોય ? આ સંબંધે મારે અવશ્ય તપાસ ચલાવીને તે ટોળકીને પકડી પાડવા પ્રયત્ન કરવો પડશે. આ બાઈ નિર્દોષ છે તેમાં તો શંકાને રચાનજ નથી.

આમ વિચાર કરી તે અંદરના ઓરડામાં બેઠેલા ઉપરી અમલદાર પાસે જઈ તેને સલામ કરીને બોલ્યો “સાહેબ ! જે બાઈપર ભયંકર આરોપ મુકાયેલો છે અને જેને તમારા હુકમ અનુસાર હું અહીંયાં લઈ આવ્યો છું તે નિર્દોષ છે. તેમ મને મારા અનુભવ ઉપરથી જણાય છે અને વિરોધમાં તે બાઈ કોઈ કાવત્રાખાનગી ટોળકીનો

ભોગ બની હોય તેવો શક છે, તો આ આપને હાલ પોલીસના કબજામાં નહીં રાખતાં કોઈ સંસ્થામાં રાખવા અને જ્યારે તેની તપાસ કરવાની જરૂર પડે ત્યારે તે સંસ્થાના મંત્રીને હાજર કરવાનું જણાવી તેને આદેશમાંથી દૂર કરવા મારી વિનંતી છે. આમ કરવાથી જે કાવત્રાખાજ ટાળાઈતો તે ભોગ બની છે તે પણ પકડાઈ જવાનો મને સંભવ લાગે છે.” નિરૂપમા નિર્દોશ છે તેમ તેના ચહેરાપરથી જોઈ પોતાના ઉપરી અમલદાર પ્રત્યે તે બોલ્યો.

“તમારું કહેવું મને પણ ઠીક લાગે છે. તેમાં હું કોઈ જાતની આપણને તપાસ કરવામાં હરકત આવે તેવું જોતો નથી પરંતુ તે આપને કંઈ સંસ્થામાં રાખવા તમારો વિચાર છે?”

આ કલા પછી કાંઈક યાદ આવતાં પોલીસ સ્ટેશનનો વડો અધીકારી બોલ્યો. “હવે મને યાદ આવે છે. જુઓ પેલી સામે પડેલી ફાઇલ જુઓ, તેમાં કોઈ સંસ્થાના મંત્રીએ નીર્દોશ કાવત્રાખાજોની ટાળીમાં ફસી પડેલ સ્ત્રી પુરુષ જો પોલીસના હાથ આવે તો તે સંસ્થામાં રાખવા વિનંતી કરી છે. જુઓ તે સંસ્થાનું નામ શું છે.”

પોતાના ઉપરી અમલદારના કહેવા પ્રમાણે ફાઇલમાંથી એક અરજ કાઢી પોલીસ અમલદાર બોલ્યો “આજ કે?”

“હા એજ, સંસ્થાનું નામ શું છે?”

“પતીતોષ્ઠાર અને વિધવાશ્રમ.”

“તે સંસ્થામાં ટેલીફોન છે કે નહીં તેની ટેલીફોનની ચોપડીમાં તપાસ કરો?”

“ચોપડીમાં જોવાની જરૂર નથી. તેઓના કામગીર ટેલીફોન લખેલો છે.”

“ત્યારે તેને અહીં બોલાવી મંગાવો.”

“તેમ કરવાની જરૂર નથી ચીઠી લખી મેં તેને અહીં બોલાવેલ છે.” મહેન્દ્રે કહ્યું.

થોડા સમયમાં સુરેન્દ્ર ત્યાં આવી પહોંચ્યો, અને દરવાજા પર સુરેન્દ્ર રાહ જોતા ઉભા રહેલા અમલદાર પ્રત્યે “બોલ્યો આપેજ મને બોલાવ્યો હતો ?”

“હા, તમારજ નામ સુરેન્દ્ર ?”

“હા હા.”

“ત્યારે મારા ઉપરી અમલદાર પાસે ચાલો” આમ કહીને સુરેન્દ્રને લઇને મહેન્દ્ર તેના ઉપરી અમલદાર પાસે સુરેન્દ્રની ઓળખાણ કરાવતાં બોલ્યો “જેને ટેલીફોન કરીને બોલાવવાનું મને તમોયે કહેલું તે આ સુરેન્દ્ર પતીતોષ્ઠાર અને વીધવાશ્રમના મંત્રી આવી પહોંચ્યા છે.”

“તમારજ નામ સુરેન્દ્ર ? સમાજ સેવા કરવાની જે જ્ઞાતીના યુવાનો ધગશ ધરાવે છે તે જ્ઞાતીમાં રહેલો સડો સત્વરે દુર થઇ જતાં તે જ્ઞાતી પ્રગતીના પંથે ચડશે તેવી મારી ખાત્રી છે.” સુરેન્દ્રની સાથે શેકહેન્ડ-હસ્તધુનન કરતાં હસતાં હસતાં સાહેબ બોલ્યા.

“પરંતુ તે બાઇ નિર્દોષ છે તેમ મને જણાય છે” મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“અને તેથીજ હું જ તે બાઇને આવા સમાજ સેવકના હાથમાં સોંપવાને તૈયાર થયો છું જેથી તે બાઇ પાછી વીપત્તીમાં આવી ન પડે.”

“મારા પર અને મારી સંસ્થા પર આટલો બધો વિશ્વાસ ધરાવવા માટે હું તમારો આભારી છું અને સાહેબ મારા અને મારી સંસ્થા પર મુકેલો વિશ્વાસ આપને કે તે બહેનને મુકેલીમાં નહીં મુકે તેવી હું તમોને ખાત્રી આપું છું.”

“મહેન્દ્ર ! જવ તે બાઈ ને મારી પાસે બોલાવી લાવો.”

અદ્ય સમયમાંજ નિરૂપમાને તેના ઉપરી અમલદાર અને સુરેન્દ્ર પાસે લઇને આવી પહોંચ્યા. પોલીસના વડા અમલદારને જોતાં નિરૂપમા બોલી “સાહેબ ! હું નિર્દોષ છું તમારી ઇચ્છામાં આવે તેવી રીતે મારી તપાસ ચલાવો તેમાં મને કોઈ જાતની દરકત નથી.”

“બહેન ! ગભરાશો નહીં. તમારો નિર્દોશ ચહેરોજ તમારી નિર્દોષતા પુરવાર કરે છે અને તમો નિર્દોષ છો તેથી મારા હાથ નીચેના અમલદાર તથા મને ખાત્રી થવાથી જનસેવા કરવાની ધમશ ધરાવતા આ યુવાન કાયકર્તાને તમને પોલીસના કચ્છમાં નહીં રાખતાં તેમની સંસ્થામાં રાખવાજ બોલાવ્યો છે. તમો જરા પણ ડરશો નહીં તમો નિર્દોષ છો, તમારું રૂંવાડું હું ફરકવા નહીં દઉં. હું તમોને તેની જગ્યામાં સપડાવવા કાવત્રું રચનાર ટોળકોને તેણે બીજાવેલી જગ્યામાં સપડાવી લેવા ઇચ્છું છું માટે આ યુવાન કાયકર્તાની સંસ્થામાં રહો તેમાંજ તમારી સલામતી છે.”

“તમો આ કામનો બોળે ઉપાડી શકશો ? સુરેન્દ્રને પુછ્યું.

“શા માટે નહીં. જનસેવા કરવી તેજ અમારો ઉદ્દેશ છે”
સુરેન્દ્ર બોલ્યો.

“ત્યારે જ્ઞાનના ચાર વાગે બહેનને લખને તમે અહીં આવી પહોંચજો. હું તેમની વિરૂધ્ધ અરજી કરનારને પણ તેમની તપાસ વખતે હાજર રાખવા ઇચ્છું છું.” ઉપરી અમલદાર બોલ્યા.

“ત્યારે હવે અમે જમ શકીએ ?”

“ખુશીથી.”

સુરેન્દ્ર સાહેબના ઉત્તર પછી નિરૂપમાને લખ તેની સંસ્થા તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો. સુરેન્દ્રના જવા પછી પોલીસ સ્ટેશનનો જિપરી અમલદાર મહેન્દ્ર પ્રત્યે બોલ્યો “એ બાપ વિરૂધ્ધ અરજી કરનાર કોણ છે તે અરજીમાં જોઈને તેને મારી પાસે હાજર કરો.”

ઉપરી અમલદારનો હુકમ થતાંજ મહેન્દ્ર કામલમાં જોતાં બોલ્યો “કાલીદાસ રામરાય.”

“ઠેકાણું લખ્યું છે ?”

“નંબર ૧૧૦ પ્રજા મેનશન.”

“તે ક્યા આવ્યું તે જાણો છો ?”

“સાહેબ કાંઈ તે દુર નથી આ રહ્યું.”

“ત્યારે તેને અહીં બોલાવી લાવો.”

જિપરી અમલદારનો હુકમ થતાંજ મહેન્દ્ર કાળીદાસને પોલીસ સ્ટેશનને બોલાવી લાવવા ચાલ્યો ગયો. અહીં સમયમાંજ ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને કાળીદાસ ક્યા માળે રહેતો હશે તેની તપાસ કરવાની તેને તકલીફ ન પડી કારણ કે નીચેજ કાળીદાસના નામનું પાટીયું આવ્યું હતું તેથી કાળીદાસના રૂમ પાસે જઈને મહેન્દ્ર તે ખખડાવ્યું.

બારણાનો અડખડાટ સાંભળી કાળીદાસ બારણું ઉઘાડતાં “કાણુ છે?” એમ કહી બહાર જોયું.

આ શબ્દો સાંભળી મહેન્દ્ર બોલ્યો “તમારું જ નામ કાળીદાસ?”

પોલીસ અમલદારના આ શબ્દો સાંભળી તે હસતાં હસતાં બોલ્યો “હાજી શું કામ છે?”

“તમેને ડી. વોડના વડા પોલીસ અમલદાર બોલાવે છે.”

“એસોને જરા ચાહ થાય છે ચાહ પીને હું તમારી સાથે આવવાને તૈયાર છું.” કાળીદાસ બોલ્યો.

મહેન્દ્રને કાળીદાસ ચાહ પીને આવે તેમાં કોઈ જાતની હરકત નહીં હોવાથી બોલ્યો “તો જલદીથી તમારા ચાહ પીવાના કામને આટોપી દ્યો તો સારું.”

મહેન્દ્રના મ્હોમાંથી આ શબ્દો હળુ ભાગ્યેજ બહાર પડ્યા હશે તેવામાં એક માણસ ચાહના બે પ્યાલા અને ચેવડાની બે રકાખીઓ લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને ટેબલ પર મુકીને ચાલ્યો ગયો.

માણસના જતા પછી પ્યાલામાંથી ચાહને રકાખીમાં નાખતાં કાળીદાસ બોલ્યો, ચાહ લેવાની કૃપા કરી આમારી કરશે?

“જુઓને, કાળીદાસ ભાઈ! મને ચાહ લેવાની આદત નહીં હોવાથી માફ કરી તમે સત્વરેજ આટોપી દ્યો.”

“તો જરા આ ચેવડાને ઇન્સાફ આપશે?”

“મને ઉધરસ થઈ હોવાથી મારી માંગું છું.” મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“ત્યારે હવે લાચાર છું.” આમ કહી ચાહ પીને કાળીદાસ મહેન્દ્ર સાથે પોલીસ ચોકી તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

આ ટલા સમયમાં ખારીક અવલોકન કરી મહેન્દ્રની અપળ આંખો કાળીદાસના ખંધા અને તીક્ષ્ણ બાવેપરથી તેને અદમાશના સરદાર તરીકે ઓળખી ગઇ હતી. તેથી પોલીસ ચેકીપર આવતાંજ તેને બહાર ખેંચવાનું કહી મહેન્દ્ર તેના ઉપરો અમલદાર પાસે જઈને ખોદ્યો “સાહેબ! જરા બાવવાની જાણો છું પરંતુ જો ખારી અવલોકન કરવાની શક્તી મને હશે ન ખાપવી હોય તો તે અદમાશનો પીર હોય તેવું મને જણાયું છે.”

“કીક, પરંતુ હજી પેલી પરગણું સંસ્થાના મંત્રી તે બાઈને લખને કેમ ન આવી પહોંચ્યા?”

આ શબ્દો સાહેબના મોઢામાંથી નીકળતાંજ સુરેન્દ્ર ત્યાં આવીને સલામ કરતાં ખોદ્યો “સાહેબ! જરા આવવામાં પાંચ નીડીટો વીટાંજ થવા માટે મારી સાદું છું.”

“ત્યારે આપણે તપાસ આગળ ચલાવીશું?” મહેન્દ્રે પુછ્યું.

“હા. હું બહાર જઈને તપાસનું કામ શરૂ કરું છું. તમે જી ડાક્ટર કામને ચઢી જલદી આવવા ટેલીફોન કરીને મારી પાસે આવજો” આમ કહી સુરેન્દ્રને લખને સાહેબ બહાર ગયા તો ત્યાં બેઠેલા કાળીદાસ પ્રભે નિરૂપમા તરફ આંગળી ચીંધતાં બોલ્યા.

“તમે આ બાઈને ઓળખો છો?”

“હા.”

“તેમનું નામ શું?”

“નિરૂપમા.”

‘તેમના વીશે આ અરજી તમેજ કરી છે?’ સાહેબ અરજી બતાવતાં બોલ્યા.

“હા હા.”

“શું આમાં જણાવેલી બીના સત્ય છે?”

“જો સત્ય ન હોય તો અરજી કરવાની જરૂર શું હતી?”

આ સમયે નિરૂપમા કંઈ બોલવા જાય છે પરંતુ તેને બોલતી અટકાવતાં સાહેબ બોલ્યા “બહેન! અકળાઓ નહીં. તેને જે કહેવું હોય તે કહેવા દો. તેની જીભાની લીધા પછી તમારી પશુ લેવામાં આવશે ત્યારે તમારે જે ખુલાસો કરવો હોય તે કરજો. નિરૂપમા સાહેબના આ શબ્દો સાંભળી ચુપ રહી.

“સારું ત્યારે બાદમાં હરામના હમેલ રાખ્યા છે ને તેનો નાશ કરી બાળહત્યા કરવા છૂટે છે તેમ તમે જે બીના અરજીમાં જણાવી છે તે સાચી છે કે નહીં?”

“સાચી છે સાહેબ!”

“ત્યારે શું અમે આ બાદની ડાકટરી તપાસ કરાવીને તમારી જણાવેલી બીનામાં વળુદ છે કે નહીં તેમ જોવા પ્રયત્ન કરીએ તો તે વીશે તમે શું મત ધરાવો છો?”

“સાહેબ! એમાં તપાસ કરવા જેવું છે જ નહીં.”

“બોલો, હવે તમારે કંઈ આ બાબતમાં વધારે કહેવું છે?”

“આ ઉપરાંત હવે આપ સાહેબને વધારે માહિતી આપવાની કંઈ જરૂર હોય તેમ મને જણાતું નથી.”

“ત્યારે બહેન! તમે આ માણસને જોળખો છો?”

“સાહેબ? હું મારા ધર્મની શાક્ષીએ કહું છું કે મારી જીભ-ગીમાં આ માણસને આપની સમક્ષ પહેલીજ વાર જોયેલ છે.”

‘હળાદળ જુડું’ કાળીદાસ વચમાં બોલી ઊઠ્યો.

“તમારે વચમાં બોલવાની કાંઈ જરૂર નથી” સાહેબ ગુસ્સામાં બોલ્યા.

“બહેન ! ત્યારે તમારી સામે કરેલા આક્ષેપો ખોટા છે, તેમ તમારું માનવું છે ?”

“હા, તેમજ છે.”

“ત્યારે” ડાક્ટરી તપાસ કરાવીએ તો તમોને કોઈ ખતનો વાંધો છે ?

“જરા પણ નહીં. હું તમો જ્યારે તપાસ કરાવવા મૂક્યો ત્યારે તૈયાર છું”

એવામાં ટેલીફોન કરીને મહેન્દ્રે બોલાવેલ સ્ત્રી ડાક્ટર મીસ કામા ત્યાં આવી પહોંચી અને સાહેબ પ્રત્યે બોલી “શું તમોએજ અને બોલાવી હતી ?”

“હા.”

“અચાનક બોલાવવાનું કારણ ?”

“સામે બેઠેલ બહેનપર આ માણસે હરામના હમેલ રહ્યા છે અને તે તેનો નાશ કરી બાળહત્યા કરવા મૂક્યું છે તેના આક્ષેપો કરી અમને અરજ કરી છે તો તમારે તે બહેનને તપાસવાના છે” આમ કહી નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યા “કેમ બહેન ! તમારી નીર્દોષતા પુરવાર કરવાને તૈયાર છો ને ?”

“હું તો તમે કહો તે પણ તૈયાર છું”

“તો અહીં એક ઓરડો ખાલી કરી આપશો ? સ્ત્રી ડાક્ટરે કહ્યું. તેણીને આગળથીજ સગવડ કરી રાખી છે. આ બાળુનો ઓરડો તે માટે તૈયારજ રાખ્યો છે.

“આલો ત્યારે બહેન આમ કહી નિરૂપમાને લખને સ્ત્રી ડાક્ટર તપાસ કરવાને જોરડામાં ચાલી ગઇ. પરંતુ સંઘળાની અભયળી વચ્ચે પાંચ મિનિટમાં નિરૂપમા સાથે સ્ત્રી ડાક્ટર મીસ કામા પોલિસ અમલદાર પાસે આવીને બોલી “આ બાઇ ઉપરનો આરોપ હળહળતો જુદો છે. “ડાક્ટરી-તપાસ”માં તે હજુ પણ કુમારીકા છે તેમ સાબીત થયું છે.” આમ કહી પોલીસ અમલદારની રજા લખને તે ત્યાંથી ચાલી ગઇ.

સ્ત્રી ડાક્ટરના ઉપલા શબ્દો સંભળતાં જ નિરૂપમાની આંખમાં હાંસ આંસુ આવી ગયાં. સુરેન્દ્ર અને મહેન્દ્રનાં પણ નિરૂપમા પ્રત્યેના માનમાં વધારો થયો ને પોલિસ અમલદાર તો આ શબ્દ સંભળતાં જ દાંત કચકચાવતાં બોલ્યો “હુચ્ચાના પીર ! આવી કેટલી નીર્દોષ બાળાઓને તે સતાવી છે ? હવે હું તને છોડવાનો નથી. તારાપર પોલીસ અમલદારોને ખોટી બાતમી આપી એક આશરૂદાર બાંધને હેરાન કરવાનો હું કેસ ચલાવીશ. સીપાઇઓ ! તેના હાથમાં હાથકડી નાખીને તમારા કબજામાં રાખો.”

આમ કહી તે નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યા “બહેન ! તમે નીર્દોષ છો. તમારી ઇચ્છામાં આવે ત્યાં જઇ શકો છો.”

“ભક્ષા મંત્રીજી ! શું મારા જેવી નીરાધારને તમારા આશ્રમમાં સ્થાન મળશે ?”

“વહી ખુશીથી અમે તમારા જેવી સાધ્વીને સ્વીકારવા તૈયાર છીએ.” આમ કહી સુરેન્દ્ર મહેન્દ્ર અને પોલીસ અમલદારની રજા આપી નિરૂપમા સાથે આશ્રમ તરફ જવાને રસના થઇ ગયો.

પ્રકરણ ૧૮ મું

અકસ્માત મેળાપ.

વઝીરાના ઘરમાંથી નાસી છુટેલી લક્ષ્મી થોડે દુર ગયા પછી પીતાના ઘરેથી નાસી છુટયા પછી જેવી વિપત્તિમાં આવી પડી હતી તેવી વિપત્તિમાં તો નહીં આવી પડે ને તેવા વિચારો લક્ષ્મીના હૃદયમાં આવતાં તેના મનમાં બોલી ઉઠી.

“વઝીરાના પાસમાંથી તો છુટી પરંતુ હવે જવું ક્યાં? ક્યાં જઈને મારા ઉચ્ચ આદર્શોને પોશવાનો પ્રયત્ન કરું? ક્યાં જઈને માઈ શીયળ બચાવું? ધર્મના રથજોએ જ્યાં જ્યાં નજર ફેંકે છું, ત્યાં સઘળે વિકારી વાતાવરણ જોઈ રહી છું. ધર્મના નામે જ્યાં જોઈએ ત્યાં ધર્તીંગ ચાલે છે. ધર્મના ઉચ્ચ આદર્શોને ધર્મની જેના હાથમાં લગામ છે તેઓ ઠોકરે મારી પોતાનો સ્વાર્થ પોશવામાં રચી પચી રહ્યા છે.

અહાહા! વિશાળ માનવ માત્રને સંધરવાની શક્તિ ધરાવતા મારા હિંદુ ધર્મ! તને કેટલાક સ્વાર્થીઓ તેમનો સ્વાર્થ પોશવાને કેટલી અધોગતિએ લઈ જઈ રહ્યા છે? આવી રીતે વિચાર કર્યા પછી પીતાના ભાગ્યપર વિચાર કરતાં બોલી: “અને ઠાણ જાણે મારા ભાગ્યમાં પણ વિધીનું ડેવુંયે વિધાન લખાઈ દર્શો. ક્યાં માતા પીતાની ગોદમાં તેની મીઠી અમાભરી નજર નાંખે પોતાની લક્ષ્મી? ક્યાં તેજ માતા પીતા અને સમાજની સામ બળવા બગાડ નારી લક્ષ્મી? અને ક્યાં વઝીરા નામની વેશ્યાનો આશ્રય લઈ રહેલી અને છેવટે

સીમળના સંરક્ષણ' નાસી છુટેલી લક્ષ્મી ? લક્ષ્મી ! લક્ષ્મી ! તારી કેટલી સ્થિતિઓ ફરી ગઇ ? છતાં હજુ પણ તારા સામ્યચક્રનો અંત આવેલો જણાતો નથી, હજુ વિધી તારાપર શું શું વિપત્તી નાખવાની છે તે શું શું જણી શકે ?

લક્ષ્મી ! મને તેવી વિપત્તિઓ તારા પર ટુટી પડે પરંતુ તારા આદર્શોને પાર પાડવા માટે હિંદુ સમાજના સડાના નાશ માટે હિંદુ સમાજની ઉન્નતી માટે તારે તારા જીવનનો ભોગ આપવોજ રહ્યો. આજ તારો આદર્શ હોવો જોઇએ. કાલેને ધર્મ અને સમાજની રક્ષા કરવા જતાં તેને ઉન્નતીના માર્ગે લઇ જવા કરતાં તારાપર આક્રમકો વધારા દુટ્ટી પડે તેનાથી જો ડર્યા વિના શું આગળ ધપ્યે જશે તો અંતે તારોજ વિજય છે એમ ચોક્કસ જણાવું."

આવી રીતે અંધકારપુર્ણ રસ્તાઓ પર દુર દુર ધિમે ધિમે મળતા ફાનસના અજવાળામાં લક્ષ્મી તેનો માર્ગ કાપ્યે જતી હતી તેવામાં સામેથી આવી આવતી ઘોડા ગાડીનો ઘોડો એકાએક ચમક્યો, અને રસ્તે આવી જતી લક્ષ્મીને જમીનપર પાડી નાખીને આગળ વધ્યો.

ઘોડા ગાડીમાં બેઠેલા માણસો આ બીના જણી શક્યા નહીં પરંતુ ગાડી ઘોડોક આગળ જતાં કાંઈ માણસના પડવાનો અવાજ સાંભળી ગાડીમાં બેઠેલો સુરેન્દ્ર બોલ્યો "આ શાનો અવાજ થયો ?"

"શેઠ ! મને લાગે છે કે આપણી ગાડીનો ઘોડો ચમક્યો હતો ત્યારે કાંઈ માણસ ગાડીની હઠફટમાં આવી ગયું હોવું જોઇએ અને તે અવાજ તેના પડી જવાનો હોવો જોઇએ." ગાડીવાળો બોલ્યો.

"ત્યારે ભલા માણસ ! તેજ વખતે ગાડી ઉભી રાખીને તપાસ

કરવી હતી ને ? ચાલ, ગાડી પાછી લે આપણે તપાસ કરી આવીએ” ગાડીમાં બેઠેલા સુરેન્દ્રે કહ્યું.

સુરેન્દ્રના આ શબ્દો સાંભળી ગાડીવાળાએ તરતજ ગાડીને પાછી ફેરવી ને ગાડીના ડ્રાઇવર દીવાને જરા તેજ કરીને રસ્તાપર નજર રાખી જવા લાગ્યા. થોડાજ સમયમાં જ્યારે તેઓ જ્યાં પહેલાં થોડો ચમક્યો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યા ત્યારે તેઓની ભારે અજાણ્યા વચ્ચે તેઓએ એક સ્ત્રીને રસ્તાની આજુ પર પડેલી જોઈ. આ જોતાં જ ગાડીમાં બેઠેલો સુરેન્દ્ર એકદમ કુદી પડ્યો ને ગાડીવાળાની મદદથી તેણે તેને ઉપાડીને ગાડીમાં સુવરાવ્યા પછી તેના શરીરના કયા ભાગપર લાગ્યું છે તેની તપાસ કરતાં તેને જણાયું કે સદભાગ્યે તેના શરીરના કોઈપણ ભાગપર તેને ઇજા થયેલી નથી ફક્ત ગાડીનો ધક્કો લાગતાં પડી જવાથી ઝાંખ લાગી છે. આથી સુરેન્દ્ર તેના હૃદયમાં ખુશ થયો પરંતુ ગાડીવાળાના જ્ઞાનસત્તા આજ્ઞા તેજમાં તે વ્યક્તીને નવજુવાન લાવણ્યવતી સુંદરી જોઈને પાછો દીલગીર થઈ જતાં તેના મનમાં બોલવા લાગ્યો.

“આવી પ્રક્રમણ દેહસત્તાવાળી નવજુવાન સુંદરી રાત્રિએ એકલી ક્યાં જતી હશે ?” આમ તે વિચર કરતો હતો. તેમાં લક્ષ્મીને પડવાની ચોટ ઉતરી જતાં તે શુધ્ધીમાં આવતાં તે બોલી ઉઠી “આ શું ? હું ક્યાં છું ?” આમ કહીને તે સુતી હતી ને બેડી થઈ ગઈ ત્યારે તેણે એક નવજુવાનને ગાડીના જ્ઞાનસત્તા આજ્ઞા આજ્ઞા તેજમાં તેની સામે જોયો, આથી તે ગમરાટમાં બોલી ઉઠી.

“શું પાછી ફર્યા ? ઓ દેવ ! તને આશું સુઝ્યું. મારા ધર્મ અને દેશની ઉન્નતી કરવાના મારા મનોરથો શું પાર નહીં પડે ?” આમ મનમાં બોલ્યા પછી તે તે યુવાન પ્રત્યે બોલી.

“તમે કાણ છો ? મને ક્યાં લખ જવ છો ? બહા યુવાન ! મારા જેવી કુમળી કળીની તમને જરાપણ દયા નથી આવતી ! તે રાક્ષસીની પાસે મને લખ જવ છો ? શું આવે સુકોમળ ચહેરાવાળો નવયુવાન આજના પ્રગતિના યુગમાં પણ આવા કુકર્મો કરી રહ્યો હશે !” આમ કહી તે યુવાનને કાલાવાલા કરતાં લક્ષ્મી બોલવા લાગી “યુવાન ! શું તમોને સ્ત્રી જાતી તરફ જરાએ સન્માન છે ? તમારે કાંઈ બહેન છે કે નહીં ?”

લક્ષ્મીને આમ બોલતી સાંભળી તે નવયુવાન લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલી ઉઠ્યો “તમો સ્વસ્થ છો કે નહીં ? કુકર્મના માર્ગે વિગેરે તમે શું બોલી રહ્યાં છો ? તમો જરા પણ ડરો નહીં. તમારા બોલવા પરથી તમો બચમાં હો તેમ જણાઈ આવે છે પરંતુ હવે તમે તમારા હૈયે હીંમત રાખજો કે આ સુરેન્દ્રની પાસેથી તમોને કાંઈ પણ લખ જમ શકે તેમ નથી. તમો હવે નીભંચ છો. મારે બહેન છે કે નહીં એ પ્રશ્ન તમોએ શા હેતુથી પુછ્યો હતો ?”

“તે એટલાજ માટે કે મને પણ તમે તમારી બહેન માની તે પીશાચણીના આવાસ તરફ ન ધકેલી દ્યો. બાપ ! મને અચાવે ભગવાન તમારું કલ્યાણ કરશે.”

લક્ષ્મીના આ શબ્દો સાંભળી લક્ષ્મી કાંઈક વિપત્તીમાં છે તે જણી જતાં સુરેન્દ્ર બોલ્યો “બહેન ! જરા પણ ડરશો નહીં. હું તમારું મારી બહેન સમજીનેજ રક્ષણ કરીશ. જે વાત હોય તે જણાવો. ડર રાખવાની જરા પણ જરૂર નથી.”

“પણ તમે મને ફસાવતા તો નથી ?” લક્ષ્મી બીતાં બીતાં બોલી.

“હું પરમાત્માના સોગંદ ખાધને કહું છું કે હું તમોને દસાવવા ઇચ્છતોજ નથી, કૃપા કરી તમારું નામ જણાવશો?”

આ શબ્દો સાંભળી સુરેન્દ્રના બોલવાપર લક્ષ્મીને કંઈક વીચવાજ બેસતાં તે બોલી “બાપ! તમારું નામ શું? મને સહુ લક્ષ્મી કહે છે.”

લક્ષ્મીના આ શબ્દો સાંભળી સુરેન્દ્ર બોલી ઉઠ્યો “શું ભારતની ભાગ્યલક્ષ્મી. હિંદુ ધર્મ અને સમાજની લક્ષ્મીઓ આમ રખડ્યા કરે છે? ઓ કમભાગી ભારત તારી લક્ષ્મી ક્યારે તારા ગૃહને દીપાવશે?” આમ કહી તે લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલ્યો “બહેન લક્ષ્મી, તમારા બોલવાપરથી તમે કોઈ ઉચ્ચ કુળની બાળા હો તેમ જણાઈ આવે છે. ગૃહત્યાગ કરવાનું શું કારણ?”

સુરેન્દ્રનો આ પ્રશ્ન સાંભળતાંજ લક્ષ્મીની આંખમાંથી આંસુઓ સરી પડ્યા. લક્ષ્મીને રડતી જોઈ સુરેન્દ્ર બોલ્યો “બહેન એમાં રડવાનું શું હતું? મનુષ્યપર આકૃત આવે ને જાય છે પરંતુ આકૃતના સમયમાં જે મનુષ્ય હિંમત રાખે છે તેજ મનુષ્ય કહેવડાવવાને લાયક છે. માટે તમારી હકીકત મને જણાવશો તો હું તમોને તમારા પર આવી પડેલી વીપત્તી દૂર કરવામાં મદદ કરવાને તૈયાર છું.”

“બહા બાપ! તમારું નામ અને ઓળખાણ આપશો?” પોતાને મદદ કરવાને જે યુવાન કહી રહ્યો છે તેનાથી વાકેફ થયા પછી પોતાની હકીકત કહેવાનું લક્ષ્મીને યોગ્ય લાગતાં બોલી.

“મારું નામ સુરેન્દ્ર!”

“તમે શું કહો છો, સુરેન્દ્રબાપ?”

હિંદુ સમાજમાં રહેલો “સમાજનો સડો” દૂર કરવામાં હું મારા મીત્રને મદદ કરું છું. સમાજોજતી માટે અમે અમારું જીવન

આપણું કયું છે. અને તેથીજ આપણું સત્તા ચલાવતા પટેલીયા-
ઓની સામે મોરચો માંડી અમોએ યુવક મંડળ અને વિધવાશ્રમની
સ્થાપના કરી છે.”

“સુરેન્દ્રના આ સજ્જો સાંભળતાંજ લક્ષ્મીના હૃદયમાં આનંદ
અથો. તે તેના મનના મનોરથો પાર પાડવા ઇચ્છતી હતી તે અહીંજ
પાર પડ્યો. સુરેન્દ્રભાઈ ! મને તમારી સાથે દેશસેવા કરવાના કાર્યમાં
બોડશો ?”

“પહેલાં તમારી હકીકત તો જણાવો પછી તમારી ઇચ્છા જો
દેશસેવા કરવાની હશે તો હું ક્યાં ના પાડું છું.”

“સુરેન્દ્રભાઈ ! મારી હકીકત સાંભળી તમારા રૂંવેશવા કંપી
ઉઠે તેવી મારી કરણ્ય ક્યની છે. હિંદુ સમાજમાં અત્યારે અત્યાચારની
ચક્રીમાં રૂઢીના બંધનમાં પીલાતી બાળકીઓમાંની એકની
કરણ્ય કથા સાંભળવાની તમારી ઇચ્છા હોય તો સાંભળો” આમ કહી
માતા પીતા સામે જમાવેલા બળવાથી તે વકીરાના ધરમાંથી નાસી
છુટ્યા પછીની વાત જણાવ્યા પછી તે બોલી “અત્યાર પછીની
હકીકતથી તો તમે વાકેફગાર છોજ.”

લક્ષ્મીની આ કરણ્ય ક્યની સાંભળ્યા પછી લક્ષ્મી તરફ સુરેન્દ્ર
માનતી નજરે જોવા લાગ્યો તેથી લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલ્યો “બહેન
લક્ષ્મી ! તમે તો ખરેખર હિંદુ સમાજ અને ભારતની સાચી બાગ્ય-
લક્ષ્મી છો. જે તમારા જેવી થોડીજ લક્ષ્મીઓ તેમના માતપીતા
સામે બળવો જમાડે અને સમાજના દંબને પોષવાને બદલે ઉધાડા
પાડવાનો પ્રયત્ન કરે તો પેસી મચેલો સડો સત્વરે દુર થાય અને

અત્યારે નીઅંગ માયકાંગળા જોવો મણાતા હિંદુ સમાજ અને ધર્મ પુનઃ ચેતનવંતો બની જગતમાં સર્વશ્રેષ્ઠ બને. પરંતુ ક્યાં છે અત્યારે સમાજ અને ધર્મની ઉન્નતી માટે બલીરૂપે ચડનારી સાચી ભારતની ભાગ્યલક્ષ્મીઓ.”

આવી રીતે વાતચીત કરતાં કરતાં ગાડી વિધવાશ્રમના દ્વારે આવી પહોંચેલી જોષ સુરેન્દ્ર લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલ્યો. “બહેન ! અંદીયાં આપણે ઉતરવાનું છે. સામે રહેલું મકાન હિંદુ સમાજ હડધુત થતી હજારો અબળાઓનું આશ્રમસ્થાન છે. ચાલો રાત ઘણી વ્યતીત થઈ ગઈ છે.” આમ કહી ગાડીવાળાને પૈસા ચુકવીને સુરેન્દ્ર લક્ષ્મીને લઈને વિધવાશ્રમના મકાનની અંદર ચાલ્યો ગયો.

મકાનની અંદર જઈ એક ડોટડી પાસે જઈ તેનું આગળું ખખડાવતાં તે બોલ્યો. “ગંગા બહેન ! ઉધાડો જોષ.”

“કોણ સુરેન્દ્રભાઈ ! રાતના આ વખતે કેમ આવવું પડ્યું ? કાંઈ નવા જીવન થઈ છે ?” આગળું ઉધાડતાં એક અધોડ વયની સ્ત્રી બોલી.

“ખીલતુ તો કાંઈ નથી પરંતુ હિંદુ સમાજને તેની અધોગતીમાંથી ઉન્નત બનાવવાના વીચારો સેવતી એક ભારતની ભાગ્યલક્ષ્મી વીપત્તીમાં પસાર થવા છતાં તેના ધ્યેયને ખાતર માતાપીતાની ગાંઠ છોડી જતાં વીપત્તીમાં આવી પડેલી બહેન લક્ષ્મીને તમારી પાસે મુકવા આવ્યો છું.” આમ કહી તે લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલ્યો ‘લક્ષ્મી બહેન ! આ અમારા વિધવાશ્રમના અધિષ્ઠાત્રી છે. હીક ત્યારે હવે હું જઈ છું.” આમ કહીને લક્ષ્મીને ગંગાબહેનની પાસે મુકીને સુરેન્દ્ર ચાલ્યો ગયો.

સુરેન્દ્રના ચાલ્યા ગયા પછી ગંગા લક્ષ્મી પ્રત્યે બોલી “બહેન !
આવી યુવાવસ્થાએ માતાપીતાના ગૃહત્યાગનું કાંઈ કારણ ?”

ગંગાનો આ પ્રશ્ન સાંભળી લક્ષ્મીએ તેને સખળી વાતથી વાકેફ કરી. લક્ષ્મીની વાતથી વાકેફ થતાં ગંગા બોલી “બહેન તેં પણ બહું સચું છે હવે સહેવું નહીં. પડે.” આમ કહીને રાત્રી બણી ચાલી ગયેલી હોવાથી પોતાના ખીજાના પાસે લક્ષ્મીને સુવાનું ખીજાનું કરી આપ્યું ને થોડાજ સમયમાં બન્ને વાતચીત કરતા કરતા નીંદ્રાને આધીન થઈ ગયા.

ખીજે દીવસે યુવક મંડળના સભ્યો બેગા થઈને જાતીના આપ-ખુદ સત્તા ચલાવતા અને જાતીના નાણા હજમ કરી ગયેલા શંભુ-પ્રસાદ શેઠની સામે શા માટે કાયદાસર પગલાં ન લેવા તેનો વિચાર કરતા બેઠા હતા તેવામાં પ્રમોદ આવી પહોંચ્યો અને સખળાએ પ્રમોદને શંભુપ્રસાદ સામે શા માટે જાતીના નાણા હજમ કરી જવા બદલ પગલા ન લેવા તેમ જણાવ્યું ત્યારે પ્રમોદ બોલ્યો “ભાઈઓ ! અત્યાર સુધી આપખુદ સત્તા ચલાવતા પટેલોએ જાતીના અનેક પ્રગ્નજનોનું લોહી સુર્યું છે અને તેમાં પણ શંભુપ્રસાદ પટેલે તો હદ કરી છે. હું તેનાજ કાળાકર્મો તપાસવામાં ગુંથાએડો હતો અને અત્યાર સુધીમાં શંભુપ્રસાદ પટેલ જાતીના દશ હજાર રૂપીઆ હજમ કરી ગયેલ છે તેની મને વિગતવાર હકીકત મળી છે તેથી સુરેન્દ્રભાઈને જણાવીને સહુના વિચાર પ્રમાણે શું પગલાં લેવાં તેનો વિચાર કરીશું” આમ પ્રમોદ હજુ બોલી રહ્યો ન હતો તેવામાં ત્યાં સુરેન્દ્ર આવી પહોંચ્યો અને પ્રમોદને જોતાંજ બોલ્યો.

પ્રમોદ આપણા જ આદર્શને પોષાતી એક નવયુવાન બાળા ને હીંદુ ધર્મ અને સમાજમાં કુન્તી કરવાના સ્વપ્નો સેવી રહી છે તેવી એક સુધ્ધ ચારીત્રની કથા કરનારી બાલાને અચાનક હું મેળવી શક્યો છું.”

“તે ક્યાં છે સુરેન્દ્રભાઈ?” સહુએ પુછ્યું.

“ગંગા બહેન પાસે રાતના જ હું રાખી આવ્યો છું. તમારા માંની એક ગંગાબહેન પાસે જઈ સુરેન્દ્રભાઈ રાત્રે ને બહેનને મુકી ગયા છે તેને બંધને બોલાવે છે. તેમ કહી અહીં બોલાવી લાવો જોઈ.”

સુરેન્દ્રના કહેવાથી તરત જ એક યુવાન ગંગા બહેન તરફ ચાલ્યો ગયો અને પળવારમાં ગંગા બહેન તથા લક્ષ્મીને બંધને આવી પહોંચ્યો. સુરેન્દ્ર પાસે આવતાં જ ગંગાબહેન બોલ્યા “સુરેન્દ્ર ભાઈ! અમને બોલાવવાનું કાંઈ કારણ?”

‘લક્ષ્મીબહેનની ઝોળખાણ કરાવવા’ કહી સુરેન્દ્ર પ્રમોદ પ્રત્યે બોલ્યો “જો પ્રમોદ આજ બહેન તે બાળા છે જેની વાતથી મેં તમોને વાંકે ક્યાં હતા.”

સુરેન્દ્રના આ શબ્દો સાંભળી પ્રમોદે લક્ષ્મી તરફ જોયું તે એકાએક લક્ષ્મીને ઝોળખી ગયો. લક્ષ્મી પણ પ્રમોદને ઝોળખી જતાં તેના પ્રત્યે બોલી “કાણે માસ્તર? તમે અહીં આં ક્યાંથી!”

“લક્ષ્મી! વઝીરાએ કાંઈ બાળાને ફસાવી છે તેમ સાંભળ્યું હતું અને તેની સંગીત માસ્તર જોઈએ છીએ ની જાહેર ખબર વાંચીને તે વાત દહ હોવાથી હું મારા મંડળના કાંઈને પણ બહુબ્યા વિના સંગીત માસ્તર તરીકે તને બહુાવવા આવતો હતો પરંતુ ત્યાર પછી શું થયું તે તું ક્યાં નથી જાણતી? હું તને છોડાવવાની જ યુક્તીમાં હતો ત્યાં આજે તારો “અચાનક મેળાપ થઈ ગયો. તેમાં પણ પર-આત્માનો સારો હેતુ હોવો જોઈએ. ગંગા બહેન તમોને હું ધારું છું કે તે ઠીક મદદગાર બનશે” પ્રમોદ બોલ્યો.

“ત્યારે હવે અમે જઈએ?” આમ કહીને ગંગા લક્ષ્મીની સાથે ચાલી ગઈ.

પ્રકરણ ૧૯ મું.

અયશાની આત્મકથા.

“અયશા! બહાલી અયશા! જ્યારે તું મને તારા પ્રાણથી પણ અધિક ગણે છે, જ્યારે તું મારી જીવન સહચરી થઈ ચુકી છે, જ્યારે આ સંસારરૂપી મહાસાગર તરવાને આપણે બંને કડીબદ્ધ થયા છીએ ત્યારે શું તું મને તારી આત્મકથા નહીજ સંભળાવે?”

“સુધાકર! મારા જીવનધન સુધાકર! મારા જેવી એક પતિત અયજાને પણ અપનાવી તેં જ્યારે તારી જીવન સહચરી બનાવી છે ત્યારે તારાથી હુપું રાખવાનું મારે શું હોય? પરંતુ બલો થઈને મારાં હૃદયને કમકમાટી ઉપજાવે તે કહેતાં મને શરમાવે અને તે સંભળતાં તારી આંખમાં શરમ આવે તેની કશું કયની મને કહેવાનો તું શા માટે મને વારંવાર આગ્રહ કરી રહેલ છે. ગઈ કાલથી તમે હવે મારા પતીદેવ આયંવીધી અનુસાર થઈ ચુક્યા છો. હવે તમને તું કહેવાનો મારો અધિકાર ગુમાવી એક વારાંગના મરીને તમારી અર્ધાંગના બની છું. પહેલાં આ શરીર જે અનેકની કામે-અછાઓનું સાધન હતું તેના પર તમારા અધિકારની મ્હોર પડી છે. હવે હું વેશ્યામાંથી સતી બની છું. સુધાકર! હવે મારું પહેલાનું બધુંજે જીવન બદલી ગયું છે. હવે તો પતીનો શબ્દ જેમ આયં રમણીને માટે દેવાણા મનાય છે તેમ મારા માટે થઈ ગયું છે. તમોજ મારા દેવ, મારા મેહનું ધામ છો. તમારો બોલ પડતાં હું ઉઘાડા પગે કાંટાપર ચાલવાને તૈયાર છું, માટે બધા થઈ મને મારી

આત્મકથા જણાવવાનું ન કહેશે.” ગણગુજરી ભુલી જવાનું જણાવતાં અયશા ખોલી. -

“અયશા ! હવે મને તારી આત્મકથા કહેવાને શા માટે આનાકાની કરે છે ? અનેક પંથો અને વાડના ભેદમાં ગુંગળાઈ મરના મારા હિંદુ સમાજમાં જ્યારે તે સમાજના નવયુવાનો નવીન લોહી ભરી તેને ચેતનવંતો બનાવવાને તેમના દેવના બળીદાન દેવાને તૈયાર થયા છે, જ્યારે તે નવયુવાનો પતીતોદ્ધાર અને વીધવાઓના સહાયક બનવાના કોડે ખડે પડે ઉભા છે ત્યારે તારી કંઈ કથની સાંભળી તેઓના દીલમાં કમકમાટ ઉપજે, તેઓને તેમના અત્યારના પાખંડી સમાજ તરફ ઘણા છુટે તેવી તારી કંઈ કથનીનો નાદ શા માટે તેમના કાન ફાડી નાખે તેવા સ્વરે સુણાવતી નથી ?”

“કહે કહે અયશા ! તારા પર અંધશ્રદ્ધામાં આંધળા બની ગયેલા હિંદુ સમાજે ગુજરેલા અત્યાચારની તારી દીલભેદક કંઈ કથની કહે, જેથી હજુપણ જે હજારો હિંદુ સમાજના માનવીઓ હિંદુ સમાજના સડામાં રચીપચી રહેલા છે જેઓ હજુ પણ બીન્નબીન્ન વાડની દીવાલોમાં તેમને સુરક્ષીત સમજીને કુંભકણની નીંદ્રામાં ધસધસાટ ઉઘી રહ્યા છે તેઓની નીંદ્રા ઉડી જાય અને જે તેઓ સત્વરે જાગીને તેમના સમાજને પુનઃ ચેતનવંતો બનાવવાના પ્રયત્ન નહીં કરે તો તેમના સમાજના નાશનાં નગારાં વાગી રહ્યાં છે તેની ખબર પડે. અયશા ! જે તું મને આયં જાતીના નીચમે પ્રમાણે પતી તરફ રચીકારતી હોય તો પતીનું વચન ન લોપતું તે આયં રમણીનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે તે તું જાણે છે ?”

“થું તમે મને છેક એવી અધમ થઇ ગયેલી સમજે છે કે જે જાતીમાં જન્મી છું તે જાતીએ મારો તીરસ્કાર કર્યો હોવાથી તેના રૂઢીના અંધનમાં જકડાઇ વિનાશની ગર્તામાં પડી મારે વેસ્યાનો ધંધો સ્વીકારવો પડ્યો હોવા છતાં પણ તેના માનવજાતીના ઉદ્ધાર સુત્રે પણ થું હું ભુલી જાઉં તેવી છું? તમે મારા દેવ છો. તમારા સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થવું તે મારી આયર્મણી તરીકેની ફરજ છે તે હું બરાબર સમજી છું અને જો તમે મારી કસોટીજ કરવા ઇચ્છતા હો તો તમે ફરમાવો તે પ્રમાણેની કસોટીમાં પાર ઉતરવાને હું તૈયાર છું.” અયશા બોલી.

“અયશા, ત્યારે હું તને તારી કમ કથની જણાવવાની આજ્ઞા કરું છું બોલ તે તું માન્ય કરીશ કે નહીં?”

“જ્યારે તમે પત્ની તરીકે મને આજ્ઞાજ કરો છો ત્યારે તેનું પાલન કરવું એ મારી ફરજ છે. તમારો બોલ મારે શીર સાટે છે. બોલો, બોલો, મારા દેવ! તમે કહો તો મારું માથું વાઢી આપવાને હું તૈયાર છું” અયશા બોલી.

“મને તારા માથાની જરૂર નથી. પરંતુ તારી દીલબેદક હૃદયને ચીરી નાખતી કરુણ કથની સાંભળવી છે. બોલ તું સંભળાવવાને તૈયાર છે કે નહીં?”

જ્યારે મારા દેવની નેની ઇચ્છા છે તો મારી બહેને અતીચ્છા હોય છતાં પણ તે જણાવવાની એક આયર્મણ તરીકે મારી પ્રથમ

ફરજ છે અને તે કરવાને હું મારા જીવનના બોજે તૈયાર છું”
આમ કહી અયશા બોલી.

“સાંભળો આ અભાગણી હિંદુ સમાજની રૂઢીનો ભોગ બની
ગયેલી એક દુઃખચારીની કથણ કથની સાંભળો. જે સાંભળતાં તમારા
હૃદયના તાર ઝલુઝલુ કંઈશે અને અંધશ્રદ્ધામાં રચ્યાપચ્યા રહેલા
તમારા હિંદુ સમાજ તરફ તમેને ધૂણા આવશે.” આમ કહેતાં
અયશાની આંખમાંથી આંસુની ધારા વહેવા લાગી.

થોડા સમય પછી અયશાના હૃદયનો ભાર રડવાથી ઝાંછો થવા
પછી અયશા બોલી “આ કમનસીબ બાળાનો જન્મ ઉચ્ચ જ્ઞાનદાન
કુટુંબમાં અઢાર વરસ પહેલાં થયો હતો. તે વખતનું મારું નામ
નીમંળા હતું. હું જ્યારે આઠ વરસની થઈ ત્યારે મારા ધનવાન
પરંતુ હિંદુ સમાજના અને અંધ અનુયાયી મારા માતા પીતાને
મને પારકી કરવાની ચીંતા થવા લાગી. એક તો હું તેમનું એકનું
એક સંતાન અને તેમાંથી મારા માતા પીતાની મોટી ઉમર તેને
લીધે તેઓ તેમની દિયાતીમાંજ મને પરણાવવાનો દ્વાવો લેવા
છત્છતા હોવાથી એક જ્ઞાનદાન કુટુંબના મારીજ ઉમરના બાળક
સાથે મારી દસ વર્ષની ઉમરે તો મારા લગ્ન કરી નાખ્યાં પરંતુ
કુદરત મને સુખી કરવાને છત્છતી ન હતી તે તો મને ચણતી પડ-
તીના અનેક ચક્રાવામાં નાખ્યા છત્છતી હોવાથી મારા લગ્નના
બીજાજ વર્ષ પહેલાંથી જ મારા માતા પીતાને ઝણી લીધા હતા
મારા પીયરમાં કોઈનો આશ્રય નહીં હોવાથી હું મારા સાસરે ગઈ.

“ચલ ચુક્યું. એકાન્ત અને યોવન ન કરાવાના કામ કરાવે છે”
આમ મોલતાં વઝીરા-નિમંણા વિચારમાં પડી. પાનું ૧૪૮

ભડભડતી આગમાં હોમાવાને તૈયાર રહેલા અંગાળના એ ભડવારો,
મુઠીમાં મોતને લઈ ફરનારા એ નવયુવાનોએ જે અળીદાનો દિદ
માતાને અર્પણ કર્યા છે, તેનો પુરો ઇતિદાસ જાણવો હોય તો વાંચો—

ક્રાન્તિની ચીનગારીઓ

ભારત માતાની મુક્તિ માટે માથાં મુકનારા—એ આગમાંથી વેશને
ખુણે ખુણે કેવી રીતે ચેતનની ચીનગારીઓ પ્રગટાવી, હરતે મુખે
ફાંસીની દોરી સ્વીકારનારા અને સામી જાતીએ ગોળીઓ ઝીલનારા
યુવકોનો ક્રાન્તિકારી ઇતિદાસ રજુ કરતું પુસ્તક.

કીંમત ફક્ત રૂપીયો એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

ભારતનું ભાવી યાને એક કામદારની આત્મકહાણી

આ નાની સરખી સચિત્ર નવલકથા, મદાન પુરોનાના વિચારો પ્રદર્શિત
કરવામાં કમાલ કરે છે, કામદાર મજૂરોની દાગમારી જાહેરી અને
દુઃખોના વર્ષાદનો ચિતાર રજુ કરતું પુસ્તક.

કીંમત આડ આના, બહારગામ માટે ૯ આનાની ટીકીટ.

સોરઠી શૌર્યકથાઓ

જો તમે યુદ્ધરાત્રી હોય તો જમિન પર કેવા કેવા વીર પુરોના પાક્યા
હતા, તે તમારે અવશ્ય જાણવું જોઈએ.

કીંમત ફક્ત રૂ. દોઢ.

પોસ્ટેજ ૭ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ. મુંબઈ.

પહેલાં તો મારા સાસુ વીગેરે ધરનાં માણસો મારી તરફ સારી રીતે વતંવા લાગ્યા પરંતુ જ્યાં મારા ભાગ્યમાંજ દુઃખ લખાયેલું હોય ત્યાં બીજો શું ઉપાય? સાસરે આવ્યા પછી હજુ ત્રણ ચાર મહિનાજ થયા હશે તેવામાં તેમના બાળ મિત્રો સાથે નદીએ નહાવા ગયેલા મારા પતિદેવ કાળના ઝપાટામાં પકડાઈને યમના દુતને આધીન બની મને નોંધારી બનાવી ચાલ્યા ગયા.

આ વખતે હું ફક્ત દસ અગીઆર વર્ષની હતી સંસાર એ શું ચીજ છે તેનાથી તદ્દન અજ્ઞાન હતી પરંતુ મારા પતિદેવના કુખી ગયાના સમાચાર સાંભળતાંજ હું મારી સરખીજ ઉમરની નાની નણંદ સાથે વાતચીત કરતી બેઠી હતી ત્યાં મારા સાસુ આવી પહોંચ્યા ને “કાળમુખીએ મારા રતન જેવા દીકરાને ભરખી લીધો” આમ બોલતાંજ હું જ્યાં બેઠી હતી ત્યાંથી ખેંચીને કેટલીક બાયડીઓ બેઠી હતી ત્યાં મને ઘસડી ગયા અને ત્યાં લમ્પ ગયા પછી મારા હાથમાંના છલ્લા અને બંગડીઓ કાઢવા લાગ્યા. મારી બંગડીઓ કાઢી લેતાં હોવાથી મારી આંખમાં આંસુઓ ભરાઈ આવતાં હું બોલવા લાગી “શા માટે તમે આમ કરો છો? મારી બંગડી ન કાઢી લ્યો.”

મારા આ શબ્દો સાંભળી “કાળમુખી! હવે બંગડીઓ કેવી! તારા કપાળે હવે તો કાળો ડામ બેઠો. હવે તારે સુંગાર કેવો?” આમ બોલીને બંગડીઓ કાઢતા હતા ત્યારે હું ને નહીં કાઢવા દેવાની જીદ કરીને ખેંચતાણુ કરવા લાગી મને બંગડીઓ અને છલ્લા નહીં કાઢવા દેતાં જોઈ સૌ બાયડીઓના દેખતાં મારી સાસુએ મને એક બે લપડાક ચડાવી દીધી અને મારો હાથ ઝાડી બંગડીઓ લાંગી નાખી.

ત્યાર પછી દિવસે દિવસે મારા પર દુઃખનો વરસાદ વરસવા લાગ્યો ખાવાનું પુરું ન મળે. આખો દિવસ કામ, કામ ને બસ કામ કરવું જ પડે બીજાના ફાટયા તુટ્યા કપડા પહેરવાના મળે અને સુવાને માટે એક સાદી મળતી હતી છતાંયે હું મુંઝે મોઢે બધું સહન કર્યું જતી હતી તેવામાં આ દુઃખ હજુ કેમ ઓછું ન હોય તેથી ચાર પાંચ વરસમાં તો મારા સસરા ને સાસુ પણ આ લોક છોડી મારા પર ગુજરેલા ત્રાસનો હીસાબ આપવા દેવના દરબારમાં રવાના થઇ ગયા.

સાસુ સસરાના મરણ પછી મારી જેઠાણી તો કેમ જાણે હું તેની નોકરડી ન હોઉં તેમ મારાપર સીતમ ગુજરવા લાગી. તેના છોકરા તે કેમ જાણે મારાજ ન હોય તેમ સાચવવાનું કામ મારા પરજ, ધરનું સંધળું કામ કરવાનું પણ મારાપરજ. અને તેમાં પણ કામકાજમાં થોડી ટીક્ક થતાં વાંસો ખોખરો તો થયો હોયજ, જેઠાણીના અપાર ત્રાસમાંથી છોડાવવા હું પ્રભુને વિનંતી કરતી હતી અને તે સાંભળીને મારા ઉપર દયા કરવા કે વધારે દુઃખ પાડવા પરમાત્માએ મારી જેઠાણીને પણ સુવાવડમાંથીજ તેના દરબારમાં મોકલાવી લીધી.

જેઠાણીના મરણ પછી હું હવે કાંઈક સુખી થઈશ તેવું મને જણાવા લાગ્યું. મારા જેઠ પણ મારા તરફ માયાળુ વતન ચલાવવા લાગ્યા પરંતુ મારી જેઠાણીના મરણ પછી મારા તરફ મારા જેઠનું વતન આમ એકાએક કેમ બદલાઈ ગયું હતું તેનું કારણ પહેલાં તો હું કાંઈ સમજી શકી નહીં પરંતુ જ્યારે મને તે વાતની ખબર પડી ત્યારે—” આટલું બોલી અયશા અટકી ગઇ. તેની આંખમાં પાછા આંસુ આવી ગયા અયશાને રડતી જોઇ સુધાકર બોલ્યો.

“અયશ્ચ ! નહીં, હવે અયશ્ચ નહીં કહું. નિર્ભાગી નિર્મળ પશુ નહીં જ કહું. પરંતુ મારા ભાગ્યરાશિને જ્યોત્સ્નાશ્ચ ઉજ્જવળ કરનાર જ્યોત્સ્નાજ કહીશ. જ્યોત્સ્ના, તારી કરણ દીલ-ભેદક કથની ભલભલા કહણ હૃદયના પુરપના હૃદયને પીગળાવી નાખે તેવી છે. ૨૩ નહીં જ્યોત્સ્ના મારી દેવી ! જ્યારે તે તારી કરણ કથની શરૂ કરી છે ત્યારે હવે પુરીજ કર કે જેથી રૂઢીના અંધ-અદાર્પી અંધનમાં જઠડાયેલો હિંદુ સમાજ તેનાં સમાજની અખળા-ઓની કેવી અધોગતિ કરી રહ્યો છે તેનું જમતને બાન થાય.” સુધાકરે અયશ્ચને તેની કરણ કથની આગળ ચલાવવા કહ્યું.

આપણે પશુ હવે અયશ્ચને અયશ્ચના નામે નહીં ઓળખતાં જ્યોત્સ્નાના નામે ઓળખીશું.

“આ સમયે મારી ઉમર ચૌદ પંદર વરસની હતી. મારું ખીલતું થોવન અને તેમાં બળ્યું આ રૂપ ! આ રૂપેજ મારું સત્યાનાશ વાળી નાખ્યું છે. મારા જેઠ મારા તરફ જે માયાળુ વર્તન રાખતા હતા તેનું કરણ પશુ આ રૂપજ હતું. તેઓ મારા નવથોવન રૂપમાં મુગ્ધ બની ગયા હતા અને મારી જેઠાણીના મરણ પછી તેમને જોષ્ઠતા અનુકુળ સંજોગો રહેજે મળી ગયા:

એક દિવસે ઉનાળાના દિવસોમાં બપોરના બહુ ગરમી થતી હોવાથી ન્હાઈને હું છુટાવાળે હીડોળે હીંચતી પુસ્તક વાંચતી બેઠી હતી તેવામાં કેષ્ઠ દિવસ નહીં ને તેજ દિવસે મારા જેઠ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. મારા જેઠને આવેલા જોષ્ઠ હું હીડોળા પરથી ઉઠીને અંદરના ઝોરડામાં ચાલી ગઈ. હું જે હીડોળા પર બેઠી હતી ત્યાં બેઠા પછી મારા જેઠ જેઓ મને નીમુના લાકડા નામથી ઓળખતા

હતા તે બોલ્યા “બેટા નીમુ ! આજે જરા મારું માથું દુઃખે છે જરૂર
ચા બનાવો જોઈ.” મેં તરત ચા તૈયાર કરી અને પ્યાલો ભરી તેમને
આપવાને જેવી તેમના હીડોળા તરફ ગઈ કે તરતજ તેઓએ હીડો-
ળાપરથી ઉઠીને મારો હાથ ઝાલી લીધો ને હાથમાંનો ચાનો પ્યાલો
હીડોળાપર મુકી તેઓએ મને તેમના બાહુપાસમાં જકડી મારા
અધરામૃતનું સુખન કયું.”

એકાંત અને તેમાંયે યોવન ન કરવાના કામો કરાવે છે. હું એવી
તો ગભરાઈ ગઈ કે એક શબ્દનો ઉચ્ચાર કે તેમની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ
અતીકાર કરી શકી નહીં તેથી તેઓએ મને તેમના હૃદયસરસી
ચાંપીને મને હૃદયદાન આપ્યું. સુધાકર ! થઈ ચુક્યું. ત્યારથી હું
પતીત બની પરંતુ કોઈનું પાપ કાંઈ છુપાવ્યું છુપાય છે ? અમારા
બંનેના પાપનું જે ફળ આવવું જોઈએ તે આવ્યું. એટલે કે હું ગર્ભવતી
બની. જ્યારે મેં આવાતની મારા જેઠને જાણ કરી ત્યારે તો તેઓ પહેલાં
ઘણુંજ ગભરાઈ ગયા પરંતુ થોડા સમય પછી તેઓ મને હીંમત આપતાં
બોલ્યા “નીમુ ! એમાં કાંઈ ગભરાવાનું નથી. જે ચાર દિવસમાં આપણે જન્મ
એ જવાનું બહાનું કાઢીને બહારગામ ચાલ્યા જશું અને ત્યાં બાળ-
કનો જન્મ થયે કોઈ અનાયાશ્રમમાં મુકીને ચાલ્યા આવશું. જે
કે આમ કરવાની મારી ઇચ્છા ન હતી. મેં તો તેમને મને પત્ની
તરીકે સ્વીકારીને અહીંજ રહેવાનું વારંવાર જણાવ્યું પરંતુ છુપા
ગર્ભાપાતો કરી અને વ્યભીચાર સેવનારને પોશનો હીંદુ સમાજ વ્યભી-
ચાર અને ગર્ભપાતના પાતકમાંથી બચતા ઇચ્છતી મારા જેવી અબળાને
ક્યાં સંધરે તેમ હતો ? એમ કરે તો તેનાં હિંદુ સમાજના નાશની
પળોજ આવી પહોંચે ને ?

આમ હોવાથી મારી અનીચ્છા હોવા છતાં મારે મારા જેઠની મજાને આધીન બનવું જ પડ્યું. પરંતુ મારો જેઠ પણ એક પાકો ખેત્રાડી હતો તેવું મને પાછળથી જણાયું. કારણ કે બીજે દીવસે જત્રાએ જવાને અમે રેલ્વેમાં બેઠા પછી બીજાજ રેલ્વેને તે મને ગાડીમાં એકલી નીરાધાર મુકીને નાસી ગયો. આ પણ મારા ભાગ્યનો દોશ નહીં તો શું ?

ગાડીમાં તે વખતે કાંઈ ન હતું હું અને એક બીજો પુરુષ એમ બેજ ગાડીમાં હતા, રાતનો વખત હતો અને બે ત્રણ રેલ્વેના ચાલ્યા ગયા છતાં પણ મારા જેઠને પાછો નહીં આવેલો. જોઈ મારું હૃદય કાણુમાં નહીં રહેતાં મેં આ પુરુષને મારી કરણ કથા કહી મારી દીલમેદક કથા સાંભળી તેને કાંઈ દુઃખ થયું હોય તેવું જણાવતાં તે બોલ્યો.

“બહેન ! ડરો નહીં હું તમને પતીનોદ્ધારક આશ્રમમાં પહોંચાડી દઈશ, જ્યાં તમારા જેવી હજારો પતિત બહેનોને અપનાવવામાં આવે છે. આટલા આશ્વાસનથી મારા દીવ્રમાં આનંદ થયો પરંતુ આ આનંદ પણ બે ઘડીનો હતો તેમ મને જણાયું કારણ કે પાછળથી મને ખબર પડી કે આ માણસ તો વેશ્યાઓનો દલાલ હતો. તે મને એક વેશ્યાના મકાનમાં લઈ ગયો અને મને ગાડી બોલાવીને પતિતોદ્ધારક આશ્રમમાં પહોંચાડી આવશે એમ કહીને તે પણ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

તેના ચાલ્યા જવા પછી થોડા સમયે એક આધેડ વયની બાઈ આવી પહોંચી તેને જ્યારે મેં પેલો માણસ ક્યારે આવશે તેમ પુછ્યું ત્યારેજ હું એક વેશ્યાના પાસમાં સપડાઈ ગઈ છું તેમ મને જણાયું. પરંતુ ત્યાંથી છુટવાનો બીજો કાંઈ ઉપાય નહીં હોવાથી

હું તેના કહેવાને આધીન બનીને સંગીત શીખીને તૈયાર થઈ ગઈ તેવામાં પ્રભુને મને હજારો મનુષ્યોની વાસના પોષનારી વારાંગનઃ બનાવવાની ઇચ્છા નહીં હોવાથી તે પશુ એકાએક તેને કાગળાચું થઈ જવાથી મરણ પામી ને હું તેની મીલકતની માલેક બની. ત્યાર પછી મારા જેવી પતીતાને હિંદુ સમાજ સંધરે તેમ નહીં હોવાથી નાચ મુજરો કરીને હું મારું ગુજરાન ચલાવવા લાગી ત્યાર પછી કાળીદાસ દેવમંદિરના મહારાજનો તમારી મીલકતપર ડોળો ફરતો હોવાથી મારી પાસે તમોને લાવ્યો ત્યારે તમોને જોતાં જ હું તમારા પ્રેમમાં પડી ને મારો દેહ તમને સોંપ્યો આ પહેલાં આ દેહનો મારાજ જેઠ સીવાય કોઈપણ ઉપભોગ કરી શક્યું નથી. આ તમારી જ્યોત્સ્ના પુવંની નામંજા કે “અયશ્વત્થની આત્મકથા” છે. અયશ્વત્થે વાત પુરી કરતાં કહ્યું.

“જ્યોત્સ્ના ! ત્યારે હવે આપણે બંને નીચમના શુદ્ધ પ્રેમીઓ હિંદુ સમાજના બંધનમાં જકડાઈ તારી માફક અધોગતીમાં પડતી બાળાઓના ઉદ્ધારાર્થે આપણા જીવનને અર્પીએ તો શું ખોટું છે ?” સુધાકર બોલ્યો.

“હું તો તમારી પાછળ પાછળ તમો જે કાંઈ સ્વીકારો તેમાં મારા દેહનું બળી આપવાને તૈયાર છું પરંતુ શું હિંદુ સમાજનું સત્યાનાશ વાળી નાખનારા દેવમંદિરના મહારાજને આમ હજીપણ સ્વચ્છંદે ખેલવા દેવો છે ?”

“નહીં, ચાલો આપણે આ બાબતમાં યુવકમંડળની સહાય લઈ તેને ઘટતે ફેંજે પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન કરીએ” આમ કહી સુધાકર જ્યોત્સ્નાની સાથે પતિતોદ્ધારક આશ્રમ તરફ જવાને આદ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

ત્રિપુટીનું તરકટ.

“કેમ માલુ ડોશી ! શું કયું” પાસા પોખાર પડ્યા કે નહીં ? પરંતુ માલુ ડોશી આમ મારે તમને પુછવાની પણ શું જરૂર છે ? તમેએ કેવા કેવા ભયંકર કાર્યો અણીશુધ્ધ પાર ઉતાર્યા છે તે હું ક્યાં નથી જાણતો કે હું તમારા વીશેના વિશ્વાસમાં અંતરાય નાંખી આવો પ્રશ્ન પુછી તમારા હૃદયને આઘાત પહોંચાડવાનો પ્રયત્ન કરું ? માલુ ડોશી આવી પહોંચતાંજ દેવમંદિરના મહારાજે તેના ઉપર ઉપરા ઉપરી પ્રશ્નોનો મારો ચલાવ્યો.

દેવ મંદિરના મહારાજના પ્રશ્નની હારમાળથી ગભરાઇ નહી જતાં માલુ ડોશી બોલી “મહારાજ ! આજ છેક હાથથી ગધ હોય એમ મને જણાય છે તે કોઇ રીતે આપણી જાળમાં ફસાય તેવું મને જણાતું નથી.”

“પણ આપણી જાળમાં મજબુત રીતે સપડાયેલી હરીણી આમ એકાએક કેમ છટકી ગઇ ? તે આમ સહેલાઇથી તમારા જેવી કાબેલ સ્ત્રીના હાથમાંથી છટકી જાય તે હું સ્વપ્નમાં પણ માનવાને તૈયાર નથી.” દેવમંદિરના મહારાજ માલુ ડોશી કાંઇ વધુ દ્રવ્ય મેળવવા માટેજ આ ઉડાઉ જવાબ આપતી હશે તેમ સમજીને બોલ્યા.

“હું પણ ક્યાં તમને તે વાત સ્વપ્નમાં માનવાને જણાવું છું હું તો તમારી જામતાવસ્થામાં તમને એકવાર ફરીથી જણાવું છું કે અનેક પ્રકારની મહેનત કરવા છતાં પણ આ શીકાર એકાએક

હાથમાંથી છટકી ગયો છે તે બીના વીનાવજીએ સત્ય છે. અને તેમાં શંકા લાવવાનું કંઈપણ કારણ નથી.

“જવ, જવ, માલુ ડોશી ! આમ ધરડેઘડપણે પણ મશ્કરી સુજી ? મારા ચિત્તની ચોર ને દીલહર રમણી એવી તો તમારા શકંજમાં સપડાઈ હતી કે તમેને પુછ્યા વિના તે પાવડં પાણીયે પીતી ન હતી તે આમ છટકી જાય એ વાત હું કેમ માની શકું ? દેવમંદિરના મહારાજ હજી પણ માલુ ડોશી મશ્કરી કરે છે તેમ સમજીને બોલ્યા.

“મહારાજ ! આમાં મશ્કરી જેવું કંઈ નથી કે નથી તમારી પાસેથી વધુ દ્રવ્ય મેળવવાની કોશીશ. જે કહું છું તે સાચું જ કહું છું તે ખરેખર આપણા પંજમાંથી છટકી ગઈ છે અને હવે કાંઈ ઉપાયે આપણી જાળમાં ફસાય તેમ નથી” માલુ ડોશી બોલી.

“પણ એ તમે કેમ જાણી શક્યા કે જો તમે ફરીથી તેને આપણી જાળમાં સપડાવવાનો પ્રયત્ન કરો તો પણ સપડાવવાનો સંભવ નથી.” દેવમંદિરના મહારાજના દિલમાં વસેલી સુંદરીને તેની જાળમાંથી છટકી ગયેલી જોઈ દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા.

“અરે વાત છેક વંડી ગઈ છે. હવે કાંઈપણ ઉપાયે બગડી ગયેલો મામલો સુધરવાનો સંભવ નથી” માલુ ડોશી મામલો છેક હાથમાંથી ગયેલો છે તેમ જણાવતાં બોલી.

“પણ આમ માનવાનું તમેને કંઈ કારણ મળ્યું છે ? જો તેવું કંઈ ન હોય તો માલુ ડોશી ! તમારું મોં માંગ્યું હું તમને ધન આપીશ પણ એ શીકાર હાથમાંથી ન જાય તેવો પ્રયત્ન કરો”

માલુ ડોશીને ધનની લાલચમાં પાડી પોતાનો સ્વાથ સાધવા દેવ-મંદિરનો મહારાજ બોલ્યો.

“પરંતુ હવે જ્યાં મામલો સુધરે એવુંજ ક્યાંય દેખાતું નથી ત્યાં હું શું પ્રયત્ન કરું તમોજ કહો જોઈ?” માલુ ડોશી દેવમંદિરના મહારાજના ગળે પડતાં બોલી.

“પણ એવું શું થઈ ગયું છે કે મામલો છેક બગડી ગયો છે તેમ તમે ધારો છો?”

“મેનાનો બાળ પુત્રનું મરી ગયાની ખબર તો તમોએ જાણી હશે?” માલુ ડોશીએ પુછ્યું.

“હા, એનાથી તો જરા પણ અજાણ્ય નથી અને હું ધારું છું કે આ કાંટો પણ ઠીક વીના મહેનતે આપણા માર્ગમાંથી દુર થયો. કેમ માલુ ડોશી ખરું નહીં?”

“એક કાંટો જતાં એક મોટું બાવળનું ઝાડ તમારા માર્ગમાં આવી પડ્યું છે જેના કાંટા તમોને દુઃખી કર્યા વિના નહીંજ રહે તેવું મારું ધારવું છે.”

“માલુ ડોશી ! તમે આ શું કહો છો ? હું આમાં જરા પણ સમજી શકતો નથી.”

“તમે મેનાની શાંતિના પટેલોને મેનાને હડધુત કરવા જણાવ્યું હતું ?”

“હા, પણ પણ તેથી શું થઈ ગયું ? શું તમોએ આમ કરવાની સલાહ નહોતી આપી ?”

“એમ કરવાની સલાહ મેંજ તમોને આપી હતી એ વાત સાચી પરંતુ મેનાના બાળપુત્રના મરણ પછી તેની શાંતિએ તેનો તિરસ્કાર

કર્યો ત્યારે મેના એક વખત આપઘાત કરવાને તૈયાર થઈ હતી પરંતુ તેવામાં પતિતોદ્ધાર આશ્રમ ગામના યુવક મંડળે ખોલ્યો છે અને તેમાં હિંદુ સમાજની ઉચ્ચ પતિત બહેનોને પણ તેઓ સંધરે છે. તેવું સાંભળી જ્ઞાતિમાં રહેવું હવે દોષલુપ્ત થઈ જવાથી એણે પતિતોદ્ધાર આશ્રમમાં આશ્રય લીધો છે, અને તેની તમામ મીઠકત પતિતોદ્ધારના કાર્યમાં ખર્ચવાનું એણે વસીયતનામું કરી આપીને યુવક મંડળના પ્રમુખ તથા મંત્રી સુરેન્દ્રને તેણે તેના નાણાંની વ્યવસ્થા કરવાને નીમ્યા છે. કહો ! હવે એ શીકાર છેક હાથમાંથી ગયો છે કે નહીં ?” લંબાણપૂર્વક ખુલાસો કરતાં માલુ ડોશી ખોલી.

માલુ ડોશીના છેલ્લા શબ્દો મહારાજને કાને પડતાં દેવમંદિરના મહારાજ એકાએક ગભરાઈ ગયા ને સુરેન્દ્રનું નામ કાને પડનાંજ તેમના રૂવે રૂવાં કમકમી ઉઠ્યા. તેઓ યુવક મંડળને તેમના માર્ગમાં નડતરરૂપ સમજતા હોવાથી બોલ્યા. “માલુ ડોશી ! આ સુરેન્દ્રને કાષ્ટ રીતે વશ કરી શકાય કે નહીં ?”

“નહીં મહારાજ ! તે ધનનો લોભી નથી. તેના હૃદયમાં સમાજને પ્રગતીના પંથે ચડાવવાની ધગશ છે, અને હિંદુ “સમાજનો સડો” કાઢવાના તેના પ્રયત્નમાં તે તેના પ્રાણુની આહુતી પણ આપવાને તૈયાર છે.”

“ત્યારે માલુ ડોશી ! શું મેનાએ આપણે તેને ધર્મના બંદાના નીચે કેવી રીતે ફસાવી. મેં કેવી રીતે તેને અગમનીગમનો બેદ બતાવવાનું જણાવી તેના સૈંદર્યનો ઉપભોગ કર્યો અને તેના ફળરૂપે તેના પેટમાં ગળું પણ છે આ બધી બીનાથી તેણે શું સુરેન્દ્રને વાકેફ પણ કર્યો હશે ? જો એમજ હોય તો આપણું આવી બન્યું”

જાણજો. સુરેન્દ્ર દેવમંદિરના મહારાજ અને શાંતિના પટેલનો કેવો કદો વિરોધી છે. તેનાથી હું બરાબર માહિતગાર છું અને ઓછામાં પુરું જેને મેં બાપ મયેં બમણાં નાણાં ધીર્યાં હતા અને હજી જેણે મને તે નાણાં ચુકવ્યા નથી તે સુધાકર અને પેલી રાંડ અયશા પણ તે આશ્રમના છુંડામાં બળ્યા છે. તેઓ બને આપણા કારસ્થાનથી વાઢે છે. જો આ સાચું જ હોય તો આપણા દહાડા હવે બરાબર ગયા સમજજો.”

“મહારાજ ! એટલા બધા નાહીંમત શું થઈ જાવ છે ? સુરેન્દ્ર તમારા વિરુદ્ધ કાંઈ પણ ખટપટ કરે તે પહેલાંજ તેને ટુંકો કરી નાખવાની પ્રેરવી શા માટે નથી કરતા ?” માલુ ડોશી મહારાજને હીંમત રાખવાનું કહેતાં બોલી.

માલુ ડોશી જેવી બાયડીને આટલી બધી હીંમતવાળી જોઈ દેવમંદિરના મહારાજના હૃદયમાં બમણું જોશ આવ્યું તેથી તે બોલ્યો. “માલુ ડોશી ! વિચાર કરતાં તમારી સલાહ મને યોગ્ય જણાય છે. તેમજ કરીએ તોજ આપણે બચીએ તેમ છીએ, અને આપણાં કાળાં કર્મો અંધકારમાં રહેવાનો સંભવ છે.”

આવી રીતે માલુ ડોશીને દેવમંદિરના મહારાજ વાતચીત કરતા હતા તેવામાં કાળીદાસ ત્યાં ઉતરી ગયેલા મ્હોંએ આવી પહોંચ્યો. કાળીદાસના મ્હોરાપરનું નુર ક્યાંઈ ચાલ્યું ગયું હોય તેમ જણાતાં દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા. “કાળીદાસ ! તબીયત તો સારી છે ને ? આમ મ્હોરો કેમ શીકો પડી ગયો છે ? કેમ ! આપણી જાળમાં નિરૂપમા ફસાઈ કે નહિ ?”

“મહારાજ ! મારો જો આ હાલકવાલ જીઓ છે તે તેનુંજ

પરિણામ છે. નિરૂપમાને આપણી જાળમાં સપડાવવા જતાં હું જ સરકારી જાળમાં સપડાઈ ગયો છું.” કાળીદાસ બોલ્યો.

“કાળીદાસ! તું આ શું કહે છે? હું કંઈ પણ સમજી શકતો નથી.” દેવમંદિરના મહારાજે કહ્યું.

“એમાં કહેવા જેવું છેજ શું! નિરૂપમા ગભરાવતી છે. ને હારામના હમેલ રહેલા હોવાથી તે ગભરાપાત કરવા પડે છે. તેવું આજ તેના પર નાંખવા જતાં હું જ સપડાઈ ગયો, પોલીસે ચલાવેલી તપાસમાં તે નિર્દોષ નીવડી છે તેથી પોલીસ મારાપર એક ખાનદાન કુટુંબની બાઈની આશરે બેસાડી કરવા માટે અને પોલીસને ખોટી ખાતમી આપવા માટે કેસ ચલાવવા માગે છે. માટે શું કરશું? મહારાજ! તમારા માટે આ જાતનું જોખમ ખેડ્યું છે તો હવે મને ઉગારવો કે નહીં તે તમારા હાથમાં છે.” આમ બોલતાં બોલતાં કાળીદાસ ગળગળો થઈ ગયો.

“કાળીદાસ આમ ગભરાય છે શા માટે? હું તને બચાવવા પ્રયત્ન કરીશ.” દેવમંદિરના મહારાજે કાળીદાસને કોઈ પણ જાતનો દીલમાં ડર રાખ્યા વિના પોતાનું કાર્ય કરવાની હીંમત આપતાં બોલ્યા.

“પણ મહારાજ! નિરૂપમા નિર્દોષ તો ઠરી પરંતુ પોલીસના હિપરી અધિકારીની મારા તરફ કરડી આંખ છે અને આ હિપરાંત તેણે યુવક મંડળવાળાનો આશ્રય લીધો છે. હવે શું થશે મહારાજ! સુરેન્દ્ર અને પ્રમોદનું નામ સાંભળતાંજ મારા હાંમલ ગગડી જાય છે.” કાળીદાસ ગભરાઈ ગયેલા અવાજે બોલ્યો.

“કાળીદાસને આમ નાહીંમત થઈ ગયેલો જોઈ તેને હીંમતમાં આવી વધુ કાળા કૃત્યો કરવાનો પ્રયત્ન કરે તે માટે માહુ ડોશી બોલી.”

કાળીદાસ ! એમાં ગભરાવાની શું જરૂર છે ? બીચારો સુરેન્દ્ર શું કરી શકવાનો હશે ? એક ધનહીન કાળા સુરેન્દ્ર દેવમંદિરના મહારાજ અને તેના સાથીઓની પાસેથી ક્યાં સુધી છટકી શકશે ? કાળીદાસ ! તારા જેવા સીંહને આમ બકરી જેવો થઈ ગયેલો જોઈ મને બહુજ લાગી આવે છે. તે છોકરાથી આમ કરીને ચાલવું તેના કરતાં તેનેજ-આપણા માર્ગમાં નડતા એ કાંટાને દૂર કરી દેવાના શા માટે પ્રયત્નો ન કરવા ? દેવમંદિરના મહારાજ તને આ બાબતમાં જોષ્ઠતા ધનની રહાય કરશે.” આમ કહી મહારાજની તરફ જોષ્ઠને બોલી. “કેમ મહારાજ ! ખરું કે ? આમ ક્યાં સુધી ચિંતામાં રહ્યા કરવું ?”

કાળીદાસ ! માલુ ડોશી કહે છે તેમજ કર. આપણા માર્ગમાં નડતરરૂપે આવતા સુરેન્દ્ર અને પ્રમોદનો કાંટો કાઢી નાંખી આપણો સ્વચ્છંદ ખેલવાનો માર્ગ સાફ કર અને કાળીદાસ ! એમાં આપણા ત્રણેનું શ્રેય છે. લે હું હમણાંજ તને તે કામમાં વાપરવા માટે થોડા પૈસા લાવી આપું છું. આમ કહીને દેવમંદિરના મહારાજ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

દેવમંદિર મહારાજના જવા પછી કાળીદાસ તેના મનમાં બોલવા લાગ્યો. “મેં અનેક કાળા કાર્યો કર્યાં છે. મારા જીવનમાં એવી એક પણ પળ નહીં હોય જેનો મેં નિર્દોશનું લોહી પીવામાં ઉપયોગ ન કર્યો હોય. આ માલુ ડોશી અને દેવમંદિરના મહારાજ મારા ભોગે તેમના માર્ગમાં નડતા કાંટો દૂર કરવા ઇચ્છે છે પરંતુ શીકર નહીં. તેમને મારી ઇચ્છા મુજબ નીચોવી મારી પાસે સારા પૈસા થતાંજ હું તેમને થાપ આપીને સહીસલામત રીતે ક્યાંઈ નાસી જઈ ત્યાં

મારું જીવન સુખમાં બ્યતીત કરવા પ્રયત્ન કરીશ. અહીંયાં મારે કોણ છે ? કાષ્ટ નહીં. તો પછી મારે શા માટે દેવમંદિરના મહારાજના હાથના શીકાર બનવું ? અને દેવમંદિરના મહારાજ મને ગમે એટલું આશ્વાસન આપે તોય શું પોલીસ મને છોડે તેમ હતી ? નહીં નહીં, હવે મારા દહાડા ભરાઈ ચુક્યા છે હવે તો બનતી ત્વરાએ મહારાજને નીચેવી નાસી જવામાંજ મારી સહીસલામતી હોય એવું દેખાઈ આવે છે.” આમ નિશ્ચય કરી તે માલુ ડોશી પ્રત્યે બોલ્યો.

“માલુ ડોશી ! શું ખરેખર મેનાએ સુરેન્દ્રના મંડળનો આશ્રય લીધો ?” આમ બોલતાં તેના હૃદયમાં કેમ બળતો સંચાર ન થયો હોય તેવો તેણે દેખાવ કર્યો.

“અરે સુરેન્દ્રનો આશ્રય લીધો એ તો ઠીક પરંતુ સુધાકર અને અયશા પણ આ મંડળમાં ભળ્યા છે. આ ઉપરાંત તારો જનીદોસ્ત હસમુખ પણ યુવક મંડળમાં કામ કરી રહ્યો છે. આ ઉપરથી શું નથી જણાતું કે હવે આપણી પળો આવી પહોંચી છે ?” માલુ ડોશીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“શું તમે સાચુંજ કહો છો ? ત્યારે તો બચવાની કંઈ આશા જણાતી નથી” આમ કહી તે પાછો તે માલુ ડોશી પ્રત્યે બોલ્યો “ત્યારે માલુ ડોશી ! આમાં ઉગરવાને આપણે શું કરવું જોઈએ ?”

“કાળીદાસ સુધારક, અયશાને સુરેન્દ્રનો જો ઘાટ ઘડી નાંખવામાં આવે તો આપણે સહેલાઈથી બચી શકીએ તેમ જીયે. કાળીદાસ ! અનેક ખુનો કરવા છતાં પણ તારી છાતીમાં જરા પણ આંચકો નહોતો લાગ્યો તો શું આટલું નહીં કરી શકે ?”

“હું બનતા પ્રયત્ને આ ત્રણેના કાટલા કાઢી નાંખી મારા હૃદયને ફારી ખાતી બીતીનો નાશ કરવા પ્રયત્ન કરીશ. માલુ ડોશી તમે તે આબતમાં જરા પણ ચીંતા કરશો નહીં.”

આમ બંને વાતચીત કરતા હતા તેવામાં દેવમંદિરના મહારાજ એક હજાર રૂપીઆની નોટો લઇને ત્યાં આવી પહોંચ્યા, અને કાળીદાસને આપતાં બોલ્યા “આટલા રૂપીયા સુરેન્દ્રનો કાંટો દુર કરવા પુરતા છે ને ?”

કાળીદાસ કટાણું મોં કરીને બોલ્યો “મોત સાથે હરીફાઈ કરવાની આ કીંમત ?” આમ કહીને તેણે નોટો નીચે ફેંકી દીધી.

“નહી કાળીદાસ આમ નારાજ ન થા. લે આ પાંચ હજારની હીરાની વીંટી તને આપું છું હવે તો આટલું કામ કરશે ને !

“તમે તે આબતમાં હવે નીશ્ચીંત રહો” આમ કહીને “ત્રિપુટીનું તરકટ પાર પાડવાનો ડોળ બતાવતાં કાળીદાસ બોલ્યો “હવે સુરેન્દ્ર કે અયશા કોઇપણ મારી પાસેથી છટકી જઇ શકશે નહીં તેઓને આપણી “ત્રીપુટીના તરકટ”ને વશ બનવું પડશે” આમ કહીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

કાળીદાસ સપડાયો.

“મેના ! શું કરે છે ?” આમ બોલતાં માલુ ડાશી કાળીદાસની સાથે મેનાના મકાનમાં દાખલ થઈ. આમ એકાએક મેના તથા કાળીદાસને આવેલાં જોઈ મેનાનું હૃદય ભયથી ધ્રુજી ઉઠ્યું. મેનાને માલુડાશી અને કાળીદાસ બંને જમફૂત જેવાં જણાવા લાગ્યા તેથી તે માલુ ડાશીના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં બોલી, “અહીંયાં શા માટે આવ્યાં છે ?”

મેનાનો આવો તોછડો જવાબ સાંભળી ખંધી માલુ ડાશી મેનાને પાછી પોતાની જાળમાં ફસાવવા ઇચ્છતી હોવાથી બોલી. “મેના ! કાણુ જણે મારું હૃદયજ એવું છે કે તને જોયા વિના મને ચેનજ પડતું નથી, અને મેના ! આ મીથ્યા જગતની ઉપાધી ને મોજશોખ તથા એશઆરામમાં પાછી તું લીન થઈ ગઈ ? તારા દેહનું શું તું કલ્યાણજ કરવા નથી ઇચ્છતી કે કોમ દિવસે દેવમંદિરે દર્શનાર્થે પણ નથી આવતી ?”

“તમે જેને દેવમંદિર કહો છો તે દેવમંદિર છે કે ભોગવીલાસ ભોગવવાના અનાચારના ધામો ? અને તમે શું કહ્યું ? મેના ! તારા દેહનું તું કાંઈ સારુંક કરવા ઇચ્છે છે કે નહીં એમજને ? માલુ ડાશી જે દેવમંદિરના દેવને તેના મદારાજે જ્યાં પત્થરના પુતળાંજ સમજીને તેનાથી લેશ પણ ડર્યા વિના દેવમંદિરના નામે આવતા ધનનો પોતાના મોજ શોખ અને ભોગવિલાસમાં ઉપયોગ કરે અરે એનાથી પણ આગળ વધીને દેવમંદિરના મકાનમાં જ્યાં અનેક

સુંદરીઓના સતિત્વનો નાશ કરી પોતાની લાલચાને પોશવાને પ્રયત્ન કરે એવા દેવમંદિરમાં દશનાથે આગ્રવાથી શું લાભ ? શું આવા દેવમંદિરો નામનાજ નથી રહ્યાં ? અને ખરી રીતે તો દેવમંદિરો દેવમંદિર કહેવાવાને લાયક ક્યાં રહ્યાં છે ? અરે દેવમંદિર શાના ? એ તો અનેક કુમળી કળીઓના સતિત્વના સંહારક અનાચારના ધામો છે. આવા અનાચારના અખાડામાં આવવાથી માલુ ડાશી તમેજ કહેને મારા દેહનું શું કલ્યાણ થવાનું હવું ?”

“દીકરી મેના ! એમ સમજવામાં તારી ભુલ થાય છે. ખરેખર તને કોઈએ બમાવી હોય તેમ જણાય છે. દેવમંદિર એજ મોક્ષનું દ્વાર છે અને દેવમંદિરના મહારાજે અનેક પામરજનોને અમમનીગમના ભેદ સમજાવી નીર્વાણપદે પહોંચાડેલા છે. દીકરી ! હજી તું આળસ છે. તારો જીવ સંસારમાં લુપ્ત છે તેથી તું આ બધું ક્યાંથી સમજે ?” માલુ ડાશીએ ધર્માવતાર હોવાનો ડાળ કર્યો.

માલુ ડાશીના આવા વચનો સાંભળી મેનાને હાડોહાડ લાગી આવ્યું. અનેક કાળા ધોળા કરનારી માલુ ડાશીને ધમનું પુતળું થતી જોષ મેનાને કોષ આવતાં તે બોલી. “માલુ ડાશી ! હવે બસ કરો. તમારી જીભને એટલેજ અટકાવી રાખો. શા માટે ધરડાધડપણે જીકું બોલીને તમારા અનેક કાળા ધોળા કરેલાં કૃત્યોમાં જામેરો કરો છો ? માલુ ડાશી ! આ દોરંગી દુનીયા છે. બીજને જગત અસાર છે તેવો ઉપદેશ આપનારા બાપ પહેલાં તમેજ શા માટે તે ઉપદેશને માન્ય કરતા નથી ? હજી કેટલાંક વરસ જીવવું છે કે કાળા ધોળા કરો છો ?”

“મેના ! મેના ! તું આ શું કહે છે ?”

“તમે તો કુટણીના નામનેજ યોગ્ય છે. ચાલ્યા જવ. માહું ડાહી આવ્યા છે. તેવાજ અહીંથી ચાલ્યા જવ. હવે મારી આંખ હાથી ગઈ છે એ કાળા કામ કરનારી કુટણી ! તેંજ મારું સત્યાનાથ વાળી નાંખ્યું છે. કેમ જાય છે કે નહીં ?”

“ત્યારે શું મેના ! તું નહીંજ માને ? દેવમંદિરના મહારાજ તારો ભોલ હાથી લેવાને તૈયાર છે ભોલ મારૂ માનવાને તૈયાર છે કે નહીં ?”

“દેવમંદિરના મહારાજ તરીકે રહી દેવદ્રવ્યને કુબંધ કરતા તારા દેવમંદિરના મહારાજને અને તને હું ખરા સ્વરૂપમાં ઓળખી ગઈ છું. તમે બંને મોતનો ડર રાખ્યા વિના અનેક કાળાધોળા કરી ચુક્યા છો. હું હવે તમારી જગમાં કદી પણ ફસાવા ઇચ્છતી નથી.”

“મેના ! અગમનીગમનો ભેદ પામવાને તૈયાર થએલા ક્યાં તારા ધાર્મિક વચ્ચે અને ક્યાં તારા આ શબ્દો ? શું મેનામાં આટલું બધું પરિવર્તન થઈ ગયું છે ?” કાળીદાસ વચમાં બોલ્યો.

“તમે બંને કુચ્ચાના પીર છો. એક જ્યારે કુટણી છે, ત્યારે બીજો વેશ્યાની દલાલી કરનારો છે. અગમનીગમનો ભેદ, નીર્વાણનો માર્ગ આવા મીથ્યા આંડણગેમાં ભોળા માણસોને અને સ્ત્રીઓને ફસાવીનેજ તમે તાગડધીન્ના કરી રહ્યા છો તે મારી જાણબહાર નથી. જે દેવમંદિરમાં છડેયોક દેવની પણ મર્યાદા મુકીને પોતાની લાલસા પોષવાને વ્યભિચાર બેલાતો હોય તે દેવમંદિર કહેવાય ?” મેનાએ પ્રશ્ન પુછ્યો.

કાષ્ઠપણ રીતે સમજવવાથી મેના માને તેમ નથી તેવું જણાતાં કાળીદાસ મેના પ્રત્યે બોલ્યો “મેના ! તું પાછી અમારા મંડળમાં

જળવા ઇચ્છે છે કે નહિં ? આના હા કે ના ના જવાબ પરજ તારા જીવનની દોરી લટકે છે એટલું ખ્યાલમાં રાખીને જવાબ આપજો.”

“કાળીદાસ ! તું તારાથી થાય તે કરી લે. હું તારી આવી ધમકીથી જરા પણ ડરી જવાની નથી.”

“મેના ! આમાં સાઈં ફળ નહીં આવે. માની જાય તો ઠીક છે નહીંતર મારે પછી અમારા કુકર્મો જનતાની જાહેરમાં આવતા અટકાવવા માટે તાઈં ખુન કરવું પડશે.” ખુનની ધમકીથી ડરીને જો મેના માની જાય તો સાઈં આમ વિચાર કરીને કાળીદાસ બોલ્યો.

“કાળીદાસભાઈ ! શું તમે મેનાને છેક છોડવાદીજ ગણો છો કે તમારે આટલી હદે જવાની જરૂર પડે ? કેમ મેના ખરૂંને ?” માલુ ડોસી બોલી.

“હા, માલુ ડોસી ! તમારું કહેવું ખરૂંજ છે હું એમ ખુનની ધમકીથી જરા પણ ડરી જઈં તેમ નથી. તમે તમારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કરવાને મુખત્યાર છો.”

“શું ત્યારે તું તારી હૃદમાં મફતજ રહેશે ? પરંતુ મેના ! યાદ રાખજો. આનું પરીણામ સાઈં નહીં આવે. બલે તારી ઇચ્છા જ્યારે ખુન કરવાની ફરજ પાડવાની છે ત્યારે તેમજ થશે. હવે તું આ જગતપર ફેટલો શ્વાસ લે છે તે જોવાનું છે” આમ કહી મેનાને તેનું ખુન કરવાની ધમકી આપીને કાળીદાસ માલુ ડોસી સાથે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

માલુ ડોસીના ચાલ્યા જવા પછી કાળીદાસે મેનાને આપેલી ધમકીથી મેનાના હૃદયમાં સંતાપનો અગ્ની બળવા લાગ્યો. કાળીદાસ જેવો નરપીશાય જેણે અનેક કાળા ધોળા કર્યા છે તે આપેલી

ધમકી અમલમાં મુક્યા વિના નહીં રહે તેવી ખાત્રી થતાં મેના તેના મનમાં બોલી ઉઠી “હવે શું કરવું? તે સ્થિતિમાં સરદાર, નરપીયાચ અવશ્ય માઈ ખુન કરવાનો પ્રયત્ન કરશે. ઓ જગતનીયંતા પરમાત્મા! તારા નામે બચીયાર અને અનાચારના અખાડા ચલાવી રહેલા દેવમંદિરના મહારાજ અને તેના આ કુટીલ સાથીઓના આવા પાપકર્મ તરફ ક્યાં સુધી આંખ આડા કાન કરશે? આ નાસ્તીકા પરમાત્મા જેવી વસ્તુજ આ જગતમાં નથી તેમ કહી રહ્યા છે તે શું તું તેના આવા અનાચારોને પોશીને સત્ય કરી બતાવશે? નાથ! ઓ જગતના સરજનહાર! હવે હું માઈ અરે માઈ તો ઠીક પરંતુ મારા આ લાડકવાયા બાળનું જીવન બચાવવા હું આ પાપીઓના પાશમાંથી ક્યાં નાસી છુટું?” આમ કહીને મેના એકાએક વિચારમાં મગ્ન બની ગઈ.

થોડો સમય આવી રીતે વિચાર કરતાં સમાજને જાગૃત કરી પ્રમતીના પથે ચઢાવવાની તનતોડ કોશીશ કરતા યુવક મંડળ તરફ તેની નજર પડી અને ત્યાં જઈને આશ્રય લેવાથી તેનું અને તેના બાળકનું જીવન બચી જવા ઉપરાંત દેવમંદિરના મહારાજના બેદનરમ પશુ બહાર પાડવાનો સારો મોકકો મળશે તેવું ધારી તે પાછી તેના મન સાથે બોલી ઉઠી “અસ એમજ કરવું મારા માટે યોગ્ય છે મારા શીયળને લુંટનાર દેવમંદિરના મહારાજને આમ કરવાથીજ પુરતી ફજેતાયે પહોંચાડી શકાશે.” આમ કહીને યુવક મંડળે સ્થાપેલા આશ્રમ તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

અદ્ય સમયમાંજ મેના વિધવાશ્રમ પાસે આવીને યુવક મંડળના મંત્રીને મળવાને ચાલી ગઈ અંદર જતાંજ એક નવયુવાન દેખાવડો

કદાવર બાંધાનો યુવાન તેને સફેદ ખાદીના કપડામાં સામે મળતાં મેના બોલી “ભાઈ? યુવકમંડળના મંત્રી અંદર છે?”

અમણી સ્ત્રીને આમ પુછતી જોઈને નવયુવાન જે આપણો પરીચીત સુરેન્દ્રજ હતો તે બોલ્યો “બહેન! શું કામ છે?”

“પરંતુ તે મને મળી શકશે કે નહીં મારે તેમનું ધણું જ જરૂરી કામ છે” મહારાષ્ટ્ર જતાં મેના બોલી.

“બહેન એમાં મહારાષ્ટ્ર જવાની કાંઈ જરૂર નથી જેને તમે મળવાને આવ્યા છો તે હું પોતેજ છું તમારે જે જણાવવું હોય તે ધણી ખુશીથી જણાવો હું સાંભળવાને તૈયાર છું.” સુરેન્દ્રે કહ્યું.

“હું તમારી મદદ માગવા આવી છું મને મદદ આપી પરમા-
રમાના આભારી થશો? ભાઈ! આ ગરીબ ગરીબ ગાયને શું તમે નહીં બચાવો?” મદ મદ સ્વરે રડતાં મેના બોલી.

“બહેન રડો નહીં. તમારે જે કહેવાનું હોય તે જણાવો. અમે તો સમાજમાં હડધુત થતા દરેક ભાઈ બહેન મદદ કરવાને ખડે પગે તૈયાર છીએ. હિંદુ સમાજના સડાને દુર કરી તેને ઉન્નત બનાવવા અમે અમારા દેહના બળીદાન પણ આપવાને તૈયાર છીએ. માટે તમારે જે કહેવું હોય તે ખુલ્લે દીને જણાવો.”

સુરેન્દ્રના આવા આશ્વાસનના શબ્દો સાંભળી મેનાના હૃદયમાં સ્ત્રીમત આવતાં તે બોલી “ભાઈ હું એક હિંદુ સમાજની પત્નીત નારી છું. હિંદુ સમાજમાં સડો પાથરનારા દેવમંદિરના મહાસાજના મળત્યાઓની જળમાં ફસાઈ મારા સતીત્વનો નાશ કરી બેઠી છું. ભાઈ જે દેવમંદિરનો મહારાજ, પોતાની બાલસા પોસવાને ધમના અતીંગ નીચે અનાચારના અખાડા ચલાવે તે ધર્મ કે તે દેવમંદિરનો

મહારાજ સમાજમાં અસ્તીત્વ ટકાવે તે પ્રયત્ન જરૂર છે? દેવમંદિરનો મહારાજ તેની વાસના પોશવાનું મને હથીઆર બનાવ્યાથી નહીં ધરાતાં તેનો ડોળો મારી મીલકતપર પડ્યો છે અને તે મેળવવા માટે તેણે તેની જાળમાં ફસાવવા અનેક પ્રયત્નો કર્યા છે પરંતુ જ્યારે તે તેમાં ફાળ્યો નથી ત્યારે તે મારું ખુન કરવા પ્રયત્ન છે. કહો તમે મને આમાંથી બચાવી શકશો?" ચીરાતા હૃદયે મેનાએ કહ્યું.

"બહેન! તમારે જરાપણ ડરવાની જરૂર નથી. દેવમંદિરનો મહારાજ કેટલી હદે સ્વછંદ ખેલી રહ્યો છે તે મારી જાણ બહાર નથી. સમાજમાં ધર્મના બહાના નીચે સડો ફેલાવી પોતાની વીર્ય લાલસાઓ પોશવાને પ્રયત્ન કરતાં દેવમંદિરના મહારાજનો પાપનો ઘડો હવે ભરાઈ ગયો હોય તેમ જણાય છે. તમે ખેત્રીકર રહેજો તમારો વાંકો વાળ હવે કાંઈપણ કરી શકશે નહિ" આમ કહી કાંઈક વિચાર કર્યા પછી પાછો સુરેન્દ્ર ખોલ્યો.

"ચાલો, ત્યારે હમણાંજ આપણે આ વીશે બંદોબસ્ત કરી નાખીએ" આમ કહીને મેનાને લખને સુરેન્દ્ર પોલીસ અમલદારની સહ દેવાની નેને જરૂર જણાતાં પોલીસ કારને પોલીસ ચોક તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

"કેમ મહેન્દ્ર! કુશળ છે ને?" પોતાની ઓફીસમાં કામમાં મશગુલ થઈ ગયેલા પોલીસ અમલદારની પાસે મેના સાથે આવી પહોંચતાં તેની પીઠ ચાબડનાં સુરેન્દ્ર ખોલ્યો.

"સુરેન્દ્ર! આમ એકાએક કેમ આવવાનું થયું?" ઉંચું માથું કરતાં પોલીસ અમલદારે પુછ્યું.

"મહેન્દ્ર!" સમાજનો સડો નાશ કરી સમાજમાં સડો ફેલાવનારને તેના કરેલાં કમંદૂજનો બદલો આપી મારા જીવનને ઉજાગવના

કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. જેના તરફ આપણે ધ્યાન લાંબા સમય સુધી કરડી નજરે જોતાં બેઠા હતા તે દેવમંદિરના મહારાજ ના પાપે હવે પોત પ્રકાશ્યું છે તે હવે સમાજની બાળાઓના જીવનના ઉપભોગથી નહીં ધરાતાં તેની મિલકત પચાવી પાડવાને અને આમ કરતાં જે કાષ્ટ આડો આવે તેનું ખુન કરવાને પણ તૈયાર થયો છે. અને મારી સાથે આવેલાં આ બહેન ! તેનો પહેલો જોગ છે. હું મહારાજના મળતીયાઓ આજે સપડાઈ જાય તેમ ઇચ્છું છું. બોલ તું તેમાં તારાથી બનતી મદદ આપશે ?”

“હું મારાથી બનતી મદદ આપવાને તૈયાર છું પણ વાત શું છે તે તો કહે જોઈ ?”

તે તું આ બહેનનેજ પુછી જો એટલે તને પણ ખાતરી થશે.

“બહેન ! જોડું ન લગાડશો. શું દેવમંદિરનો મહારાજ તમારું ખુન કરવા ઇચ્છે છે તેમ સુરેન્દ્રે કહ્યું તે સત્ય છે ?”

“તેમાં વળી શંકાને રથાન આપવા જેવું શું છે ? અને તો ખાતરી છે કે જો તમે બેમાર્થી કાષ્ટ અને નહીં બચાવો તો” આમ બોલતાં બોલતાં મેનાની આંખમાં ઝળઝળાં આવી ગયાં.

“તમે રડો નહીં હવે કાષ્ટની પણ તાકાત નથી કે તમારે નાજ પણ વાંકા કરી શકે, પરંતુ ખુન કરવામાં તેઓનો શું હેતુ હશે તે જણાવશો ?” મહેન્દ્રે પુછ્યું.

“હેતુ વળી બીજો જ્ઞાનો મિલકત પચાવી પાડવાનોજ તો ?” મેના બોલી.

“તમે દેવમંદિરના મહારાજને જાણ્યો છો ?”

“ અરે ભાઈ ! એ દેવમંદિરનો મહારાજ જ મારી આ સ્થિતીનું કારણ છે તે મારા જેવી અનેક બાળાઓને મોક્ષનીવાંચુ આદી અબોધારમાં ગોથાં ખવડાવી તેની વીધમ લાલસાના બળીરૂપે ઢોમી દે છે અને ત્યાર પછી અમોને સમાજનો ડર બતાવી સતાવ્યા કરે છે” આમ કહીને પોતાની સઘળી હકીકતથી મેનાએ સુરેન્દ્ર અને મહેન્દ્રને વાકેફ કર્યાં.

“ ઠીક ત્યારે બ્રહેન આજે હું દેવમંદિરના મહારાજને બરાબર સપડાવીશ ધણા દીવસ થયાં તેને સપડાવવાની હું રાહ જોતો બેઠો હતો પરંતુ પુરાવા વીના હું શું કરું ? ચાલો આપણે હમણાં જ પોલીસના માણસો લઇને તમારા ઘરે જઈએ. હું ધારું છું કે રાતના કાળીદાસ અવસ્ય તમોને ફરીથી તેમની જાળમાં ફસાવવા તમોને હતા ન હતા કરવાને આવી પહોંચશે. આપણે હમણાં સત્વરે જ તમારે મકાને ચાલ્યા જવું જોઈએ કારણ કે પાંચ તો વાગવા આવ્યા છે.” આમ કહીને સુરેન્દ્ર મેના તથા મહેન્દ્રને ત્યાં રહેવા લઇને ચાલ્યો ગયો.

અરૂપ સમયમાં જ તે પાછો ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને મેના તથા સુરેન્દ્ર અને દશ સીપાઇઓને લઇને તરત જ મહેન્દ્ર મેનાના ઘર તરફ જવાને રવાના થઇ ગયો.

રાત પડી જવાથી મેનાના મકાનના દીવાનખાનામાં કોઇને કોઇની નીચે છુપાવી રાખ્યા પછી સુરેન્દ્ર અને મહેન્દ્ર મેનાની આપવીતી સાંભળતા બેઠા હતા તેવામાં કોઇના આવવાનો અવાજ ઘાટ

પર પડતાં ધબકારાથી જણાયો. આથી મેનાને ધીરજ રાખવાનું કહી મહેન્દ્ર અને સુરેન્દ્ર ત્યાં પડેલા કાચની નીચે સંતાપ ગયા.

આ બધું પણ માત્રમાં બની ગયા પછી લાલચોળ આંખે કાળા-દાસ મેનાના દીવાનખાનામાં આવી પહોંચતાંજ મેના પ્રત્યે બોલ્યો. “મેના ! મારું કશું માની જ. શામાટે મોતને ભેટવાને તૈયાર થઈ છે. આવ, આવ ભૂવનમોહિની મેના, આવ. તને દેવમંદિરના મહારાજની દાસી થવાનું ન મમતું હોય તો આ દાસની સેવા સ્વીકાર પરંતુ અમારી ઇચ્છાને આશીન થઈ જ. તેમાંજ તારું કલ્યાણ છે.”

“ઓ વીધવાસનામાં રચીપચી રહેલા નર પીશાય ! તું કેની રજયથી અહીં આવ્યો છે ? ચાલ મારું મકાન છોડીને ચાલ્યો જાય છે કે નહીં ?”

“એમ ! આટલું બધું યુમાન ! ત્યારે હવે તું પણ લેતી જ” એમ કહીને પોતાના ખીસામાંથી રીવોલ્વર કાઢીને જેવી તેના તરફ ફેડવા હાથ ઉંચો કરે છે કે કાચની નીચે છુપાઈ રહેલા સુરેન્દ્રે બહાર નીકળી પાસે પડેલી ખુરસી ઉપાડીને તેના માથામાં મારી. એકાએક આક્રમણ થતાંજ તેનો હાથ ઢીલો પડી ગયો ને હાથમાંની રીવોલ્વર પડી ગઈ.

સુરેન્દ્રને જોતાંજ કાળાદાસ ગભરાયો, બંને વચ્ચે ધમાચકડી ચાલી એવામાં એકાએક છુપાઈ રહેલા મહેન્દ્રે તેના સીપાઈઓ સાથે આવી પહોંચીને કાળાદાસને બંદીવાન બનાવી દીધો.

પ્રકરણ ૨૨ મું.

પરણી કે કુંવારી ?

ડાકટરી તપાસમાં નિરૂપમા નિર્દોષ નીવડવાથી સુરેન્દ્ર અને પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રના તેના પ્રત્યેના માનમાં અધીક વધારો થયો. નિરૂપમા જેવી નિર્દોષ કુમળી કળીને પોતાની જાળમાં ફસાવવા માટે એવા કયા નરખીચારો આ જાળ ગોઠવી હશે તે શોધી કાઢવાનું જરૂરનું જણાતાં અને આવી હિંદુ સમાજમાં રહીને હિંદુ સમાજને અધોગતીને માગે લાઇ જતી પ્રપંચજાળો બેઠવી તેજ હિંદુ સમાજને માટે લાભદાયક જણાતાં સુરેન્દ્ર પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્ર પ્રત્યે બોલ્યો.

“ભાઈ ! મહેન્દ્ર ! આજ અપોરના તમે અમારા આશ્રમે આવવાની ઉદારતા દર્શાવી શકશો ? આ કાવત્રાની પાછળ કાંઈનો પણ હાથ છે તેવું મને સાફ સાફ જણાઈ આવે છે અને આવા શયતાનોને પુરતા ફેળે પહોંચાડી તેને યોગ્ય શીક્ષા કરાવવી જોઈએ. નહીં તો નિરૂપમા જેવા અનેક નિર્દોષ બાળાઓને તેઓ આવી રીતે સતાવ્યાજ કરશે. શું સમાજના આવા શયતાનોનો સત્વરે ધડો લાડવો થઈ જાય તેમ તમે નથી ઇચ્છતા ?” સુરેન્દ્રે મહેન્દ્રને આશ્રમમાં અપોરના આવવાનું કહેતાં કહ્યું.

“ભાઈ ! જ્યાં સુધી પડદા પાછળ રહી હિંદુ સમાજમાં નિરૂપમા જેવી નિર્દોષ બાળાઓને પોતાનું હથીઆર બતાવવા આમ સતાવી રહ્યા છે તેનો જ્યાં સુધી સમાજના નવયુવાનો નાશ કરવાને કટીબદ્ધ નહીં થાય ત્યાં સુધી હિંદુ સમાજનો ઉધ્ધાર થવો મને તો તદ્દન અશક્ય જણાય છે.” આમ કહી નિરૂપમા તરફ જોઈને મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“નિરૂપમા બહેન ! પાપીઓની જળમાં નહીં ફસાતાં જે સંકટો આવી પડે તે સહન કરવાને જે તમારા જેવી બાળાઓ હિંદુ સમાજમાં જન્મ લે તો કોની તાકાત છે કે હિંદુ લલનાઓ તરફ કાંઈ આંત્રણી પણ ચીંધી શકે ? તમોએ તમારાપર આવી પડેલ સંકટને ધૈર્યથી સહન કર્યું છે અને પાપીઓની નીચ મનોદશાને વશ નથી થયા તેથી હું તમોને ધન્યવાદ આપું છું અને તમારા તરફનો મારો ભાવ અધીક પુજનીય બન્યો છે. તમોને હું આજથી મારી ધર્મની બહેન ગણું છું. અને આશા છે કે તમો પણ મને હવે તમારો ભાઈ ગણીને મારા તરફની તમોને જોઈતી મદદ લેવામાં સંકાય ને સ્થાન નહીં આપો. સાઈં ત્યારે સુરેન્દ્રભાઈ હું બપોરના આશ્રમમાં આવીશ.” આમ કહીને મહેન્દ્ર સુરેન્દ્ર તથા નિરૂપમાની રજા લઈને ચાલ્યો ગયો.

મહેન્દ્રના ચાલ્યા જવા પછી સુરેન્દ્ર પણ ગાડી બાંડે કરીને નિરૂપમાની સાથે આશ્રમ તરફ ચાલ્યો ગયો. રસ્તે ચાલ્યા જતાં નિરૂપમા તેના હૃદયમાં બોલી બેઠી. “મારા હૃદયમાં આ શું થાય છે ? કંઈ ન જણાય તેવું ઝણઝણાટબધું મારા અંતરમાં થઈ રહ્યું છે, મારું દીલ સુરેન્દ્ર તરફ કેમ ખેંચાય છે ? કેવો સેવાભાવી નવ-યુવાન છે ? શું તે મને તેની દાસી તરીકે સ્વીકારશે ?”

નિરૂપમા બ્યારે આમ વિચાર કરી રહી હતી ત્યારે સુરેન્દ્રના હૃદયમાં નિરૂપમા વિશેના ખ્યાલો રમી રહ્યા હતા. ધણી સમય સુધી નિરૂપમા સંબંધી વિચાર કર્યા પછી સુરેન્દ્ર નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યો.

“નિરૂપમા ! તમને એક વાત પુછી શકું ?”

“એક શા માટે હજાર વાત પુછવાનો તમોને અખત્યાર છે. તમે ન હોતો તો હું નિર્દોષ હતી છતાંયે નિર્દોષ પુરવાર થાત કે ? સુરેન્દ્ર !

કેવું મળતું નામ છે ? અને ખરેખર તમે તો આ જુઓઠના સુરેન્દ્ર છે. મારા જેવી અનેક અધોગતીની ગર્તામાં સપડાઈ જતી બાળાઓને બચાવી લઈ હિંદુ સમાજની અંદર જેના થર બાઝી ગયા છે એવા સમાજના સડાનો નાશ કરી હિંદુ સમાજને પુનઃ ચેતનવંતો બનાવવાના તનતોડ પ્રયત્નો કરી રહ્યા છો તે શું ઓછું છે ? સુરેન્દ્ર ! તમે તો આ જગત જેમાં અનેક નરપિશ્ચાચો પોતાની લાલસા પેશાવવાને ધમ'ના નામે ધર્તી'ગ ચલાવી હિંદુ સમાજને વિનાશ માગે' લઈ જવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તેવા રાક્ષસોમાં દેવસ્વરૂપ છો. તમારે જે પુછવું હોય તે મને પુછો. હું તમોને તમારા પ્રશ્નના ઉત્તર આપવાને તૈયાર છું.” નિરૂપમા બોલી.

“જો જો ખોટું ન લગાડતાં અને જો પુછવામાં અવિનય થાય તો માફ કરજો. તમે પરણેલા છો કે કુંવારા ?” સુરેન્દ્રે પુછ્યું.

“મૃત્યુ લોકમાં દેવદુત સમાન પોતાના ધમ'ને પ્રગતીના પંથે ચડાવવાને કરીબદ્ધ બનેલ નરવીર ! મને પોતાને પણ હું પરણી કે કુંવારી ? તે સમજતું નથી તો પછી હું તમારા આ પ્રશ્નનો શું જવાબ આપું ?”

“એટલે ? પરણી કે કુંવારી ? એમાં હું કાંઈ ન સમજ્યો જરા સ્પષ્ટતાથી કહો જોજી ?”

“તમે કાંઈ દેવદુત જેવા જણાવ છો. મારી કરણ કથની સાંભળી અને નહીં તરછોડવાનું જો વચન આપો તો મારી કથની હું તમોને જણાવવાને તૈયાર છું.”

“તમોને મારા કહેવા પર એટલોયે વિશ્વાસ નથી ? છતાં પણ હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે તમારી કથની સાંભળ્યા પછી પણ અત્યારે

તમારા તરફ મારી જેવી લાગણી છે તેવીજ રહેશે. તમે તે વિશે બેસીકર રહો.”

સુરેન્દ્રના આ સખ્દો સાંભળી નિરૂપમાના હૃદયમાં આનંદની હેલી પ્રકટી તેથી તે આનંદીત હૃદયે બોલી, બ્યારે મારી કરણ કયની સાંભળવાનીજ તમારી ઇચ્છા છે ત્યારે સાંભળો.

“હિંદુ સમાજના રૂઢીના બંધનમાં જકડાએલા મારા માતાપીતાએ મને નવ વર્ષની થતાંજ કેમ જણે તેઓના પીતૃએ અને તેઓ નકંના અધીકારી ન બની જાય તે બચથી તેઓએ મને પારકા બનાવી દીધી ત્યાર પછી એક વર્ષમાંજ મારા કમલાએ જગત જેને મારો પત્ની કહેતું હતું તે ભગવાનના દરબાર તરફ ચાલ્યો અને ત્યારથી હિંદુ સમાજની રૂઢીની ચક્રીમાં હું પીસાવા લાગી, પરંતુ મારા સદલાએ મારા પીતા જરા સુધારક વિચારના હતા.” આમ બોલતાં બોલતાં તેની આંખમાંથી આંસુ સરી પડ્યા.

“નિરૂપમા રડો નહી. એવું તો હિંદુ સમાજના પ્રત્યેકના જાગ્યમાં લખાયું છે ભારતના રૂપી મુનીએ તેમની સ્ત્રીઓને બદ્ધ સમાન સમજતા હતા તે ભારત ક્યાં અને ક્યાં આજનું સ્ત્રીઓને એક ચાકરડી સમાન ગણતો અત્યારનો હતભાગી હિંદુ સમાજ? પછી શું થયું નિરૂપમા?”

મારા જાગ્યમાં હજુ વધારે દુઃખ સહન કરવાનું લખાએલું હોવાથી જેન! આશ્રય નીચે રહીને હું મારા દીવસો વ્યતીત કરતી હતી તે મારા માતા પીતા પશુ મને એકલી આધાર વિનાની મુકીને ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી મેં મારું ચીત્ત ઇશ્વર ભક્તિમાં રાખવાને નીશ્ચય કર્યો પરંતુ શું કહું? આમ કહીને નિરૂપમાએ તેનું મોહુ તેના હાથ વડે ઢાંકી દીધું.

“નિરૂપમા! કેમ અટકી ગયા?”

“અરે જે દેવમંદિરને હું પ્રભુનું ધામ સમજતી હતી. અને તેથીજ ત્યાં હું મારા દેહનું સ્થાયી કરવાને ગઈ હતી ત્યાં મેં શું જોયું ! સુરેન્દ્ર ! સુરેન્દ્ર ! એ વાતનેજ હવે જવા દેજો. તે વાત જણાવતાં મારું દીલ કમકમી ઊઠે છે આખે અંધારા આવે છે.

દેવમંદિરના મહારાજ જે સમાજના માર્ગદર્શક કહેવાય તેઓજ પોતાની લાલશા પોશવાને દેવ દ્રવ્યનો દુરુપયોગ કરે છે. અરે એટલેથી પણ નહીં અટકતાં નીર્વાણનો ભેદ, અગમનીગમનો ભેદ એવા એવા મીઠ્યા નામોની જાળ ફેલાવી અનેક શ્રદ્ધાળુ ભોળા ભક્તજનોની શ્રદ્ધાનો દુરુપયોગ કરી નીર્વાણ નામનું ભુત ઊભું કરી હજારો ભોળી સ્ત્રીઓને પોતાની લાલસા પોશવાને બળી રૂપે હોમે છે. સુરેન્દ્ર આ તે ધર્મસ્થાન કે નકર્સ્થાન ? હું પણ આ વીષયપાપાસુ મહારાજની જાળમાં ફસાઈને એક વખત નીર્વાણ ચડવાને પણ તૈયાર થઈ હતી. પરંતુ ત્યાં ધર્મસ્થાનમાં દેવના નામે અત્યાચારનો અખાડો ખેલાતો જોઈ હું ત્યાંથી નાસી છુટી છતાંયે મારા રૂપસૌંદર્યમાં દીવાના બની ગયેલા દેવમંદિરના મહારાજે માલુ ડોસી નામની એક કુટણીને મને સમજાવવા મોકલી છતાં પણ જ્યારે હું મારા નિશ્ચયમાં મક્કમ રહી ત્યારે દેવમંદિરના મહારાજે મને તેઓની જાળમાં સપડાવવા માટે મારા પર હરામના હમેલ છે. અને બાળકત્વા કરવાની કાશીષ કરું છું તેવું તહોમત મુકીને પોલીસ ચોકીમાં મારાપર ફરીયાદ નોંધાવી અને ત્યાર પછી શું થયું તે તમે જાણો છો. સુરેન્દ્ર ! હવે તમેજ કહો જોઉં કે હું “પરણી કે કુંવારી” છું ?

“નિરૂપમા ! ધન્ય છે. તમારા જેવી આય આળાને જોણે આવી આકૃત મામે પણ શીયળ સાચવી રાખ્યું છે. મારા માનવા પ્રમાણે તો હજુ તમે કુંવારાજ છો અને તમારી ઇચ્છામાં આવશે તેની સાથે તમારું લગ્ન કરી આપવાનું હું તમોને વચન આપું છું.”

“શું હું કહું તેની સાથે તમે મારો લગ્ન સંબંધ કરાવી આપશો ?”

“અવશ્ય, હું તેમ કરવા પ્રયત્ન કરીશ.” આમ વાતચીત ચાલતી હતી તેવામાં ગાડી આશ્રમ પાસે આવી પહોંચી અને બંને જણા ગાડીવાળાને પૈસા સુકાવીને આશ્રમમાં ચાલ્યા ગયા ત્યારે પણ સુરેન્દ્રના હૃદયમાં તો નિરૂપમા “પરણી કે કુંવારી”નાજ ભચકારા વાગી રહ્યા હતા.

આશ્રમમાં સુધાકર અચશ્ચ અને લક્ષ્મી કાગને ડોળે નિરૂપમાને નિર્દોષ નિવડેલી આવતી જોવાને રાહ જોઈ રહ્યા હતા તેવામાં નિરૂપમા અને સુરેન્દ્રને આવતાં જોઈને સુધાકર બોલી ઉઠ્યો. “સુરેન્દ્ર ! શું થયું ? નિરૂપમા નિર્દોષ નીવડીને ? જોને તેનું મ્હોંજ તે નિર્દોષ છે તેમ નથી બતાવી આપતું ?”

નિરૂપમા નજીક આવતાંજ અચશ્ચ અને લક્ષ્મી નિરૂપમાની કાંટે ખાંચી પડ્યાં.

“સુરેન્દ્ર ! નિરૂપમાને સત્તાવનાર પણ દેવમંદિરનો મહારાજજી હતો ને ? અરે તે નરપીશાચે મારું પણ સત્યાનાશ વાળી નાખ્યું છે તેને પુરતા ફેજે પહોંચાડી સમાજને તેની જાળમાંથી બચાવી લેવાની આપણી ફરજ નથી ?” સુધાકર બોલ્યો.

“છે કેમ નહિ ? એવા સમાજના ક્ષયનાનોતો નાશ કરવાથીજ હિંદુ સમાજ ઉન્નત થશે. જ્યાં સુધી આવા વીષય પીપાસુ મહારાજો સમાજમાં જીવતા હશે ત્યાં સુધી સમાજનો કદાપિ ઉધ્ધાર થવાનો નથી. હું તેને પુરતા ફેજે પહોંચાડવાનીજ તજવીજમાં છું, અને તેને કેવી રીતે ફેજે પહોંચાડવો તે યોજના ઘડવા માટે બપોરે મારો મીત્ર અને પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્ર પણ આવવાનો છે.” આમ કહી નિરૂપમાની સધળી વાતચી બચાવને વાકેફ કરીને સુરેન્દ્ર બોલ્યો. “તમે આમાં શું ધારો છો ? નિરૂપમાને પરણી કે કુંવારી ?”

“કુંવારી કુંવારી, પરણેલી શાની ? આને તે લગ્ન કહેવાય ? નિરૂપમા પરણેલી નહીં પરંતુ કુંવારીજ છે” સર્વ એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

ધરપકડ.

અપોરના બાર વાગ્યાનો સમય થઈ ગયો હોવાથી વિધવાશ્રમમાં સુરેન્દ્ર, પ્રમોદ, સુધાકર, અમશા, લક્ષ્મી ને નિરૂપમા સહુ પોલીસ અમલદાર છતાં પણ હૈડામાં દેશની દાઝ ધરાવનારા મહેન્દ્રના આગમનની રાહ જોઈ બેઠા હતા. ત્યાં મહેન્દ્રને આવી પહોંચેલો જોઈ સુરેન્દ્ર પ્રમોદને ઉદ્દેશીને બોલ્યો.

“તમેને જે બલા પોલીસ અમલદાર વિષે મેં જણાવ્યું હતું તેજ આ મહેન્દ્રભાઈ” મહેન્દ્રની ઓળખાણ કરાવતાં સુરેન્દ્ર બોલ્યો. અને મહેન્દ્રભાઈ ! અમારા આશ્રમના વિધાતા આ પ્રમોદભાઈ જેઓ અમારા આશ્રમનાં પ્રાણસ્વરૂપ છે અને અમારા યુવક મંડળના પ્રમુખ છે.

બંનેની અરસપરસ ઓળખાણ થયા પછી હસ્તધુનન કરતાં પ્રમોદ બોલ્યો “જ્યાં સુધી પરદેશી સરકારની નોકરીમાં પણ તમારા જેવા સેવાભાવી, માતૃભૂમીને ધમની લાગણી ધરાવનાર નવયુવાન છે ત્યાં સુધી હું ભારતના ભાગ્યનો સીતારો ચળકતો સમજું છું તમે નહોત તો નિરૂપમા જેવી નિર્દોષ અને અમારી આશ્રમ પ્રત્યેની તમારી લાગણીને માટે હું આભારી છું.”

“પ્રમોદભાઈ ! તેમાં આભાર માનવાની કાંઈ જરૂરતજ નથી. નિરૂપમાને અચાવી લેવામાં મેં ફક્ત મારો મનુષ્ય ધમંજ બજાવ્યો છે એનાથી અધિક મેં કાંઈ કયું” નથી ખરું ને નિરૂપમા બહેન ?” સામે બેઠેલી નિરૂપમા તરફ જોઈને મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“ભાઈ! પરમજી પૂરેષો તો સદા તમારી માફકજ બોલતા આવ્યા છે, અને આવશે પરંતુ જો તમે ન હોત તો મારું શું થાત તે ફક્ત પરમાત્માજ જાણે છે. તમે તો મારા તારણદાર છો, પરમાત્મા તમારા હૃદયમાં ધર કરી રહેલી સ્વદેશ સેવાની ઇચ્છાઓ ધાર પાડવાની તમેને શક્તી આપે અને મારા જેવી પ્રપંચીઓની પ્રપંચ જાળમાં સપડાઈ જતી અનેક નિર્દોષ બાળાઓને તમે બચાવી શકો તેવું હું પરમાત્મા તમેને બળ આપે તેમ હું યાચું છું” નિરૂપમા બોલી.

“ત્યારે આ કાવત્રાની પાછળ કુપાઈ રહેલાઓનો પતો મેળવી તેઓને યોગ્ય શિક્ષા અપાવવાનો તમે શા માટે પ્રયત્ન કરતા નથી?” મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“તે સંબંધે વીચાર કરવા માટેજ તમેને બોલાવ્યા છે. નિરૂપમાની કચનીથી આપણે સવં વાકેફ છીએ. પરંતુ સુધાકરને અવજ્ઞાને આ દશાએ લાવનાર ક્ષયતાનની ક્ષયતાનીયત અને લક્ષ્મીની કચની સ્ખાલિતવાની જરૂર છે અને તે જાણ્યા પછી આ પ્રપંચ જાળની પાછળ રહેલા ક્ષયતાનોને યોગ્ય ક્ષમ કરવાનો પ્રયત્ન કરવા અમે તમારી મુચ્ચના મુજબ તૈયાર છીએ.” પ્રમોદ બોલ્યો.”

“મહેન્દ્રભાઈ આપણને તેમનાથી બનતી મદદ આપવામાં ક્યાં ના કહે તેમ છે ખરું કે નહીં મહેન્દ્રભાઈ?” સુરેન્દ્રે પુછ્યું.

“તો પછી સુધાકરભાઈ તમારી ને અવજ્ઞાની કચની કહો જોઈ કે તમેને ધનવાનમાંથી આ સ્થિતિએ પહોંચાડનાર કમંચાડાળ નરાધમને યોગ્ય શિક્ષા કરાવી શકાય.” સુરેન્દ્રે સુધાકરને તેની આપવીતી જણાવવા કહ્યું.

“હું બરાબર સમજી ગયો છું કે ધર્મના ઓહા નીચે પોતાની લાલસાઓ પોશવાને જે નરપીશાય પ્રથનો કરી રહ્યો હતો અને જેણે નિરૂપમા બહેનને તેની જાળમાં ફસાવતાં નહીં ફાવતાં તેના પર બાળહત્યાનો આરોપ મુક્યો હતો તેજ સમાજના ભારરૂપ કીડાએ જેને આપણો અંધ્રધાળુ સમાજ પરમાત્મા સમાન ગણીને પુજે છે. જેના બોલ પર આપણી અશીક્ષીત અંધ્રધાળુ બહેનો અંધ-અંધમાં રહીને તેમના શીયળનો નાશ કરી બેસે છે તે દેવમંદિરના મહારાજે માફ પણ સત્યાનાથ વાળી નાખ્યું છે, અને નિરૂપમા બહેન પર આ ખોટો આરોપ મુકાવનાર પણ તેજ હોવો જોઈએ. તમે આ વિષે શું ધારો છો નિરૂપમા બહેન?”

“શું દેવમંદિરનો મહારાજ જેને સમાજ પોતાના ધર્માચાર્ય તરીકે પુજે છે. જેના ચરણમાં દેવના નામે અઢળક ધન મુકવામાં આવે છે તે દેવમંદિરનો મહારાજ આવો વ્યભીચારી છે?” મહેન્દ્ર બોલ્યો.

“ત્યારે શું તમે માફ કહેવું માની શકતા નથી? હું અત્યારે તમેને હું જે કહી રહ્યો છું તે સત્ય છે તેની ખાત્રી કરી આપવાને તૈયાર છું. અરે દેવમંદિરનો મહારાજ પોતાની લાલસા પોશવાને ધાર્મિક અંધ્રધાળુ યુવતીઓના સૌંદર્યનો જ ઉપભોગ નથી કરતો પરંતુ તે આનાથી પણ અધીક ભયંકર કામો કરવામાં પણ પાછી પાની કરતાં અચકાતો નથી. નિરૂપમા બહેન! ચુપ કેમ રહ્યા? આ માટે બોલતાં નથી? તમેને સતાવનાર તેજ નરપીશાય હતો ને?” સુધાકરે પુછ્યું.

“મહેન્દ્ર ભાઈ! સુધાકરભાઈનો શબ્દે શબ્દ સાચો છે, તે નર-પીશાય ધર્મના આડંબર નીચે ન કરવાના કામો કરે છે. નીવાંચું”

“આમ, રાજ હરચંદ્રનો ધર્મ, અગમનીગમના બેદ, આવા આડંબર નીચે તે મારા જેવી અનેક યુવતીઓના શીયળનો પરમાત્માના મંદિરમાં જ પરમાત્માથી જરા પણ ડર્યા વિના ભંગ કરે છે, છતાં પણ આપણા ધાર્મિક રીતોના બંધનમાં જકડાયેલો હિંદુ સમાજ તેના પડયો બોલ ઉપાડી લેવાને તૈયાર છે. શું હિંદુ જાતી આમ અધો-જાતીમાં જ પડી રહેશે ? આવા ધર્મધુતારાઓનો નાશ નહિં થાય ?” નીરપમાએ તેના દીલની વરાળ કાઢી,

“નિરપમા બહેન શાંત થાવ. અમો હવે તેજ કરવા માગીએ છીએ તમારા પર મીથ્યા આરોપ મુકવાની પાછળ કોનો હાથ રહેલો છે તેમ તમે પારી શકો છો ?” મહેન્દ્રે પુછ્યું.

એમાં પારવાનું જ શું હતું ? દેવમંદિર મહારાજનો જ તો.” નિરપમા બોલી.

“તમે કેમ પાડ્યું ?”

“મને પહેલાં તેની જાળમાં ફસાવવા અનેક પ્રયત્ન કરી ચુક્યો હતો તેથી.” નીરપમાએ જવાબ આપ્યો.

“વારું સુધાકરભાઈ ! તમારી વાત કહો જોઈ ?” સુરેન્દ્રે કહ્યું.

“નિરપમા બહેને જે કહ્યું છે તે સત્ય જ છે. દેવમંદિરનો મહારાજ પોતાની લાલસા પોશવા માટે એકલો નવયુવતીઓના શીયળનો ભંગ કરીને ધરાતો નથી તે તો આગળ વધીને સમાજના નવયુવાન ધનીક ગ્રહસ્થાને બાજે નાણાં ધીરી અતીતીના માર્ગે જવાની સમ-વક કરી આપે છે અને આનાથી પણ અધીક વધીને તે વેશ્યાની પણ દલાલી કરે છે, અને આવી વેશ્યાઓની મારફતે તેઓ સમાજને ફેલાવી ખાય છે. કેમ અચ્છા ખરું કે નહીં ?”

“અરૂંજ તો. તમેને દેવમંદિરનો મહારાજના મારી પાસે લાવ્યો હતો ને ?” અચ્ચાએ કહ્યું.

“ત્યારે તો આ સમાજમાં પાપરૂપ જણાતો દેવમંદિરના મહારાજનો સત્વરે નાશ કરવાની જરૂર છે.” મહેન્દ્ર બોલ્યો.

‘તો પછી કાણ કહે છે કે તેને પોશવાની જરૂર ?’ સુધાકર હસતાં હસતાં બોલ્યો.

આવી રીતે વાતચીત ચાલતી હતી તેવામાં મેના ત્યાં આવી પહોંચી. મેનાને જોતાં જ સુરેન્દ્ર બોલ્યો- “દેવમંદીરના મહારાજના હાથે તારાજ થયેલી અને તેના ત્રાસથી ત્રાસીને આશ્રમનો આશ્રમ લેનાર આ પણ એક દેવમંદિરના મહારાજની પાપવાસનાનો વધુ પુરાવો આપશે.” આમ કહી મેના નરક જોઈને કેમ મેના બહેન અરૂંજ નહીં ?”

“પણ મહારાજ પોતે બળીયાર કરતો હતો તેનો તમારી પાસે કાંઈ પુરાવો છે ?” મહેન્દ્રે પૂછ્યું.

“કેમ નહીં હું તેની જીવતી જમતી પુરાવારૂપ છું ને ?” અચ્ચા બોલી.

“કદાચ તમે ને યુવક મંડળવાળા બપોલ એ દેશથી કહેા છે તેવી તે દલીલ કરે તેની સામે તમારી શું દલીલ છે ? એવો કાંઈ છે કે જેની સામે તે અક્ષર પણ બોલી ન શકે ?” મહેન્દ્રે કહ્યું.

“શું કહ્યું ? દેવ મંદીરના મહારાજનીજ વાત ? એ વાતજ જાણ દ્યો. મારી આંખે તેનું નામ લેતાં કમકમાં ચઢી આવે છે. તે દેવ મંદિરના મહારાજના નામને યોગ્ય છે ? જે પર ધન અને પર બીના માટે અનેક કાવાદાવા કરે તે શું દેવમંદિરનો મહારાજ રહેવાને લાયક છે ?

મારા શીશળનો ભંગ કરી મારા રૂપથી નહીં ધરાતાં તે નરખીં-
ચાયનો ડોળો મારી મીલકત પર પડ્યો, અને તે પચાવી પાડવા માટે
મારા આળપુતનું ખુન કરવાને પણ તે મને સમજાવવા લાગ્યો. અરે
તે હત્યારાનું નામજ જવા દો." મેનાએ કહ્યું.

"મેના બહેન ! તમારી માફક મને પણ દેવમંદિરના મહારાજ
પાયમાલ કર્યો છે, અને મારા જેવા અનેક ધનવાન પીતાના પુત્રોને
અનીતીના માગે ચઢવીને પાયમાલ કર્યા હશે જેને મેં અત્યારે
અર્ધાંગના તરીકે સ્વીકારી છે તે એક વેશ્યા હતી તેને ત્યાં મને લઈ
જાયો ને વેશ્યાનો દાસ બનાવ્યો અરે જે ધર્માચાર્ય દેવમંદિરનો
મહારાજ વેશ્યાની દલાલી ખાય તે દેવમંદિરના મહારાજ તરીકે
રહેવાને લાયક છે કે ?

"નહીં, હરગીજ નહીં" મેના બોલી.

આ વખતે અત્યાર સુધી ગુપચુપ બેઠા બેઠા સધળી વાતચીત
સાંભળતો એક યુવાન ખુશામાં બેઠો હતો. તે બોલ્યો કેમ નહીં તેવો
પુરાવો પણ મોજુદ છે. આમ કહીને તેની પાસેની બેગ મહેન્દ્રના
હાથમાં મુકતાં બોલ્યો એની અંદરનો ફોટો જુઓ એટલે તમોને
આપોઆપ મારા શબ્દોની સત્યતાની ખાત્રી થશે.

તરતજ મહેન્દ્રે બેગ ખોલી નાખીને અંદરનો ફોટો લઈ મહેન્દ્રે
સાવને બતાવ્યો. આ જોતાંજ અચચ્છા બોલી, આ દેવમંદિરના મહા-
રાજનોજ ફોટો છે, જે દિવસે સુધાકરને મારે ત્યાં લાગ્યા તેજ દિવસ
તેમણે મારી સાથે આવી વતંજીક કરી હતી અને તેનોજ આ
ફોટો છે. હવે તો તે સપડાયો ખરોતે ?

"અવશ્ય તેના પાપનો ધડો હવે ભરાઈ ગયો છે." આમ કહી
મહેન્દ્ર સુરેન્દ્ર પ્રત્યે બોલ્યો "વાઈ ત્યારે તમો ને સુધાકર મારી સાથે
આલો. મારા પોલીસ ઉપરીને વાતચીત કરી દેવમંદિરના મહારાજને

પકડવાનો હુકમ મેળવવા પ્રયત્ન કરીએ. આમ કહી તે સુરેન્દ્ર અને સુધાકરની સાથે પોલીસ ચોકી તરફ જવાને રવાને થઇ ગયો.

અલ્પ સમયમાં જ સુરેન્દ્ર અને સુધાકરની સાથે ત્યાં આવી પહોંચતાં જ સલામ કરી મહેન્દ્ર તેના ઉપરી અમલદાર પ્રત્યે બોલ્યો. “આજહત્યા કરવાનું જે બાઇના પર તોહોમત હતું તે તોહોમત મુકનારની પાછળ કોનો હાથ હતો તેનો પતો મળ્યો છે.” અને તેને પકડવાના વોરંટની જરૂર છે.”

“શાબાશ ! મહેન્દ્ર ! તું ધણો જ ચાત્રાક છે. તું ન હતો તો તે બાઇનું શું થાત ? લે હું તને જોઇતું આ વોરંટ આપું છું તું તારી ફરજ અદા કર” આમ કહીને ઉપરી અમલદારે મહેન્દ્રના હાથમાં વોરંટ મુક્યું.

વોરંટ લઇને તરતજ મહેન્દ્ર દેવમંદિરના મહારાજના રથજી તરફ જવાને રવાના થઇ ગયો ને અલ્પ સમયમાં ત્યાં આવી પહોંચ્યો. પોલીસ અમલદારને ત્યાં આવી પહોંચ્યો જોઇ દેવમંદિરના મહારાજને એક મળતીયો તેની પાસે આવીને બોલ્યો, “અહીંયાં પધારવાનું કાંઈ પ્રયોજન ?”

હું મહારાજની મુલાકાત કરવા ઇચ્છું છું. મહેન્દ્રે કહ્યું.

તરતજ તે મહેન્દ્રને દેવમંદિરના મહારાજની પાસે લઇ ગયો. ને ત્યાં ગયા પછી મહેન્દ્રની બોળબોલ કરાવતાં તે દેવમંદિરના મહારાજ પ્રત્યે બોલ્યો. “મહારાજ ! પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રભાઈ ! તમારી મુલાકાતે આવ્યા છે તેઓ આ પોતેજ.”

“વારં આપનું કેમ આવવું થયું છે ?”

“અનાચારના અખાડા ખેલનાર દેવમંદિરના મહારાજ ! જુઓ આ વોરંટ તમારા પર સ્ત્રીઓની લજ્જા લુંટવાનો, પ્રયત્ન કરવાનો, આજહત્યા કરવાનો એવા ત્રણ આરોપ છે, તમે મારા કદી છો.” આમ કહી દેવમંદિરના મહારાજની “ધરપકડ” કરીને મહેન્દ્ર ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

બુરો અંજમ.

આજે વસંતપંચમીનો તહેવાર છે. પ્રભુધેલા માનવીઓ આજે અંધભક્તીમાં રંગની રેલમહેલ કરી આનંદમાં રાયવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે. દેવમંદિરો કે જ્યાં પ્રભુના ખરા મહોત્સવો ઉજવાતા હતા ત્યાં પ્રભુને ઠગવાના બહાના નીચે દેવમંદિરના મહારાજને પોતાની લાલસા પોષવાના પ્રભુના ઉત્સવોમાં પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. અંધશ્રદ્ધાળુ ભક્તજનો પ્રભુના દ્વારને એટલે કે દેવમંદિરને મોક્ષનું ધામ અને દેવમંદિરના મહારાજને મોક્ષદાતા સમજી તેનો ખોલ શાઆર્થ પ્રમાણે માનવાને કટીબદ્ધ હોય છે પરંતુ આજકાલ દરેક ધર્મમાં કે તેની શાખામાં આપણે આગળ જે દેવમંદિરના મહારાજનો પરીચય કરી ગયા છીએ તેવાજ દેવમંદિરના મહારાજનો ધર્મસ્થળોમાં અડો હોવાથી પત્રીત્ર ગણાતા ધર્મસ્થળો અનાચારના અખાડા બની ગયા છે અને આ ધર્મસ્થાનોને પહેલાના જેવાજ શુદ્ધ બનાવવા હોય તો ધર્મમાં ને સમાજમાં પેટેલો સડો દુર કરી જે હિંદુધર્મ જેવા વિશાળ ધર્મે જગત સમસ્તને તેની રચાનુપાન કરાવ્યું છે તેને હિન્નત બનાવવો હોય તો આવા જ્યાં જ્યાં દેવમંદિરોના મહારાજો અખાડા ખોલીને બેઠા હોય ત્યાં તેઓના અખાડાને તોડી તેમની પ્રપંચ જળને બેદી નાખવાને પ્રત્યેક સમાજના નરૂયુવાનોએ કટીબદ્ધ થવાની જરૂર છે.

દેવમંદિરના મહારાજને પરમાત્મા સ્વરૂપ માનતા ધર્મધેણડા દેવમંદિરના મહારાજના અંધ અનુયાયીઓ ટોળે વળીને દેવમંદિર

તરફ ચાલ્યા આવતા હતા, આપણી પુર્વ પરીચિત માલુ ડોશી પણ આજે વસંતપંચમીને ઉત્સવ હોવાથી હોંશપુર્વક દેવમંદિરના મહારાજના પાદતું પુજન કરી પાવન થવાને દેવમંદિરના દ્વારે આવી પહોંચી. પરંતુ આજે આવો અપુર્વ ઉત્સવ હોવા છતાં દેવમંદિરમાં રહેનારા માણસોમાંના કોઈના પણ મ્હોં પર તુરનો છાટો ન રહેલો જોઈ માલુ ડોશી બોલી. “ભગત ! આજે મ્હોં કેમ પડી ગયેલા જણાય છે ? તબીયત તો સારી છે ને ?”

“શું કહું માલુઆઈ ! કાંઈ કહેવાની વાત નથી” ભગતે જવાબ આપ્યો.

“આમ કેમ બોલો છો ? શું બનાવ બન્યો છે ?”

“અરે ! કાંઈ કહેવા જેવું જ રહ્યું નથી. દેવમંદિરના મહારાજ જેઓ પરમાત્મા સ્વરૂપ છે તેમના પર આક્રમણ વર્ષાદ વરરયો છે.”

“હેં ! શું તમે આ ખરું કહો છો ? પરંતુ એવું તે શું બની ગયું કે દેવમંદિરના મહારાજના પર દુઃખ આવી પડ્યું ?” માલુ ડોશી બોલી.

“હજારો કળીયુગ આવ્યો છે. કળીયુગ ને આ વળી ટોપીવંજાનું રાજ, નહીતર આપણા કાંઈ રજપુત રાજાનું રાજ હોય તો કાંઈ પરમાત્મા સ્વરૂપ દેવમંદિરના મહારાજની આબરૂ પર હાથ નાંખે ?”

“પણ થયું શું તેજ કહી દે ને ? આમ તારે તારું પીંજણ ક્યાંસુધી ચલાવીને મને ભ્રમમાં ને ભ્રમમાં રાખવી છે ?” ભગતના જોળજોળ કહેવામાં માલુ ડોશી કાંઈ સમજી શકી નહીં હોવાથી સ્પષ્ટ જણાવવા માલુ ડોશી બોલી.

“ખીનું” શું દેવમંદિરના દેવતુલ્ય મહારાજને મઠ કાલે પરત્નીની સજ્જા હાંટવાનો, પરત્ની પર બળજબરી વાપરી પોતાના કાણુમાં સેવાને પ્રયત્ન કરવાનો અને બાળહત્યા કરવાનો નીર્દોષ બાળાપર મીથ્યા આરોપ મુકાવવાનો એવા ત્રણ આરોપો મુકી તેમને બંદીવાન બનાવી મયા છે બોલો માલુ બાઈ ! આ કળીયુગમાં આવું બનેને ? નહીં તર દેવમંદિરના મહારાજ જેઓ પરમાત્મા સ્વરૂપ ગણાય તેમને બંદીવાન બનાવાય ? જગત સમસ્તના કલ્યાણને માટે પોતાના દેહનો ભોગ આપતા પુરુષના ભોગનું આજ કળ ?”

ઉપરના સજ્જો સાંભળતાંજ માલુ ડોશીને હવે તેની પશુ જુરી વલે થયા વિના નહી રહે સરકારી પોલીસ તેને પશુ પકડશે એવા બચુકારા તેના કાને વાગવા લાગ્યા તેથી તે બચ્છીજ ગમરાઈ મઠ તેથી તેનો દેહ તેના કાણુમાં ન રહ્યો ને તે “હાય ! હવે મારું શું થશે ?” આમ બોલતી જમીનપર પડી ગઈ.

દશનાથે આવેલા ભક્તરાજનો માલુ ડોશીના પડી જવાના અવાજથી ત્યાં દોડી આવ્યા ને તેની સારવાર કરવા લાગ્યા. અસ્પૃશ્ય સમયમાં શુધ્ધીમાં આવતાં જ માલુ ડોશી ત્યાં વધુ સમય રહેવું સહીસહામત નહીં જણાતાં તેના ધર તરફ ચાલી ગઈ.

રસ્તે ચાલ્યા જતાં માલુ ડોશી તેના મનમાં બોલવા લાગી. “હવે શું કરવું ? અહીંઆં રહું કે ખીજે ક્યાંય નાસી જઈ ? મને અહીંઆં રહેવામાં સહામતી જણાતી નથી માટે શું કરવું ?” આમ વિચાર કરતી કરતી માલુ ડોશી તેના મઠને આવી પહોંચી. આખો દિવસ આવી રીતે વિચારમાં ગુમાવ્યો ને રાતના ચાર વાગ્યે અહીં-અહીં ચાલ્યા જવાનો નીમચ કરીને માલુ ડોશી પથારીમાં પડી.

મીંતા બહુ ધુરી વસ્તુ છે, માલુ ડોશીને ઉંધમાં પણ એ પકડી, આ પકડી, આ સીપાઇ આવ્યો એવા બહુકારા વાગવા લાગ્યા જેથી તેને કેમ જાણે સરકારી સીપાઇઓ આવીને પકડીને જતા હોય તેવું સ્વપ્નામાં જણાયું. આ સ્વપ્ન જોતાંજ તે ગભરાઇ ગઇ, અને મેળાકળી પથારીમાંથી ઉઠીને કેમ જાણે તે સીપાઇઓના હાથમાંથી બચવાને નાસી ન જતી હોય તેમ દોડવા લાગી, આમ કરતાં જ્યારે તેનું માથું દીવાલ સાથે અથડાયું ને લોહીની ધારા નીકળી ત્યારે તેણે આંખ ઉઘાડીને જોયું તો તેને તે સ્વપ્ન છે તેમ જણાયું.

એક તો વૃધ્ધાવસ્થા ને બીજું લોહીનું નીકળવું તે માલુ ડોશીને અપાર વેદના કરતા હતા છતાં પણ સરકારી પોલીસના માણસોના પંજામાંથી બચવા જો તે ઇચ્છતી હોય તો એક પણ પણ હવે તેના માટે અહીંયાં રહેવું સહીસલામત નથી, તેવું તેને જણાતાંજ દેવમંદિરના મહારાજ પાસેથી મેળવેલ દાગીના ને રોકડ જે તેણે ઘરમાં દાટી રાખેલ હતાં તેનું પોટલું બાંધીને બગલમાં મારી ગામને નવ ગજના નમસ્કાર કરીને કાઠ ગામડામાં છુપાઇ રહેવા માટે તે તરફ જવાને રવાના થઇ ગઇ.

પરંતુ પરમાત્મા-જગતનો સરજનહાર જે માણસે જેવા કૃત્ય કર્યા હોય તેને તેનું ફળ આપ્યા વિના રહેતો નથી, તે અનુસાર માલુ ડોશીને તેનાં કર્મનું ફળ આપવાનું હોવાથી તેને રાતના ચાર વાગ્યે એક ધનધોર જંગલમાં લાવી સુકી, ત્યાં થોડો વખત ઉંધ લેવાનો વીચાર કરી માલુ ડોશી એક ઝાડ નીચે સુતી.

હજી માલુ ડોશીને તે ઝાડ નીચે આવ્યાને થોડાજ સમય થયો હશે એવામાં ચાર જણ મોઢે શુકાની બાંધેલા હાથમાં કડીવાળી

લાકડીયોવાળા લુંટારા ત્યાં આવી પહોંચ્યા ને માલુ ડાશીને જોતાં જ એક બોલ્યો “પકડો તે આપને તેની પાસે જે હોય તે ઝુંટવી લ્યો.”

આ સખ્તો સંભળતાં જ માલુ ડાશીના હોશકોશ ઉડી ગયા તેથી તેની પાસે જે કંઈ હતું તે બચાવવા માટે તે પાસેની ગીચ ઝાડી તરફ દોડીને તેમાં પેસી ગઇ. લુંટારાને પણ તેની પાસે કંઈક હોવું જોઈએ તેવો સ્કંધ પડ્યો તે આવી અનેક ઝાડીઓથી માહીતગાર હોવાથી તેણે પલવારમાં માલુ ડાશીને પકડી પાડીને લાકડીનો એક સપાટો લગાવીને તેનું માથું તોડી નાંખી તેની પાસેની પોટલી ઝુંટવી લઇને ચાલ્યો ગયો.

માથુસે જેવા કામ કર્યાં હોય તેવું તેને મોત પણ હોય છે. માલુ ડાશી મોતને ભેટવાને તૈયાર હતી પરંતુ મોત કંઈ એમ માંડ્યું થોડું જ આવે છે ? માલુ ડાશીનું આખું શરીર લોહીલુહાણ થઇ ગયું છે ને બીજું લોહી વહેજ જાય છે.

આમ વખતને ચાલ્યાં જતાં કંઈ વાર લાગે છે ? દિવસ ઉગી જતાં બેશુધ્ધ લોહીલુહાણ દશામાં પડેલી માલુ ડાશીની આસપાસ કાગડાં ને ગીધડાં ફરી વળ્યા ને માલુ ડાશીના અવયવોમાંથી માંસના લોચા લઇને ઉભળણી કરવા લાગ્યા.

આવી રીતે અનેક કાળા કામો કરનાર માલુ ડાશીના નશ્વર દેહનો અંત આવ્યો.

આપણે લક્ષ્મીને વઝીરાના પાસમાંથી હોડાવ્યા પછી તેનું શું થયું તે તરફ જરા પણ લક્ષ્ય આપ્યું નથી તો વઝીરા વીરોની વીરોષ્ઠ હકીકતથી માહીતગાર થવાનો પ્રયત્ન કરીશું.

લક્ષ્મીના ચાલ્યા જવા પછી હાથમાં આવેલ સોનાની મલ્લી છટકી ગયેલી જેમ વઝીરા ધણી નીરાશ થઈ મંદિરની પાસે પહોંચી દેવ મંદિરના મહારાજની તરફથી તેને ઠીક પૈસા મળતા હોવાથી તે વાત તેણે વીસારે નાખી હતી તેવામાં એકાએક દેવમંદિરના મહારાજની ધરપકડ અને માલુ ડોશીના ગુમ થવાની વાત સાંભળી તેના હૃદયમાં ધ્રાસકો પડતાં બોલી.

દેવમંદિરના મહારાજની સાથે મળીને મેં પણ અનેક કાળા ધોળા કામો કરેલા છે તેથી કદાચ જો મારું પાપ પ્રકાશમાં આવી જાય તો દેવમંદિરના મહારાજની માફક મારી પણ ધરપકડ થવાનો સંભવ છે તો હવે મારે શું કરવું ?

આમ બોલ્યા પછી થોડો સમય વિચાર કરીને બોલી “શું મારે પણ માલુ ડોશીની માફક ક્યાંક નાસી જવું ? શું આ રસ્તો મારા માટે સહીસલામત છે ? મને નથી જણાતું કે તે મારું મારા માટે સહીસલામત હોય ત્યારે મારે હવે શું કરવું ?

આવી રીતે તે વિચાર કરતી હતી તેવામાં લક્ષ્મીના ગયા પછી તેની જાળમાં સપડાયેલી જે બાળાને તે પુત્રી માફક ચાહતી હતી તે ત્યાં આવી પહોંચી તેણે વઝીરાને ઉદાસીન જેમ પુછ્યું “આજે કેમ ઉદાસ છો ? શરીર તો સારું છે ને ?”

“જેટા ! હવે મારા દિવસો બરાબ ચુક્યા છે. હું આ દુનીયામાં હવે થોડા દિવસની મહેમાન છું.” વઝીરા તેના ઉત્તરમાં બોલી.

“આવું શા માટે બોલતા હશે ?”

“એમાં કાંઈજ બોલું નથી હું જે બોલી છું તે અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે. માણસ જેવાં કામ કરે છે. તેનું ફળ તેને અવશ્ય મળે છે. મેં અનેક ન કરવાના કામો કર્યાં છે અને તેનું ફળ ખુદા પાક મને જે આપે તે બોમવવાને હું તૈયાર છું મારી આ બધી મીલકત હું તને સોંપું છું! બેટા તે તારા જીવનનિર્વાહ પુરતી છે. સંસારમાં કાળા ધોળા નહીં કરતાં ખુદા પાકની બક્તિમાં લીન રહેજે. હવે હું જાઉં છું” આમ કહી તેની પાસે પડેલી પેટીમાંથી એક શીશી કાઢી ને પી ગયું.

તેના હાથ પમ તરફડવા લાગ્યા ને અદ્ય સમયમાં તે પરમાત્માના દરબારમાં માલુ ડાશીની સાથે તેના કૃત્યનો હીસાબ આપવા રવાના થયું ગયું.

બને કુટીલ કારસ્થાનમાં મગન રહેનારી સ્ત્રીઓના મોતનો “બુદ્ધે અંજનમ” તેમને મળી ગયો.

આઝાદીની લડતમાં બંગાળના યુવાનોએ આપેલાં બળીદાને
જાણુવા માટે વાંચો

કાન્તિની ચીનગારીઓ

(લગભગ પંદર વર્ષનો ક્રાંતિકારી સત્ય ઇતિહાસ)

થાડીજ નકલો સીલકમાં છે.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ રસ્તો, કોટ, મુંબઈ

પ્રકરણ ૫૪ મું.

—(૦૦)—

ધન્સાકુંને આંગણે.

દેવમંદિરના મહારાજ જેને અંધશ્રદ્ધાળુ ભક્તજનો પરમાત્મા પુણ્ય સમજતા હતા તેનો આજે કાટ'માં કેસ હોવાથી સંખ્યા-અંધ દેવમંદિરના મહારાજના અનુયાયીઓ, ભક્તરાજો ને હિંદુ-સમાજમાં પેશી ગયેલા સકાને દુર કરી હિંદુ સમાજને પુનઃ પુર્વના જેવો ચેતનવંતો બનાવી પ્રગતીના પંથે ધપાવવા ઇચ્છતા નવયુવાનોથી કાટ'નો ઓરડો ખીઓખીય થઈ ગયો હતો. કાટ'ના ઓરડામાં જ્યાં ન હોવાને કારણે કાટલાક માણસો કાટ' બહારની ગેલેરીમાં દેવમંદિરના મહારાજનો કેસ જણવાના જીજ્ઞાસુઓ ખડે પગે ઉભા હતા.

તેવામાં બરાબર ધડીયાળમાં અગ્નીઆરના ટકારા વાગતાંજ કાટ'ની પાછળનું એક બારણું ખુલતાં ન્યાયાધીશ સાહેબ કાટ'માં આવી પહોંચતાં સર્વત્ર શાંતી થઈ રહી. થોડો સમય આ શાંતી રહી હશે તેવામાં પોલીસ પ્રોસીક્યુટર મી० ઝવેરી ઉભા થયા અને ન્યાય-મુતીને કેસની વીગત ટુંકમાં સમજાવતાં બોલ્યા.

“ગુન્હેગાર હિંદુ સમાજમાં પ્રતિષ્ઠા પામેલ એક દેવમંદિરનો મહારાજ છે, અને તેના પર અપહરણ, ખુનના કાવત્રાં ને બળબીચાર આદી કાર્યો કરવા અને કરાવવામાં મદદ કરવાના ત્રણ આરોપ છે, તો આપ નામદાર એ ત્રણે આરોપો માટે જુદા જુદા ત્રણ કેસ ચલાવવા ઇચ્છો છો કે ત્રણે આરોપોનો એક સાથે કેસ ચલાવશો !”

“મીંડુ ઝવેરી ! મુંહો કરનાર એક જ વ્યક્તિ હોવાથી જુદા જુદા કેસ ચલાવવા હું નથી ઇચ્છતો તમે ફરીયાદપક્ષની જુખાનીઓ રજુ કરો, હું ત્રણે આરોપો માટે બેગેજ કેસ ચલાવવા ઇચ્છું.” ન્યાયમુતી બોલ્યા.

તરતજ સરકારી ધારાશાસ્ત્રીના કહેવાથી કોર્ટના દુભાશીયાએ પહેલા સાક્ષી તરીકે નિરૂપમાના નામની જીમ મારી કે તરતજ નિરૂપમા સાક્ષીના પાંજરામાં આવીને હાજર થઈ.

સાક્ષીના પાંજરામાં નિરૂપમાના આવી ગયા પછી દેવમંદિરના મહારાજને આંગળી વડે બતાવતાં સરકારી વકીલ નિરૂપમા પ્રત્યે બોલ્યા. “તમે આ આરોપીને ઝોળખો છો ?”

“હાજી” નિરૂપમાએ ટુંકાણમાં જવાબ આપ્યો.

‘સમાજમાં તેઓ કેવું સ્થાન ધરાવે છે તે તમારા લક્ષમાં છે ?’

“જી હા.”

‘તેઓ જે સ્થાન ધરાવે છે તેનાથી સમાજમાં તેઓના માટે કંઈ છાપ પડે કે નહીં ?’

“અવશ્ય. સમાજના ધણા ખરા માણસો તેને તેઓ દેવમંદિરના મહારાજ હોવાથી અધશ્રધ્ધાથી પરમાત્મા તુલ્ય ગણે છે ને તેઓના શબ્દને વેદાદિ માને છે.”

“આ શું તમે સત્ય કહો છો ?”

“ત્યારે શું હું અસત્ય જણાવું છું ? એક દીવસ એવો હતો કે જ્યારે મારી આંખ આડા અધશ્રધ્ધાના પડળ વળી ગયા હતા,

ત્યારે હું પણ આ યુદ્ધમાર જે દેવમંદિરનો મહારાજ છે તેને પરમાત્મા તુલ્ય માનતી હતી, અને તેમનો પડથો બોલ કીલવાને મારા પ્રાણ પાથરવાને તૈયાર હતી.”

“તો પછી તમારે અત્યારે તેઓ સમાજને બારણ છે, તેમ કહેવાનું શું કારણ બન્યું ? શું તમારા કહેવા પ્રમાણે તે ખરેખર સમાજને બારણ છે ?”

“સમાજને બારણ તો કીક પરંતુ હું તો આગળ વધીને એમ પણ જણાવવાને તૈયાર છું કે તેની હસ્તી સમાજને અધોગતીમાં લાઇ જનારી છે માટે જે હિન્દુ સમાજનો ઉધ્ધાર જ કરવો હોય તો આવા દાંબીક વ્યભીચારી, દેવદ્રવ્ય દુરુપયોગ કરનાર દેવમંદિરના મહારાજનો નાશ કરવો તેજ હિન્દુ જાતિ માટે વધારે સહીસલામતી બાધ” છે.

“તમે તેઓ વ્યભીચારી છે તેમ તેમનાપર શું આક્ષેપ મુકો છે ?” ન્યાયમુતીએ નિરૂપમાને પ્રશ્ન કર્યો.

“સાહેબ ! આ આક્ષેપ નહીં પરંતુ સત્ય ખીના છે.”

“તમોને ધાર્મિક અધશ્રધાર્મ દેવમંદિરના મહારાજે ફસાવ્યા હતા તે શું સત્ય છે ?”

“હાજી, તેમણે તેમની એક દલાલબ માલુ ડોશી મારફતે મને અગમ નીગમનો ભેદ પામવા, નિર્વાણપદ પામવાની લાલચમાં ફસાવી હતી અને તેથી હું નિર્વાણ ચડવાને પણ તૈયાર થઇ હતી” નિરૂપમા આગળ કહેવા જતી હતી તેવામાં ન્યાયમુતી તેને અટકાવીને બોલ્યા “નિર્વાણ એટલે શું ?”

“આ દેવમંદિરના મહારાજ તેમના અનુયાયીઓને દર વર્ષે નિર્વાણ ચડાવે છે. આ નિર્વાણને પહેલાં તો હું કોઈ અલૌકિક વસ્તુ સમજતી હતી પરંતુ જ્યારે નિર્વાણ ચડવાને તૈયાર થઈ ત્યારેજ મને તેનો બેદ સમજાયો.”

“તો પછી કોટ’ સમક્ષ આ માટે તેનો બેદ રજુ કરતાં નથી ?”

“સાહેબ ! મને કહેતાં શરમ આવે છે. દેવમંદિરના મહારાજના નામને લજવનાર આ નરાધમ સ્થિતિનું દેવમંદિરનો મહારાજ નિર્વાણના પડદા પાછળ નર્યાં બ્યભીચારજ ખેલતો હતો નિર્વાણ એ બ્યભીચારનું આ દેવમંદિરના મહારાજના સાક્ષરી શબ્દમાં બીજું નામ છે.”

“હેં ! શું તમે આ સત્ય કહો છો ? તેની સઘળી હકીકતથી કોટ’ને માહિતગાર કરો.”

“સાહેબ ! જ્યારે જ્યારે તેના અધઘરાણુ વેવલા ભક્ત ભક્તાણીઓની વડુ દીકરીની સાથે બ્યભીચાર ખેલવાની આ દેવમંદિરના મહારાજની ઇચ્છા થતી ત્યારે તે નિર્વાણનું ધર્તીમ ઉભું કરે છે ને સઘળા વેવલા ભક્ત ભક્તાણીઓને ભેગા કરે છે ને એક નાની કોટડી કામચલાઉ કપડું વીંટાળીને ઉભી કરે છે ને ત્યાં ખેડેલા ભક્ત ભક્તાણીઓ જેનાપર તે ચોખ્ખાના દાણા છાંટે તેઓ આ કોટડીમાં જઈને સ્વચ્છદે બ્યભીચાર ખેલી આવે છે. આને આ લોકો નિર્વાણ ચડ્યા કહે છે.

મારા સૌંદર્યમાં દીવાનો બની ગયેલો અત્યારે જે ગુન્હેગાર છે તે દેવમંદિરનો મહારાજ પોતેજ મને નિર્વાણ ચડાવવાને તૈયાર થયો. હું આ વાતથી તદ્દન અજાણ હોવાથી કામચલાઉ ઉભી કરેલી કોટડીમાં પણ ગઈ પરંતુ ત્યાં જવા પછી તેની પાપી ઇચ્છાથી

માહીતગાર ચતાંજ ગુસ્સામાં આવીને તેના નાકપર જોરથી મુકકો માર્યો. આથી તે ખેલાન ચમતે પડી ગયો ને હું નિર્વાણુ ચડ્યા વિનાજ મારા ઘરે ચાલી ગઇ. ત્યારથી હું દેવમંદિરના મહારાજને વ્યભીચારી તરીકે તીરસ્કાર કરું.”

ત્યાર પછી તમારી દેવમંદિરના મહારાજે કાંઈ પળવણી કરેલી ?” સરકારી ધારાશાસ્ત્રીએ સવાલ પુછ્યો.

“કેમ નહીં તેની દલાલણુ માણુ ડોશીને તેણે મારી પાસે લણી-વાર મોકલી પરંતુ જ્યારે મેં કાંઈ પણ જાતની મચક આપી નહીં ત્યારે તેણે કાળીદાસ નામના એક માણસ મારફતે મને હરામના હમેલ રહેલા છે તેવી પોલીસ ચોકીમાં ફરીયાદ નોંધાવેલી તેમાં પણ જલા પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રભાઈની ચાંપતી તપાસના પરીણામે હું નિર્દોષ નીવડી છું.” નિરૂપમાએ કહ્યું.

“તમે આનાથી કાંઈ અધીક જાણો છો ?” સરકારી ધારા-શાસ્ત્રી ખોલ્યા.

“સાહેબ આથી હું કાંઈ વિશેષ જાણતી નથી. નિર્દોષ નિવડ્યા પછી જલા પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રભાઈએ મને લિધવાત્રમમાં રાખેલી છે જ્યાં હું જનસમાજની સેવામાં મારા દિવસો ગુજારું છું.”

“અહુ સારું નિરૂપમા બહેન ! તમે મહેન્દ્રભાઈને ઓળખાવી શકશો ?”

“જી હા, સામે ખેદા તેજ જલા પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રભાઈ છે.” આમ કહીને નિરૂપમા સાક્ષીનું પીંજરું ઓડીને બહાર આવી બેઠી. ને બીજા સાક્ષી તરીકે મહેન્દ્ર રજુ થયો.

“તમારી ચોકીમાં મળપાતની ફરીયાદ નોંધાવેલી તે કય છે ?”

“હા હા.”

“તમે પોતેજ તેની તપાસ ચલાવેલી ?”

“હા હા.”

“તેનું પરિણામ શું આવ્યું ?”

“ફરીયાદ ખોટી હતી તેમ જણાઇ આવ્યું અને નિરૂપમા નિર્દોષ છે તેમ ડાક્ટરી તપાસમાં માલુમ પડ્યું.”

“તો પછી તે ફરીયાદ કરનારને તમે પકડ્યો હતો ?”

“અત્યારે તે કોર્ટમાં હાજરજ છે.”

“તેને અહીંઆ હાજર કરો.”

તરતજ કાળીદાસને ત્યાં લાવવામાં આવ્યો, કાળીદાસને જ્ઞેષ્ઠ પોલીસ પ્રોસીક્યુટર ખોલ્યા. “તમે કરેલી ગભરાપાતની ફરીયાદના પરિણામથી તમે બાકેશ તો હશેજ. ખોલો તમે સત્ય વાત જણાવવા તૈયાર છો ? આમ કરવાથી તમને તાજ તરફના સાક્ષી ગણીને તમારો ગુન્હો માફ કરવામાં આવશે, ખોલો જ્ઞેષ્ઠએ તમને આવી ખોટી ફરીયાદ કરવાને કાણે શીખવેલું ?”

“શું મને માફી મળશે ?” શંકા હોવાથી કાળીદાસે પુછ્યું.

“તમે શંકા કરોજ નહીં, સાચું જણાવશો તો તમારો ગુન્હો માફ કરવામાં આવશે.” ન્યાયમુતી ખોલ્યા.

‘સાહેબ ! નિરૂપમા શુદ્ધ હતી અને છે. દેવમંદિરના મહારાજે મને પૈસા આપવાની લાલચ દેખાડવાથી મેં આ ખોટી ફરીયાદ નોંધાવી હતી.’ કાળીદાસ ખોલ્યો.

“તમારે હજી આથી કાંઈ વિશેષ પુછવાનું છે ?” ન્યાયમુતી સરકાર તરફથી કેસ ચલાવનાર ધારાશાસ્ત્રી પ્રત્યે ખોલ્યા.

“નહીં, નામદાર ! મારો કેસ સાબીત થઈ ચુક્યો છે. હવે વધારે સવાસો પુછીને હું કોર્ટનો નકામો વખત લેવા ઇચ્છતો નથી. દેવમંદિરના મહારાજ પરનો પહેલો આરોપ સાબીત થઈ ચુક્યો છે તેથી બચાવ પક્ષના ધારાશાસ્ત્રીને જે ઉલટ પાલટ તપાસ ચલાવવી હોય તો ખુશીથી ચલાવે.

“કેમ મી. શાસ્ત્રી ! તમારે હમણું ઉલટ પાલટ તપાસ લેવી છે કે બીજા આરોપ માટેનો કેસ આગળ ચલાવું ?” ન્યાયમુતીએ ગુન્હેગારના ધારાના હીમાયતીને પુછ્યું.

“નામદાર ! હું પાછળથી ઉલટ પાલટ લેવાને મારો હક્ક કાયમ રાખું છું. આપ નામદાર ત્રણે આરોપો માટે કેસ ચલાવી લેશો. ત્યાર પછી મને જરૂર પડશે તો સાક્ષીની હું ઉલટ પાલટ તપાસ લઈશ. આપ નામદાર કેસ આગળ ચલાવી શકો છો.”

“ગુન્હેગારના ધારાશાસ્ત્રીના આ શબ્દો સાંભળી પોલીસ પ્રોસીક્યુટરે સુધાકરનું નામ પોકાયું. તરતજ સુધાકરને ત્યાં આવીને હાજર થયો. સુધાકરને જેમ પોલીસ પ્રોસીક્યુટર બોલ્યા “તમે આ કહેવાતા દેવમંદિરના મહારાજને ઝોળખો છો ?”

“હા, સાહેબ !”

“તેઓ દેવદ્રવ્યનો દુરુપયોગ કરતા હતા તેનાથી વાકેફ છો ?”

“જી હા, તેઓ પોતે તો તેમની લાલસા પોષવાને દેવદ્રવ્યનો દુરુપયોગ કરી વેશ્યાઓની સાથે રંગરાગ માણતા હતા આ ઉપરાંત વેશ્યાની દલાલી કરીને ધન ખાણ કમાતા હતા અને આવું ધન કમાવા માટે સમાજના ખાનદાન કુટુંબના બાળકોને દેવદ્રવ્ય આપ મરે બમણું આપવાની શતે ધીરીને તેમની વેશ્યાની દલાલીનો ધંધો

ધમધોકાર અલાવતા હતા તેનો ભોગ બનેલો હું પણ એક ખાનદાન ધનવાન કુટુંબનો યુવાન છું.” સુધાકરે કહ્યું.

“શું દેવમંદિરનો મહારાજ-અને અત્યારનો ગુન્હેગાર આટલી બધી ભયંકર વ્યકિત છે?” ન્યાયમુતિએ પુછ્યું.

“હજી જેમ તમે આ દેવમંદિરના મહારાજના કાળા કર્મોથી વધુ વાકેફ થતા જશો તેમ તે તમોને વધારે ભયંકર વ્યકિત જણાશે” સુધાકરે જવાબ આપ્યો.

“દેવમંદિરના મહારાજ તમોને વેશ્યા પાસે લઇ ગયેલા તે વાત શું સાચી છે?”

“સો એ સો ટકા સાચી છે.” સુધાકર બોલ્યો.

“તમે એમ સાબીત કરી શકશો કે દેવમંદિરના મહારાજ વેશ્યાના ધરે જતા હતા?”

“ત્યારે અને કોણ વેશ્યાના ધરે લઇ ગયું હતું? દેવમંદિરના મહારાજ જ સ્તો.”

“તે વેશ્યાનું નામ શું?”

“અયશા.”

“તે જીવે છે કે નહીં?”

“હજી જીવે છે.”

“શું તે હજી પણ વેશ્યાનો ધંધો કરે છે?”

“નહીં સાહેબ વેશ્યાનું જીવન ત્યજી અત્યારે તે એક યુવાનની અર્ધાંગના બની પવીત્ર જીવન ગાળે છે.”

“તે યુવાનને તમે ઓળખો છો?”

“હાજી, તે હું પોતેજ છું.”

“ત્યારે મહારાજે વેશ્યા સાથે કદી બ્યભીચાર સેવ્યો છે તેમ તમે સાબીત કરી શકશો ખરા ? અને આ ઉપરાંત પહેલાની વેશ્યા ને અત્યારની પવિત્ર જીવન ગુજારતી આપનું નામ તમે જણાવી શકશો ?”

“વેશ્યાની જીંદગીમાં તેનું નામ અયશા હતું, અને તે અહીં-યાંજ હાજર છે આપ ઇચ્છતા હોય તો તેને પણ સવાલ જવાબ પુછીને ખાત્રી કરી શકો છો.”

“અયશા બહેન ! નામના જે બાબ અહીંમાં હોય તેમને કાટ પાસે હાજર થવા હું વીનંતી કરું છું.”

આ શબ્દો સાંભળતાંજ અયશા ન્યાં સુધાકર ઉભો હતો ત્યાં આવી પહોંચી. અયશાને ત્યાં આવી પહેંચેલી જોષ ન્યાયમુતી ખોલ્યા, “તમારું નામ અયશા ?”

“હા, એક વખત એજ નામથી મને માણસો સંબોધતા હતા.”

“તમે વેશ્યાનો ધંધો કરતાં હતાં ?”

“નહીં, હું દેહના વેચાણનો કે લોહીનો વેપાર કરતી ન હતી, પરંતુ સંગીત ગાઇ બગલવી એક નતંકીનું કામ કરતી હતી, છતાં સહુ કોઇ મને વેશ્યા જ કહેતા હતા.” અયશા ખોલી.

“આ ભાષને તમે ઝોળખો છો ?” સુધાકરને બતાવતાં સરકારી વકીલ બોલ્યો.

“જી હા.”

“તેમનું નામ શું ?”

“સુધાકર.”

“તેઓ તમારે ત્યાં પહેલવહેલા એકલા જ આવેલા કે તેને તમારે ત્યાં કોઇ તેડી લાવેલું ?”

આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં પહેલાં અયશાએ ચોતરફ નજર ફેરવી દેવમંદિરના મહારાજ તરફ નજર કરીને બોલી. “જેને સફ કાંઈ દેવમંદિરના મહારાજ કહીને બોલાવે છે તેજ દેવમંદિરના મહારાજ અને સુધાકર તરફથી મળનાર નાણાંમાંથી તેમને મળનારી ફલાણીમાં તેમનો ભાગ નહીં ક્યાં પછીજ તેઓ સુધાકરને મારા મકાને લાવ્યા હતા.”

“સાહેબ ! આ સાક્ષી તદ્દન બનાવટી છે. તેનો એક પણ અક્ષર નહીં માનવા માટે હું પણ આપ નામદારને અરજ ગુમારું છું. કોટ’ દેવમંદિરના પ્રતિષ્ઠિત મહારાજના વચનને વધારે વજન દાર મણુશે કે એક વેસ્થાના ?” દેવમંદિરના મહારાજ બોલ્યા.”

“સુપ રહો સમાજના આપરૂપ દેવમંદિરના મહારાજ ! હું કદી પણ વેસ્થા હતી ને છું પણ નહીં.”

“તમારે વચ્ચે બોલવાની કાંઈ જરૂર જ નથી. સાક્ષીને સ્વતંત્ર સાક્ષી આપવા દ્યો.” કોટ’ કહ્યું.

“તમે આ આધારે દેવમંદિરના મહારાજ તમારે ત્યાં સુધાકરને લઈને આવ્યા હતા તે કહી શકો છો ? તમારી પાસે તમે જે જણાવ્યું તે સાબેતી કરી શકો તેવો કાંઈ પુરાવો છે ?”

“સાહેબ ! દેવમંદિરના મહારાજ બીજી વેસ્થાઓની માફક અને લાલસા પોશનારી સમજતા હશે તેથી તેઓ અને તેના બાહુ પાસમાં પકડવાને દોડ્યા હતા અને અને જ્યારે પકડી પાડી ત્યારે હું તેમના હાથમાંથી છુટવા પ્રયત્ન કરતી હતી તે વખતે તેમના એક અનુયાયી-પરંતુ પાછળથી તેના કદા શત્રુ થઈ પડેલા માણસે તે વખતનો અમારી ઝપાઝપીનો ફોટો પાડી લીધો છે, તેને હું મારા

ઉપરના શબ્દોના પુરાવામાં આપની સમક્ષ રજુ કરું છું.” આમ કહીને તેના બદનમાંથી એક ફોટો કાઢીને તેણે સરકારી વકીલના હાથમાં મુક્યો.

ફોટો જોતાંજ સરકારી વકીલ અચક્ષા સત્ય કહે છે તેમ જાણી ગયો ને તેણે તે ફોટો ન્યાયમુતીને તેની સત્યતાની તપાસ કરવા આપ્યો. ફોટો જોયા પછી ન્યાયમુતી અચક્ષા પ્રત્યે બોલ્યા “આ ચિત્રમાં જે બાઇ છે તે તમે પોતેજ છો ?”

“હા હા.”

“અને તમારી સાથે રકઝક કરતો પુરુષ કોણ છે ?”

“બીજો કોણ હોય ? દેવમંદિરનો મહારાજ જ સ્તો.”

“કેમ તમે આ વિશે શું કહો છો ?” ન્યાયમુતીએ દેવમંદિરના મહારાજ અને તેના ધારાના હીમાયતીને પ્રશ્ન પુછ્યો.

બેમાંથી કોઇ કંઇ જવાબ આપી શક્યા નહીં તેથી નામદાર ન્યાયમુતી દેવમંદિરના મહારાજ પ્રત્યે ટીકા કરતા બોલ્યા, “આવા દાંબીક મહારાજને સત્વરે દેવસ્થાનોમાંથી ખસેડવા જોઇએ. આવા મહારાજોજ સમાજનું પાપ છે. તેઓની જેટલે દરજ્જે હસ્તી વહેલી નાણુદ થશે તેટલે દરજ્જે સમાજનું કલ્યાણ થશે તેવું હું ધારું છું. બીજો આરોપ પણ આરોપી સામેનો પુરવાર થઇ ગયો છે માટે ત્રીજા આરોપની તપાસ ચલાવવાની હું સરકારી વકીલને રજા આપું છું.”

તરતજ સરકારી વકીલે મેનાને ત્યાં હાજર કરીને પ્રશ્ન પુછ્યો. “તમે આ દેવમંદિરના મહારાજને ઓળખો છો ?”

“સાહેબ ! તેજ મારું સત્યાનાશ વાળી નાંખનાર નરપીશાચ છે.”

“આમ તમે કેમ કહી રહ્યા છો ?”

“મારું શીયળ હુંટતા પછુ તે ધરાયો ન હતો તેનો ડાળો મારી માલતીપર હતો તે તેને પચાવી પાડવા ઇચ્છતો હતો તેથી તેણે મારા પુત્રના ખુનનું કાવતરું રચ્યું હતું, અને તેમાં તાજ તરફનો સાક્ષી કાળીદાસ પછુ સામેલ હતો. બલા પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રભાઈ અને યુવક મંડળવાળા સુરેન્દ્રભાઈ જે યોગ્ય સમયે ન આવી પહોંચ્યા હોત તો મારું ને મારા બાળ પુત્રનું તેઓએ ખુન કયું હોત.” મેના બોલી.

“કેમ કાળીદાસ આ બાધ સત્ય કહે છે ?” સરકારી વકીલ બોલ્યો.

“નામદાર તે અક્ષરે અક્ષર સત્ય છે.”

“મહેન્દ્ર ! તમે અને સુરેન્દ્ર આ લોકોને બચાવી લેવા ગયા હતા ?”

“મારા બલા મીત્ર સુરેન્દ્રના કહેવાથી હું ત્યાં ગયો હતો, ને ત્યાં તાજ તરફના સાક્ષી કાળીદાસને મેં ગીરફતાર પછુ કર્યો હતો.”

“ત્યારે ત્રીજો આરોપ પછુ સાબીત થઈ ચુક્યો છે.”

“તમારે કાંઈ ઉલટ પાલટ તપાસ કરવી છે ?” ન્યાયમુતીએ દેવમંદિરના મહારાજના ધારાના હીમાયતીને પુછ્યું.

“હું આવા સમાજના ભારરૂપ, સમાજને અધોગતીમાં લઈ જતાં લાલસાના ભક્ત વીપયાંધના ધારાના હીમાયતી તરીકે ઉભો રહી તેનો પાપી પૈસો મારા પેટમાં નાખવા નથી ઇચ્છતો. હું તેના ધારાના હીમાયતી તરીકેનું રાજીનામું આપું છું.” દેવમંદિરના મહારાજના ધારાના હીમાયતીએ કહ્યું.

“આવા માણસો સમાજમાં ભારરૂપ છે, તેના ઉપરના ત્રણે આરોપો સાબીત થઈ ચુક્યા છે ! તેથી આવા સમાજમાં પોતાની લાલસા પોશવાનો સડો ફેલાવનારનો સત્વરે નાશ કરવાની

જરૂર છે, અને આવા કાષ્ટ પશુ સમાજનું સત્યાનાશી વાળવાના બીજ નાખનારનો સત્વરે નાશ કરી નાખવો જોઈએ તેમ અને યોગ્ય જણાતાં અને આ દેવમંદિરનો મહારાજ જેણે એક ધર્માચાર્યનાં લક્ષણ ત્યજીને પોતાની વાણના પોશવાને આવા કુર્મો ક્યાં છે તેને છુટો રાખવાને હિંદુ સમાજને માટે અને સહીસલામત જણાવું નહીં હોવાથી તે ફાંસીની સજાને લાયક હોવા છતાં ફક્ત તેના મહારાજ તરીકેના મોભાનેજ ધ્યાનમાં લઈને તેને ફાંસીની સજા નહીં કરતાં જન્મ પયંત દેશનીકાલની સજા ફરમાવું છું.

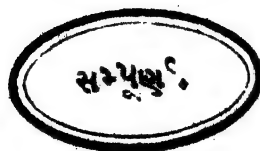
ન્યાયમુતીના છેલ્લા શબ્દો સાંભળતાંજ “સમાજનો સડો” દૂર કરીને હિંદુ સમાજને પ્રગતીના પંથે ધપાવવાને માટે પોતાના પ્રાણનું બલીદાન આપવાને તૈયાર થયેલો યુવક વગં હૂળીંત થઈ ગયો. દેવમંદિરના મહારાજનો પુરતો ફેજ થયેલો જોષ સૌના હૃદયમાં આનંદ થયો, અને સમાજમાં ચેતન પ્રગટાવવા માટે તનતોડ મહેનત કરનાર સુરેન્દ્ર પ્રમોદ અને તેમના કામમાં જોષતી મદદ આપનાર સરકારી અમલદાર મહેન્દ્રને પુલના દ્વાર પહેરાવીને વધાવી લીધા.

ઉપસંહાર—સમાજના ભારરૂપ દેવમંદિરના મહારાજને તેના કર્મ પ્રમાણે ઘટતા ફેજ પહોંચેલો જોષ હિંદુ સમાજને પુવંવત ચેતનશીલ ને પ્રગતીશાળી જોવાની ઇચ્છા ધરાવતા હિંદુ સમાજના નવયુવાન પુનર્વિધાયકોના હૃદય આનંદમાં ગળ ગળ ઉછળતાં હતાં દેવમંદિરના મહારાજની સોનેરી જાળમાં સપડાઈ દીનહીન દશાને પ્રાપ્ત થયેલા પશુ દેવમંદિરના મહારાજને તેની કરુણીનું યોગ્ય ફળ મળેલું જોષ પરમકૃપાળુ પરમાત્માને આવા નરખીશાયો જોયો હિંદુ સમાજના ભારરૂપ હોય તેવાઓનો સત્વરે નાશ કરે તેમ વંદવા લાગ્યા.

હિંદુ સમાજમાં પોતાની પાસથી લાલસા-વિષયવાસના પોષવાના હેતુ માટેજ જે ધાર્મિક સ્થળો પવિત્ર અને દેવતા દ્વાર તરફ લઇ જનારા છે તેને અધોમતિમાં મુકી હિંદુ સમાજના અનુયાયીઓને પણ તેના તરફ ધૃષ્ટિ આવે તેવા કૃત્યો કરનાર દેવમંદિરના મહારાજને સમાજમાં સડો ફેલાવતો દુર ક્યાં પછી યુવક મંડળના વાર્ષિકોત્સવ પ્રસંગે સમાજને ઉન્નત બનાવવાને પોતાના જીવનનું બળી આપવાને તૈયાર થયેલા યુવક મંડળના પ્રાણુ સુરેન્દ્ર અને પ્રમોદને નિરૂપમા અને લક્ષ્મીનો હાથ પોલીસ અમલદાર મહેન્દ્રે સોંપ્યો.

અયશ અને સુધાકર પણ યુવક મંડળના કાચવાહકોમાં મળી જઈને સુરેન્દ્ર અને નિરૂપમા, પ્રમોદ અને લક્ષ્મીના યુગલ સાથે હિંદુ “સમાજનો સડો” દુર કરવા તનતોડ પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે.

પરમકૃપાળુ પરમાત્મા સુરેન્દ્ર, પ્રમોદ અને સુધાકર જેવા “સમાજનો સડો” દુર કરી હિંદુના સમાજનો અસ્ત થઇ જવાની અણીપર આવેલા સુચને ફરી પ્રગટાવે તેવા યુવાનો અને નિરૂપમા લક્ષ્મી અને અયશા-જ્યોત્સના જેવી રમણીઓને ઉત્પન્ન કરી અત્યારે ઠેર ઠેર હઠધુત થતા હિંદુ સમાજને પુનઃ ચેતનવંતો બનાવી જગતની હરોળમાં મુકે તેજ પરમકૃપાળુ પાસે અમારી પ્રાર્થના છે.

હિન્દુત્વરક્ષા અને પીડિતોદ્ધારની

બાંગ પોકારતું

ઠક્કુર નારાયણ વિસનજી સ્થાપિત

તેજસ્વી સાપ્તાહિક

હિન્દુજ્યોતિ

(દર મંગળવારે નિયમિત પ્રકટ થાય છે)

આ પત્રમાં હિન્દુત્વ રક્ષાના વિષયોની જોસભેર ચર્ચા થાય છે; પીડિતોના પોકાર નિર્ભયપણે પ્રકટ થાય છે; દેશી રાજ્યોની રીઆતી પ્રજાનાં દુઃખો નિઃસંકોચપણે રજૂ થાય છે અને જગતભરના ખાસ જાણવાળેગ સમાચાર સંક્ષિપ્તમાં અપાય છે. તદુપરાંત “સમયના રંગદંગ” “મગજમારી” અને “ઉપાધી” ના ક્ષિપ્રકો તથા કટાક્ષમય લખાણો પ્રકટ થાય છે. વિશેષમાં જાણીતા સાક્ષર શ્રી ઠક્કુર નારાયણ વિસનજીની દીલજીત ચાલુ વાર્તા દર અઠવાડિયે આપવામાં આવે છે.

: વાર્ષિક લવાજમ :

હિંદમાં રૂ. ૫-૦-૦ હિંદ બહાર રૂ. ૭-૪-૦ અથવા સિલીંગ ૧૧

(પોસ્ટેજ-ભેટ બુક તથા દિવાળી અંક સાથે)

આજેજ ગ્રાહક બનો:—

“હિન્દુજ્યોતિ” ઓફિસ,

નં. ૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

જમવિખ્યાત અંગ્રેજ લેખક રેનોલ્ડસની
પ્રખ્યાતી પામેલી વાર્તા

રોઝા લામ્પર્ટ યાને

પાદરીની પુત્રી.

એક પાદરીની પુત્રી સંતોગેને વસ થઇ, બ્રજ થાય છે, અને તેમ
થતાં તેના પર બદમાસ શ્રીમંતો પોતાનો હવસ પૂરો કરવા તેને કેવી કેવી
રીતે દુઝાવે છે. પોતાની મરજી ન હોવા છતાં પણ મોજશોખમાં
પડેલી પાદરીની પુત્રી રોઝા અનેક આશંકાની ફરજિયાત માથાક કેવી
રીતે થાય છે, તેના જીવનમાં અનેકાનેક ભયંકર અને કરણ બનાવો
બને છે. જે વાચતાં કઠણ હૃદયના માણસનું પણ કાળજી કંપી ઉઠે
છે. જે પાદરીની પુત્રી પર આ ભયંકર અત્યાચારો થયેલા છે, તેણે
પોતેજ આ દુઃખદાયક કહાણી લખેલી છે, શીશમપરના સીનો બદલાતા
જાય, તેવી રીતે લખાયેલી આ વાર્તા વાંચતાં ખાવા પીવાનું બૂલી
જવાય છે અને તમે તે વાંચ્યાજ કરો.

ત્રણ ભાગમાં આ વાર્તા પુરી કરવામાં આવેલી છે.

ત્રણ ભાગના ૩. ૩, પોસ્ટેજ છ આના વધુ.

દરેક ભાગનો ૩. ૧, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

થોડાજ સેર સીલકમાં છે.

વિલાસ ઓફિસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

રા. રામચંદ્ર મણિપતરામ દવેની કલમ પ્રસાદી

“શૂરાનો સંગ્રામ યાને ગરવી ગુર્જરી.”

આ એક ઐતિહાસીક નવલકથા છે, રાજપૂતોમાં અંદર અંદર કલેશ થવાથી કેટલું ભયંકર પારિણામ સહન કરવું પડ્યું હતું. અંદરને અંદરના ઝેર વેર કેટલી હદ પર જાય છે, સતી અને જહાદૂર સ્ત્રી પ્રાણાંતે પણ પોતાની ટેક છોડતી નથી. દિલ્હીના સુલ્તાન પાપકર્મમાં ફસાય છે, તેના કેવા હાલ-હાલ થાય છે, પરંતુ સુલ્તાનનોજ પૂત્ર એક સાચો ધર્મચુસ્ત મુસલમાન થઈ ગયો, અને ધર્મ અને ટેકને ખાતર પોતાના પિતાની સામે તલ્વાર ખેંચી, શૂરવીર રમણીની શૂરવીરતા અને ખરા રાજપૂતોની બહાદુરીનું સચોટ દીગ્દર્શન કરાવતી આ નવલકથા શૌર્ય રસથી ભરપૂર છે, ૨૦૦ પાનાંનું સચીત્ર પુસ્તક હોવા છતાં કિંમત રૂ. એક, પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારમેદ સ્ટ્રીટ, કોલ્, મુંબઈ.

સ્વતંત્રતાની લડતમાં બંગાળી યુવાનાએ

આપેલાં બળીદાનો-મરણને મુઠ્ઠીમાં લઇ ફરનારા ક્રાન્તિની
આગ ફેલાવવા કરેલા પ્રયત્નોનો ચિતાર રચ્યું કરતું પુસ્તક

ક્રાન્તિની ચીનગારીઓ

ક્રાન્તિવીરોની આ એક સંપૂર્ણ કથા છે, લોડ કરાવે બંગાળના
ભાગલા પડ્યા ત્યારથી બંગાળમાં ક્રાન્તિની શરૂઆત થઇ, ક્રાન્તિના
ઝંડાધારીઓએ જે દુઃખો સહન કર્યાં છે તેની કલ્પના પણ થઇ
શકે તેમ નથી. તેમણે ફાંસીની દારી હસ્તે મોઢે સ્વીકારી છે,
ગોળીથી વિંધાઇને મૃત્યુ પામ્યા છે, તો કેટલાએ સખ્ત કારા-
વાસને લીધે પ્રાણ ત્યાગ કર્યાં છે.

ભારતમાતાની મૂકિત માટે આ વીર બંગાળીઓએ જે જે
હિંમત દાખવી છે, હથોહાથની લડાઇ, સામસામા ગોળીઆર અને
નાશી છુટવા માટે આસ્માન જમીન એક કરનાર, કોઇ રાત પહાડના
હિંચા શીખરપર, તો કોઇ રાત ભયંકર ઉંડી ખાઇમાં પડી રહેનાર,
તેમજ ભયંકર વિક્રાળ પશુઓ વસ્તા હોય તેવા જંગલોમાં રહેતાં
પણ આ વીરો ગભરાયા નથી. મરતી વખતે પણ પોતાનું નામ
ગામ ઠામ ન આપનાર, પોતાના કુટુંબની પણ પરવાહ કર્યા વગર
'સુખેથી મરવા દ્યો' કહેનારા એ બંગાળી વીરોનો આત્મબોગ જેવો
તેવો નજ ગણાય. હિન્દની આઝાદી માટે જનકુરબાન કરનાર
ક્રાન્તિવીરોની આ અદ્ભૂત રોમાંચક સત્યકથા છે. જરૂર
હિંમત માત્ર રૂપરો એક, પોરટેજ ૪ આના વધુ.

વિલાસ ઓફીસ, ૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ કોટ, મુંબઇ.

રા. રતિલાલ ઠક્કરનું આશુભોલું પુસ્તક

ખલકના ખેલ

અજબ ગજબની વાતોનો અદ્વિતિય સંગ્રહ.

વાર્તાઓ તો ઘણીયે વાંચી હશે, પરંતુ કેટલીક વાર્તાઓ એટલી તો ઝમકદાર ભાષામાં લખાયેલી હોય છે કે ફક્ત એકજ વારતા વાંચતાં પૈસા વસુલ-શબ્દ વાંચકના મુખમાંથી નીકળી પડે છે.

વાર્તાઓનો ભંડાર

૧ ગુલાબનો ગુલામ અથવા રંડીબાબની રામકહાણી. ૨ ચંદા અથવા હવસની પુખ્તરણ. ૩ રાધા-રમણ અથવા કળેડાની કહાણી. ૪ વિરહ વેદના. ૫ પરનારીનો પ્યાર અથવા ચમલોકનું દાર. ૬ આબના જોગી અથવા કળ્યાના ભોગી. ૭ મોટર સાઇકલની સહેલ. ૮ વિનુની વિરતા અથવા સ્વપ્નામાં સોટાબાળ. ૯ રમણીનું રૂપ હૃદયને ઘેલું મનાવે છે ત્યારે—? ૧૦ મસ્કરીનું પરિણામ અથવા નારદજીની કમખખતી. ૧૧ લક્ષ્મી અથવા સંસારની શોભા. ૧૨ કળીયુગ અથવા કનૈયાની લીલા. ૧૩ બેવફા બાયડી અથવા સન્મિત્રની સચતાનીયત. ૧૪ શેરને માથે સવાશેર.

૧૫ સુંદર અને બોધક વાર્તાઓના સચીત્ર પાકાપુઠાના પુસ્તકની

કિંમત માત્ર રૂ. દોઢ,
થોડીજ નકલો સીલકમાં છે,

પોસ્ટેજ ૪ આના વધુ.
વિલાસ ઓડીસ.

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ મુંબઈ.

વાંચો ! સ્વતંત્ર વિચારો દર્શાવતું અણુમોહનું સાહિત્ય વાંચો !

આઝાદી માટે તલસતા ભારતના યુવકો અને યુવતીઓ
દેશના મહાન પુરૂષો અને સ્વદેશને સર્વસ્વ અર્પનાર વિભૂતિઓના
વિચારોને આચારમાં મુકવાની તમારામાં પુરેપુરી હીંમત છે કે ?

પ્રાચીન પ્રજ્ઞાલિકાવાદના કુરચેકુરચા ઉડાડતી,
અસ્પૃશ્યતાનાં કાળાં કલંકોને સાફ કરતી,
તદન નવીજ અને સંસ્કારી ભાવનાઓ રજુ કરતી,
સ્વતંત્રતાવાદીના સંપૂર્ણ વિચારો પ્રકટાવતી,

સ્વતંત્ર દિશા દર્શાવતી નવલકથા

ધુંધવાતો અગ્નિ

જેને પાને પાને સ્વતંત્રતાના અણુતર અણુાય છે.

ઝગીરદારોની જોહાફીને ઊરાડતી, વડીલોની ઝારશાહી સામે સ્વતંત્રતાવાદીનો
સામનો કરાવતી, આઝાદી માટે સર્વસ્વ હોમનારા તથા સમાજના સડાને
ડોકરે ભારતા નવયુવકો અને યુવતીઓ, વિગેરે અનેક આત્મનોનો સંપૂર્ણ
ચિતાર કરતી આ નવલકથા દરેક ભારતવાસીઓને ઉપયોગી થઈ પડે
તેવા અનેક સાહિત્યથી ભરપૂર છે.

કિંમત રૂ. ૧૫૦ બી. પી. પોસ્ટેજ છ આના વડું.

૨૫૦ પાનાં, ઉત્તમ કાગળ, પાકા બાઈન્ડીંગનું દઢદાર પુસ્તક.

તુરંત લખો:--

વિલાસ ઓફીસ,

૧૮૧, બજારગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

બીજા પુસ્તકો માટે પ્રાઈસલીસ્ટ મંગાવો.

